

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ФЕДЯНІН ВІТАЛІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК: 327(536.2:477:73:510:470:569.4):[28:32](043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ОАЕ
У ПЕРІОД ПІСЛЯ «АРАБСЬКОЇ ВЕСНИ»

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Федянін В. О.

Науковий керівник Коппель Олена Арнольдівна, доктор історичних наук,
професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Федянin В.О. Зовнішня політика ОАЕ у період після «Арабської весни».
– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» (29 – Міжнародні відносини). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Дисертація присвячена науковій проблемі трансформації зовнішньої політики ОАЕ у період після «арабської весни». У роботі проведений комплексний розгляд та всебічний аналіз становлення і розвитку зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів. Показано, що зовнішня політика ОАЕ має три основні етапи розвитку. Розглянуті зовнішньополітичні стратегії ОАЕ, основні принципи, чинники та рівні зовнішньої політики ОАЕ. Зроблений висновок, що ОАЕ продовжують працювати на рівні Затоки, арабського світу, ісламського світу та глобальному рівні. Водночас підтверджено і доведено, що після «арабської весни» Емірати перетворилися на регіонального лідера, що створило умови для переміщення центру сили арабського світу в регіон Затоки.

Обґрунтована теза, що події «арабської весни» спровокували значні зміни у зовнішній політиці ОАЕ, яка стала більш ініціативною та амбітною. Емірати розробили чітку довгострокову стратегію розвитку на наступні 50 років «Принципи 50», проголосивши економічний розвиток найвищим національним інтересом поряд із диверсифікацією відносин стратегічного партнерства, а також посиленням глобальних позицій країни. Концентрація на економіці дозволяє Еміратам достатньо ефективно балансувати між своїми стратегічними партнерами. Реалізація цієї стратегії відбувається у контексті трансформації міжнародного порядку, де в умовах багатопolarity Об'єднані Арабські Емірати прагнуть звільнитися від зовнішнього тиску і

завдяки балансуванню між центрами силами на Заході і Сході отримати зовнішньополітичну автономію.

Встановлено, що після «арабської весни» ОАЕ втратили довіру до США як надійного основного гаранта безпеки і стабільності країни, тому проводять цілеспрямовану роботу по зменшенню залежності від США у галузі оборони і безпеки, зокрема шляхом поглиблення стратегічних партнерських відносин з іншими центрами силами. Емірати готуються до завершення «гегемонії Заходу» і переходу до багатопольярного світу, вважаючи, що забезпечення диверсифікованих стратегічних відносин в умовах світового порядку, який перебуває на стадії трансформації, є найкращою опцією. У цьому контексті ОАЕ концентрують особливу увагу на поглибленні відносин з КНР, Індією та РФ. При цьому ОАЕ балансують між Заходом, з яким пов'язані ключові питання безпеки, оборони, інвестицій, технологій, та Сходом, з яким пов'язані інтереси економіки, торгівлі та завершення «гегемонії Заходу».

Іншим важливим елементом зовнішньополітичної стратегії ОАЕ є вихід на глобальний рівень. Для цього використовуються лідерські позиції Еміратів у питаннях змін клімату, закордонної допомоги, відновлювальних джерел енергії. Регіональне лідерство і помітні глобальні позиції ОАЕ створюють необхідні умови для більш ефективного балансування між регіональними та глобальними центрами сили.

В результаті дослідження серед іншого було визначено, що після підписання Авраамових угод відбувається стрімкий розвиток двосторонніх еміратсько-ізраїльських відносин в усіх сферах, а також створення багатосторонніх («I2U2») і регіональних (Форум Негев) форматів співпраці. Водночас Авраамові угоди, які стали потужним аргументом ОАЕ у діалозі з США, потрібно розглядати у контексті еміратської стратегії балансування. Нормалізація відносин з Ізраїлем дозволяє Еміратам тиснути на США, створюючи можливість для поглиблення стратегічних відносин з іншими центрами сили.

Президент ОАЕ М.З.Аль Нагаян є ключовою фігурою, від якої залежить зовнішня політика країни. Завдяки проведеному дослідженню його зовнішньополітичної активності і контактів зроблений висновок про важливу особисту роль М.З.Аль Нагаяна як впливового регіонального лідера та провідне лідируюче місце Еміратів на політичній мапі Близького Сходу. Легітимність влади президента ОАЕ була посилена завдяки успішній внутрішній та зовнішній політиці під час «арабської весни» і дозволяє реалізовувати амбітні зовнішньополітичні проєкти. Лідер Еміратів бачить своїми пріоритетами підвищення економічної конкурентоспроможності ОАЕ на глобальному ринку та розбудову стратегічних відносин з різними країнами світу, балансуючи між Заходом і Сходом. Президент ОАЕ на особистому рівні вважає політичний іслам найбільшою внутрішньою загрозою національній безпеці і продемонстрував жорстку безкомпромісну боротьбу з ісламістськими рухами як в Еміратах, так і в інших країнах арабського світу. Президент ОАЕ найбільшу увагу приділяє відносинам з країнами РСАДЗ, АРС, найбільшими ісламськими країнами (Індонезія, Туреччина, Пакистан), а серед європейських країн – Францією, РФ та Сербією.

У контексті повномасштабної агресії РФ проти України обґрунтовано, що ОАЕ готові боротися і підтримують перехід до більш «збалансованого і справедливого багатопольярного світу». Не дивлячись на тиск з боку України та США/Заходу, Емірати продовжують розвиток стратегічного партнерства з Російською Федерацією. Важливим фактором підтримки Росії з боку ОАЕ є особисті відносини М.З.Аль Нагаяна з В.Путіним. Динаміка контактів, слова і жести президента ОАЕ підтверджують дружнє ставлення до В.Путіна.

Після початку повномасштабної російської агресії спостерігається дисбаланс політичного діалогу, торговельно-економічної співпраці, інформаційної політики на користь РФ, тому позицію ОАЕ по відношенню до російської агресії неможна назвати нейтральною. Встановлено, що Емірати в офіційній та публічній площині цілеспрямовано виводять РФ за рамки конфлікту, створюючи умови для уникнення відповідальності. ОАЕ ніколи

офіційно не засудили жодний російський злочин в Україні, бо російська агресія сприймається як конфлікт США/Заходу з РФ. У світлі боротьби за багатополарний світ ОАЕ не зацікавлені у поразці РФ. Збереження територіальної цілісності України є бажаним для Еміратів, але зовсім не обов'язковим елементом завершення конфлікту. ОАЕ зацікавлені у якнайшвидшому завершенні гарячої фази війни. При цьому еміратська сторона не готова боротися за відновлення територіальної цілісності України як один з головних принципів Статуту ООН, тому не може розглядатися як ефективний посередник.

На прикладі співробітництва між Україною та ОАЕ після 2011 р. розкритий вплив змін в еміратській зовнішній політиці, яка стала більш активно виходити за рамки арабського світу. Виявлений і підтверджений стрімкий розвиток політичного діалогу, торговельно-економічного партнерства, ВТС. Повномасштабна агресія РФ сильно вплинула на товарообіг, обмежуючи експортні можливості України. Для відновлення товарообігу і виведення його на новий рівень Україні потрібно буде збільшувати частку технологічної продукції з високою доданою вартістю, користуючись можливостями Угоди про всеосяжне економічне партнерство між Україною та ОАЕ. Стратегічно важливими сферами співробітництва між нашими країнами є агропромисловий комплекс та військово-технічне співробітництво.

Таким чином, можна стверджувати, що ця дисертація є комплексним і узагальнюючим внеском у поки що мало досліджену в межах української політологічної думки тему зовнішньої політики ОАЕ та двосторонніх відносин України з цією державою. Поряд із теоретичною основою дослідження містить практичні рекомендації для зовнішньої політики України у розбудові відносин з Об'єднаними Арабськими Еміратами, зокрема у контексті повномасштабної російської агресії. Отримані результати можуть бути використані Офісом Президента України та Міністерством закордонних справ України для формування зовнішньої політики нашої держави на Близькому Сході та

двосторонніх відносин з ОАЕ, а також створення Стратегії України по взаємодії з країнами Близького Сходу та Стратегії України у регіоні Затоки. Окремі результати та наукові висновки дисертації вже були успішно використані Посольством України в ОАЕ для підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів та пропозицій для Міністерства закордонних справ України.

Ключові слова: ОАЕ, зовнішня політика, Україна, США, КНР, РФ, багатополарність, Близький Схід, міжнародна система, РСАДЗ, конфлікт, Ізраїль, міжнародні комунікації, політичний іслам, стратегія.

ABSTRACT

Vitaliy Fedianin. Foreign policy of the UAE in the period after the “Arab Spring”. – A scientific qualification thesis under a manuscript rights.

The dissertation has been submitted for obtaining a scientific degree of a Doctor of Philosophy (Ph.D.), specialization 291 “International relations, public communications and regional studies” (29 – International relations). – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2023.

The dissertation is devoted to the scientific problem of the transformation of the foreign policy of the UAE in the period after the "Arab Spring". The work provides a comprehensive review and in-depth analysis of the formation and development of the foreign policy of the United Arab Emirates. It is shown that the foreign policy of the UAE has three main stages of development. The foreign policy strategies of the UAE, the main principles, factors and levels of the Emirati foreign policy are considered. It is concluded that the UAE continues to work at the Gulf level, the Arab world, the Islamic world and the global levels. At the same time, it has been confirmed and proven that after the "Arab Spring" the Emirates turned into a regional leader and that created the conditions for moving the center of the Arab world power to the Gulf region.

It is a well-founded thesis that the events of the "Arab Spring" provoked significant changes in the foreign policy of the UAE, which became more proactive and ambitious. The Emirates developed a clear long-term development strategy for the next 50 years, "The Principles of the 50", declaring economic development as the highest national interest along with the diversification of strategic partnership relations, as well as strengthening the country's global positions. Concentration on the economy allows the Emirates to effectively balance between its strategic partners. The implementation of this strategy takes place in the context of the transformation of the international order, where in the conditions of multipolarity, the United Arab Emirates seek to free itself from external pressure and, thanks to the

balancing between the centers of power in the West and the East, to gain foreign policy autonomy.

It has been confirmed that after the "Arab Spring" the UAE has lost trust in the USA as a reliable main guarantor of the country's security and stability, therefore the UAE conducts targeted work to reduce dependence on the US in the field of defense and security, in particular by deepening strategic partnership relations with other centers of power. The Emirates prepare itself for the end of the "Western hegemony" and transition to a multipolar world, believing that securing of diversified strategic relations in the conditions of the world order, which is at the stage of transformation, is the best option. In this context, the UAE focuses special attention on deepening relations with China, India and the Russian Federation. At the same time, the UAE balances between the West, with which the key issues of security, defense, investment, technology are connected, and the East, with which interests of the economy, trade and ending the "Western hegemony" are connected.

Another important element of the UAE foreign policy strategy is reaching the global level. For this, the leadership positions of the Emirates in climate change, foreign aid and renewable energy sources are used. The UAE's regional leadership and prominent global positions create the necessary conditions for more effective balancing between regional and global power centers.

As a result of the research, it was found, among other things, that after the signing of the Abraham Accords, a rapid development of bilateral Emirati-Israeli relations in all areas is taking place, as well as creation of multilateral ("I2U2") and regional (The Negev Forum) cooperation formats. At the same time, the Abraham Accords, which have become a powerful argument for the UAE in its dialogue with the US, must be seen in the context of the Emirati balancing strategy. The normalization of relations with Israel allows the Emirates to put pressure on the US, creating an opportunity to deepen strategic relations with other centers of power.

The UAE's President M.Z. Al Nahyan is a key figure on whom the country's foreign policy depends. On the basis to the conducted research of his foreign political activity and contacts, a conclusion was made about the important personal role of

M.Z. Al Nahyan as an influential regional leader and the leading role of the Emirates on the political map of the Middle East. The legitimacy of the power of the UAE President was strengthened thanks to the successful domestic and foreign policy during the "Arab Spring" and allows to implement ambitious foreign policy projects. The leader of the Emirates sees his priorities as increasing the UAE's economic competitiveness on the global market and building strategic relations with various countries of the world, balancing between the West and the East. The President of the UAE, on a personal level, considers political Islam to be the greatest internal threat to national security and has demonstrated a tough, uncompromising fight against Islamist movements both in the Emirates and in other countries of the Arab world. The President of the UAE pays the most attention to relations with the countries of the GCC, Egypt, the largest Islamic countries (Indonesia, Turkey, Pakistan), and among European countries - France, the Russian Federation and Serbia.

In the context of the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine, it is well-founded that the UAE is ready for struggle and supports the transition to a more "balanced and fair multipolar world". Despite pressure from Ukraine and the US/West, the Emirates continue to develop a strategic partnership with the Russian Federation. An important factor of the UAE's support for Russia is M.Z. Al Nahyan's personal relationship with V. Putin. The dynamics of contacts, words and gestures of the President of the UAE confirm his friendly attitude towards V. Putin.

After the launch of full-scale Russian aggression, an imbalance of political dialogue, trade and economic cooperation, and information policy in favor of the Russian Federation is observed, so the position of the UAE towards the Russian aggression cannot be called neutral. It has been established that the Emirates, in the official and public sphere, purposefully take the Russian Federation out of the conflict, creating conditions for avoiding responsibility. The UAE has never officially condemned any Russian crime in Ukraine, because Russian aggression is perceived as the US/Western conflict with the Russian Federation. Because of the

struggle for a multipolar world, the UAE has no interest in the Russian Federation's defeat. Preservation of the territorial integrity of Ukraine is a desirable for the Emirates, but a completely optional element of ending the conflict. The UAE is interested in ending the hot phase of the war as soon as possible. At the same time, the Emirati side is not ready to fight for the restoration of the territorial integrity of Ukraine as one of the main principles of the UN Charter, so it cannot be considered as an effective mediator.

Using the example of cooperation between Ukraine and the UAE after 2011, the influence of changes in the Emirati foreign policy, which began to go beyond the Arab world more actively, is revealed. The rapid development of political dialogue, trade and economic partnership, military-technical cooperation was detected and confirmed. The full-scale aggression of the Russian Federation strongly affected the trade in goods, limiting Ukraine's export opportunities. To restore trade and bring it to a new level, Ukraine will need to increase the share of technological products with high added value, using the opportunities of the Comprehensive Economic Partnership Agreement between Ukraine and the UAE. The agro-industrial complex and military-technical cooperation are strategically important areas of cooperation between our countries.

Thus, it can be confirmed that this dissertation is a comprehensive and generalized contribution to the topic of the foreign policy of the UAE and Ukraine's bilateral relations with this state, which has so far been little researched within the Ukrainian political science. Along with the theoretical basis, the study contains practical recommendations for Ukraine's foreign policy in developing relations with the United Arab Emirates, particularly in the context of full-scale Russian aggression. The obtained results can be used by the Office of the President of Ukraine and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine to develop our state's foreign policy in the Middle East and bilateral relations with the UAE, as well as to create the Strategy of Ukraine in the Middle East and the Strategy of Ukraine in the Gulf. Separate results and scientific conclusions of the dissertation have already been

successfully used by the Embassy of Ukraine in the UAE to prepare informational and analytical reports and proposals for the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

Keywords: UAE, foreign policy, Ukraine, USA, China, Russian Federation, multipolarity, Middle East, world order, GCC, conflict, Israel, international communications, political Islam, strategy.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Федянін В. Боротьба з COVID-19 та вакцинація як елементи зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів // *Грані: науково-теоретичний альманах*. – 2021. – Том 24 (№ 6). – С. 155 – 162.
2. Федянін В. Авраамові угоди як знакова подія зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів // *Грані: науково-теоретичний альманах*. – 2021. – Том 24 (№ 7-8). – С. 87 – 97.
3. Федянін В.О. Відносини Україна-ОАЕ у період після «Арабської весни» // *Політикус : наук. журнал*. – 2022. – № 1. – С. 158-168.
4. Федянін В.О. Позиція ОАЕ по відношенню до повномасштабної агресії Російської Федерації проти України // *Політикус : наук. журнал*. – 2023. – № 2. – С. 109-117.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Федянін В. (2022). ОАЕ-Туреччина: економічне партнерство на фоні регіонального суперництва та ідеологічного протистояння // Матеріали 9-ої Міжнародної науково-практичної конференції «*Modern directions of scientific research development*». – Чикаго, США, 23-25 лютого 2022 року. – С. 422 – 429.
6. Федянін В. (2023). Сучасна зовнішньополітична стратегія ОАЕ. // Матеріали 5-ої Міжнародної науково-практичної конференції «*Innovations and prospects in modern science*». – Стокгольм, Швеція, 8-10 травня 2023 року. – С. 384 – 387.
7. Федянін В. (2023). Дипломатичний інструмент зовнішньої політики ОАЕ // Матеріали 9-ої Міжнародної науково-практичної конференції «*Science and innovations of modern world*». – Лондон, Велика Британія, 18-20 травня 2023 року. – С. 481 – 486.
8. Федянін В. (2023). Президент ОАЕ як ключова фігура еміратської зовнішньої політики // Матеріали 6-ої Міжнародної науково-практичної

конференції «*Modern problems of science, education and society*». – Київ, Україна, 14-16 серпня 2023 року. – С. 386 – 389.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Koppel O.A., Fedianin V.O. Emirati Foreign Policy Strategy in the Context of Ukraine-UAE Relations // *Global Journal of Human-Social Science: F Political Science*. – 2022. – Volume 22 Issue 2 (Ver. 1.0). – P. 33 – 41.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	15
ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ.....	27
1.1. Конституція і зовнішньополітична стратегія ОАЕ	27
1.2. Основні принципи, чинники та рівні зовнішньої політики ОАЕ ...	35
1.3. Основні етапи розвитку зовнішньої політики ОАЕ	62
1.4. Президент ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян як ключова фігура еміратської зовнішньої політики	73
1.5. Міністерство закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів як інструмент зовнішньої політики	84
Висновки до Розділу 1.....	89
РОЗДІЛ 2. ГЛОБАЛЬНИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ.....	96
2.1. Політичний іслам як фактор зовнішньої політики ОАЕ	96
2.2. Фактор багатополлярності у зовнішній політиці ОАЕ.....	110
2.3. Авраамові угоди як знакова подія зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів	126
2.4. Закордонна допомога як складова зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів	139
Висновки до Розділу 2.....	152
РОЗДІЛ 3. ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ОБ'ЄДНАНИМИ АРАБСЬКИМИ ЕМІРАТАМИ	159
3.1. Політичний діалог між Україною та ОАЕ	159
3.2. Торговельно-економічні відносини між Україною та ОАЕ	166
3.3. Позиція ОАЕ по відношенню до повномасштабної агресії Російської Федерації проти України	173
Висновки до Розділу 3.....	191
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	205
ДОДАТКИ	243

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АЕС	атомна електростанція
АРЄ	Арабська Республіка Єгипет
БПЛА	Безпілотний літальний апарат
БРІКС	Бразилія, Росія, Індія, КНР, ПАР
БС	Близький Схід
ВПК	військово-промисловий комплекс
ВТС	військово-технічне співробітництво
ЗП	зовнішня політика
ІД	Ісламська держава
ІРІ	Ісламська Республіка Іран
КНР	Китайська Народна Республіка
КСА	Королівство Саудівська Аравія
МБЗ	Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян, президент ОАЕ
ОАЕ	Об'єднані Арабські Емірати
ОПЕК	Організація країн-експортерів нафти
РБ ООН	Рада Безпеки ООН
РСАДЗ	Рада співробітництва арабських держав Затоки
РФ	Російська Федерація
САР	Сирійська Арабська Республіка
СВПД	Спільний всеосяжний план дій

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Події «арабської весни» призвели до суттєвих змін у зовнішній політиці Об'єднаних Арабських Еміратів. Зовнішньополітична діяльність ОАЕ стала значно більш активною, амбітною і в деяких аспектах навіть агресивною. Внаслідок «арабської весни» у регіоні Близького Сходу та Північної Африки утворився вакуум лідерства, ефективно заповнений Еміратами, які змогли зберегти політичну стабільність і завдяки потужному фінансово-економічному та військовому потенціалу перетворилися на один з ключових центрів прийняття регіональних рішень. Завдяки активній зовнішній політиці, підкріпленій необхідними ресурсами, ОАЕ перетворилися на одного з лідерів арабського світу. Еміратське лідерство у важливому для інтересів України регіоні Близького Сходу, а також заявлені наміри Еміратів впливати на глобальний порядок денний вимагають вивчення, аналізу та оцінки зовнішньої політики ОАЕ і її стратегічних засад.

Зовнішня політика ОАЕ має стратегічний вплив на близькосхідний регіон. Керівництво країни продемонструвало здатність до ризикованих зовнішньополітичних кроків задля забезпечення національних інтересів і створення сприятливого для себе геополітичного середовища на Близькому Сході. Боротьба Еміратів з політичним ісламом і нормалізація відносин з Ізраїлем матимуть тривалий вплив на регіон. ОАЕ прагнуть стати взірцем та орієнтиром стрімкого розвитку, політичної стабільності, економічного процвітання і соціальної гармонії. Водночас ОАЕ активно борються за зовнішньополітичну автономію у контексті трансформації міжнародного порядку. Серед еміратського політичного керівництва та експертних кіл панівним є переконання у завершенні періоду «гегемонії Заходу» і переходу до багатополлярності. ОАЕ активно розвивають відносини зі стратегічними партнерами, особливо тими, які, на їх переконання, можуть стати новими глобальними центрами сили, зокрема КНР, Індією, РФ. У цьому контексті вивчення глобального та регіонального виміру зовнішньої політики ОАЕ набуває для України важливого практичного змісту.

Особливої актуальності дослідження набуває у контексті повномасштабної агресії Російської Федерації проти України та реалізації стратегічної ініціативи по розширенню коаліції України за рахунок країн Глобального Півдня. Маючи статус регіонального лідера, ОАЕ проводять динамічну зовнішню політику і мають суттєвий вплив на інші арабські країни. Водночас ОАЕ мають стратегічне географічне положення, потужні логістичні можливості, а міста Абу-Дабі і Дубай є одними з найважливіших ділових центрів Близького Сходу, тому Росія намагається використати ОАЕ для подолання міжнародної ізоляції і обходу санкцій. Водночас Емірати офіційно заявляють про готовність здійснювати посередництво задля розв'язання конфлікту, і розуміння причин та природи російської агресії має пряме відношення до ефективності та якості потенційних посередницьких зусиль. Ці фактори визначають актуальність вивчення стану двосторонніх відносин України з ОАЕ і позиції Еміратів по відношенню до повномасштабної агресії РФ проти України.

Сучасні дослідження західних, арабських, ізраїльських науковців фіксують зміни у зовнішній політиці ОАЕ у період після «арабської весни», відмічаючи, що зовнішньополітичні дії Еміратів стали упевненими і наполегливими. Значна увага приділяється президенту ОАЕ як основному творцю стратегії зовнішньої політики, централізації влади у руках правлячої родини емірату Абу-Дабі, внутрішній ситуації в державі, різними аспектам економічно-інвестиційної співпраці та регіональній політиці. Еміратські науковці також відзначають вихід зовнішньої політики ОАЕ на новий рівень після 2011 р. під керівництвом МБЗ. Описуються моделі і засоби розбудови сили ОАЕ, а також обґрунтовується легітимність влади після подій «арабської весни». Велика частина досліджень присвячена взаємодії ОАЕ з арабським світом, особливо в частині забезпечення стабільності регіону, а також пошуку оптимальних шляхів співпраці з основними регіональними гравцями.

В Україні тема зовнішньої політики ОАЕ на сучасному етапі є малодослідженою. Українські науковці проводили роботи над дослідженням

проблем безпеки у регіоні Затоки, Близького Сходу та відносин України з ним. Доктор історичних наук, професор Коппель О.А. дослідила особливості формування системи міжнародної безпеки в регіоні Затоки у 70-ті – 90-ті роки і запропонувала авторську концепцію шляхів забезпечення регіональної безпеки. Під керівництвом доктора філософських наук, професора Парахонського Б.О. видана монографія «Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України». Процеси трансформації Близького Сходу, відносин України та інших держав з ним досліджують доктор політичних наук, професор Пархомчук О.С., доктор філологічних наук Богомолів О.В., кандидат історичних наук Швед В.О., кандидат політичних наук Петюк Р.К. Водночас у межах української політологічної науки темі зовнішньої політики ОАЕ або відносинам України з Еміратами, особливо на сучасному етапі, приділено дуже мало уваги.

У цьому плані *питанням, що становить науковий інтерес* є проблема трансформації зовнішньої політики ОАЕ у період після 2011 р., тобто подій «арабської весни», яка потребує комплексного розгляду, вивчення і визначення стратегічних засад ЗП ОАЕ. Розгляд цього питання дозволяє визначити зовнішньополітичні пріоритети Еміратів і принципи формування сучасної зовнішньополітичної стратегії на регіональному та глобальному рівнях. У контексті протидії російській агресії і необхідності формування міжнародної коаліції на свою підтримку *особливо важливий науковий і практичний інтерес* для України становить завдання визначення позиції ОАЕ до повномасштабного нападу РФ на нашу державу і причини її формування.

Наукова актуальність представленого дослідження також пояснюється необхідністю подальшого поглиблення наукових знань про такі важливі фактори ЗП ОАЕ як боротьба з політичним ісламом та багатополарність, які суттєво впливають на політику Еміратів на регіональному та глобальному рівнях, зокрема пояснюють спроби ОАЕ балансувати свої відносини з ключовими стратегічними партнерами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана у рамках роботи ННІ міжнародних відносин над науковою темою №19БФ048-02 (державний реєстраційний номер 0119U100336) «Стратегія протистояння геополітичним викликам і загрозам національній безпеці України в умовах становлення нового світопорядку», яка є складовою комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мета дослідження. Виходячи з актуальності теми дослідження, автор ставить за мету визначення стратегічних засад зовнішньої політики ОАЕ, а також розгляд її глобального та регіонального вимірів в умовах трансформації міжнародного порядку.

Для досягнення вищезазначеної мети дисертаційної роботи автором були сформульовані наступні **завдання дослідження**:

1. окреслити основні етапи розвитку ЗП ОАЕ. Дослідити зовнішньополітичні стратегії Еміратів і визначити основні принципи, чинники і рівні ЗП ОАЕ;
2. розглянути роль президента ОАЕ як ключової фігури для ЗП ОАЕ і дослідити його зовнішньополітичні пріоритети, а також механізми дипломатичної служби ОАЕ як інструменту реалізації ЗП;
3. з'ясувати вплив факторів політичного ісламу та багатополлярності на ЗП ОАЕ, зокрема у контексті Авраамових угод;
4. оцінити закордонну допомогу як інструмент ЗП ОАЕ;
5. дослідити двосторонні відносин між Україною та ОАЕ у період після 2011 р. і визначити позицію ОАЕ по відношенню до повномасштабної агресії РФ проти України.

Об'єкт дослідження. З урахуванням зазначеної мети та завдань об'єктом дослідження виступає зовнішня політика Об'єднаних Арабських Еміратів.

Предмет дослідження - зовнішня політика Об'єднаних Арабських Еміратів у період після «арабської весни».

Методи дослідження. В основі методології роботи покладене комплексне використання широкого спектра методологічних підходів, що дало можливість забезпечити цілісний аналіз об'єкту і предмету дослідження. Це також дозволило дотриматися принципів об'єктивності, системності та багатофакторності.

Для вирішення завдання окреслення основних етапів розвитку ЗП ОАЕ використаний історичний метод, який сприяв вивченню еволюції зовнішньої політики Еміратів від моменту створення країни у 1971 р. до сучасності. За допомогою методу аналізу стратегічних документів, доповідей МЗС ОАЕ та міжнародних організацій були визначені ключові пріоритети зовнішньої політики ОАЕ у період після 2011 р. і до 2071 р., проведена оцінка закордонної допомоги як інструменту ЗП ОАЕ.

Для отримання максимально об'єктивних і точних результатів дослідження окрім традиційних методів вивчення і аналізу документів використаний контент-аналіз документів МЗС ОАЕ та постійного представництва ОАЕ при ООН. Такий якісно-кількісний аналіз змісту офіційних заяв і коментарів дозволив провести об'єктивну квантифікацію і формалізацію текстів документів, на підставі чого були зафіксовані відповідні тенденції і зроблені висновки.

З огляду на окреслені у дисертаційній роботі завдання, автор використав загальні та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема такі як метод спостереження, порівняльний та геополітичний аналіз.

У рамках проведеного дослідження метод спостереження був реалізований шляхом непрямого і прямого спостереження дисертантом за зовнішньополітичною діяльністю третього президента ОАЕ М.З.Аль Нагаяна після його обрання на посаду і під час виконання обов'язків на посаді спадкоємного принца Абу-Дабі. Основними засобами, які були використані при цьому, став моніторинг повідомлень офіційних засобів масової інформації

України та ОАЕ, електронні інформаційні джерела та ресурси, а також підготовка роботи українських офіційних делегацій та переговорів і зустрічей за участю МБЗ. Використання цього методу дозволило визначити ключові зовнішньополітичні пріоритети президента ОАЕ на регіональному та глобальному рівнях, зокрема у контексті російської агресії проти України та прагненні до зовнішньополітичної автономії в умовах багатопольярного світу.

У межах оцінки та порівняння дисертантом етапів розвитку зовнішньої політики ОАЕ, механізмів дипломатичної служби ОАЕ та інших країн РСАДЗ, політичного діалогу та ставлення Еміратів до питання розвитку відносин з Україною і РФ у контексті російської агресії, наданої іноземним державам закордонної допомоги ОАЕ, зовнішньополітичних контактів президента ОАЕ використовувався порівняльний аналіз.

Важливе значення для цього дисертаційного дослідження має геополітичний аналіз, оскільки він виявився ефективним і корисним для автора з точки зору необхідності вивчення різноманітних аспектів зовнішньої політики ОАЕ на регіональному та глобальному рівнях. Головним чином його було використано у рамках дослідження боротьби Еміратів з політичним ісламом, взаємодії ОАЕ з країнами Близького Сходу та Північної Африки у цьому контексті, розгляду фактору багатопольярності і його впливу на ЗП ОАЕ, а також у межах вивчення питання укладення Авраамови угод з Ізраїлем і визначення позиції ОАЕ по відношенню до російської агресії проти України.

У науковій роботі автором широко застосовані збір та інформаційно-аналітична обробка інформації, у першу чергу, джерелом якої є ОАЕ (наукові публікації окремих авторів і науково-дослідних, аналітичних центрів, документів, матеріалів та інформаційних бюлетенів державних органів і установ, архівних документів Національної бібліотеки та архіву ОАЕ, опублікованих у ЗМІ інформаційних матеріалів), про досліджувані процеси, події та осіб у рамках окреслених дисертантом предмету та об'єкту дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що автор дисертації на основі вивчення масиву наукової літератури, стратегічних і зовнішньополітичних документів, статистичних, архівних та інформаційно-аналітичних матеріалів, значна частина яких підготовлена арабською мовою і раніше не була об'єктом спеціального наукового дослідження, а також на підставі власного тривалого досвіду роботи і спілкування з еміратськими дипломатами, науковцями, журналістами у сфері двосторонніх відносин з ОАЕ здійснив комплексне і усестороннє дослідження зовнішньої політики ОАЕ у період після «арабської весни». Основними положеннями, які становлять наукову новизну і виносяться автором на захист, є наступні:

Вперше:

- обґрунтована теза, що спровоковані «арабської весною» зміни у зовнішній політиці ОАЕ призвели до вироблення чіткої зовнішньополітичної стратегії Еміратів, основними пунктами якої стали проголошення економіки вищим національним інтересом, розвиток відносин стратегічного партнерства з різними країнами світу і вихід Еміратів на глобальний рівень. Ця робота проходить у контексті підготовки до багатопольярного світу, де ОАЕ прагнуть отримати зовнішньополітичну автономію і завдяки балансуванню між центрами силами забезпечувати власні національні інтереси;

- встановлено, що повномасштабна агресія Російської Федерації проти України підштовхнула ОАЕ до початку більш активної боротьби за багатопольярний світ, зокрема за рахунок продовження розвитку усесторонніх відносин з Росією. У цьому контексті доведено, що російська агресія сприймається в ОАЕ як спровокований США/Заходом конфлікт, спрямований на консолідацію західного світу і відстрочення падіння «гегемонії США/Заходу» у світовій системі;

- оцінений вплив переходу зовнішньої політики ОАЕ на третій етап свого розвитку на двосторонні відносини з Україною у політичній та торговельно-економічній сферах. Виявлений стрімкий розвиток політичного діалогу і торговельно-економічного партнерства між Україною та ОАЕ після

2011 р. При цьому аргументований і застосований поділ еволюції і розвитку зовнішньої політики Еміратів на три основних етапи;

- доведений дисбаланс на користь РФ у плані контактів на вищому рівні і розвитку політичного діалогу на фоні намагання ОАЕ утримувати нейтральну рівновіддалену позицію в умовах повномасштабної російської агресії проти України;

- встановлено використання боротьби з коронавірусом Covid-19 для поглиблення стратегічних відносин ОАЕ з КНР в контексті реалізації стратегії диверсифікації відносин стратегічного партнерства.

Поглиблено:

- рівень знань про Мухаммада бін Заїда Аль Нагаяна як ключову фігуру зовнішньої політики ОАЕ у період після «арабської весни», його зовнішньополітичні пріоритети і контакти після обрання на посаду президента Еміратів;

- розуміння важливості і особливої пріоритетності фактору боротьби з політичним ісламом в арабському світі для ОАЕ і особисто президента країни;

- рівень знань про Авраамові угоди як знакову подію у зовнішній політиці ОАЕ, елемент трансформації Близького Сходу, а також потужний аргумент для балансування відносин ОАЕ з США.

Набуло подальшого розвитку:

- дослідження еміратської закордонної допомоги як важливого інструменту зовнішньої політики ОАЕ, який використовується, у першу чергу, для посилення регіонального лідерства Еміратів і позицій країни у стратегічно важливих регіонах;

- дослідження основних принципів, чинників та рівнів зовнішньої політики ОАЕ, а також лідерських регіональних позицій Еміратів.

Практичне значення отриманих результатів. Представлена до захисту дисертаційна робота представляє собою комплексне дослідження зовнішньої політики ОАЕ у період після 2011 р. Окрема увага приділена відносинам України з ОАЕ, зокрема після початку повномасштабної агресії

РФ. Емірати стали регіональним лідером і вважаються одним з найбільш важливих та перспективних партнерів України на Близькому Сході. Водночас ОАЕ перетворилися на ключовий фінансовий, діловий, реекспортний, логістичний і туристичний центр регіону, тому є об'єктом підвищеної уваги та інтересу не тільки державних органів України, але і різного роду недержавних структур, організацій і компаній.

Враховуючи ці фактори, можемо стверджувати, що основні результати цього дослідження можуть бути використані, насамперед, державними органами влади, відповідальними за формування та реалізацію зовнішньої політики України, а саме Офісом Президента України, Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою України, Міністерством закордонних справ України. Особливо важливими і корисними зібрані та проаналізовані матеріали дослідження, а також проведені дослідження і висновки роботи будуть для Міністерства закордонних справ України. Дисертація може безпосередньо використовуватися у роботі Спеціального представника України з питань Близького Сходу та Африки, П'ятого територіального департаменту (країни БС та Африки), Департаменту економічної дипломатії та санкційної політики, Департаменту міжнародної безпеки, Посольства України в ОАЕ. Отримані результати можуть бути використані під час створення Стратегії України по взаємодії з країнами Близького Сходу та Стратегії України у регіоні Затоки.

Дана наукова робота може представляти інтерес для Ради національної безпеки і оборони України, Національного інституту стратегічних досліджень, Дипломатичної академії України ім. Геннадія Удовенка при МЗС України, Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського Національної академії наук України, інших українських науково-дослідних установ.

З огляду на значний досвід автора даної дисертаційної роботи у сфері двосторонніх відносин з країнами арабського світу, зокрема торгово-економічної, інвестиційної співпраці, ВТС, культурно-гуманітарного співробітництва окремі положення і висновки представленого рукопису

можуть бути корисними та становити інтерес для Державної компанії «Укрспецекспорт», Українського союзу промисловців і підприємців, Торгово-промислової палати України, а також широкого кола інших недержавних організацій і структур підприємницької діяльності.

Окремі частини дисертації та отримані наукові результати можуть використовуватися у навчальному процесі в якості матеріалів для підготовки лекцій із актуальних проблем міжнародних відносин та зовнішньої політики у вищих навчальних закладах України.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційна робота представляє собою самостійне наукове дослідження. Усі наведені в рукописі дисертації наукові висновки та результати одержані автором особисто. У статті «Emirati Foreign Policy Strategy in the Context of Ukraine-UAE Relations», надрукованій у співавторстві з науковим керівником Коппель О.А., особистий внесок здобувача складає 0,5 авторського аркуша.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення та отримані наукові результати дослідження були успішно використані Посольством України в ОАЕ під час підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів та пропозицій для забезпечення роботи Міністерства закордонних справ України на еміратському напрямку упродовж 2021-2023 рр. (Додаток А).

Основні положення дисертаційного дослідження також апробовані у формі участі дисертанта у міжнародних науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, зокрема:

1. 9-та міжнародна науково-практична конференція «Modern directions of scientific research development», Чикаго, США (23-25 лютого 2022 р.);
2. 5-та міжнародна науково-практична конференція «Innovations and prospects in modern science», Стокгольм, Швеція (8-10 травня 2023 р.);
3. 9-та міжнародна науково-практична конференція «Science and innovations of modern world», Лондон, Велика Британія (18-20 травня 2023 р.);
4. 6-та міжнародна науково-практична конференція «Modern problems of science, education and society», Київ, Україна (14-16 серпня 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження дисертантом опубліковані 9 наукових праць: 4 статті у наукових фахових виданнях України і 1 стаття у закордонному науковому фаховому виданні (США), які відображають наукові результати дисертаційної роботи, та 4 тези за матеріалами міжнародних конференцій.

Структура роботи. Структура і обсяг роботи обумовлені визначеними метою, об'єктом і предметом дослідження. Дисертація складається зі списку умовних скорочень (20 найменувань), вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 246 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 193 сторінки, список використаних джерел і літератури 38 сторінок.

РОЗДІЛ 1. СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ

1.1. Конституція і зовнішньополітична стратегія ОАЕ

Конституція ОАЕ. Конституція ОАЕ є основним документом, який затверджує базові принципи зовнішньої політики країни. Постійна Конституція ОАЕ була затверджена Вищою Радою Федерації у 1996 р. До цього, з моменту утворення Еміратів у 1971 р., діяв тимчасовий основний закон. Остання редакція Конституції була прийнята у 2013 р. і її преамбула проголошує прагнення ОАЕ до співпраці з «братніми арабськими країнами та всіма іншими дружніми країнами-членами Організації Об'єднаних Націй і в цілому міжнародної спільноти на основі взаємоповаги, взаємних інтересів і взаємовигоди» [1, с. 2]. При цьому стаття 1 дозволяє будь-якій незалежній арабській країні приєднатися до Федерації у разі одноголосної згоди Вищої ради Федерації [1, с. 3].

Основи зовнішньої політики ОАЕ визначають статті 6 і 12. Стаття 6 Конституції Еміратів визначає, що «Федерація є частиною великої арабської Батьківщини, з якою її пов'язують релігія, мова, історія та спільна доля, а народ Федерації є єдиним народом і частиною арабської умми» [1, с. 4]. Виходячи із зазначеного, у зовнішній політиці ОАЕ чітко ідентифікується арабська складова. Федеративна держава проголошується частиною арабського світу, який має стати основною сферою діяльності еміратської дипломатії і її стратегічним зовнішньополітичним пріоритетом.

У статті 12 Основного закону країни цілі зовнішньої політики визначені більш конкретно. Наголошено, що «зовнішня політика Федерації спрямована на перемогу ісламських та арабських інтересів і питань, посилення зв'язків дружби і співробітництва з усіма країнами і народами на основі принципів Статуту ООН та найкращих міжнародних норм» [1, с. 5]. Аналіз цієї статті свідчить про розширення пріоритетної сфери зовнішньої діяльності Еміратів

із суто арабського до ісламського світу. Водночас міжнародною рамкою зовнішньої політики ОАЕ визначений Статут ООН і «найкращі міжнародні норми». Передбачається, що еміратська дипломатія має проявляти ініціативу і бути активною задля просування інтересів ісламського і арабського світів.

Вища рада Федерації, яка складається з правителів усіх семи еміратів і є вищим органом влади країни, має повноваження затверджувати міжнародні договори. Водночас, згідно із п. 9 статті 54, головним представником ОАЕ у міжнародних відносинах є президент [1, с. 13]. Він призначає послів ОАЕ за кордон і приймає вірчі грамоти іноземних послів.

Стаття 120 серед функцій, здійснення яких закріплюється за федеральними органами влади, першою визначає «зовнішню політику». Водночас стаття 123 дозволяє окремим еміратам-членам Федерації заключати міжнародні договори із сусідніми країнами з місцевих адміністративно-господарських питань за умови, що це не суперечить інтересам Федерації і федеральним законам. При цьому потрібно отримати дозвіл Вищої ради Федерації. У разі відмови останньої питання вирішується Федеральним судом. Крім того, емірати мають право зберігати членство або приєднуватися до Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК) та Організації арабських країн-експортерів нафти (ОАПЕК).

Однак, у свою чергу, відповідно до статті 124, федеральні органи перед підписанням міжнародної угоди, яка безпосередньо стосується окремого емірату, повинні провести консультації з цим еміратом. У разі розбіжностей питання вирішується Вищим федеральним судом. Тобто, федеральні органи мають першочерговий пріоритет у проведенні зовнішньої політики, але Конституція демонструє повагу до кожного емірату і надає їм механізм участі у зовнішній діяльності країни і впливу на неї.

Серед іншого постійна Конституція статтею 9 затвердила столицею ОАЕ місто Абу-Дабі, яке до цього було тимчасовою столицею країни. Планувалося, що столицю Еміратів, місто Аль-Карама, побудують на кордоні еміратів Абу-Дабі та Дубай. Однак через 25 років після виникнення ОАЕ столичний емірат

Абу-Дабі посилив свої позиції і зміг переконати інші емірати відмовитися від ідеї будівництва нової столиці. З тих пір роль і вплив Абу-Дабі та правлячої родини цього емірату, Аль Нагаянів, на внутрішню та зовнішню політику країни продовжував зростати.

Зовнішньополітична стратегія ОАЕ.

«Принципи 50». Об'єднані Арабські Емірати розробили кілька стратегічних документів, які формують зовнішню політику країни і визначають її ключові пріоритети. Серед них найбільш важливим є стратегія розвитку Еміратів на наступні 50 років «Принципи 50», затверджена керівництвом країни 5 вересня 2021 р. напередодні святкування 50-ої річниці створення ОАЕ [2]. Цей документ є керівним для усіх еміратських державних установ і організацій на наступні півстоліття. Він є частиною стратегічної дорожньої карти «Проекти 50», спрямованої на політичний, економічний і соціальний розвиток ОАЕ [3].

До 2071 р. передбачається реалізація наступних 10 принципів:

1. Головним основоположним пріоритетом залишається посилення федерації з точки зору організацій, законодавства, повноважень та бюджетів;
2. Повна концентрація на розбудові найкращої та найбільш динамічної економіки у світі;
3. Зовнішня політика країни – це інструмент на службі вищих національних інтересів, головними з яких є економічні інтереси;
4. Головний двигун подальшого розвитку – це людський капітал;
5. Добросусідство – основа стабільності;
6. Зміцнення глобального іміджу Еміратів – національне завдання всіх державних установ і організацій;
7. Цифрова, технічна та наукова перевага ОАЕ створить кордони розвитку та економіки країни;
8. Система цінностей Еміратів продовжить базуватися на відкритості, толерантності, правах, верховенстві справедливості і закону;

9. Зовнішня гуманітарна допомога ОАЕ – невід’ємна частина шляху країни, її моральних зобов’язань перед іншими народами;

10. Заклик до миру, переговорів та діалогу для вирішення усіх суперечок – основа зовнішньої політики ОАЕ.

Тодішній президент Еміратів Халіфа бін Заїд Аль Нагаян наголосив, що дороговказом на наступні 50 років буде економіка, а політичний підхід базуватиметься на мирі і діалозі [4]. Спадкоємний принц Абу-Дабі Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян також серед основних завдань виділив розбудову стійкої економіки і розвиток регіональних та міжнародних відносин задля забезпечення вищих інтересів держави.

Дійсно, варто виділити саме третій принцип Стратегії «Принципи 50», який проголошує економічні інтереси найвищим національним інтересом, який має забезпечити зовнішня політика країни. Тобто зовнішньополітична діяльність Еміратів керується, у першу чергу, економічними інтересами країни. Також на увагу заслуговує десятий принцип, згідно з яким переговори і діалог є головним інструментом вирішення конфліктів і основою зовнішньої політики ОАЕ.

Говорячи про теоретичні основи вироблення Стратегії «Принципи 50», професор Університету ОАЕ Мухаммад бін Хувейдін спирається на концепцію «країни розвитку» (developmental state or hard state), сформульовану американським науковцем Чалмерсом Ешбі Джонсоном. У «країні розвитку» уряд бере безпосередню участь у макро- та мікроекономічному плануванні з метою розвитку економіки, при цьому намагаючись використовувати ресурси для покращення рівня життя населення [5]. Мухаммад бін Хувейдін наголошує, що економічний розвиток є основою прогресу у багатьох інших сферах, тому концепція «країни розвитку» використовувалася у різний час у Німеччині, Японії, Південній Кореї, Сінгапурі [6].

Також варто виділити п. 6 про зміцнення глобального іміджу Еміратів як національне завдання всіх державних установ і організацій. Посилена робота над глобальним іміджем свідчить про глобальні амбіції ОАЕ. Вихід і

активна робота на глобальному рівні розглядається еміратським керівництвом як один з елементів забезпечення національної безпеки.

«Ми Емірати 2031». Урядова 10-річна стратегія «Ми Емірати 2031» передбачає посилення ролі ОАЕ у міжнародній співпраці задля зміцнення миру і співробітництва на регіональному та глобальному рівнях, а також сприяння поширенню процвітання серед усіх народів на основі поваги до людських цінностей.

Але основний акцент стратегія «Ми Емірати 2031» також робить на економіці, зокрема перетворенні ОАЕ на глобальний центр нової економіки (передова економіка) з найбільш процвітаючим суспільством у світі.

ОАЕ мають намір стати світовим лідером у галузі розробки законодавства для нових секторів економіки. Передбачається подвоєння ВВП з 1,49 до 3 трлн дирхамів (1 дол. США = 3,67 дирхама ОАЕ), збільшення ненафтового експорту до 800 млрд дирхамів і частки туристичного сектору у ВВП до 450 млрд дирхамів. Активізація міжнародної співпраці прогнозується у контексті реалізації плану підвищення обсягу зовнішньої торгівлі ОАЕ до 4 трлн дирхамів. Емірати планують увійти до 10 кращих країн за індексом людського розвитку (Human Development Index), глобальним індексом продовольчої безпеки (Global Food Security Index), якістю охорони здоров'я та залучення талантів. По глобальному індексу кібербезпеки (Global Cybersecurity Index) Емірати прагнуть увійти до трійки світових лідерів [7].

Стратегії МЗС ОАЕ. Події «Арабської весни» стимулювали пришвидшення процесів трансформації еміратської дипломатичної служби під потреби оновленої зовнішньої політики. В умовах регіональної трансформації консервативна дипломатія більше не могла забезпечити потреби та національні інтереси Об'єднаних Арабських Еміратів. Перетворення на впливову регіональну силу з глобальними амбіціями вимагає сучасної та ефективної дипломатичної служби.

У цьому контексті з 2011 року міністерство закордонних справ ОАЕ за наказом міністра закордонних справ шейха Абдулли бін Заїда Аль Нагаяна

почало розробляти трирічні зовнішньополітичні стратегії. Перша стратегія на період 2011-2013 рр. передбачала чотири основні напрямки робіт для еміратської дипломатії:

- забезпечення максимальної підтримки міжнародній діяльності, яка вважається основою для МЗС ОАЕ;
- ініціатива по сприянню реалізації цілей Об'єднаних Арабських Еміратів у сфері торгівлі та інвестицій;
- розбудова спеціальних програм у галузі прав людини, іноземних працівників, закордонної допомоги, енергетики та екології;
- забезпечення вищих стандартів захисту громадян за кордоном, надання консульських послуг та ефективність адміністративної роботи [8].

Паралельно із підготовкою і запуском першої стратегії МЗС ОАЕ проводило роботу з оновлення, розширення і посилення кадрового складу міністерства. Для дипломатів були організовані підготовчі курси, особливо у військовій, безпековій, політичній та дипломатичній сферах. На міністерському рівні була проведена робота всередині самого міністерства, а саме заповнення управлінських вакансій еміратськими громадянами. Для стимулювання дипломатів і адміністративного персоналу за ефективність і успіхи в роботі створені спеціальні премії. Була збудована нова сучасна будівля зовнішньополітичного відомства.

Згідно зі стратегією МЗС ОАЕ на 2014-2016 рр., зовнішня політика ОАЕ мала зберігати активність у розвитку двосторонніх відносин з країнами світу, а також забезпечити реалізацію стратегічної політики Еміратів у сфері економіки та інвестицій за кордоном. Еміратський центр стратегічних досліджень серед основних характеристик зовнішньої політики того періоду виділяв прагнення ОАЕ продовжити політику відкритих дверей для зовнішнього світу, оскільки це дає можливість отримати передовий світовий досвід, необхідний, зокрема для економічного розвитку [9]. Зовнішня політика країни нарощувала динаміку та здатність до швидкого реагування на регіональні та світові зміни. ОАЕ зберігали збалансовану зовнішню політику,

уникаючи концентрації виключно на Близькому Сході і розвиваючи європейський, американський, африканський та азійський напрямки. Дипломатія ОАЕ охоплювала весь спектр двосторонніх відносин, зокрема, політичну, торговельно-економічну, інвестиційну, культурно-гуманітарну та туристичну галузі, які у своєму поєднанні здатні забезпечити сталі зв'язки та партнерські відносини ОАЕ з іншими країнами світу. Окремо виділяється необхідність миру і співпраці для подолання існуючих викликів, а також підкреслюється важливість продовження гуманітарної складової зовнішньої політики як елементу прояву відповідальності країни по відношенню до регіональної і світової стабільності.

Як зазначив державний міністр закордонних справ А.Гаргаш: «Ми запускаємо стратегію міністерства закордонних справ на період 2014-2016 рр., яка вважається продовженням стратегії на 2011-2013 рр. і яка досягла поставлених цілей спільними зусиллями всіх працівників. У наступному стратегічному проміжку ми прагнемо бути зразком посилення нашої ролі у реалізації цілей зовнішньої політики країни на регіональному і міжнародному рівнях, реалізуючи бачення нашого мудрого керівництва про перетворення Еміратів на одну з провідних країн світу до 2021 року» [10]. Тобто вже на цьому етапі офіційно була поставлена амбітна мета перетворення на одну з провідних країн світу і визначений термін реалізації цього завдання.

Саме тому у стратегії МЗС ОАЕ на період 2017-2022 рр. не просто сформульоване стратегічне бачення з регіональною і глобальною проекцією, там уперше серед стратегічних цілей визначається «ефективна глобальна відповідальність» [11]. Емірати визнали зацікавленість впливати на глобальний порядок денний і нести відповідальність за цей процес.

До 2022 р. МЗС ОАЕ сформулювало бачення своєї стратегії як співробітництво і співіснування для забезпечення стабільності і процвітання в регіоні і світі. Для реалізації цієї візії були визначені такі цілі:

- Суспільство. Надання першокласних послуг громадянам і всім, хто здійснив візит до ОАЕ, живе і працює в країні;

- Регіональна стабільність. Посилення стабільності в регіоні та світі шляхом започаткування відносин стратегічного партнерства;
- Ефективна глобальна відповідальність. Здійснення відчутного позитивного впливу на глобальний порядок денний розвитку шляхом реалізації спільних інтересів з партнерами на глобальному та регіональному рівнях;
- Процвітання. Забезпечення спільного процвітання з партнерами шляхом розширення існуючих економічних рамок та створення нових сфер взаємодії.

Окремим елементом стратегії прописані цінності відданості і лояльності державі та її президенту. На фоні значної політичної турбулентності в регіоні Близького Сходу влада ОАЕ приділяє особливу увагу лояльності правлячим родинам і їх лідерам.

Під час презентації стратегії 14 грудня 2016 року державний міністр з питань міжнародного співробітництва Рим бінт Ібрагим Аль-Хашемі наголосила на особливій ролі зовнішньої допомоги, яку здійснюють Емірати для реалізації стратегії. «Основною метою зовнішньої допомоги Еміратів є подолання бідності, покращення рівня життя менш щасливих суспільств і зменшення рівня бідності у них, поширення стабільності, миру і процвітання в регіоні, розвиток відносин Еміратів з іншими країнами, тими, які отримують еміратську допомогу, та країнами-донорами, з якими ми співпрацюємо, а також сприяння розвитку економічних відносин з країнами, що розвиваються, для досягнення взаємовигідних цілей», - підкреслила вона [12].

Можна зробити висновок, що ОАЕ, маючи необхідні фінансові ресурси, обрали механізм надання допомоги в якості впливу на світовий порядок денний і забезпечення інтересів власної зовнішньої політики і національної безпеки. У тому ж 2016 році Міністерство міжнародного співробітництва та розвитку ОАЕ, яке відповідало за реалізацію програм розвитку і гуманітарної допомоги за кордоном, було об'єднане з Міністерством закордонних справ ОАЕ [13]. Новостворене Міністерство закордонних справ та міжнародного

співробітництва ОАЕ дозволило централізувати управління і офіційно перетворило зовнішню допомогу на інструмент зовнішньої політики країни.

Міністр закордонних справ ОАЕ А.З.Аль Нагаян 6 вересня 2023 р. оприлюднив оновлену Стратегію МЗС ОАЕ на період 2023-2026 рр., основними пунктами якої стали посилення ролі Еміратів у глобальному діалозі та глобальному порядку денному розвитку, сприяння зміцненню економічного впливу держави та підвищення її економічної конкурентоспроможності на регіональному та міжнародному рівнях, посилення іміджу держави та її м'якої сили, підтримка міжнародних зусиль із збереження регіональної безпеки та стабільності. Оновлена стратегія МЗС ОАЕ відповідає стратегічній програмі розвитку «Принципи 50» і еміратська дипломатія робитиме головний акцент на забезпеченні економічних інтересів, посиленні глобального впливу, а також диверсифікації стратегічних відносин з ключовими глобальними гравцями, що створюватиме оптимальні умови для балансування між Заходом і Сходом у період зміни міжнародного порядку.

1.2. Основні принципи, чинники та рівні зовнішньої політики ОАЕ

Принципи. Основні риси та рівні зовнішньої політики ОАЕ були сформовані засновником і першим президентом країни шейхом Заїдом бін Султаном Аль Нагаяном. Їх важливо розглянути, оскільки попередній президент Еміратів спирався на зовнішньополітичну спадщину свого батька, а нинішній керівник країни продовжує її розвиток. Рольова модель шейха Заїда в ОАЕ просувається настільки потужно, що фраза «діти Заїда» стала одним із синонімів еміратців. Усі, від правителів еміратів до звичайних громадян, можуть називати себе «дітьми Заїда». Приналежність до "عيال زايد" (араб. діти Заїда) подається як частина національної ідентичності еміратців, відображаючи державну політику, спрямовану на об'єднання племінного суспільства Еміратів.

Під час зустрічі з керівниками еміратських закордонних дипломатичних установ у лютому 2018 р. тоді спадкоємний принц Абу-Дабі, а наразі президент ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян наголосив, що Об'єднані Арабські Емірати були засновані покійним шейхом Заїдом на міцній основі благородних цінностей, зокрема поширенні добра і допомоги нужденним, толерантності, співіснування та інших високих людських цінностей. Він підкреслив, що Еміратам вдалося завоювати довіру світу і гарну міжнародну репутацію саме завдяки своїй збалансованій зовнішній політиці та відкритості для всіх країн, тому потрібно і надалі брати «підхід Заїда» в якості відправної точки для розбудови тісних і міцних відносин з міжнародною спільнотою [14].

Міністр закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ Абдулла бін Заїд Аль Нагаян також відзначав, що шейх Заїд заклав основи зовнішньої політики ОАЕ, заснованої на принципі поміркованості, необхідності забезпечення балансу в міжнародних відносинах, захисті правди і справедливості, використанні діалогу та порозуміння з усіма сторонами. Цей збалансований підхід і став головною рисою зовнішньої політики ОАЕ [15]. Міністр наголосив, що з часів шейха Заїда особливості еміратської зовнішньої політики дозволяли країні виступати посередником у багатьох складних конфліктах у різних частинах світу.

Відкритість і збалансованість вважаються головними принципами зовнішньої політики ОАЕ, закладеними в основу еміратської дипломатії від моменту створення країни. Як відзначає генеральний директор Еміратського центру стратегічних досліджень Султан Аль-Нуеймі у роботі «Заїд: ідентичність народу і нації», то саме «відкритість до інших» є тим ключовим принципом, який формував зовнішньополітичну лінію першого президента ОАЕ [16, с. 131]. Він також виділяє його толерантність та прагнення до об'єднання арабських країн, підкреслюючи, що мудрість шейха Заїда завжди присутня у зовнішній політиці ОАЕ, демонстрованій зусиллями нинішнього президента Мухаммада бін Заїда.

Попередній багаторічний керівник Еміратського центру стратегічних досліджень Джамаль Аль-Сувейді у роботі «Підхід шейха Заїда у питанні будівництва Федерації» також говорить про збалансованість, діалог і пошук порозуміння, характерні для зовнішньої політики засновника ОАЕ. Саме це дозволило новій країні ефективно вирішити питання кордонів із сусідами і запропонувати використати свій позитивний федеративний досвід на регіональному рівні для забезпечення безпеки і оборони, що мало наслідком створення у 1981 р. Ради співробітництва арабських держав Затоки. Дж.Аль-Сувейді виділяє такі сталі принципи еміратської зовнішньої політики як дружба і допомога всім країнам світу, віра у співробітництво і несприйняття політики ізоляції, вирішення конфліктів мирними шляхами, збалансованість у міжнародних відносинах, підтримка арабських питань, дотримання міжнародного законодавства, уникнення політики приєднання до блоків/осей [17, с. 48]. Важливо, що він підкреслює позицію шейха Заїда про нерозривність між політикою та моральними принципами, як шлях досягнення довгострокового успіху, який, зокрема пояснює концентрацію Еміратів на питаннях гуманітарної допомоги та розвитку.

Символом реалізації політики відкритості по відношенню до світу, збалансованості і толерантності стало відкриття 1 березня 2023 р. в Абу-Дабі унікального міжрелігійного комплексу «Дім родини Авраама» [18]. Його унікальність полягає у тому, що там розташувалися одночасно християнська церква, мечеть і синагога. Комплекс свою назву отримав на честь біблійного Авраама, на вчення якого спираються основні світові релігії – юдаїзм, християнство та іслам. Це знакова подія для регіону Затоки і Близького Сходу, яка продемонструвала лідерські позиції Еміратів у просуванні міжрелігійного діалогу. Комплекс вже став важливою частиною програми візитів до ОАЕ закордонних делегацій.

«Дім родини Авраама» є практичною реалізацією положень Документу «Людське братство заради миру і співіснування в усьому світі» (відомий також як Абудабійська декларація), підписаному 4 лютого 2019 р. в Абу-Дабі Папою

Римським Франциском та Імамом ісламського університету Аль-Азхар Ахмадом Таїбом [19]. Документ спрямований на створення умов для мирного співіснування трьох основних світових релігій.

Окремо варто приділити увагу переконанню шейха Заїда у необхідності збереження позаблоковості і неприєднання в умовах поляризації світу, оскільки це впливає на сьогодишню позицію Еміратів по відношенню до російської агресії проти України. Перший президент наголошував, що якщо світ розділиться на два табори або більше, то ОАЕ не будуть стороною жодного табору і будуть продовжувати розвивати країну, при цьому користуючись надбаннями світу [20, с. 90]. Це пов'язано з намаганням уникнути повторної політичної, економічної і культурної колонізації з боку великих країн, але при цьому продовжувати розвиток відносин для забезпечення власного економічного і соціального розвитку. Шейх Заїд був переконаний, що виключно економічне співробітництво і взаємна повага дійсно слугують інтересам народів, а не будівництво альянсів чи осей [21, с. 122].

Ця позиція не була теоретичною установкою, а була настановою до практичної дипломатії в умовах «холодної війни». В умовах протистояння Заходу та СРСР, усвідомлюючи стратегічну важливість регіону і своєї країни, ОАЕ під керівництвом свого засновника проводили збалансовану політику, щоб не допустити розгортання у Затоці міжнародного конфлікту і втрату незалежності та суверенітету його країн. Емірати встановили тісні відносини з США, однак при цьому прагнули не допускати залежності від політичних рішень Вашингтона. Водночас ОАЕ встановили дипломатичні відносини з СРСР і почали розвиток співпраці з Москвою, але вони не допускали поширення впливу радянської ідеології в регіоні [22]. Нинішнє еміратське керівництво спирається на отриманий досвід і в умовах російської агресії проти України, продовжуючи розвиток відносин з усіма сторонами, зокрема країною-агресором.

За роки при владі шейх Заїд зміг закласти основу пацифістської та дружньої системи союзів, яка базувалася на принципах толерантності, погодження і мирного співіснування як з арабськими країнами, так і світом в цілому [23, с. 435]. Водночас він не був наївним пацифістом, усвідомлював важливість розбудови власних збройних сил і докладав до цього значних зусиль. Широко відомою є така цитата першого президента: «Ми країна, яка прагне миру, поважає права сусідів і піклується про друга, але ми маємо потребу у сильній і боєздатній армії, яка захищає країну, щоб вона залишалася стійкою і стабільною. Ми будуємо армію не через бажання вторгнутися в іншу країну або воювати з нею, а через прагнення захистити себе. Агресія ніколи не була у людській природі на території Еміратів». У 50-ту річницю від створення країни начальник генерального штабу збройних сил ОАЕ Хамад Аль-Румейсі наголосив, що вони продовжують дотримуватися цього принципу [24].

Серед характерних рис зовнішньої політики ОАЕ виділяється ініціативність, оскільки країна за можливості намагається проявити ініціативу і не обмежується реакцією на регіональні і міжнародні події. Шейх Заїд заклали основи ініціативної зовнішньої політики і нинішнє еміратське керівництво виходить з того, що ініціатива є одним з ключових елементів успіху на міжнародній арені. Реалізація власних стратегій та ініціатив призводить до зростання суб'єктності країни. Як відзначає еміратський політолог, професор, Абдульхалек Абдулла у своїй роботі «Ініціативи і реакції у зовнішній політиці ОАЕ», то перший президент ОАЕ був переконаний у необхідності брати ініціативу і не обмежуватися реакцією на події в регіоні Затоки, арабському світі та на глобальному рівні. Це дозволило Еміратам вийти за рамки свого політичного простору і забезпечити дипломатичну присутність за межами свого регіону [25, с. 91]. В якості прикладу А.Абдульхалек згадує, що ОАЕ стали першою країною Затоки, яка закликала до відновлення контактів з Іраком, підтвердивши слова діями шляхом відновлення роботи свого посольства у Багдаді у 2000 р. Головним аргументом Абу-Дабі було те, що

ізоляція Іраку не має сенсу і арабський світ потребує потенціалу цієї країни для протистояння регіональним викликам.

Аналогічні ініціативні дії ОАЕ можемо спостерігати у випадку Сирії. На фоні ізоляції САР і виключення цієї країни з Ліги арабських держав ОАЕ відновили роботу свого посольства у Дамаску у 2018 р. [26], а у 2022 р. Емірати стали першою арабською країною, яку відвідав лідер сирійського режиму Б.Аль-Асад з 2011 р. [27]. Коментуючи свої дії, Емірати назвали Сирію «фундаментальною опорою арабської безпеки» [28], тобто як і у випадку з Іраком посилялися на колективні інтереси арабського світу як основу своїх зовнішньополітичних дій. Тодішній державний міністр закордонних справ ОАЕ Анвар Гаргаш наголошував на необхідності поселення арабського фактору в Сирії «в умовах регіонального вторгнення Ірану та Туреччини» [29]. При цьому не тільки США були «глибоко розчаровані і стурбовані цією очевидною спробою легітимізувати Башара Асада» [30]. Такі арабські країни як Марокко, Катар, Кувейт, Єгипет, Йорданія також мали питання до «реабілітації» Асада.

Ірак та Сирія є не єдиними випадками. Сьогодні ми спостерігаємо активний діалог ОАЕ з РФ та В. Путіним. Не дивлячись на міжнародну ізоляцію Росії, режим санкцій, численні злочини в Україні, ордер Міжнародного кримінального суду на арешт В.Путіна, президент ОАЕ відвідує РФ і проводить зустрічі з російським лідером. Такі дії також подаються еміратською стороною як ініціативність зовнішньої політики з метою пошуку шляхів вирішення конфлікту.

Під час 9-го міжнародного дискусійного форуму Abu Dhabi Strategic Debate (14-15 листопада 2022 р., м. Абу Дабі) дипломатичний радник президента ОАЕ Анвар Гаргаш, який є багаторічним речником Еміратів з питань зовнішньої політики, у вступній промові зробив головний акцент на тому, що ОАЕ будуть підтримувати відносини з усіма «великими державами» і не обиратимуть між ними, щоб за жодних умов не обмежити свій суверенітет. При цьому основні економічні інтереси Еміратів сконцентровані на Сході, а

ключові питання безпеки та інвестицій пов'язані із Заходом. Ця позиція озвучена у розпал російської агресії проти України і підтверджує, що Емірати за будь-яких умов, навіть під тиском з боку США/Заходу обмежити співпрацю з РФ, прагнуть дотримуватися своїх основних принципів відкритості по відношенню до світу, збалансованості, позаблоковості, толерантності. Також А.Гаргаш на сучасному етапі виділяє такі задачі, які також вкладаються у визначені принципи та зовнішньополітичну стратегію ОАЕ:

1. Основна мета – забезпечення процвітання і безпеки ОАЕ на основі поєднання національних цінностей та інтересів;
2. Зовнішня політика ОАЕ має фокусуватися на підтримці довгострокового економічного процвітання;
3. Використання багаторівневого підходу для інвестування у забезпечення безпеки і автономності;
4. Забезпечення збалансованих і диверсифікованих стратегічних та економічних відносин у світовому порядку, що перебуває на стадії трансформації;
5. Підтримка і посилення толерантності у регіоні (на противагу екстремістським регіональним рухам);
6. Деескалація конфліктів у регіоні і за його межами шляхом підтримки політичного урегулювання;
7. Недопущення формування вакууму влади у регіоні;
8. Активізація співпраці з міжнародними організаціями з метою посилення стратегічної та економічної позиції країни.

ОАЕ продовжать дотримуватися своїх основних принципів зовнішньої політики, які дозволяють забезпечувати країні необхідний розвиток і безпеку.

Чинники. Розуміння принципів зовнішньої політики ОАЕ не буде повним без врахування особливостей країни або чинників, які і створили основу для формування згаданих принципів і мають значний вплив на зовнішньополітичну діяльність. Серед них більшість еміратських дослідників

виділяють розмір (маленька країна) і географічне положення (стратегічно важливий регіон Затоки), форму державного устрою (федерація) і арабізм.

ОАЕ мають площу 71024 км² [31]. Для порівняння це менше загальної площі Київської, Чернігівської і Житомирської областей України (89828 км²), і значно менше від площі сусідніх країн: КСА (2,2 млн км²), Іран (1,6 млн км²), Оман (309,98 км²) [32]. Тому географічно Емірати маленька країна. Еміратська науковиця Мар'ям Лута у статті «Зовнішня політика ОАЕ: зразок дій маленької країни на міжнародному рівні» пише, що географія ОАЕ як маленької країни, оточеної більшими за розмірами сусідніми КСА та Іраном, а також прикордонні сутички з Саудівською Аравією і Оманом, окупація Іраном еміратських островів становила виклик для ОАЕ від моменту створення. Однак еміратське керівництво змогло зменшити виклики шляхом врегулювання територіальних питань і вибудувати відносини добросусідства і співпраці. При цьому шейх Заїд пішов на поступки КСА у питанні затоки Аль-Удейд, Оману у питанні оази Аль-Буреймі і зробив вибір на користь мирних методів взаємодії з Іраном замість ескалації і військового протистояння, яке б призвело до дестабілізації регіону і зовнішнього втручання [33]. Іран ігнорує зусилля ОАЕ, спрямовані на вирішення питання островів Великий і Малий Томб та Абу Муса у рамках ООН, шляхом звернення до Міжнародного суду, за допомогою міжнародного посередництва або прямих двосторонніх переговорів, тому цей територіальний спір не має перспектив швидкого вирішення. Так само ОАЕ безрезультатно намагаються відновити переговори з КСА щодо сухопутного коридору в Катар, який, як вважає еміратська сторона, перейшов до Саудівської Аравії в порушення досягнутих під час переговорів у 1974 р. домовленостей. КСА визнало ОАЕ як незалежну країну значно пізніше інших, а саме у 1974 р. після формального владнання питання кордонів. Однак не дивлячись на офіційно дружні і стратегічні відносини, КСА вважається загрозою територіальній цілісності ОАЕ, зокрема у контексті невирішеного питання сухопутного коридору в Катар та історичні експансіоністські наміри по відношенню до сусідніх країн.

На прикладі та досвіді ОАЕ М.Лута виділила такі правила, яким мають слідувати маленькі країни на міжнародній арені:

- приєднання до міжнародних та регіональних організацій;
- дотримання міжнародного законодавства;
- використання діалогу і мирних засобів для вирішення конфліктів, активна посередницька роль;
- повага суверенітету країн і невтручання у внутрішні справи;
- розширення відносин стратегічного партнерства і обмеження конфліктного потенціалу;
- не провокувати і не маргіналізувати великі сили (міжнародні чи регіональні);
- невикористання сили на міжнародному рівні за межами міжнародної чи регіональної коаліції.

Фактично, це правила підтримки збалансованості, яка вважається одним з ключових принципів зовнішньої політики ОАЕ як географічно маленької країни з маленьким населенням. Станом на кінець 2021 р. кількість населення оцінювалася у близько 10 млн, з яких тільки 1 млн складала громадяни-еміратці, а решта – іноземці [34]. При цьому Емірати входять до десятки світових лідерів за запасами нафти (97,8 млрд барелів) і природного газу (6,09 трлн куб. метрів) [35]. У регіоні Затоки, де існує перманентна загроза військової ескалації за участю такої великої сусідньої держави як Іран, це створює значну загрозу національній безпеці Еміратів, оскільки країна не має достатньої стратегічної глибини для організації ефективної оборони, особливо маневреної або глибинної оборони. В оточенні значно більших країн ОАЕ не мають можливості самостійно забезпечити безпеку і оборону своєї території. Це штовхає зовнішню політику ОАЕ до відкритості, постійного пошуку збалансованості, ініціативності, розвитку контактів і діалогу, щоб максимально зменшити конфліктний потенціал регіону Близького Сходу.

Географічний розмір і кількість населення є фактором уразливості та стимулює до посилення безпеки за рахунок активних контактів із зовнішнім

світом. Фізичний розмір країни компенсується розміром зовнішньополітичним, що пояснює регіональні і глобальні амбіції ОАЕ. За рахунок потужної економіки, розвитку передових технологій і штучного інтелекту, м'якої сили, гнучкої дипломатії, яка швидко адаптується до змін на міжнародній арені Емірати реалізують модель «розумної» країни. При цьому Ізраїль та ОАЕ вже визнаються першими «розумними» країнами регіону, приклад яких можуть наслідувати інші раціональні актори Східного Середземномор'я та Близького Сходу [36].

Значною мірою на зовнішню політику ОАЕ впливає географічне розташування у регіоні Затоки поруч з Ормузькою протокою. Географія визначає, що налагодження співробітництва і забезпечення безпеки у регіоні Затоки є головним пріоритетом країни. Окремим елементом є гарантування безпечної і безперервної навігації через Ормузьку протоку, якою транспортується значна кількість товарів, зокрема нафти. Географічне положення дозволило Еміратам увійти до трійки головних реекспортних центрів світу. Наприклад, близько 60% китайських товарів для країн Близького Сходу та Північної Африки реекспортуються через порти ОАЕ [37]. За даними міністерства економіки ОАЕ, у 2022 р. обсяг реекспорту уперше в історії сягнув близько 167,5 млрд дол. США. Головними реекспортними ринками для ОАЕ є КСА, Ірак, Індія, Оман, Кувейт, КНР, США і Бельгія. Основними товарами реекспорту у 2022 р. стали мобільні телефони і діаманти [38]. Емірати постійно розвивають свої логістичні можливості і планують зіграти ключову роль у глобальній стратегії КНР «Один пояс, один шлях».

Говорячи про федеративний державний устрій ОАЕ, важливо розуміти, що еміратське суспільство складається з арабських племен, які мають давні глибоко вкорінені традиції. Серед них виділяється непохитна лояльність кожного члена своєму племені. В умовах трайбалізму це необхідна умова виживання, але на шляху будівництва сучасної держави це серйозна перепона. Сім еміратів, які входять до складу ОАЕ, населені різними племенами, мають власні правлячі родини і довгу історію суперництва і збройних протистоянь.

При цьому лояльність/вірність кожного окремого індивіда до власного племені вища і сильніша за будь-яку іншу ідентичність. Також потрібно враховувати історичне протистояння двох груп племен – Хінаві та Гафірі. Правляча родина емірату Абу-Дабі, родина Аль Нагаянів, походить з першої групи племен і сповідує менш радикальний малікійський сунізм. Друга група племен сповідує більш суворий ханбалійський сунізм, який є офіційною течією в КСА і Катарі, і до неї належить правляча родина еміратів Шарджа і Рас-аль-Хайма – Аль-Касімі. Це історичне протистояння тривало століттями і було причиною численних війн і конфліктів за територію і ресурси.

Політична система ОАЕ має під собою племінну політичну культуру, яка виробила достатні засоби політичної взаємодії на рівні племінного суспільства, однак вони не підходили для міжнародних відносин, що створювало виклики для керівництва Еміратів як федеративної країни [33]. Тому еміратські лідери одразу розпочали і продовжують розбудову інституту громадянства в ОАЕ, що є достатньо складною задачею для суспільства, яке упродовж сотень років жило за племінними законами і цінностями.

Федеральні органи влади (міністерства, відомства, Федеральна національна рада) і особливо збройні сили (особливо після введення у 2014 р. військового обов'язку) стали основними інститутами виховання «громадян ОАЕ», де, як данину традиціям, не забувають про лояльність/вірність, проте вже по відношенню до керівництва держави. Наприклад, як ми зазначали раніше, окремим елементом стратегії Міністерства закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ 2017-2022 прописані цінності відданості і лояльності державі та її президенту.

Паралельно працюють державні програми посилення національної ідентичності, які з 2005 р. реалізуються Фондом «Моя країна Емірати» [39]. У 2012 р., коли на Близькому Сході вирували події «Арабської весни» і ОАЕ також постали перед загрозою внутрішньої дестабілізації, урядом країни був затверджений «Документ поведінки та етики громадянина Еміратів», який встановлює обов'язки кожного члена суспільства по відношенню до нації,

родини і суспільства [40]. Так, кожен еміратець має бути вірними Об'єднаним Арабським Еміратам та керівництву країни, а також підтримувати безпеку держави, зміцнювати національну єдність і концепцію відданості і зв'язку з країною, а не з конкретним еміратом.

Дж.Аль-Сувейді у книзі «Суспільство Об'єднаних Арабських Еміратів у 21-ому сторіччі. Питання і виклики у світі, що змінюється» відзначає цілеспрямовану державну роботу по впровадженню нових для еміратців цінностей. Серед них він виділяє національну солідарність перед обличчям викликів, національну гордість, відкритість світу, толерантність, співіснування, прийняття жінок як рівноправної робочої сили, розвиток культури досконалості [41, с. 35-51]. Питання національної ідентичності і солідарності постали особливо гостро під час бойових втрат еміратського контингенту в Ємені. 4 вересня 2015 р. внаслідок ракетного удару загинули 52 еміратських військовослужбовців [42]. Це найбільша одночасна втрата в історії збройних сил ОАЕ, яка стала сильним ударом для еміратського суспільства і могла створити умови для внутрішнього напруження. Спадкоємний принц Абу-Дабі М.З.Аль Нахаян особисто відвідував родини загиблих у різних еміратах, щоб попередити можливі негативні наслідки, висловивши співчуття, надавши усю необхідну підтримку і при цьому закріплюючи ідею національної ідентичності, обов'язку і відданості керівництву країни.

Самуель Гантінгтон у книзі «Зіткнення цивілізацій і перебудова світового порядку» підтверджує, що основними центрами лояльності і відданості в ісламі завжди були невеликі групи і велика віра, плем'я і «умма», а національна держава мала менше значення [43, с. 175]. З особистого досвіду проживання і роботи в ОАЕ можу стверджувати, що процес формування еміратської національної ідентичності відбувається достатньо інтенсивно. Цьому сприяють успіхи і досягнення країни у внутрішньому розвитку, а також на зовнішній арені. Керівництво Еміратів ефективно і майстерно використовує їх для формування позитивного міжнародного іміджу і національної

ідентичності власних громадян. В якості прикладу варто навести успішне проведення Всесвітньої виставки «Експо-2020» у м. Дубай і перші не тільки для ОАЕ, а й для арабського світу прориви у розвитку космічної програми (політ у вересні-жовтні 2019 р. першого еміратського астронавту Х.Аль-Мансурі у космос, вивід у лютому 2021 р. на орбіту Марса автоматичної міжпланетної станції «Аль-Амаль, вихід у квітні 2023 р. у відкритий космос другого еміратського астронавту С.Аль-Неяді). Зазначені події сприяли зростанню національної гордості і приналежності до ОАЕ як держави. Інструмент зовнішньої політики і надалі буде використовуватися керівництвом країни для внутрішньої консолідації. Проте еміратське суспільство ще не готове відмовитися від свого племінного коріння і в осяжній перспективі перебуватиме під впливом трайбалізму, який впливатиме на політичне і суспільне життя.

Розуміючи неблизькі перспективи кристалізації еміратської ідентичності, паралельно президент ОАЕ М.З.Аль Нагаян активно працює над реалізацією першого і головного з «Принципів 50» - посилення федерації з точки зору організацій, законодавства, повноважень та бюджетів. Він вже посилив позиції емірату Абу-Дабі і його правлячої родини Аль Нагаянів у системі влади країни, користуючись помітним зростанням політичної та економічної ваги цього емірату. Зокрема йому вдалося переконати і отримати погодження Вищої ради Федерації на призначення 29 березня 2023 р. свого брата Мансура бін Заїда Аль Нагаяна віцепрезидентом країни [44]. До цього посада віцепрезидента і прем'єр-міністра була закріплена виключно за правителем емірату Дубай. Однак на сьогодні в країні діє два віцепрезиденти, що свідчить про послаблення ролі емірату Дубай як найбільшого конкурента Абу-Дабі у федеральній системі.

Централізація влади не є новою тенденцією. Як зазначає С.Аль-Нуеймі у книзі «Законність влади в ОАЕ: вкорінені основи і успішний досвід», то ідея об'єднання була постійно присутньою у висловах та діях шейха Заїда, і

нинішній президент М.З.Аль Нагаян словами про «об'єднаний дім» демонструє готовність продовжувати справу батька [45, с. 75].

Цікавими є документи і доповіді британських дипломатичних установ в ОАЕ, які у перші роки існування Еміратів попереджають про необхідність врахування можливості розпаду країни. Серед причин британські дипломати називають недостатню співпрацю, традиційну недовіру і міжплемінне суперництво. Підкреслюючи вразливість нової країни, відмічається, що ОАЕ мають необхідні можливості для розвитку і стабільності. Наприклад, як зазначається у річному звіті британського посольства за 1975 р., зусилля по збільшенню реальності Федерації стають щорічною подією і цього річні зусилля принесли мало результатів. Головними причинами називається взаємна недовіра правителів окремих еміратів і, зокрема, безперевні побоювання щодо використання Абу-Дабі свого домінуючого положення. При цьому відзначається ініціатива Абу-Дабі посилити інтеграцію шляхом заяви про направлення 50 відсотків своїх доходів від нафти до федерального бюджету, що є суттєвим жестом і стимул для інших. Британський посол МакКарті відмічає, що серед усіх шейх Заїд є найбільш щирим у своїй мотивації створити Федерацію, однак інші правителі вважають його через це егоїстом і втіленням адміністративного хаосу. Дипломат попереджав про можливу конфронтацію між поколіннями. Емірати століттями жили в умовах суперництва і ворожнечі, тому неспроможність створити Федерацію не є дивною. Водночас нафтові доходи дають можливість і час для розвитку нового покоління з ширшими горизонтами, а також певною мірою убезпечують від державних переворотів. З огляду на це у перспективі можливе зіткнення між молодим та старшим консервативним поколінням [46].

У річній доповіді генерального консула Великої Британії у Дубаї зазначено, що на початку 1979 р. внутрішня напруга досягла, мабуть, найбільшого масштабу з моменту заснування Федерації і майже призвела до її розпаду. Основний конфлікт точиться між еміратами Абу-Дабі та Дубай. Перший прагне централізації, а другий, маючи достатні «економічні м'язи»,

хоче мінімального федерального «втручання». Інші емірати приєднуються то до однієї сторони, то до іншої, або як Фуджейра намагаються отримати винагороду від обох суперників [47]. Дипломат підкреслює, що проблема співвідношення «прав еміратів» та федеральної влади загострюється особистою ворожнечею та спогадами про нещодавні збройні конфлікти.

При цьому еміратський професор А.Абдулла ще у 2001 р. не виключав перетворення Еміратів на унітарну країну [25, с. 57]. Інший еміратський професор з Університету ОАЕ Мухаммад бін Хувейдін також визнає наявність внутрішніх викликів, пов'язаних з боротьбою за посилення центру і навпаки посилення повноважень місцевої влади на початку створення держави. Однак, на його переконання, ідея федеративного устрою пройшла стадію прийняття, зараз перебуває на стадії становлення і потребує переходу на стадію визрівання [48, с. 147-148]. Фактично, він констатує «незрілість» федерації і для зміни ситуації пропонує активізувати роль Вищої ради Федерації, розвиток Федеральної національної ради, вирішення питання фінансових внесків усіх еміратів до федерального бюджету. Вища рада Федерації є найвищим органом влади в країні і має достатньо потужні повноваження. Крім того, у складі уряду є окремий міністр у справах Вищої ради Федерації. Однак при цьому діяльність цього органу обмежується затвердженням рішень президента країни. Це свідчить про процеси централізації влади.

Однак до повної концентрації влади у центрі президент буде узгоджувати особливо важливі питання, які матимуть суттєвий вплив на внутрішню ситуацію, з Вищою радою Федерації, у першу чергу, з правителем емірату Дубай. Президент ОАЕ М.З.Аль Нагаян проводить регулярні консультації із своїм заступником, прем'єр-міністром, правителем Дубаю М.Р.Аль Мактумом,, які, фактично, замінили собою засідання Вищої ради Федерації. Зустрічі проходять під девізом координації позицій задля реалізації проєктів, спрямованих на покращення добробуту країни і громадян. Еміратська науковиця і викладачка соціології Університету ОАЕ Суад Аль-Уреймі визнає, що існує чітке протиріччя між різними групами, які

проживають в Еміратах, внаслідок реакції на зовнішню політику на рівні повсякденної соціальної взаємодії [49, с. 253]. В умовах відсутності природної інтеграції суспільства керівництво країни проводить зовнішню політику «позитивної взаємодії», щоб мінімізувати можливу негативну реакцію з боку суспільства. Президент ОАЕ намагається використовувати такий формат зовнішньої політики для об'єднання еміратів.

С.Гантінгтон справедливо відмітив, що ідея суверенної національної держави несумісна з вірою у вищу владу Аллаха і першочерговість «умми» [43, с. 175]. Концепція умми ставить під питання легітимність національної держави. Розуміючи цей конфліктний потенціал, конституція ОАЕ визнає народ Федерації частиною арабської умми. З іншого боку, арабський світ для Еміратів є основним стратегічним простором, з яким країна має найтісніші історичні та культурні зв'язки, який визначає арабську ідентичність ОАЕ і впливає на їхню зовнішню політику. Від моменту створення ОАЕ арабізм формував список зовнішньополітичних пріоритетів держави. Тому одним з перших важливих рішень нової країни буквально у перший день її створення, 2 грудня 1971 р., було приєднання до Ліги арабських держав [50]. При цьому ідея панарабізму на той час вже переживала занепад внаслідок поразки у Шестиденній війні, усвідомлення нездатності звільнити палестинські території військовим шляхом і відсутності результатів у плані спільного розвитку. Однак це не зупиняло ОАЕ від активної політики та ініціатив на арабському напрямку, найбільш показовими з яких стали приєднання до «нафтового ембарго» у 1973 р. і регулярна гуманітарна допомога арабським країнам. В умовах розділення арабського світу на окремі країни шейх Заїд вірив у можливість створення спільної бази для об'єднання та інтеграції на основі економічної співпраці [21, с. 130].

Засновник і перший президент ОАЕ шейх Заїд бін Султан Аль Нагаян на церемонії відкриття першої сесії першого скликання Федеральної національної ради ОАЕ 13 лютого 1972 р. заявив, що зовнішня політика Еміратів «спрямована на перемогу ісламських та арабських інтересів і питань,

посилення зв'язків дружби і співробітництва з усіма країнами і народами на основі принципів Статуту ООН та найкращих міжнародних норм» [21, с. 117-118]. Ці слова повністю лягли в основу статті 12 Конституції ОАЕ, яка закріпила головні цілі зовнішньої політики, а сама стаття і до сьогодні є єдиною конституційною нормою, що прямо регулює зовнішньополітичну сферу, її напрямки і цілі.

Під час третьої сесії першого скликання ФНР 20 листопада 1973 р. шейх Заїд визначив стратегічну рамку зовнішньої політики молодій країні. Ця перша зовнішньополітична стратегія містила п'ять головних елементів: визначення народу ОАЕ як частини арабської умми; визнання природної та історичної єдності арабських країн Затоки, що вимагає розбудови з ними найтісніших відносин; допомога у вирішенні справедливих проблем арабської умми і, у першу чергу, палестинської проблеми; підтримки братських відносин з ісламським світом в Азії та Африці; визнання важливості розвитку відносин з іншими країнами світу на основі спільних інтересів [21, с. 118]. Визначені стратегічні напрямки чітко окреслюють головний пріоритет зовнішньої політики – арабський та ісламський світ. Розвиток відносин з іншими країнами розглядався як другорядний напрямок, що було абсолютно справедливо для молодій країні, яка тільки з'явилася на мапі світу і розглядала арабську/ісламську єдність як елемент забезпечення власної безпеки.

Це підтверджує британський дослідник, документаліст, автор біографічної книги про першого президента Еміратів Грем Вілсон, який вважає, що безпека у регіоні Затоки була і залишається пріоритетом зовнішньої політики ОАЕ, тому відносини з країнами Затоки та іншими арабськими країнами були ключовим зовнішньополітичним напрямком за часів шейха Заїда [51, с. 575]. Стабільні відносини з арабським світом створювали необхідну зону безпеки для Еміратів.

Нинішній лідер ОАЕ також виходить з того, що продовження тісної співпраці з арабськими країнами є ключовим фактором забезпечення безпеки, стабільності та розвитку Близького Сходу. За його словами, міжарабські

консультації і координація лежать в основі зовнішньополітичної діяльності ОАЕ та їх твердої упевненості в тому, що спільні арабські дії у питаннях безпеки, стабільності та процвітання є основою для успішного протистояння викликам. За результатами зустрічі у Каїрі з лідерами Єгипту та Йорданії у квітні 2022 р. М.З.Аль Нагаян підкреслив, що ОАЕ продовжують зусилля для посилення арабської співпраці на благо країн і народів регіону [52].

Арабська ідентичність Еміратів сформована упродовж століть і лежить в основі країни, що відображено в її назві, зафіксовано в конституції. З огляду на це чинник арабізму як фактор впливу на зовнішню політику ОАЕ серед еміратських науковців вважається найбільш стійким. Відповідно Емірати у пріоритетному порядку спрямовують зусилля своєї дипломатії на забезпечення безпеки і стабільності арабського світу.

Як вважає С.Гантінгтон відсутність ісламської стрижневої держави головною причиною продовження внутрішніх і зовнішніх конфліктів, характерних для ісламу. Водночас відсутність єдності головне джерело слабкості ісламу і джерело загрози для інших країн. Стрижнева ісламська країна повинна володіти економічними ресурсами, військовою потужністю, організаторськими якостями, а також ісламською ідентичністю і відданістю, щоб стати політичним і релігійним лідером «умми» [43, с. 135-177]. ОАЕ повністю усвідомлюють небезпеку розколу арабського і ширшого ісламського світів. Найбільше еміратську сторону непокоїть експансія Ірану і Туреччини в арабському світі. Ці країни мають потенціал і прагнення стати ісламськими стрижневими країнами. На противагу Емірати підтримують Саудівську Аравію та Єгипет як найбільш потужних кандидатів на роль арабських лідерів, а у майбутньому потенційні стрижневі країни. М.З.Аль Нагаян характеризує КСА як «основну опору системи та головну вагу у балансі регіональної та арабської безпеки» [53]. Єгипет він також вважає «важливою опорою арабської безпеки» та підкреслює «його ключову роль у системі спільних арабських дій» [54]. Враховуючи стратегічну важливість арабського світу для

безпеки і стабільності ОАЕ, фактор арабізму залишатиметься потужним чинником зовнішньої політики Еміратів.

Рівні зовнішньої політики ОАЕ. Як ми вже визначили, зовнішня політика ОАЕ, базуючись на принципах відкритості і збалансованості, спрямована на реалізацію потенціалу країни у розбудові усесторонніх і взаємовигідних відносин з усіма країнами світу. Рівні зовнішньої політики Еміратів можна виділити із стратегічної рамки, визначеної першим президентом ОАЕ шейхом Заїдом бін Султаном Аль Нагаяном [21, с. 118]. З того часу еміратська дипломатія продовжує працювати на рівні Затоки, арабського світу, ісламського світу та світовому рівні.

Єгипетський дослідник Раймон Магер Каміль вважає, що Емірати застосовують філософію «позитивного зіткнення» на всіх чотирьох рівнях, які у багатьох випадках пересікаються і впливають один на одного [55, с. 39]. Принцип філософії «позитивного зіткнення» закладений у статті 12 Конституції країни, яка виділяє зовнішньополітичні цілі ОАЕ («перемога ісламських та арабських інтересів і питань, посилення зв'язків дружби і співробітництва з усіма країнами і народами на основі Статуту ООН та найкращих міжнародних норм» [1, с. 5]). Саме ця стаття Основного закону дає підстави проводити зовнішню політику «позитивного зіткнення» з глобальними і регіональними проблемами, а саме проявляти ініціативу для подолання кризових ситуацій. Ця філософія набула особливої популярності з початком «Арабської весни», коли регіон потребував реагування на численні кризові ситуації одразу у низці країн. Найбільш яскравими прикладами реалізації філософії «позитивного зіткнення» на цьому етапі стало застосування Еміратами сили в Ємені, Лівії, Бахреїні, Сирії як елементу зовнішньої політики.

З початком «Арабської весни» межі арабського та ісламського рівнів стали значною мірою пересікатися. Використовуючи своє серединне географічне положення і політичну вагу в арабському та ісламському світі, ОАЕ вдалися до практичної реалізації ідеї «позитивного зіткнення» як

основного механізму збільшення шансів співпраці між сторонами обох рівнів та пошуку мирних рішень. Р.Каміль вважає, що Еміратам вдавалося утримувати позитивний тренд філософії зіткнення і зберігати пріоритет ісламського і арабського інтересів над іншими інтересами. Сильний ісламський і арабський світ є опорою ОАЕ і джерелом стабільності Близького Сходу [55, с. 47-48]. На арабському/ісламському рівнях одним з головних завдань ОАЕ є протидія політичному ісламу, зокрема руху «Братимусульмани», який у листопаді 2014 був визнаний терористичною організацією [56].

Можна упевнено констатувати, що послаблення традиційних арабських політичних та військових центрів внаслідок «Арабської весни» призвело до посилення впливу в регіоні інших держав, зокрема ОАЕ, які почали позиціонувати себе в якості ключового регіонального гравця. Співробітник ізраїльського Інституту досліджень національної безпеки Йоель Гузанський вважає, що Емірати продовжать використання своїх значних економічних та військових ресурсів для формування напрямку розвитку арабського світу. Поміркована і стримана зовнішня політика ОАЕ залишилася у минулому, тож тепер Емірати стоять в авангарді багатьох регіональних процесів. Відповідно, розвиток відносин з ОАЕ набуває важливого значення [57].

Якщо брати за основу фактор економічного та військового потенціалу ОАЕ для активізації зовнішньої політики в регіоні, то у найближчому майбутньому Емірати ще більше посилять свої позиції на Близькому Сході. Емірати вже зараз є другою за обсягом економікою арабського світу, однак міністр економіки ОАЕ Абдулла бін Тоук підтверджує плани подвоїти ВВП до 2031 р. [58]. Водночас ОАЕ продовжують розвиток своєї силової компоненти, хоча, як визнають експерти, еміратські збройні сили, в цілому, якісно перевершують збройні сили будь-якої іншої арабської держави та багатьох країн світу [59].

Водночас ядром регіональної стабільності вважається рівень Затоки і його основна регіональна організація – Рада співробітництва арабських

держав Затоки. Шейх Заїд доклав особистих зусиль до створення РСАДЗ, будучи упевненим, що єдність країн Затоки стане основою для єдності арабського світу [21, с. 126]. Під час підписання статуту РСАДЗ 25 травня 1981 р. в Абу-Дабі перший президент ОАЕ покладав сподівання на здатність організації забезпечити захист країн-членів і невтручання зовнішніх сил [60]. Як показала практика, створені у 1984 р. спільні сили Щит півострова не могли захистити Кувейт у 1990 р. від окупації з боку Іраку, хоча достатньо ефективно допомогли стабілізувати ситуацію в Бахреїні у 2011 р.

Ефективна роль по підтримці бахреїнської правлячої родини значно посилила упевненість арабських монархій у власних силах і здатності самостійно підтримувати власну безпеку. Країни РСАДЗ, особливо КСА, ОАЕ і Катар, стали лідерами у формуванні відповіді арабського світу на безпрецедентні політичні та економічні виклики, спричинені «Арабською весною». Це дозволило стверджувати про зміщення центру сили в регіон Затоки. У період після початку подій «Арабської весни» зусилля еміратської дипломатії були зосереджені не тільки на захисті власних національних інтересів, але й забезпеченні лідерства РСАДЗ в арабському світі. ОАЕ цілеспрямовано працювали над зміщенням арабського центру сили у регіон Затоки. Важливо, що самі арабійці почали відчувати себе лідерами арабського світу. Один з найбільш впливових еміратських політологів А.Абдулла ще у 2012 р. відзначив, що РСАДЗ, як регіональна організація, значною мірою виграла від «Арабської весни», стала сильнішою та підтвердила свій вплив під час кризи. На його переконання, РСАДЗ вдалося посилити спільні дії у Затоці та в арабському світі [61]. Через 11 років А.Абдулла узагальнив, що арабські монархії показали себе набагато краще, ніж арабські республіки, оскільки змогли забезпечити стабільність, процвітання, достойне і безпечне життя для своїх народів, на відміну від виснажених арабських республік, які не змогли забезпечити мінімальний рівень безпечного і гідного життя для своїх громадян [62].

Одночасно з розвитком двосторонніх відносин у рамках РСАДЗ проводиться робота по інтеграції країн-членів організації. Показовим успіхом став запуск 1 січня 2008 р. спільного ринку [63]. Однак найбільш символічні та амбітні проекти як-то створення політичного союзу або єдиної валюти «халіджи» на сьогодні заблоковані, що свідчить про суттєві протиріччя між державами, нездатність узгоджувати стратегічні питання, пов'язані із обмеженням суверенітету, а також боротьба за лідерство та конкуренція. Блокада Катару з боку КСА, ОАЕ і Бахрейну, яка тривала з 5 червня 2017 р. по 5 січня 2021 р., підтвердила факт розколу серед аравійських монархій у питанні безпеки і зовнішньої політики. Водночас вихід ОАЕ із процесу створення «халіджи» через жорстку умову розміщення Центробанку РСАДЗ в Еміратах, а не в Саудівській Аравії чітко окреслив контури економічної конкуренції з КСА [64]. У цьому ж контексті варто розглядати реалізацію еміратської ядерної програми (АЕС Барака) замість оголошених у 2006 р. планів про спільну аравійську ядерну програму. Конкуренція між ОАЕ та КСА на нафтовому ринку, ринках логістики та послуг періодично настільки загострюється, що оглядачі говорять про загрози для майбутнього РСАДЗ і вплив цієї боротьби на увесь Близький Схід [65].

Відомий дослідник країн Затоки Крістіан Ульріхсен серед причин, які заважають інтеграції РСАДЗ, називає дисбаланс розміру і сили КСА по відношенню до інших членів організації і механізм прийняття рішень країнами-членами. Він наголошує, що Кувейт, Катар, Оман та Абу-Дабі у різний час стикалися з експансіоністськими намірами сусідньої Саудівської Аравії. З іншого боку, в аравійських монархіях процес прийняття рішень персоналізований, що також заважає інституціоналізації влади у рамках РСАДЗ [66]. Найменший особистий конфлікт прямо впливає на роботу РСАДЗ.

Еміратська зовнішня політика включає до рівня Затоки також відносини з Іраном, зокрема питання окупації трьох островів (Великий і Малий Томб, Абу-Муса). Емірати на постійній основі висловлюють стурбованість і

закликають до пошуку дипломатичних рішень у світлі територіальних протиріч з Іраном, іранського ядерного питання, регіональної політики ІРІ. Для ОАЕ Іран є головною регіональною загрозою, однак Емірати намагаються підтримувати з ним максимально можливі торговельно-економічні відносини та контакти [67].

Постійна зовнішня загроза з боку Ірану штовхає еміратське керівництво до адаптації зовнішньої політики на іранському напрямку в залежності від обставин, ключовою з яких є політика США в регіоні Затоки. З 2019 р. Емірати цілеспрямовано налагоджують діалог з Тегераном, сподіваючись, що це призведе до зменшення напруги в Затоці та утримає ІРІ від кроків по ескалації. За цей період відбулася низка телефонних розмов на рівні міністрів закордонних справ і візит в Іран рідного брата президента, радника з питань національної безпеки Тахнуна бін Заїда Аль Нагаяна. Аналогічні кроки зі зближення та налагодження контактів з ІРІ спостерігаються з боку усіх країн РСАДЗ. Аравійські монархії на сьогоднішній момент мають консенсус з питання нормалізації відносин з Іраном. Керівництво ОАЕ вважає, що загроза з боку Ірану не зникне, а буде лише зростати через продовження розвитку іранської ракетної балістичної програми, розвитку і будівництва БПЛА, а також іранської ядерної програми, тому прагне підтримувати відносини з ІРІ.

ОАЕ розглядають Іран як небезпечного регіонального актора, а Тегеран вважає тісну співпрацю ОАЕ з США головною загрозою для себе [68]. Реалізуючи свою стратегію, ОАЕ пішли на поступки і зменшили обсяг співпраці з США як передумову для нормалізації відносин з Іраном і зниження конфліктного потенціалу у регіоні Затоки. 31 травня 2023 р. МЗС ОАЕ оприлюднило заяву, якою повідомило, що за результатами постійної оцінки ефективного безпекового співробітництва з усіма партнерами Емірати вийшли зі складу очолюваних США Об'єднаних морських сил [69]. Такий крок свідчить, що відносини між ОАЕ та США продовжують загострюватися і це створює передумови для налагодження діалогу не тільки з Іраном, але й для поглиблення відносини з КНР та РФ.

Емірати вважають, що США та ЄС недостатньо серйозно ставилися до небезпеки іранської балістичної програми, розвитку іранських БПЛА та втручання Ірану у внутрішні справи країн РСАДЗ. При цьому ОАЕ дорікають своїм західним партнерам, що занепокоєння Заходу відносно іранської загрози виникло лише з появою іранських дронів в Україні. На цьому фоні в ОАЕ посилюються сумніви щодо готовності США виконувати взяті на себе безпекові зобов'язання у регіоні. Розчарування політикою Вашингтона та поширення антиамериканських настроїв серед аравійських монархій сприяли не тільки переходу до чергової спроби нормалізувати відносини з Іраном, а й посиленню контактів ОАЕ з КНР та РФ.

Говорячи про світовий рівень, то варто відзначити помітну еволюцію його важливості для зовнішньої політики ОАЕ. На відміну від початкового етапу свого становлення сьогодні світовий рівень має стратегічне значення для зовнішньополітичної діяльності Еміратів. Як було зазначено раніше, у стратегії МЗС ОАЕ 2017-2022 «Ефективна глобальна відповідальність» виділена окремим пунктом. «Принципи 50» передбачають розбудову найкращої економіки у світі і урядова стратегія «Ми Емірати 2031» планує вивести країну у лідери за низкою напрямків. Рішення прийняте, плани затверджені і вище керівництво Еміратів не приховує намірів бути серед кращих країн світу. Віцепрезидент, прем'єр-міністр ОАЕ, правитель Дубаю Мухаммад бін Рашид Аль Мактум підкреслює, що держава має ресурси, знання і досвід, щоб увійти до переліку кращих світових держав [70]. Посадовець підкреслює, що часи змінилися і теперішні Емірати не такі, як були у минулому. Сьогодні це амбітна країна, яка не зупиняється у розвитку. У першу чергу йдеться про економіку, технологічний, промисловий та соціальний розвиток, однак ці фактори прямо впливають на зовнішню політику. Державний міністр закордонних справ ОАЕ Анвар Гаргаш прямо заявив: «Ми хочемо бути глобальним гравцем». При цьому він визнає, що для цього ОАЕ доведеться піти на стратегічні ризики [71].

У першу чергу, це пов'язано із змінами у міжнародній системі і пошуком Еміратами свого місця у новому світоустрої. Серед еміратських дослідників і політологів широко розповсюджене переконання, що час однополярного світу добігає кінця і наразі формується двополярний або багатополярний світ. Російська агресія проти України посилює поляризацію і ОАЕ намагаються її уникнути, слідуючи одному зі своїх основних принципів позаблоковості. Для утримання балансу і розвитку відносин з усіма країнами у «пост-американському світі» вищим національним інтересом, який має забезпечити еміратська зовнішня політика, проголошена економіка. Економіка відкриває надзвичайно широкі можливості для поглиблення співпраці, особливо з такими потужними азійськими країнами як Китай та Індія.

З іншого боку, сектори безпеки та оборонної промисловості РСАДЗ переживають трансформацію у бік збільшення можливостей та автономії, що призведе до збільшення ролі Китаю, Росії, інших азійських країн і на цьому напрямку [72]. Загальна тенденція зменшення впливу і ролі США, а також інших країн Заходу в Затоці упродовж останніх десяти років мала стійкий характер. Пошук балансу у відносинах з США та іншими стратегічними партнерами, зокрема Китаєм та Росією можна вважати одним з ключових завдань зовнішньої політики ОАЕ на світовому рівні.

США на сьогодні і в найближчій перспективі залишаються ключовим стратегічним партнером ОАЕ, особливо у питанні безпеки та військово-технічного співробітництва. Президент Еміратського центру політики Ібтісам Аль-Кетбі під час лекції «Перспективи відносин ОАЕ-США у новому стратегічному середовищі» 20 квітня 2022 р. відкрито заявила про напруженість у відносинах з Вашингтоном, зокрема через небажання підтримати американську позицію у питанні російської агресії проти України, а також невизначеність щодо зобов'язань США підтримувати регіональну безпеку у Затоці [73]. Водночас дослідниця вважає, що найбільш вірогідним сценарієм подальшого розвитку відносин з США стане розширення і поглиблення стратегічних рамок партнерства. За її словами, у контексті

швидких змін та нового стратегічного середовища на регіональному та міжнародному рівнях найбільш реалістичною альтернативою нинішній напруженості у відносинах ОАЕ та США є вироблення обома сторонами нових стратегічних рамок відносин. Можна зробити висновок, що Емірати прагнуть скористатися підвищеною увагою США до Затоки у контексті російської агресії проти України, щоб отримати оновлені гарантії безпеки з боку Сполучених Штатів і новий рівень військово-технічного співробітництва з США.

Для Білого дому важливо підтримувати тісні відносини з ОАЕ, адже Емірати є ключовим союзником США у Затоці. Особливе значення для американської сторони має військово-повітряна база Аль-Зафра у передмісті Абу-Дабі, з якої під час кампанії проти ІД американськими літаками, зокрема F-22 Raptor було зроблено більше ударів ніж з будь-якого іншого об'єкту в регіоні. У багатьох випадках американців супроводжували еміратські F-16. Враховуючи високу ефективність збройних сил ОАЕ, колишній командувач Центрального командування збройних сил США генерал Джеймс Меттіс назвав ОАЕ «Маленькою Спартою» [74], чим підкреслив важливість стратегічних відносин з Еміратами.

З іншого боку, еміратський політолог Абдульхалек Абдулла у відкритому листі до президента США Джо Байдена напередодні його участі у саміті РСАДЗ (15-16 липня 2022 р., КСА) зазначив, що візит американського лідера відбувається за нових історичних умов і арабські монархії 21-го сторіччя мають інші інтереси ніж ті, які були у минулому сторіччі під час холодної війни. Президент США має бути готовим, що керівництво країн РСАДЗ має власні відмінні від американських геополітичні пріоритети, які передбачають розбудову і поглиблення відносин з глобальними центрами сили [75]. А.Абдулла не уточнює, але йдеться, у першу чергу, про КНР, Індію, Росію. Експерт наголошує, що без прийняття цієї нової реальності неможливо досягти збалансованого стратегічного партнерства між ОАЕ та США.

ОАЕ вітають посилення ролі КНР у Затоці, що відповідає стратегії Еміратів по диверсифікації відносин зі стратегічними партнерами. Успіх китайського посередництва у відновленні дипломатичних відносин між КСА та ІРІ вважається не тільки важливим кроком по стабілізації регіону, але й початком реальної геополітичної присутності КНР у Затоці. ОАЕ вважають, що геополітична роль Китаю у Затоці поступово зростатиме на фоні послаблення ролі США/Заходу і вийде на максимальні показники до середини століття.

Еміратський професор з Університету ОАЕ Мухаммад бін Хувейдін, найбільш авторитетний еміратський науковець у галузі вивчення політики КНР, 14 вересня 2022 р. під час лекції «Китайські амбіції в регіоні Затоки» наголосив, що економіка є і упродовж щонайменше наступних 20 років залишиться головним пунктом у порядку денному КНР у контексті розвитку відносин з країнами Затоки. Пекін на сьогодні сконцентрований на економічних питаннях і не прагне до геополітичного впливу в регіоні, тому арабські монархії не бачать загрози з боку Китаю, принаймні, у період до 2049 року. Після цього у разі виходу США із Затоки і збереження високої залежності КНР від енергоносіїв Китай може розгорнути у регіоні військову присутність, однак сьогодні він цього зробити не може і не зацікавлений у цьому [76].

У контексті відкритої зацікавленості з боку ОАЕ у посиленні ролі КНР в регіоні на особливу увагу заслуговує той факт, що у спільному комюніке за результатами саміту КНР-РСАДЗ (9 грудня 2022 р., Ер-Ріяд, КСА) окрім заклику до вирішення проблеми іранської ядерної програми і дестабілізуючої регіональної діяльності ІРІ, вирішення питань підтримки терористичних і конфесійних груп і незаконних збройних організацій, запобігання розповсюдженню балістичних ракет і БПЛА, забезпечення безпеки міжнародної навігації та нафтових об'єктів є окремий пункт щодо необхідності вирішення питання окупованих еміратських островів [77]. Відтак, ОАЕ на додаток до США роблять ставку на КНР як гаранта

регіональної безпеки та країни, яка має вплив та Тегеран. Водночас, ймовірно, що сам Китай поки що не має наміру відмовлятися від політики хеджування та балансу у регіоні Затоки, розглядаючи Іран як стратегічного партнера на тривалий період часу, а інтенсифікацію відносин з арабськими монархіями як тактичний крок.

1.3. Основні етапи розвитку зовнішньої політики ОАЕ

Зовнішня політика ОАЕ у своєму розвитку пройшла через три основні етапи. Умовно їх можна назвати етап становлення (1971-1990 рр.), етап розвитку можливостей та інструментів (1990-2010 рр.) та етап активізації (2010 р. по т.ч.).

На початковому етапі засновник і перший президент ОАЕ шейх Заїд бін Султан Аль Нагаян чітко окреслив головний пріоритет зовнішньої політики – арабський та ісламський світ. Поглиблення і розвиток відносин з іншими країнами розглядався як другорядний напрямок, що було абсолютно справедливо для молододї країни, яка тільки з'явилася на мапі світу і розглядала арабську/ісламську єдність як елемент виживання, збереження незалежності і забезпечення власної безпеки. Ми торкнулися цього періоду у попередньому підрозділі 1.2.

Ситуація змінилася після нападу Іраку на Кувейт, окупації та звільнення цієї країни від іракських загарбників. Значно менш відомим широкому загалу фактом є те, що тодішній іракський лідер Саддам Хусейн погрожував не тільки Кувейту, але й ОАЕ. В умовах безпосередньої загрози на допомогу Еміратам прийшли США, забезпечивши країні можливість здійснювати необхідне бойове чергування у повітряному просторі. Ситуація з операцією «Ivory Justice» має багато аналогій з російською агресією проти України, допомогою Заходу у її відбитті, відновленням справедливості і її доцільно використовувати для аргументації української позиції у діалозі з ОАЕ та країнами РСАДЗ.

Міністр закордонних справ Іраку Тарік Азіз 16 липня 1990 р. направив листа до Ліги арабських держав, в якому звинуватив Кувейт і Об'єднані Арабські Емірати у «прямій агресії» проти його країни шляхом перевищення раніше погоджених квот на видобуток нафти. Іракська сторона переконувала, що такі дії призвели до зниження цін і втрати Іраком мільярдів доларів. На наступний день Саддам Хусейн продовжив публічні погрози Кувейту і ОАЕ, звинувачуючи США у підбуренні цих двох країн та інших ворогів Іраку, а також обіцяючи вжити «ефективних» заходів у відповідь. Реагуючи на загрозу, ОАЕ направили США терміновий запит про допомогу у забезпеченні бойового повітряного патрулювання шляхом направлення двох літаків-заправників. Тодішній американський президент Джордж Буш затвердив запит 22 липня і у рамках операції «Ivory Justice» до Еміратів вилетів військово-транспортний літак-заправник KC-135. Паралельно 26-27 липня під час засідання ОПЕК у Женеві Кувейт та ОАЕ погодилися підвищити ціни на нафту і скоротити виробництво, однак це не влаштувало С.Хусейна, він вимагав нових поступок і 2 серпня без попередження розпочав збройне вторгнення до Кувейту [78, с. 19-21], однак швидка реакція і вчасна силова підтримка з боку західних партнерів не дозволили йому розширити агресію і здійснити удар по ОАЕ.

Саме після 2 серпня 1990 року стало очевидним, що Рада співробітництва арабських держав Затоки нездатна захистити і забезпечити безпеку країн-членів. Розв'язання ситуації з іракським вторгненням в Кувейт засвідчило глобальне лідерство США і потужні військові можливості. Ці події також чітко продемонстрували еміратському керівництву колапс пан-арабської ідеї і сигналізували про початок нового етапу регіональних і міжнародних відносин, будівництва нових альянсів, потужних оборонних витрат [79, с. 38]. В умовах однополярного світу і кардинальної зміни стратегічної ситуації у Затоці ОАЕ були змушені змінити свою оборонну доктрину і зовнішню політику.

На другому етапі свого розвитку зовнішня політика ОАЕ у пошуках відповіді на загрози увійшла у новий етап розбудови союзницьких відносин із

ключовими країнами Заходу. У першу чергу, мова йде про Сполучені Штати Америки. Якщо до цього шейх Заїд вважав такий сценарій загрозою повторної колонізації, то тепер це був єдиний варіант надійних гарантій безпеки. ОАЕ підписали Угоду про співпрацю у галузі оборони з США 25 липня 1994 року. У 2017 р. цей документ був оновлений і набув чинності 30 травня 2019 року на 15-річний період [80]. Новий стратегічний напрямок дозволив отримати достатні гарантії безпеки, найсучасніше західне озброєння і постійну військову присутність США та інших країн. Зокрема Франція є також одним зі стратегічних партнерів ОАЕ і гарантів безпеки країни. З 2009 р. у м. Абу-Дабі розташована французька військова база, яка забезпечує безпеку еміратського узбережжя і Ормузької протоки [81].

У цей період ОАЕ за підтримки західних партнерів активно розвивали власні збройні сили. Емірати закупили тільки американського озброєння на десятки мільярдів доларів, зокрема літаки F-16, вертольоти Apache і Black Hawk, системи ППО/ПРО THAAD і Patriot, які використовувалися під час спільних з США операціях. У складі міжнародних коаліцій брали участь у військових кампаніях в Сомалі, Косово, Афганістані, а після «арабської весни» в Лівії та проти ІД [82]. Про високий рівень відносин у сфері безпеки і оборони свідчить те, що у квітні 2019 року США розмістили на авіабазі Аль-Зафра винищувачі F-35A Lightning II. Це перше розміщення цих літаків у регіоні Близького Сходу [83]. Американські військові кораблі постійно заходять в еміратські порти, зокрема Джебель Алі, здатний приймати авіаносці.

Фактор озброєння є одним з найбільш визначальних для цього періоду і на нього варто звернути особливу увагу для відповідних висновків. За даними Стокгольмського міжнародного інституту досліджень проблем миру (SIPRI), у період з 1971 по 1990 рр. ОАЕ не входили навіть у топ-50 найбільших імпортерів озброєння. Стрімке зростання імпорту зброї в Емірати почалося з 1989 р., і за десять років (2000 р.) ОАЕ увійшли до топ-20, за 20 років (2010 р.) – у топ-10 основних світових покупців озброєння і військової техніки, зберігаючи на сьогодні лідерські позиції за цим показником [84]. Колосальні

інвестиції у розвиток сучасних збройних сил дали відповідний результат. Під час святкування у 2006 р. 30-ої річниці об'єднання збройних сил було заявлено, що у рамках довгострокової стратегії Еміратам вдалося створити сучасну армію, здатну протистояти викликам, захищати країну і робити внесок у підтримку глобального миру [85].

Одночасно ОАЕ розвивали інструменти м'якої сили, перетворюючись на регіональний бізнесовий, логістичний, торговий центр, стаючи ключовим місцем проведення міжнародних виставок і конференцій, регіональним медійним хабом, активно застосовуючи фінансову і гуманітарну допомогу як ефективні інструменти зовнішньої політики, інвестуючи у свій імідж. Як результат, ОАЕ стали найпотужнішою «м'якою силою» на Близькому Сході, а у 2023 р. уперше увійшли до першої десятки Global Soft Power Index, показавши особливий прогрес у плані іміджу та впливу. Коментуючи це досягнення, голова і виконавчий директор Brand Finance Девід Хей відзначив швидке відновлення економіки ОАЕ після пандемії коронавірусу, демонстрацію Еміратів як глобального торгового хабу завдяки Всесвітній виставці Експо-2020 та гуманітарну допомогу, завдяки якій країна входить до трійки найбільш «щедрих» у світі [86]. Високими є досягнення ОАЕ у сфері ефективності державного управління та міжнародних відносин. Очікується, що бренд ОАЕ у подальшому продовжуватиме посилюватися, оскільки зміцнення глобального іміджу є одним з пунктів стратегічної дорожньої карти «Проекти 50».

Початком третього етапу розвитку зовнішньої політики ОАЕ можна вважати події «арабської весни». Саме з 2011 р. МЗС ОАЕ стало розробляти і публікувати свої трирічні зовнішньополітичні стратегії. З огляду на загрози для стабільності та безпеки, які створила «арабська весна», регіональний вимір для ОАЕ мав би бути безальтернативним. Безперечно, арабський та ширший ісламський світ залишаються і залишаться у майбутньому пріоритетом для зовнішньої політики ОАЕ з огляду на географічний та культурний чинники. Проте, не зважаючи на потужні регіональні виклики, саме на цьому етапі чітко

проявився глобальний вимір зовнішньої політики Еміратів. Саме під час «арабської весни» ОАЕ перетворилися на вираженого регіонального лідера і почали робити проєкцію своєї зовнішньої політики на глобальний порядок денний. Географічно маленька країна прийняла рішення, що її стабільність залежить від стану її міжнародних контактів. Чим більш розгалуженими і якісними є відносини ОАЕ з країнами світу, тим сильніше міжнародна спільнота зацікавлена у стабільності та безпеці Еміратів.

Еміратська дослідниця І.Аль-Кетбі виділяє 4 фази сучасної еволюції зовнішньої політики ОАЕ [87]. При цьому першу фазу можна вважати підготовчою, коли країна змогла посилити свої економічні можливості і накопичити необхідний фінансовий ресурс. Інші фази припадають на етап активізації, який ми і розглядаємо у цьому підрозділі. Під час першої фази, яка почалася після терористичної атаки 9/11 на США, еміратська економіка зіграла фундаментальну роль у посиленні впливу і статусу ОАЕ. Завдяки стрибку цін на нафту у період 2002-2006 рр. Емірати майже подвоїли річний дохід від нафти приблизно до 327 млрд доларів США. Отримані економічні ресурси перетворилися на ефективний інструмент зовнішньої політики під час світової кризи 2007-2008 рр., коли еміратські суверенні фонди (особливо Abu Dhabi Investment Authority, ADIA) стали джерелом життя для фінансових ринків. Друга фаза була розпочата «арабською весною», коли ОАЕ сфокусували усі ресурси на протидії регіональним загрозам, застосовуючи при цьому проактивний підхід. Трансформації у зовнішній політиці ОАЕ у цей період відображали повну зміну у сприйнятті країною як себе, так і регіону в цілому. Третя фаза характеризувалася початком кризи у відносинах з Катаром у червні 2017 р., періодом загострення конкуренції у Східній Африці та Східному Середземномор'ї, виходом США з іранської ядерної угоди, протистояння пандемії Ковід-19 та другій хвилі «арабської весни». Четверта фаза розпочалася після підписання у вересні 2020 р. Авраамових мирних угод, які потенційно можуть змінити відносини ОАЕ на регіональному і глобальному рівнях.

Пізніше І.Аль-Кетбі додала п'яту фазу, пов'язану із спробою ОАЕ проводити зовнішню політику «нульових проблем» із противниками і опонентами, фокусом на економіці і регіональній стабільності. Дослідниця наголошує, що ці зміни у зовнішній політиці базуються на реалістичному розумінні міжнародної і регіональної обстановки, яке відповідає планам ОАЕ на наступні 50 років і підготовці до майбутнього без нафти [88, с. 76-77].

Еміратський науковець А.Абдулла називає сучасний стан розвитку регіону «моментом Затоки», підкреслюючи переміщення економічної та політичної ваги арабського світу до аравійських монархій. Він вважає, що ОАЕ більше не маленька країна, перетворившись на регіонально та міжнародно визнану середню країну, що є найкращим свідченням зростання політичного, дипломатичного, військового впливу Затоки [89, с. 91]. Зростання політичного та дипломатичного впливу дослідник пов'язує з трьома основними факторами: м'якою силою, розвитком ефективних збройних сил і приходом до влади нового покоління лідерів. Емірати стали зразковою моделлю розвитку, змогли створити імідж країни, яку пов'язують з якістю, унікальністю, достатком, довірою. Уперше для досягнення політичних цілей були застосовані збройні сили, зокрема для захисту правлячої родини Бахрейну та уряду Ємену, повалення лівійського диктатора, боротьби з ІД і підтримки революції в Сирії. На відміну від батьків-засновників, яке дотримувалося консервативної політики і концентрувалося на внутрішніх питаннях, нове покоління лідерів активно вирішує зовнішньополітичні проблеми, у першу чергу забезпечення безпеки, стабільності і процвітання регіону, а також заповнення безпрецедентного з часів смерті Гамаля Абдель Насера вакууму влади в арабському світі.

А.Абдулла пов'язує перехід від консервативної до активної політики з природним відображення величезної структурної трансформації всередині ОАЕ, а не із зовнішніми трансформаціями. Емірати сильно змінилися зсередини, значно зросли можливості країни, особливо економічні та військові, і змінилися амбіції керівництва. Тепер ОАЕ здатні впливати на

розвиток подій. Якщо за часів шейха Заїда головним пріоритетом було будівництво країни, збереження самої держави та її незалежності, то головним завданням зовнішньої політики часів президента М.З.Аль Нагаяна є збереження національного надбання всередині і ззовні, зокрема шляхом забезпечення максимальної кількості друзів і партнерів і нульовій кількості ворогів [90].

Якщо на другому етапі мало місце посилення безпекової та оборонної співпраці з США, то важливим елементом третього етапу є спроба переглянути стратегічні відносини з Вашингтоном у галузі безпеки і на цьому фоні активізувати відносини зі своїми іншими стратегічними партнерами, передусім КНР і РФ. Серйозні і неочікувані для арабських монархій «непорозуміння» з США почалися з Бахрейну, де хвиля «арабської весни» серйозно загрожувала правлячій родині Аль Халіфа, однак Вашингтон виступав проти використання сили і підтримував вимоги бахрейнської опозиції щодо демократичних реформ і перетворення країни на конституційну монархію. З огляду на це успішна операція по стабілізації ситуації в Бахреїні сприймається як перемога не тільки проти Ірану та «арабської весни», але й проти США [61].

Непорозуміння переросли у відкриту недовіру до США після підтримки приходу до влади в Єгипті «Братів-мусульман» і фактично відкритого сприяння «демократизації» Близького Сходу. Керівництво ОАЕ сприйняло таку позицію свого найближчого партнера у галузі безпеки як зраду, наслідком чого мав стати перегляд відносин з США у бік розвитку більш тісних відносин з іншими стратегічними партнерами, у першу чергу, з КНР та РФ. Безальтернативна орієнтація на США/Захід стала сприйматися Еміратами як загроза національній безпеці. Зменшення військової присутності США і недостатня реакція на дестабілізуючі дії Ірану в регіоні підштовхнули ОАЕ до активізації діалогу з основними регіональними суперниками (Іраном і Туреччиною), а також такими стратегічними партнерами як КНР та РФ. Цей процес прискорився після початку російської агресії проти України. Оскільки

ОАЕ зацікавлені у трансформації і переході до багатопольного світу, де в умовах відсутності гегемонії США сподіваються отримати більшу зовнішньополітичну свободу і можливість балансувати між ключовими партнерами, то Емірати відкрито підтримують відносини з РФ і продовжують розвиток усебічного партнерства з країною-агресором, яка сприймається як один з ключових полюсів майбутнього багатопольного світу.

Водночас дипломатичний радник президента ОАЕ А.Гаргаш наголошує, що Вашингтон залишається основним стратегічним партнером, однак Емірати прагнуть нового формату відносин, щоб гарантувати надійність відносин упродовж наступних десятиліть шляхом «чітких, упорядкованих і недвозначних зобов'язань» [91]. Ця робота особливо посилюється після ракетної атаки на Абу-Дабі у січні 2022 р., однак напруження у відносинах з США зростає упродовж останніх десяти років. Колишній командувач Центрального командування збройних сил США генерал Джеймс Меттіс, який був у постійному контакті з вищим керівництвом ОАЕ, наголошував, що Емірати «намагаються тримати нас під тиском», і що ОАЕ найбільше хвилює не Іран, а американський вихід з регіону [74].

Еміратський аналітичний центр Emirates Policy Center серед трьох головних причин зміни контурів зовнішньої політики ОАЕ називає стратегію США по зменшенню військової присутності в регіоні, внаслідок чого на них більше неможна покладатися для забезпечення балансу, гарантування регіональної безпеки і стабільності [92]. Двома іншими причинами є пандемія Ковід-19 з її економічними наслідками, а також усвідомлення більшістю країн, що регіональна поляризація (вісь Туреччина-Катар, альянс КСА-ОАЕ-Єгипет-Бахрейн або іранська вісь) шкодить стабільності регіону і впливає на політичні та економічні ресурси.

Водночас ОАЕ усвідомлюють важливу роль, яку продовжують відігравати США у питаннях забезпечення регіональної та світової безпеки, і намагаються постійно тримати у фокусі Білого дому важливість відносин з Еміратами, а також регіону Затоки як основного глобального місця

виробництва і транспортування енергії. Емірати підкреслюють своїм американським партнерам, що ОАЕ стали важливою та ефективною складовою системи безпеки і стабільності Близького Сходу, а також завдяки гуманітарному інструменту своєї зовнішньої політики мають виключне значення для розв'язання конфліктів у глобальному вимірі. Еміратська сторона також постійно наголошує на потужній економічній та інвестиційній базі відносин. З 2009 по 2019 рр. товарообіг між ОАЕ та США зріс на 110% - з 12,2 млрд дол. США до 26,5 млрд дол. США. При цьому обсяг прямих еміратських інвестицій в США становить 26,7 млрд дол. США, а торгівля з Еміратами створює у США понад 116 тисяч робочих місць [93].

З іншого боку, ведеться системна робота по зменшенню залежності від американського озброєння, диверсифікації військово-технічної співпраці і розширенню власної бази виробництва озброєння і військової техніки. У 2022 р. найбільший еміратський оборонний холдинг EDGE повідомив, що за 3 роки свого існування зміг освоїти виробництво понад 100 зразків продукції і підписати контрактів на понад 5 млрд дол. США, 30% з яких є експортними контрактами [94]. Водночас з лютого 2021 р. Економічна рада Тавазун (Tawazun Economic Council) є ключовим органом, відповідальним за закупки і реалізацію контрактів в інтересах збройних сил ОАЕ та поліції Абу-Дабі [95]. Найбільш яскравим прикладом ролі Тавазун і диверсифікації ВТС стали контракти з французькими компаніями Dassault Aviation, Airbus Helicopters та MBDA [96]. Франція поставить Еміратам 80 літаків Rafale, 12 вертольотів Caracal H225M, відповідне озброєння та пов'язані з поставками послугу на загальну суму 16,6 млрд євро [97]. Намагаючись збити інформаційну хвилю про зниження рівня ВТС з США, командувач ВПС ЗС ОАЕ Ібрагим Аль-Алаві заявив, що літаки Rafale замінять літаки Mirage 2000, які наразі перебувають на озброєнні, і не є альтернативою американським літакам F-35, робота над поставкою яких продовжується [98]. Проте вже за тиждень з'явилися повідомлення про призупинення Еміратами переговорів на покупку 50 одиниць винищувачів F-35 та 18 одиниць безпілотників MQ-9 Reaper на суму

близько 23 млрд дол. США. Абу-Дабі виступає категорично проти обмежень на експлуатацію F-35, яких вимагають США у контексті використання в Еміратах китайської технології Huawei 5G і ризику потрапляння чутливої інформації до Китаю. ОАЕ намагаються тримати баланс між США та КНР і занепокоєні можливістю бути втягненими у нову холодну війну [99].

Сполучені Штати залишаються головним партнером ОАЕ у сфері безпеки, однак Емірати прагнуть отримати від нього чіткі зобов'язання і водночас більшу свободу. Залежність від Заходу у сфері безпеки входить у конфронтацію із зростаючими амбіціями Еміратів, які прагнуть побудувати стратегічну автономію. Зростання військового, воєнно-промислового потенціалу ОАЕ, диверсифікація ВТС посилюватимуть цю тенденцію. Дослідник Джин-Луп Самаан з Національного університету Сінгапуру вважає, що гнучкість ОАЕ у взаємодії з ключовими викликами для зовнішньої політики такими як Іран та рухи політичного ісламу, а також в інших нагальних питаннях буде критично важливою для реалізації планів по досягненню стратегічної автономії під час навігації між західними союзниками, сусідніми силами у Затоці та новими азіатськими гравцями [100].

Не тільки еміратські дослідники відмічають активізацію зовнішньої та безпекової політики ОАЕ на її третьому етапі розвитку після «арабської весни». Американські, європейські, азійські дослідники роблять висновки, що «арабська весна» стала каталізатором суттєвих змін у зовнішньополітичній діяльності Еміратів, які почали відкрито демонструвати не тільки економічну, а й політичну силу в регіоні і навіть на глобальному рівні.

Гуїдо Штейнберг з Німецького інституту міжнародних відносин та безпеки вважає, що ОАЕ перетворилися на важливого регіонального лідера, якого вже неможна розглядати як молодшого партнера Саудівської Аравії, зокрема у світлі численних даних про те, що такі зовнішньополітичні проєкти як воєнна операція в Ємені і блокада Катару були ініційовані Абу-Дабі. Емірати вже не другорядний гравець на Близькому Сході, нездатний протистояти таким регіональним силам як Єгипет, Туреччина та Іран [101].

Він виділяє 3 основних напрямки регіональної політики ОАЕ: протидія руху «Брати-мусульмани» як серйозній внутрішній загрозі для стабільності правлячого режиму, протидія експансії Ірану на Близькому Сході та контроль морських маршрутів з Аденської затоки в Червоне море. Німецький дослідник робить висновок, що перетворення ОАЕ на регіональну силу зробило країну більш важливим, однак водночас і більш проблематичним партнером, оскільки її зовнішньополітичні цілі, стратегії та методи не завжди співпадають з європейськими. Серед розбіжностей називається війна в Ємені, підтримка Еміратами державного перевороту в Єгипті, допомога генералу Хафтару в Лівії і придушення військовими протестних рухів в Судані. Однак, не зважаючи на це, розвиток тісних політичних контактів з ОАЕ має залишатися важливим напрямком європейської політики на Близькому Сході.

Відомий дослідник Затоки і ОАЕ Крістіан Ульріхсен говорить про «інтернаціоналізацію» зовнішньої політики ОАЕ, підкреслюючи вихід еміратської дипломатії за межі арабського світу. Важливою особливістю зростаючої глобальної ролі ОАЕ стала експансія і розширення дипломатичних і торгівельних контактів з «новими» партнерами в Азії та інших частинах світу, що призвело до одночасного посилення як економічної, так і політичної співпраці [102, с. 151]. Він також відмічає виражений силовий підхід ОАЕ до міжнародних питань, який став більш очевидним після «арабської весни». В умовах глобалізації та ерозії зв'язку між розміром і силою можливості маленьких країн впливати на світ різними способами і через численні канали збільшилися. Емірати прагматично скористалися цим шансом і значними ресурсами, отриманими від експорту нафти.

Упродовж останнього десятиліття ОАЕ двічі змінювали баланс м'якої і жорсткої сили у своїй зовнішній політиці. Ізраїльська дослідниця Затоки Моран Зага відмічає, що з початком «арабської весни» Емірати активно інвестували у м'яку силу, розвиваючи мережу свого найбільшого оператора портів DP World, спонсоруючи престижні спортивні клуби, просуваючи бренд «Емірати» у Західній Європі і надаючи щедрі гуманітарні допомоги. Потім

рішення ОАЕ взяти участь у бойових діях в Сирії (2014), Лівії (2014) і Ємені (2015) стало періодом проєкції сили країни в регіоні. Вдруге ОАЕ переключилися на м'яку силу, але вже з більш сильних позицій, влітку 2019 р., коли вивели війська з Ємену, переключилися на діалог з Іраном, Туреччиною, Катаром і підписали Авраамові угоди [103]. Така проактивна зовнішня політика у питаннях війни і миру є характерною для ОАЕ на цьому третьому етапі. Якщо раніше Емірати проводили стриману зовнішню лінію і віддавали ініціативу іншим, то тепер ОАЕ стали «сміливою силою», відповідальною за багато регіональних змін, і ключовим гравцем у багатьох сферах, не меншим, а інколи і більшим, ніж Саудівська Аравія [104].

1.4. Президент ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян як ключова фігура еміратської зовнішньої політики

Ім'я Мухаммада бін Заїда Аль Нагаяна є синонімом прийняття ключових рішень у зовнішній політиці ОАЕ. Перебуваючи на посаді спадкоємного принца Абу-Дабі з 2004 р., він був залучений до основних сфер державного управління, а з 2014 р. у зв'язку із серією інсультів попереднього президента МБЗ був фактичним главою країни. З того часу і до офіційного обрання на посаду Мухаммада бін Заїда беззаперечно визнавали «де-факто правителем Абу-Дабі і лідером країни». Міністерство президентських справ ОАЕ 13 травня 2022 р. повідомило про смерть шейха Халіфи бін Заїда Аль Нагаяна [105]. На наступний день, 14 травня, Вища рада Федерації, згідно зі статтею 51 конституції країни, обрала Мухаммада бін Заїда Аль Нагаяна новим президентом [106], затвердивши фактичний стан справ юридично. Враховуючи його беззаперечний авторитет серед представників правлячих родин еміратів, забезпечення щільного контролю над державними (виконавча рада Абу-Дабі), силовими (у першу чергу президентська гвардія) і ключовими фінансовими структурами держави (найбільші суверенні фонди ADIA і Mubadala) під час фактичного виконання обов'язків глави держави упродовж

останніх років, МБЗ був єдиним реальним і безальтернативним кандидатом на посаду глави держави.

Більш складним питанням, яке потенційно може вплинути на внутрішньополітичну стабільність країни, є подальша передача влади. Внутрішня конкурентна боротьба всередині правлячих родин є звичайною практикою для Еміратів. Водночас процес успадкування влади у родині Аль Нагаянів є питанням державної важливості, оскільки несе великі загрози для безпеки країни. Для зменшення ризиків незадовго до смерті шейх Заїд визначив МБЗ як наступного спадкоємного принца [107]. В іншому випадку серед серйозних кандидатів на найважливіші посади у структури влади Абу-Дабі міг претендувати син попереднього президента Султан [108], а також інші представники правлячої родини, що загрожувало дестабілізацією.

Призначення МБЗ спадкоємним принцом Абу-Дабі створило умови для посилення його рідних братів. Серед 19 синів шейха Заїда на сьогодні найбільш потужною є група із 6 «Синів Фатими». Шейха Фатима бінт Мубарак Аль-Кетбі, відома як «Мати Еміратів», була найулюбленішою дружиною першого президента ОАЕ та мала великий вплив на нього. Її сини Мухаммад (президент ОАЕ), Мансур (віцепрезидент, віцепрем'єр-міністр, голова офісу президента), Тахнун (радник з питань національної безпеки), Абдулла (міністр закордонних справ), Хамдан (представник еміра в західному регіоні Абу-Зафра), Газза (заступник керівника виконавчої ради емірату Абу-Дабі) формують найсильніший і найбільш амбітний блок у правлячій родині Абу-Дабі.

Ймовірно, це не було легким завданням, але МБЗ зміг менше ніж за рік погодити з «Синами Фатими» призначенням свого сина Халеда спадкоємним принцом. Регулярна присутність Халеда бін Мухаммада в інформаційному полі ОАЕ упродовж останніх років, участь і ключових міжнародних переговорах, активні зустрічі з представниками правлячих родин інших еміратів, призначення на відповідальні посади у виконавчій раді (уряді)

емірату Абу-Дабі та вищій раді національної безпеки ОАЕ свідчать, що саме його батько готував і бачив наступним спадкоємним принцом Абу-Дабі.

Увечері 29 березня 2023 р. президент ОАЕ призначив свого сина Халеда бін Мухаммада бін Заїда Аль Нагаяна спадкоємним принцом емірату Абу-Дабі [109]. Спадкоємний принц Абу-Дабі у системі влади ОАЕ – це ключова посада, оскільки це найбільш вірогідний наступний президент країни. Обрання і призначення спадкоємного принца було пов'язане із ризиками внутрішньополітичної дестабілізації, оскільки на цю посаду міг претендувати будь-хто з «Синів Фатими», зокрема такі потужні і найбільш амбітні як Мансур, Тахнун, Газза. Президент зміг узгодити з правлячою родиною емірату Абу-Дабі і зі своїми найбільш впливовими братами призначення власного сина. Це дозволяє говорити про збереження єдності, принаймні видимої, правлячої родини Абу-Дабі та забезпечення внутрішньополітичної стабільності ОАЕ.

Щоб задовольнити амбіції своїх братів і посилити єдність серед «Синів Фатими» МБЗ призначив Мансура віцепрезидентом [110], а Тахнуна і Газзу заступниками правителя емірату Абу-Дабі [111]. Крім того, за три тижні до цього президент віддав під контроль Тахнуна найбільший еміратський суверенний фонд ADIA, а під контроль Мансура другий за важливістю суверенний фонд Mubadala [112]. Станом на 2022 р. ADIA займала 4 місце у списку найбільших суверенних фондів світу з активами у 853 млрд дол. США [113], а Mubadala – 13 місце з активами 276 млрд дол. США [114].

Напередодні ключових призначень, 27 березня 2023 р., президент ОАЕ прийняв правителів та ключових представників правлячих родин інших еміратів [115]. Під час зустрічі були повідомлені та формально узгоджені важливі кадрові рішення. Найбільш важливим є те, що МБЗ зміг погодити з правлячою родиною емірату Дубай призначення Мансура бін Заїда Аль Нагаяна віцепрезидентом країни, що свідчить про посилення позицій емірату Абу-Дабі у системі влади країни і цілеспрямовану роботу президента над централізацією влади, адже до цього посада віцепрезидента була

закріплена виключно за правителем емірату Дубай. Враховуючи такий успіх на початку свого президентства, МБЗ має гарні шанси покласти край історичному протистоянню Абу-Дабі з Дубаєм, який завжди виступав за посилення прав об'єктів федерації через занепокоєння бути поглиненим більш потужним столичним еміратом. Президент концентруватиме зусилля задля централізації влади і це завдання є першим у списку стратегії розвитку «Принципи 50».

Макс Вебер виділяв три типи легітимної влади: раціональна, традиційна і харизматична [116]. Події «арабської весни» стали викликом для владних кіл арабських монархій, які мали підтвердити свою легітимність в умовах нових викликів і загроз. Легітимність політичної влади в ОАЕ заснована, у першу чергу, на харизмі лідера і меншою мірою традиціях. Правлячі родини еміратів разом з історично найближчими племенами формують урядові структури. На вершині цього інтеграційного об'єднання племен глава правлячої родини столичного емірату Абу-Дабі і він же президент країни. Мухаммад бін Заїд повною мірою «склав іспит» на легітимність. Маючи необхідну харизму і не відступаючи від традицій, він достатньо упевнено провів Емірати через період регіональної нестабільності. Внутрішні політичні конкуренти у вигляді руху «Аль-Іслах» (еміратська філія «Братів-мусульман») практично знищені, а ОАЕ зберегли внутрішньополітичну стабільність і перетворилися на одного з регіональних лідерів.

У першому офіційному зверненні до нації в якості глави держави 13 липня 2022 р. МБЗ окреслив основні пріоритети своєї роботи [117]. У внутрішній політиці найвищим пріоритетом держави залишається громадянин, його добробут і розвиток. А досягти цього пропонується саме з рахунок посилення федеральної влади, федеративних інституцій і максимальної диверсифікації економіки. У зовнішньополітичній сфері найбільшим пріоритетом є підвищення економічної конкурентоспроможності ОАЕ на глобальному ринку, розбудова лідируючої глобальної економіки, а також продовження політики по розбудові стратегічних відносин з різними

країнами світу, підтримка засад миру, стабільності і діалогу. Окремо наголошено на продовженні надання гуманітарної допомоги усім країнам світу. У зверненні МБЗ не згадав про російську агресію проти України або будь-які інші зовнішньополітичні події. Однак він підкреслив, що у своїй зовнішній політиці дотримуватиметься принципів нейтралітету, прагматичної співпраці і стратегічних відносин з "усіма зацікавленими країнами", а також зосередиться на посиленні ролі Еміратів не тільки як регіонального лідера, а й важливого міжнародного гравця.

Мухаммад бін Заїд найбільш впливова в арабському світі аравійська політична фігура, яка користується світовою довірою. За часів Заїда Емірати були присутні на арабському рівні, а за часів Мухаммада бін Заїда стали присутніми на світовому рівні. Абу-Дабі стало новим центром арабської дипломатичної та політичної ваги, що підтримується широкою мережею відносин зі світовими лідерами, які розглядають Емірати як надійного союзника [89, с. 116]. Таким чином еміратський науковець А.Абдулла підкреслює впливову роль МБЗ не тільки на регіональному, а й світовому рівнях.

Американське видання «The New York Times» у 2019 р. визнало Мухаммада бін Заїда найвпливовішим арабським лідером [118]. Воно нагадало, що сходження до вершин влади і впливу почалося у 1991 р., коли за кілька місяців після вторгнення Іраку в Кувейт молодий еміратський принц прибув до Вашингтона і хотів купити такі обсяги озброєння, що у Конгресу з'явилося занепокоєння, що він може дестабілізувати регіон. Однак Пентагон і Державний департамент змогли переконати конгресменів, що МБЗ перспективний партнер і ОАЕ ніколи не перетворяться на агресора і загрозу для стабільності в регіоні. Десятиліттями еміратський лідер дійсно був ключовим союзником США і слідував в американському фарватері, однак зараз він почав проводити власну політику. Видання підкреслює, що часом політика ОАЕ суперечила американській політиці і була спрямована на дестабілізацію сусідніх країн. Еміратський спецназ активно працював в Ємені,

Лівії, Сомалі, на півночі Синайського півострова, а сам МБЗ протидівав демократичним перетворенням на Близькому Сході, допоміг відновити автократію в Єгипті і прийти до влади в КСА своєму протеже. МБЗ навіть намагався виступити посередником у переговорах між адміністрацією Трампа та Росією, через що потрапив у розслідування спеціального прокурора щодо іноземного втручання у вибори і перестав здійснювати візити в США. Головною ідеєю матеріалу «The New York Times» є те, що США самі зіграли ключову роль у становленні ОАЕ як регіональної країни і МБЗ як найвпливовішого арабського лідера.

У 2023 р. вже «The Wall Street Journal» називає президента ОАЕ найбільш впливовим лідером на Близькому Сході, однак вже у контексті російської агресії проти України [119]. Зазначається, що від початку конфлікту МБЗ позиціонував ОАЕ як країну, яка проводить незалежну зовнішню політику і відкриту до відносин з усіма сторонами. При цьому еміратський президент активно розвиває відносини саме з Росією та Китаєм, перевіряючи на міцність своє партнерство з США. Мухаммад бін Заїд як лідер нового Близького Сходу, який рухається у бік Пекіна та Москви, взяв на себе провідну роль у геополітичному переформатуванні світового устрою після нападу РФ на Україну.

Для оцінки впливу та пріоритетів зовнішньої політики президента ОАЕ пропоную розглянути проведений аналіз його зовнішньополітичних контактів. Інформація про закордонні візити МБЗ та прийом іноземних делегацій отримана шляхом відстеження повідомлень на сайті державного інформаційного агентства Еміратів – Emirates News Agency WAM [120] – за період з моменту обрання на посаду 14 травня 2022 р. до 16 червня 2023 р. Відповідно до триманих даних, за цей час президент ОАЕ здійснив 17 закордонних візитів:

- 7 до Європи, з яких по 2 візити до Франції, РФ і Сербії, і 1 до Греції;
- 6 до арабських країн, з яких 3 до Єгипту і по 1 до КСА, Бахрейну і Катару;

- 3 в Азію (Індонезія, Туреччина, Пакистан);
- 1 в Африку (Республіка Сейшельські Острови).

Мал. 1. Закордонні візити президента ОАЕ

Джерело: Автор на основі даних державного інформаційного агентства Еміратів WAM

Зі статистики закордонних візитів достатньо чітко вимальовуються ключові стратегічні зовнішньополітичні пріоритети діючого президента Еміратів. До них відноситься розвиток відносин з арабським світом, у першу чергу Радою співробітництва арабських держав Затоки і найбільшою за кількістю населення арабською країною, Єгиптом. Стратегічним пріоритетом є також такі найбільші ісламські країни як Індонезія, Туреччина і Пакистан. В Європі еміратський лідер робить однозначний акцент на відносинах з Францією, РФ та Сербією, які підкріплюються особистими дружніми відносинами М.З.Аль Нагаяна з президентами цих країн. Регулярний контакт вищого керівництва ОАЕ із зазначеними європейськими державами є цілеспрямованою системною роботою по налагодженню стійкого політичного діалогу. У рамках саміту «Безпека і розвиток» (Джидда, КСА, 16 липня 2022 р.) МБЗ мав окрему зустріч з президентом США Д.Байденом, яка засвідчила, що ОАЕ продовжують розглядати США як стратегічного партнера, однак при

цьому сконцентровані на диверсифікації зовнішньої політики в умовах переходу до багатопольярного світу з більшою зовнішньополітичною свободою і варіативністю глобальних/регіональних балансів.

Статистика прийому іноземних делегацій президентом ОАЕ переконливо свідчить про важливу роль особисто МБЗ і Еміратів як країни на політичній мапі Близького Сходу. За вказаний період М.З.Аль Нагаян вів дуже активну дипломатичну роботу і провів 108 зустрічей і переговорів з керівниками іноземних делегацій. Зі 193 країн-членів ООН [121] у перший рік президентства МБЗ зустрівся з лідерами і представниками 65 країн, які перебували з візитами в ОАЕ. Тобто близько 33% держав-членів ООН здійснили візити в Емірати і провели зустріч з М.З.Аль Нагаяном упродовж перших 13 місяців його президентства. Лідерами по інтенсивності діалогу з МБЗ є Бахрейн та Йорданія (по 6 контактів). Інтенсивний діалог відбувався з Оманом, Індонезією, Малайзією (по 4 контакти), а також Єгиптом, Ізраїлем, КСА, Єменом (по 3 контакти). Найбільш активно з МБЗ намагаються контактувати лідери арабського/ісламського світу та Ізраїль, що підтверджує регіональний вплив президента ОАЕ та лідерство Еміратів на Близькому Сході.

Серед європейських країн варто виділити Сербію і Францію. Делегації цих держав по 2 рази зустрічалися з М.З.Аль Нагаяном. Враховуючи, що МБЗ здійснив 2 візити до Сербії і Франції, то найбільш інтенсивний політичний діалог на вищому рівні ОАЕ мають саме з цими європейськими країнами.

Трансформація зовнішньої політики ОАЕ є результатом реалізації добре продуманих планів по розбудові всебічної сили, що стало можливим завдяки харизматичному лідерству другого покоління, представленому шейхами Мухаммадом бін Заїдом Аль Нагаяном та Мухаммадом бін Рашидом Аль Мактумом, а також інтеграції елементів твердої і м'якої сили у «розумну силу». Відповідь ОАЕ на виклики і наслідки «арабської весни» та зменшення американської присутності на Близькому Сході є невід'ємною частиною амбіцій нового керівництва Еміратів по розбудові всебічної сили та впливу на

формування регіональної політики [122, с. 238]. І.Аль-Кетбі відмічає, що загрози в регіоні почали зростати після вторгнення в Ірак у 2003 р. і з початком «арабської весни» прискорилися, особливо що стосується регіональної політики Ірану, інтервенцій Туреччини в арабський світ, активізації терористичних угруповань, таких як Аль-Каїда та ІД, та рухів політичного ісламу. Саме в контексті «арабської весни» проявилися амбіції і роль МБЗ, який зміг консолідувати зусилля регіону для стабілізації, продовження розвитку, реформ і поміркованості на противагу екстремістським ідеологічним рухам.

Протидія поширенню політичного ісламу та екстремізму на Близькому Сході займає особливе місце у діяльності президента ОАЕ. Якщо більш точно, то це для нього загроза №1. Не Іран, а саме політичний іслам. Для нього це не лише найсерйозніший виклик національній та регіональній безпеці. МБЗ сприймає цю загрозу як особистий виклик, з яким він почав боротися ще до «арабської весни», а після її початку ця боротьба інтенсифікувалася. Еміратський лідер отримав додаткові аргументи небезпеки демократизації Близького Сходу і необхідності знищення навіть натяків на політичний іслам.

Як свідчать оприлюднені WikiLeaks доповіді американських дипломатів, ще у 2007 р. Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян намагався переконувати офіційних представників США у небезпеці виборчого процесу для Близького Сходу. Він підкреслював, що арабський світ «не Каліфорнія» і після терактів 9/11 «у будь-якій мусульманській країні буде однаковий результат»: до влади придуть «Брати-мусульмани» та джихадисти, представлені Хамасом і Хізбуллою. Еміратський лідер наголошував, що «у 70-х та початку 80-х років був одним з них» і прекрасно розуміє, про що йдеться. На його переконання, тільки інтенсивний освітній процес за 25-50 років може змінити ситуацію, а у випадку продовження насильної демократизації США отримають хаос, в результаті якого просто втратять виробництво 17 млн барелів на день на Близькому Сході і їм доведеться шукати альтернативні

джерела. МБЗ також вже тоді попереджав американців, що у випадку вільних виборів в Єгипті до влади придуть «Брати-мусульмани» [123].

З власного дипломатичного досвіду можу підтвердити, що президент ОАЕ дійсно особисто приділяє пріоритетну увагу протидії політичному ісламу. Це для нього справді особисте питання, оскільки один з керівників руху «Брати-мусульмани» Іззедін Ібрагім був радником з питань культури у його батька шейха Заїда і наставником самого МБЗ. Тому він і говорить, що був «одним із них» і добре розуміє терористичну природу цього угруповання. Для президента ОАЕ політичний іслам і тероризм нерозривно пов'язані. У подальшому президент ОАЕ усвідомив деструктивну роль ісламістів для еміратської системи влади і безпеку, яку вони несуть для стабільності Еміратів. Він також любить наводити приклад свого сина, який почав захоплюватися ідеями політичного ісламу та екстремізму і змінив своє уявлення про світ та християнську релігію тільки волонтерської роботи з підрозділом Червоного хреста в Африці. Ще більш небезпечною ця роль є з огляду на зв'язок арабського політичного ісламу з Іраном, Туреччиною та сусіднім Катаром. Ісламісти використовують релігію для захоплення влади, тому для еміратської правлячої родини вони є екзистенційною загрозою, яка має бути ліквідована, і МБЗ сама так її і сприймає. Як зазначає еміратська дослідниця І.Аль-Кетбі, битва ОАЕ з «Братами-мусульманами», у будь-якій формі цього руху, нагадує гру з нульовою сумою, на відміну від Ірану, з яким з огляду на геополітичні розрахунки, економічні інтереси і відкидання сценарію військового протистояння йде пошук шляхів співіснування [79, с. 82].

Для демонстрації важливості питання «Братів-мусульман» для МБЗ і, відповідно, зовнішньої політики ОАЕ варто навести приклад Австрії як європейської країни та члена ЄС, який доцільно брати до уваги Україні. 7 липня 2021 р. в Австрії був прийнятий новий антитерористичний закон, на підставі якого організація «Брати-мусульмани» потрапила до списку організацій, пов'язаних із релігійно мотивованими злочинами. Так Австрія

стала першою країною в Європейському Союзі, яка заборонила використання символів «Братів-мусульман» на рівні з ІД та «Аль-Каїдою» [124]. Служби безпеки та парламентські доповіді низки держав-членів ЄС роблять аналогічну оцінку щодо шкоди, яку пов'язані з «Братами-мусульманами» організації завдали безпеці та соціальній єдності, проте це не заважає державним інституціям продовжувати взаємодіяти з такими організаціями як представниками місцевих мусульманських громад [125]. «Брати-мусульмани» в Австрії мають вищий рівень політичної інтеграції, ніж у більшості інших країн Європи, і користуються кращим доступом до основних політиків, установ і державних субсидій [126], однак Відень зміг зробити цей крок. Звичайно, це була, у першу чергу, відповідь на теракт у листопаді 2020 р. з боку ІД у столиці країни, однак вона мала позитивний ефект для двосторонніх відносин з ОАЕ. Вже 29 липня 2021 р. Відень відвідав МБЗ і разом з канцлером С.Курцом взяв участь у підписанні Угоди про всеосяжне стратегічне партнерство [127]. Австрія стала стратегічним партнером ОАЕ і прийнятий антитерористичний закон, а також позиція Відня щодо необхідності продовжувати контакти з РФ, стали ключовими факторами у цьому процесі.

МБЗ є центральною фігурою у прийнятті зовнішньополітичних рішень в ОАЕ. Розвиток дружніх персональних відносин з еміратським лідером є важливою передумовою для активізації двосторонніх відносин. Якщо мова йде про розвиток стратегічного партнерства, то близькі довірливі відносини з МБЗ є ключовою умовою.

В якості найбільш яскравих прикладів варто навести відносини ОАЕ з Францією і Сербією. Це єдині європейські країни, президенти яких мають найбільш тісні особисті контакти з МБЗ, завдяки чому спостерігається активний політичний діалог на вищому рівні та поглиблення двосторонніх відносин. З моменту обрання на посаду президента ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян двічі відвідував Париж і Белград. Е. Макрон і А. Вучич за цей період також здійснили по два візити до Абу-Дабі. Якщо стратегічний характер відносин ОАЕ з Францією очевидний з огляду на глибину співпраці

у галузі безпеки, оборони, економіки і культури, то підписання угоди про комплексне стратегічне партнерство з Сербією [128] виглядає виключно політичним рішенням, яке, зокрема пояснюється особистими відносинами між МБЗ та А. Вучичем. Обсяги торговельно-економічного співробітництва між ОАЕ та Сербією низькі. Товарообіг у 2021 р. склав лише 80,4 млн дол. США, у 2022 р. – 138,2 млн дол. США, тоді як товарообіг з Францією у 2021 р. склав 6,861 млрд дол. США, а у 2022 р. сягнув 8,266 млрд дол. США [129].

Також як важливий фактор стратегічної співпраці з ОАЕ варто виділити позицію президентів Франції та Сербії по відношенню до діалогу з РФ, яка також сприяла розвитку дружніх відносин з еміратських колегою. Париж і особливо Белград виступають за продовження діалогу з Росією на фоні її агресії проти України. Це вкладається у зовнішньополітичні пріоритети МБЗ по активізації відносин з РФ у рамках боротьби з гегемонією США і прискорений перехід до багатопольярного світу. У відповідь ОАЕ готові не тільки підписувати угоди про стратегічне партнерство, але й надавати конкретні кошти. Наприклад, президент ОАЕ погодив надання Сербії кредиту в обсязі 1 млрд дол. США під дуже вигідні 3% річних [130]. Погодження умов кредиту відбулося на фоні співпадіння позиції двох лідерів щодо введення санкцій проти РФ через агресію проти України. Сербія відмовилася вводити санкції проти Росії і через це їй важко було знайти на Заході кредитні ресурси на вигідних умовах. Однак ОАЕ, які також негативно ставляться до введення санкції проти РФ, погодили надання кредиту.

1.5. Міністерство закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів як інструмент зовнішньої політики

На перших двох етапах зовнішня політика ОАЕ характеризувалася стриманістю і поміркованістю. Водночас з початком «арабської весни», яка спровокувала значні регіональні зміни, ОАЕ з метою поширення власного регіонального впливу та з міркувань забезпечення національної безпеки почали використовувати проактивний зовнішньополітичний підхід.

Реагування на наслідки «арабської весни» у низці країн (особливо Єгипті, Бахреїні, Катарі), а також безпосередня участь у конфліктах в Ємені, Лівії та Сирії, що призвело до ескалації відносин з іншими регіональними гравцями, у першу чергу, з Іраном і Туреччиною, вимагали швидкої та активної дипломатії. Водночас ОАЕ діють в умовах зміни близькосхідної політики США і готуються до переходу до багатопольного світу. Як результат зовнішня політика Еміратів взяла на озброєння «diplomacy-first» підхід, в рамках якого прагне до деескалації конфліктів та налагодження діалогу, зокрема просуваючи ідею торговельно-економічного співробітництва як базу двосторонніх відносин і розвитку.

Водночас ОАЕ все більш упевнено говорять про перетворення на державу середньої сили (middle power), що вимагає більш активної зовнішньої політики і залучення еміратської дипломатії до регіональних і глобальних питань, зокрема вирішення конфліктів, проблем тероризму, екології, зміни клімату, торгівлі людьми, бідності, а також передбачає інтенсивну взаємодію з міжнародними організаціями. У цьому контексті важливо розглянути трансформацію міністерства закордонних справ ОАЕ як основного інструменту реалізації зовнішньої політики країни, а також проаналізувати кількісний і якісний склад іноземних дипломатичних представництв в ОАЕ як показник важливості країни у системі міжнародних відносин.

ОАЕ не є демократичною країною і, як було розглянуто у попередньому підрозділі, ключовою фігурою, яка приймає зовнішньополітичні рішення, є президент. МЗС напрацьовує рекомендації щодо зовнішньої політики, стратегічна лінія якої виробляється і затверджується главою країни у консультації з ключовими представниками правлячої родини Абу-Дабі та меншою мірою інших еміратів. Міністр закордонних справ є одним з найбільш наближених і ключових радників президента щодо зовнішньополітичних питань. Він зміг перетворити МЗС ОАЕ на достатньо ефективний дипломатичний інструмент.

З 2006 р. міністром закордонних справ ОАЕ є брат діючого президента країни Абдулла бін Заїд Аль Нагаян. Він є основним архітектором і творцем сучасної еміратської дипломатичної служби. До приходу в дипломатію Абдулла бін Заїд Аль Нагаян отримав потужний досвід роботи у сфері інформації і культури на посадах заступника міністра і міністра інформації і культури ОАЕ. Окрім посилення інформаційної складової роботи та публічної дипломатії МЗС ОАЕ розпочало системну роботу над підготовкою і перепідготовкою власних кадрів. Після відкриття в м. Абу-Дабі у 2014 р. Дипломатичної академії ім. Анвара Гаргаша дипломатичні кадри готуються на базі цього закладу [131]. Була побудована нова сучасна будівля МЗС ОАЕ, а в столиці м. Абу-Дабі створений спеціальний дипломатичний район, де розташовуються іноземні посольства.

Значні зміни відбулися і у складі самого міністерства. Найбільш важливим є злиття у 2016 р. міністерства закордонних справ та міністерства міжнародного співробітництва і розвитку, в результаті якого було утворене міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ [132], знову перейменоване у міністерство закордонних справ у 2023 р. Внаслідок цієї трансформації МЗС ОАЕ отримало контроль над усіма програмами закордонної допомоги, а гуманітарна допомога і допомога у розвитку офіційно стали інструментом зовнішньої політики Еміратів.

У складі МЗС ОАЕ окрім самого міністра закордонних справ ОАЕ А.З.Аль Нагаяна є ще п'ять міністрів [133]:

- державний міністр з питань міжнародної співпраці Рим бінт Ібрагім Аль-Хашемі (на посаді з 2016 р., курує питання співпраці з країнами Європи, Азії та Північної Америки);
- державний міністр Ахмад бін Алі Аль-Саїг (на посаді з 2018 р., курує питання торговельно-економічного співробітництва);
- державний міністр Шахбут бін Нагаян Аль Нагаян (на посаді з 2021 р., курує питання співпраці з країнами Африки);

- державний міністр Халіфа Шахін Аль-Марар (на посаді з 2021 р., курує питання регіональних та міжнародних організацій);

- державний міністр Нура бінт Мухаммад Аль-Каабі (на посаді з 2023 р., курує питання культурно-гуманітарного співробітництва).

Така кількість міністрів замість заступників у складі міністерства дозволяє підвищувати рівень уваги, інтенсивність роботи і статус кожного конкретного напрямку. Враховуючи кількість заходів, подій і контактів, особливо на третьому етапі розвитку зовнішньої політики ОАЕ, міністр закордонних справ особисто бере участь у найбільш стратегічно важливих переговорах і зустрічах. Водночас створений у складі МЗС апарат державних міністрів дозволяє проводити інтенсивну дипломатію на високому рівні у всіх ключових сферах і регіонах світу.

У цьому контексті варто виділити дипломатичного радника президента ОАЕ Анвара Гаргаша, який з 2008 по 2021 рр. займав посаду державного міністра закордонних справ ОАЕ і курував департамент стратегічних комунікацій МЗС ОАЕ. А.Гаргаш вважається одним з основних архітекторів зовнішньої політики ОАЕ на третьому етапі та ідеологом її «постамериканського» напрямку. Він продовжує коментувати найбільш важливі міжнародні події і є фактичним речником МЗС ОАЕ.

Організаційна структура МЗС ОАЕ включає також сім помічників міністра за основними напрямками зовнішньої політики: з питань міжнародного розвитку, з питань міжнародних організацій, з питань прав людини та міжнародного законодавства, з питань безпекового та військового співробітництва, з політичних питань, з торговельно-економічних питань, з культурних питань.

Окремо у Міністерстві діє апарат секретаря (Undersecretary of the Ministry), посаду якого на сьогодні займає Халед Абдулла Більхуль. Він має трьох заступників (Assistant Undersecretary): з консульських питань, з питань протоколу та адміністративно-технічних питань.

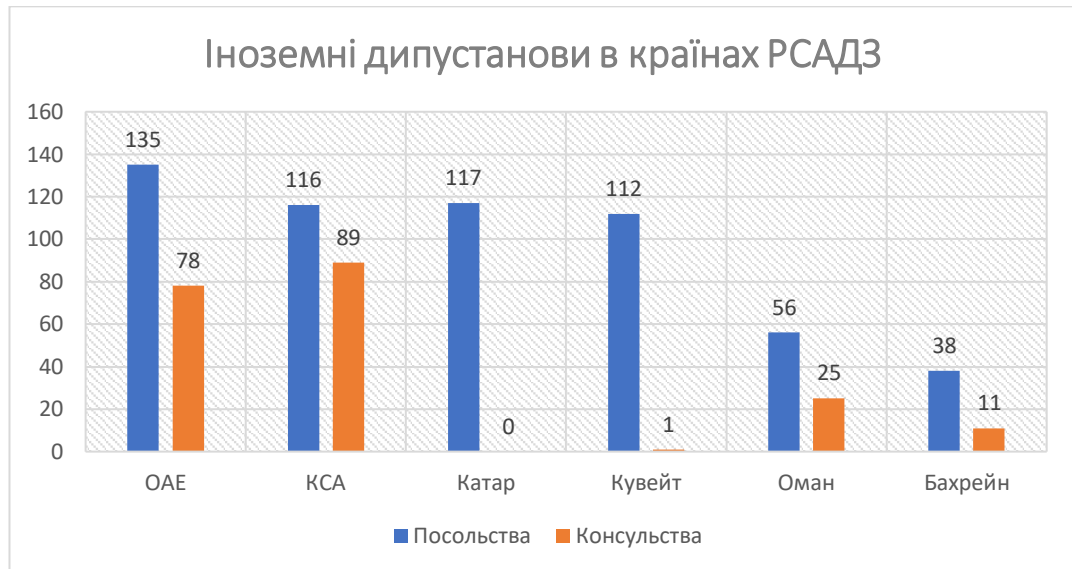
Серед структурних підрозділів МЗС ОАЕ нараховується 33 департаменти, з них 7 територіальних департаментів (РСАДЗ, арабських країн, Європи, Америки, Східної Азії та Тихоокеанського регіону, Західної Азії, Африки), які відображають пріоритетні напрямки роботи МЗС ОАЕ. Еміратське зовнішньополітичне відомство серйозно підходить до питання планування, про що говорить наявність у структурі департаменту стратегії та майбутнього і департаменту планування політики.

Упродовж останнього десятиріччя МЗС ОАЕ приділяє підвищену увагу гендерній рівності у системі дипломатичної служби. Жінки призначалися на посади послів ОАЕ у Франції, Польщі, Вірменії, Чорногорії, Єгипті, Коста-Ріці, Тунісі. Постійним представництвом ОАЕ при ООН з 2013 р. також керує жінка – посол у ранзі міністра Лана Закі Нусейбе, яка також є помічницею міністра закордонних справ з політичних питань. Велика честь і відповідальність, особливо враховуючи обрання Еміратів непостійним членом Ради Безпеки ООН на 2022-2023 рр.

Враховуючи кількість населення і територію, ОАЕ мають дуже розгалужену мережу закордонних дипломатичних представництв. Відповідно до даних EmbassyPages [134], за кордоном відкриті 92 еміратських посольства, 21 консульство, місія при ЄС, постійне представництво при ООН і відділення посольства у Бонні (Німеччина). Для порівняння КСА, яке має у 25 разів більшу територію і втричі більше населення, відкрила за кордоном 103 посольства і 20 консульств. При цьому Катар і Кувейт, які мають ще меншу площу і населення, також, як і Емірати, широко представлені за кордоном: Катар – 101 посольство/ 13 консульств; Кувейт – 90 посольств/ 13 консульств.

Ще більш важливим фактом є кількість іноземних дипломатичних установ на території Еміратів, що підтверджує міжнародну вагу і важливість країни. В ОАЕ працюють 135 посольств іноземних країн, 78 консульств, представництво ЄС, торгівельні представництва Греції, Іспанії, Тайваню, представництво Сомаліленду і відділення посольства Великої Британії в Дубаї. Це більше ніж у сусідній Саудівській Аравії (116 посольств і 89

консульств), Катарі (117 посольств), Кувейті (112 посольств і 1 консульство) і значно більше ніж в Омані (56 посольств і 25 консульств) та Бахреїні (38 посольств і 11 консульств). На додаток до дипломатичних установ в ОАЕ розташована штаб-квартира Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA).

Мал. 2. Іноземні дипустанови в країнах РСАДЗ

Джерело: Автор на основі даних EmbassyPages

Іноземні країни як пріоритет обирають ОАЕ для відкриття своїх посольств, які у подальшому представляють інтереси цих країн в інших арабських монархіях, що підкреслює регіональне лідерство і важливість Еміратів.

Висновки до Розділу 1.

В умовах значних регіональних трансформацій, спричинених «арабською весною», зовнішня політика Об'єднаних Арабських Еміратів зазнала значних змін і стала більш динамічною, активною і навіть в окремих випадках агресивною. Послаблення таких традиційних центрів сили арабського світу як Єгипет, Сирія, Ірак відкрило шлях для нових регіональних лідерів Близького Сходу, одним з яких стали ОАЕ.

Основна стратегічна зовнішньополітична рамка закріплена у Конституції країни, яка закликає до посилення роботи на напрямку просування інтересів арабського та ісламського світів. Забезпечення регіональної безпеки і стабільності створює оптимальні умови для розвитку самих Еміратів. Задля реалізації цієї мети ОАЕ продемонстрували готовність і здатність застосовувати увесь доступний арсенал інструментів, зокрема силовий компонент.

Водночас «арабська весна» спровокувала вироблення в Еміратах чітких зовнішньополітичних стратегій. Основним пріоритетом сучасної зовнішньополітичної стратегії ОАЕ визначено забезпечення економічних інтересів країни, розширення торговельно-економічного, інвестиційного співробітництва з країнами світу і вихід на глобальний рівень. Саме економіка і розвиток мають стати головними орієнтирами та інструментами еміратської дипломатії у наступні півстоліття. Затверджені президентом ОАЕ «Принципи 50» передбачають, що до 2071 р. зовнішня політика має сконцентруватися на забезпеченні вищих національних інтересів, головними з яких є економічні інтереси. Також серед головних завдань визначений глобальний імідж країни як однозначне свідчення про глобальні амбіції країни.

В рамках урядової стратегії ОАЕ також реалізують низку проєктів, спрямованих на диверсифікацію економіки і збільшення частки її ненафтового сектору. До 2031 р. країна має амбітні плани подвоєння ВВП і значного збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, зокрема завдяки механізму укладення угод про всеосяжне економічне партнерство (Comprehensive Economic Partnership Agreements, CEPAs) зі всіма основними економіками світу.

Зовнішня політика Еміратів керується, у першу чергу, економічними інтересами держави, що потрібно враховувати під час оцінки і прогнозування дій та позиції ОАЕ по відношенню до регіональних і глобальних подій. Проголошення економіки та розвитку головними пріоритетами є цілеспрямованою лінією, яка дозволяє ОАЕ балансувати між регіональними та глобальними гравцями в умовах конфліктів і нестабільності.

Наприклад, говорячи про економічні інтереси, Емірати намагаються налагодити діалог з Іраном. Рішення еміратського вищого керівництва базується на розрахунку, що завдяки економічній співпраці та економічним стимулам вдасться переконати Іран відмовитися від дестабілізуючої політики в регіоні і нормалізувати відносини з ІРІ. За основу береться достатньо успішний приклад відновлення відносин з іншим регіональним противником – Туреччиною. Використавши економічні, фінансові та інвестиційні інструменти, ОАЕ вдалося налагодити діалог і співробітництво з Анкарою.

На глобальному рівні у рамках боротьби за перехід до багатопольярного світу, протидії політичному, економічному та військовому домінуванню США в Затоці та на Близькому Сході ОАЕ також використовують економічні інтереси як фактор зближення з КНР, Індією, РФ, іншими світовими гравцями. Це потрібно враховувати у контексті повномасштабної російської агресії проти України, яка також сприймається Еміратами через призму війни Заходу за власну гегемонію у світі і де також доцільно користуватися «економічними інтересами» для балансування і розмивання західного лідерства через зближення з іншими глобальними гравцями.

Основні принципи зовнішньої політики ОАЕ залишилися незмінними з часів шейха Заїда і його син, нинішній президент країни, відкрито декларує намір продовжувати дотримуватися таких універсальних принципів як відкритість і збалансованість, а також ініціативність, які дозволяють Еміратам бути регіональним лідером і достатньо ефективно впливати на глобальний порядок денний. В умовах зростаючої поляризації на фоні агресії РФ проти України еміратська дипломатія приділяє особливу увагу неприєднанню до сторін протистояння і позаблоковості. Емірати вважають, що дотримання цих принципів дозволяє забезпечувати необхідний рівень національної безпеки.

Чинники географії, федеративного устрою країни та арабізм значною мірою впливають на формування згаданих принципів зовнішньої політики. ОАЕ – це географічно маленька країна з великими запасами енергоносіїв, розташована у стратегічно важливому регіоні і водночас оточена такими

великими сусідніми країнами як Саудівська Аравія та Іран. З КСА вдалося офіційно владнати територіальні суперечки, хоча на неофіційному рівні продовжується обговорення приналежності спірних територій на кордоні із Катаром і потенційної саудівської експансії. З ІРІ спір навколо трьох стратегічно важливих островів у Затоці продовжується і на сьогодні не має перспектив мирного вирішення. Водночас Іран продовжує політику, спрямовану на розширення своєї регіональної присутності і впливу, що періодично призводить до ескалації. Враховуючи маленький розмір, для ОАЕ будь-який конфлікт на території країни може мати катастрофічні наслідки, тому Емірати спрямовують усі зусилля на попередження ескалації в регіоні Затоки. Проведення проактивної політики, забезпечення максимальної міжнародної присутності і ефективна участь у глобальних питаннях (економіка, фінанси, енергетика, екологія, космос) спрямовані на компенсацію маленького географічного розміру.

Керівництво ОАЕ активно розвиває і модернізує еміратське суспільство, пропагуючи національну єдність, толерантність, самовіддачу, дисципліну, освіту, творчість, сучасну бізнесову діяльність, однак трайбалізм і місцеві традиції ще тривалий час залишатимуться ключовими факторами життя населення Еміратів. В країні ще живуть представники покоління, які пам'ятають історичні міжплеменні конфлікти. А будь-який еміратець чітко знає своє плем'я і його територію. За цих умов президент і правляча родина столичного емірату Абу-Дабі продовжуватиме роботу над подоланням традиційної недовіри, посиленням еміратської ідентичності та федеративних органів влади. Враховуючи небезпеку політичного ісламу, ставка робиться на виховання секуляризованої еміратської ідентичності, відданої державі та її керівництву. Ідеальний громадянин ОАЕ, який є мусульманином, повинен бути відданий державі і її керівництву більше, ніж своїй вірі. Це зменшить соціальну базу для поширення політичного ісламу і посилить існуючий політичний устрій Еміратів.

Рівні Затоки та арабського світу є найбільш важливими для зовнішньої політики ОАЕ. Емірати достатньо ефективно скористалися вакуумом сили на Близькому Сході, перетворившись на одного з регіональних лідерів. З початком «арабської весни» ОАЕ активно використовували створений військовий потенціал і накопичений фінансовий ресурс для проведення інтенсивної дипломатії і розширення свого регіонального впливу. Основним завданням було недопущення до влади в арабських країнах прибічників політичного ісламу («Братів-мусульман») і протидія експансії Ірану і Туреччини. ОАЕ представляли себе лідером «сил поміркованості і розвитку», які ведуть боротьбу з «силами екстремізму та хаосу». Зовнішня політика ОАЕ усіляко намагалася взяти на себе роль «рятівника» арабського світу від зовнішнього втручання і дестабілізації, яку несе політичний іслам. Безпечне і по можливості контрольоване середовище арабського світу забезпечують необхідну стратегічну глибину безпеці ОАЕ.

Зовнішня політика Еміратів пройшла три основні етапи еволюції: становлення (1971-1990 рр.), розвитку можливостей та інструментів (1990-2010 рр.) та етап активізації (2010 р. по т.ч.). На сучасному етапі ОАЕ все говорять про свою глобальну відповідальність, тому світовий рівень зовнішньої політики наразі також став пріоритетним. На фоні критичного падіння довіри до США як ключового гаранта безпеки, зростання власного економічного, військового, промислового потенціалу керівництво ОАЕ прагне до зовнішньополітичної «стратегічної свободи». Для цього Емірати зацікавлені у переході до багатопольярного світу з кількома глобальними центрами сили. ОАЕ вважають, що вже накопичили достатній потенціал, який забезпечить «стратегічну свободу» у своїй зовнішній політиці за рахунок балансу між Заходом, Азією, РФ та основними силами у Затоці (Саудівська Аравія та Іран).

Президент ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян є беззаперечним лідером правлячої родини емірату Абу-Дабі і країни. Завдяки щільному контролю над силовими і фінансовими ресурсами йому вдалося забезпечити спокійний і

прогнозований перехід влади після смерті свого брата, попереднього президента Халіфи. Також упродовж року МБЗ погодив і призначив спадкоємного принца Абу-Дабі, який є найбільш ймовірним наступним президентом, і посилив вертикаль федеральної влади, призначивши свого брата Мансура віцепрезидентом країни. Під керівництвом президента його рідні брати, «Сини Фатіми», консолідували владу в ОАЕ, що забезпечує передумови для внутрішньополітичної стабільності. Події «арабської весни» підтвердили легітимність влади особисто президента і правлячої родини Аль Нагаянів, які втримали країну від дестабілізації, активно впливали на розвиток ситуації в регіоні, чим забезпечили для ОАЕ статус регіонального лідера. Їхній соціальний контракт з еміратськими племенами був продовжений, чому значною мірою сприяв економічний розвиток і стабільність фінансової системи. Достатній запас міцності економіки є одним з головних запобіжників внутрішньополітичної дестабілізації ОАЕ, тому національним економічним інтересам надається особливий пріоритет у контексті реалізації зовнішньої політики.

Серед зовнішньополітичних пріоритетів МБЗ, які прослідковуються з аналізу статистики візитів і переговорів за рік перебування на посаді, виділяється розвиток відносин з арабським світом, ключовими ісламськими країнами та глобальними країнами. В Європі президент ОАЕ однозначний акцент робить на відносинах з Францією, РФ та Сербією. На сучасному етапі розвитку зовнішня політика Еміратів упевнено оперує на глобальному рівні, не обмежуючись арабським/ісламським світом. З огляду на східні особливості особистості МБЗ надзвичайно важливу роль для нього грають довіра і особисті відносини з лідерами країн. Ці фактори часто є ключовими факторами розвитку двосторонньої співпраці з тією чи іншою країною.

Кількість зафіксованих іноземних делегацій, які прагнуть провести переговори з президентом ОАЕ, заручитися його підтримкою і досягти певних домовленостей, доводить, що МБЗ є важливим і впливовим регіональним

лідером. У свою чергу, Емірати також перетворилися на визнаного лідера у регіоні Близького Сходу.

Дипломатична служба Еміратів представляє собою сучасну розвинуту структуру, яка дозволяє ОАЕ проводити активну і динамічну зовнішню політику на рівні держави, яка претендує на роль регіонального лідера. МЗС ОАЕ під керівництвом Абдулли бін Заїда Аль Нагаяна є достатньо ефективним механізмом з достатніми ресурсами, здатним вирішувати поставлені зовнішньополітичні завдання. Емірати мають розгалужену систему закордонних дипломатичних установ, яка дозволяє забезпечувати дипломатичну присутність у всіх ключових точках світу. Водночас кількість дипломатичних представництв іноземних держав на території ОАЕ більша, ніж у сусідніх арабських монархіях, що підтверджує регіональну важливість і лідерство Еміратів.

РОЗДІЛ 2. ГЛОБАЛЬНИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ

2.1. Політичний іслам як фактор зовнішньої політики ОАЕ

ОАЕ позиціонують себе як лідера релігійної толерантності у регіоні Близького Сходу. Імідж релігійно толерантної країни ретельно створюється і пропагується на всіх рівнях. Толерантність і міжрелігійний діалог став важливим напрямком еміратської дипломатії. Після початку «арабської весни» ця робота набула системного характеру. У 2016 р. урядом Еміратів була затверджена Національна програма толерантності [135], за реалізацію якої відповідає спеціально створене окреме міністерство толерантності, перейменоване у 2020 р. у міністерство толерантності і співіснування [136]. Започаткований День толерантності (16 листопада) і кожен третій тиждень листопада відзначається як тиждень толерантності.

ОАЕ і до початку подій «арабської весни» достатньо толерантно ставилися до питання релігії, однак саме після 2011 р. розпочалася системна робота над створенням іміджу «Емірати територія толерантності». Враховуючи, що у цей період ОАЕ стикнулися із загрозою політичного ісламу, то програму просування толерантності варто розглядати саме як частину ширшої стратегії Еміратів по боротьбі з політичним ісламом всередині держави і в регіоні. Звичайно, що Національна програма толерантності використовується також у рамках гострої регіональної конкуренції за трудові ресурси, посилення міжнародних позицій ОАЕ, однак головним пріоритетом все ж таки є забезпечення національної безпеки у контексті викликів з боку політичного ісламу. Представляючи себе як взірць релігійної толерантності і ведучи безкомпромісну боротьбу з «Братами-мусульманами», Емірати намагаються повністю дискредитувати політичний іслам, пов'язуючи його з екстремізмом і тероризмом. Протистояння ОАЕ з «Братами-мусульманами» та іншими рухами політичного ісламу є ключовим чинником зовнішньої

політики країни після «арабської весни», який визначив напрямки і стратегію дій еміратської дипломатії.

Britannica визначає ісламизм або політичний іслам як широкий набір політичних ідеологій, які використовують ісламські символи і традиції для досягнення соціально-політичної мети. Цілі та завдання рухів дуже різняться, як і їхні інтерпретації ісламської традиції та практики, тому точне визначення терміну залишається дискусійним. Серед багатьох розрізнених груп енциклопедія наводить в якості прикладу «Братів-мусульман», «Аль-Каїду» та ІД [137]. Український сходознавець О. Богомолів визначає, що програма політичного ісламу складається з двох основних пунктів: створення халіфату і введення шаріату [138, с. 137].

В Еміратах ставлення до політичного ісламу сформоване на підставі бачення президента країни, розглянутого у попередньому розділі. Науковці, експерти, журналісти розглядають ісламизм виключно як загрозу. Один з найбільш авторитетних еміратських знавців ісламизму Джамаль Аль-Сувейді наголошує, що рух «Брати-мусульмани» прагне підірвати важливість розвитку і сучасну міжнародну політичну систему, пропагуючи контраверсійну і нереалістичну концепцію халіфату замість національних держав. Прибічники цього руху використовують релігію для власних вузьких політичних інтересів з метою захоплення влади в арабських та ісламських країнах. Приклади приходу до влади Талібану в Афганістані, «Братів-мусульман» в Єгипті, діяльність ІД на території Іраку і Сирії засвідчили відсутність у ісламістів реальних робочих планів чи ідей розвитку відповідних суспільств. На переконання науковця, більшість арабського/мусульманського населення зрозуміли справжню природу «Братів-мусульман». Можна констатувати, що зовнішня політика ОАЕ виконала поставлене завдання. На сьогодні рух «Брати-мусульмани» вважається парією. Він заборонений юридично і політично. Влада багатьох арабських країн визнала цих рух терористичною організацією, як, зокрема зробили ОАЕ у 2014 р. Водночас Д.Аль-Сувейді підкреслює надзвичайну небезпеку, яку становили прибічники еміратського

ісламістського руху «Аль-Іслах» для безпеки Еміратів. Він відзначає вчасні та ефективні дії керівництва ОАЕ у 2011-2013 рр., коли угруповання прагнуло захопити владу в країні, і якби еміратський уряд відклав своє втручання на один рік, група захопила б ОАЕ [139, с. 232-241].

Інший відомий еміратський науковець, визнаний в Еміратах спеціаліст у питаннях освіти, боротьби з екстремізмом і тероризмом, член Федеральної національної ради ОАЕ, де очолює комітет з питань оборони, внутрішніх і закордонних справ, Алі Аль-Нуеймі наголошує, що доктрина організації «Брати-мусульмани» спрямована на боротьбу з національними символами, і якщо б не ефективна робота апарату державної безпеки, то ОАЕ перетворилися б на Лівію, Сирію та Ємен [140]. Він підтверджує безпосередню серйозну загрозу для внутрішньої безпеки ОАЕ з боку «Братів-мусульман» і говорить про відповідні заходи протидії. За його словами, проводиться велика робота по зміні традиційної культурної рамки, яка тривалий час домінувала в арабському світі і була створена для зовнішнього контролю. Зокрема активно стимулюється відкритість до світу, толерантність і заборона на використання релігії в якості ідеології [141].

Паралельно ОАЕ створили правову базу для боротьби з тероризмом і екстремізмом, активно просуваючи необхідність боротьби з цим явищем на міжнародній арені [142]. Після початку «арабської весни» були прийняті:

- федеральний закон №5 від 2012 р. про боротьбу з кіберзлочинністю;
- федеральний закон №7 від 2014 р. про боротьбу з тероризмом і відповідний список терористичних організацій;
- федеральний закон №2 від 2015 р. про боротьбу з дискримінацією та ненавистю;
- федеральний закон №20 від 2018 р. про боротьбу з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму і незаконних організацій.

Цікавим прикладом зовнішніх зусиль стало створення у 2012 р. міжнародного центру протидії насильницькому екстремізму «Хедая» [143] у партнерстві з глобальним антитерористичним форумом (Global

Counterterrorism Forum), до якого ОАЕ приєдналися у 2011 р. [144]. Обидва майданчики використовувалися Еміратами для просування власного бачення проблеми політичного ісламу, екстремізму і тероризму.

ОАЕ з самого початку «арабської весни» проводили цілеспрямовану політику засудження і придушення руху “Брати-мусульмани” на регіональному рівні, а в самих Еміратах була жорстко ліквідована будь-яка можливість для діяльності місцевої ісламістської організації “Аль-Іслах”. Під домашній арешт був поміщений її лідер, член правлячої родини емірату Рас-аль-Хайма Султан бін Каїд Аль-Касімі [145]. Рас-аль-Хайма та інші північні емірати значно бідніші за Абу-Дабі та Дубай. Це провокує посилення там ісламістських тенденцій, що може використовуватися правлячими родинами як фактор тиску на столичний емірат і правлячу родину Аль Нагаянів. Саме тому серед інших заходів протидії ісламізму уряд ОАЕ регулярно виділяє гроші на реалізацію проєктів у північних еміратах і особливо ця робота посилюється після 2011 р. Зокрема федеральний уряд Еміратів надав 32.8 млрд дол. США на реалізацію будівельних та інфраструктурних проєктів [146].

Паралельно проводилися заходи затримання ключових фігур та організаторів. Арешти членів “Аль-Іслах” проводилися за звинуваченням у скоєнні злочинів проти державної безпеки, спробі повалення правлячого режиму і захопленні влади [147], створенні халіфату, формуванні збройних підрозділів, а також терористичної організації [148]. У свою чергу, затримані відкидають звинувачення, називають себе політичними в’язнями, говорять про відсутність свободи в ОАЕ і наголошують, що прагнуть виключно мирних реформ [149]. Для політичної системи ОАЕ програма “Братів-мусульман” є екзистенційною загрозою, тому еміратська влада відкидає будь-який діалог і робить ставку на знищення проявів політичного ісламу в країні. В якості альтернативи і на противагу ісламізму ведеться активна робота по розбудові еміратської національної ідентичності, важливими елементами якої є секуляризований націоналізм і толерантність.

Еміратський науковець Халіфа Аль-Сувейді наголошує, що влада ОАЕ відповіла на внутрішню і зовнішню загрозу з боку політичного ісламу дуже жорстко, оскільки сприйняла заворушення «арабської весни» як пряму загрозу своїй легітимності. Керівництво Еміратів прийняло рішення застосувати підхід нульової толерантності до викликів, кинutih законності системи влади в державі, і це мало великий вплив на внутрішню і зовнішню політику. Х. Аль-Сувейді погоджується, що загроза з боку ісламістів відкрила нову еру в еміратській зовнішній політиці, двома головними завданнями якої стали ліквідувати загрози і диверсифікувати мережу союзників [150, с. 10-11].

Про диверсифікацію мережі союзників ОАЕ почали думати після відомої промови президента США Барака Обама «Новий початок», проголошеної 4 червня 2009 р. у Каїрському університеті [151]. Тодішній американський лідер прагнув відкрити нову сторінку у відносинах з мусульманським світом і говорив про підтримку демократії, свободу слова, верховенство права, прозорий уряд і право обирати, як жити. Однак коли Б. Обама підтримав «перехід влади» в Єгипті від багаторічного союзника США і ОАЕ Хосні Мубарака до «Братів-мусульман» внаслідок подій «арабської весни» [152], це було сприйняте Еміратами як зрада з боку ключового гаранта регіональної безпеки і сигнал до термінових дій. ОАЕ всіма засобами намагалися довести до США/Заходу, що рух «Брати-мусульмани» не можна вважати поміркованою політичною партією, а також вживали відповідні активні заходи для відсторонення ісламістів від влади і диверсифікації стратегічних партнерів.

Врахувавши позицію США/Заходу, які позитивно сприйняли «демократичні перетворення» в Єгипті, ОАЕ взяли на себе регіональне лідерство у боротьбі з поширенням політичного ісламу та недопущенні приходу до влади його лідерів в арабських країнах внаслідок «арабської весни». З огляду на негативне ставлення до активізації в регіоні ісламістів і визначальну роль Єгипту у цьому процесі як найбільшої арабської країни і найширшої соціальної бази «Братів-мусульман», ОАЕ підтримали дії

єгипетських військових з повалення новообраного президента Мухаммада Мурсі. Оприлюднені у ЗМІ аудіозаписи свідчать, що Емірати відмовилися від пасивного спостереження за подіями, включилися у боротьбу і фінансували міністерство оборони АРС для організації масових виступів [153]. Безпосередньою координацією процесу з еміратської сторони займався державний міністр Султан Аль-Джабер, який проводив відповідні переговори з керівником офісу Абдельфаттаха Аль-Сісі (наразі президент АРС) Аббасом Камелем [154]. Існують різні думки щодо оригінальності запису, однак більшість експертів і дипломатів схильні вважати, що вони справжні і це підтверджують дії Еміратів на офіційному рівні. Крім того, буквально за кілька років після цього ОАЕ були обвинувачені у фінансуванні спроби державного перевороту в Туреччині у 2016 р.

ОАЕ надзвичайно швидко відреагували на відсторонення від влади М.Мурсі. Намагаючись надіслати потужний політичний сигнал і підтримати встановлення в країні світської влади, вже 9 липня 2013 р. еміратська делегація високого рівня, до складу якої увійшли радник з питань національної безпеки ОАЕ Газза бін Заїд Аль Нагаян і міністр закордонних справ ОАЕ Абдулла бін Заїд Аль Нагаян, відвідала Єгипет. У рамках візиту було оголошено надання фінансової допомоги у розмірі 3 млрд дол. США: 1 млрд грант і 2 млрд кредит у вигляді безвідсоткового депозиту [155]. Еміратці стали найвищими серед іноземних посадовців, які першими відвідали Єгипет з моменту відсторонення від посади М.Мурсі. Ще більш високим проявом підтримки став став візит до Єгипту у вересні 2013 р. спадкоємного принца Абу-Дабі М.З.Аль Нагаяна. Головою координаційного офісу еміратських проєктів розвитку в Єгипті був призначений Султан Аль-Джабер, який фігурував на оприлюднених аудіозаписах про фінансування масових виступів для повалення влади М.Мурсі. За його словами, ОАЕ без вагань докладуть усіх необхідних зусиль для підтримки стабільності Єгипту в усіх сферах [156].

ОАЕ сприймають політичну і стратегічну важливість Єгипту крізь призму національної безпеки арабського світу. Саме тому Емірати завжди

прагнуть надати необхідну підтримку АРЄ, щоб ця країна відновилася і могла протистояти різноманітним викликам «своїм національним духом». Єгипет завдяки своїй цивілізаційній та політичній вазі є основною опорою регіональної стабільності [157]. Таким чином національний дух АРЄ має стати бар'єром для політичного ісламу в регіоні.

Єгипет є ключовим партнером ОАЕ в регіоні Близького Сходу та Північної Африки. Після повалення влади ісламістів між обома державами на постійній основі підтримуються активні контакти на вищому політичному рівні. Емірати надають Єгипту необхідну фінансову підтримку та інвестиції. ОАЕ вважають Єгипет „точкою рівноваги” в арабському світі, враховуючи його розміри та людський потенціал. Увага ОАЕ до єгипетського напрямку пояснюється передусім тим, що стабільний Єгипет є одним з основних елементів протистояння поширенню впливу ісламістів, Туреччини, Катару та Ірану на Близькому Сході.

Алі Аль-Нуеймі наголошує, що ОАЕ, Саудівська Аравія та Єгипет є опорами безпеки, стабільності та процвітання усього регіону, і майбутнє арабів визначається планами розвитку і проєктами цих трьох країн. З огляду на це міжнародна спільнота взаємодіє з регіоном через лідерів ОАЕ, КСА та АРЄ [158]. Ця позиція пояснює стратегічну важливість Єгипту для Еміратів, а також дає уявлення про еміратське бачення сценарію розвитку арабського світу, де ОАЕ, КСА і АРЄ виступатимуть регіональними лідерами.

Після усунення від влади ісламістів в Єгипті Емірати сконцентрували свою увагу на протистоянні з віссю Туреччина-Катар. Ця боротьба призвела до серйозної кризи всередині РСАДЗ, викликавши багато питань щодо майбутнього організації. 5 березня 2014 року ОАЕ, Саудівська Аравія і Бахрейн відкликали своїх послів з Катару, що сталося вперше за всю 33-річну історію існування РСАДЗ. Доху звинуватили у підтримці руху "Брати-мусульмани" в Єгипті й руху "Аль-Хусі" в Ємені, а також особливих відносинах з Іраном та агресивній інформаційній політиці телеканалу "Аль-Джазіра" [159]. Це був перший серйозний сигнал. Для більш рішучих кроків

проти Катару, який є одним з ключових союзників США, ОАЕ та іншим арабським монархіям не вистачало погодження з боку Вашингтона.

Ситуація змінилася після приходу до влади Дональда Трампа, який підтримав жорсткі дії арабської коаліції проти Катару, звинувативши його у фінансуванні тероризму на вищому рівні [160]. Маючи «зелене світло» Білого дому, 5 червня 2017 р. Бахрейн, Королівство Саудівська Аравія, ОАЕ, Єгипет, Ємен одночасно заявили про розрив дипломатичних відносин з Катаром, закрили всі прикордонні термінали для повітряного, наземного і морського транспорту в Катар [161]. Крім висилки дипломатичних місій Бахрейн, КСА і ОАЕ дали катарцям два тижні, щоб вони покинули території зазначених країн. Доху прямо звинуватили у наданні притулку "численним терористичним і конфесійним угрупованням, що підривають стабільність у регіоні", маючи на увазі "Братів-мусульман", ІД, "Аль-Каїду", у тісних зв'язках з Іраном, агресивній інформаційній політиці телеканалу «Аль-Джазіра». Катару був поставлений ультиматум, що для відновлення відносин Доха має припинити усі зазначені дії.

Протягом усієї «блокади» Катару Емірати послідовно виступали за необхідність її продовження, неодноразово заявляючи про непохитність позиції, спрямованої на перекриття джерел фінансування терористичної діяльності в регіоні Аравійського півострова та Близького Сходу. Алі Аль-Нуеймі підкреслював, що катарський режим продовжує становити загрозу глобальному миру та безпеці, оскільки підтримує терористичні групи та сприяє пересуванню їхніх членів по всьому світу [162]. В якості прикладу він наводив еміратську письменницю і правозахисницю Аляа Аль-Сиддик, яка начебто отримала від катарських спецслужб фінансування і сирійський паспорт.

Конфлікт арабських монархій з Катаром має в своїй основі не політичні розбіжності, а питання виживання. Доха атакувала безпеку країн регіону і втрутилася у внутрішні справи. Рішення бойкотувати Катар прийняте на фоні революцій «арабської весни», які вплинули на регіон РСАДЗ, де

відбувається зниження ролі глобальних сил по врегулюванню регіональної ситуації. Відповідно зростала роль регіональних сил по захисту національної безпеки від внутрішніх і зовнішніх загроз [163, с. 11-13]. Вкотре наголошується, що ОАЕ втратили довіру до США як ключового союзника по підтримці регіональної безпеки і готові брати на себе ініціативу по організації відповідних колективних заходів. Саме тому маса джерел стверджує, що МБЗ особисто розробляв план агресивної блокади Катару. Також саме еміратський лідер відіграє ключову роль у проведенні контрреволюції проти ісламістів і будує в ОАЕ соціально ліберальну автократію як більш привабливу модель [164].

Паралельно з Катаром Емірати жорстко протидіяли Туреччині. ОАЕ проводили цілеспрямовану зовнішню політику задля протидії Туреччині, щоб обмежити її можливості підтримувати «Братів-мусульман» та реалізовувати регіональні амбіції, зокрема у Сирії, Лівії та Палестинських територіях. Найбільш потужним стало обвинувачення ОАЕ у виділенні 3 млрд дол. США для фінансування спроби перевороту в Туреччині 15 липня 2016 р. [165].

Політичний бекграунд Р.Ердогана – це політичний іслам. Турецький лідер вірить, що демократичні вибори у країнах Близького Сходу призведуть до перемоги «Братів-мусульман». Це буде стратегічною перемогою Туреччини, оскільки політичні партії ісламістського спрямування вважають очолювану Ердоганом Туреччину зразковою країною і регіональним лідером. Поширення демократичних виборів підвищить політичну, економічну та дипломатичну силу Туреччини в арабському світі [166, с. 102-103].

Виходячи з такої позиції, Емірати розглядають Туреччину як значну регіональну загрозу, і не тільки політичну, а й військову через розміщення на території Катару турецької бази. На початку блокади державний міністр закордонних справ А. Гаргаш назвав запит Дохи про допомогу з боку Туреччини та Ірану «великою ескалацією» і «новою трагічною главою» [167]. Згодом він характеризував присутність турецької армії в Катарі «елементом

дестабілізації Затоки», який призводить до «негативної поляризації в регіоні» і не сприяє інтересам арабських країн [168].

У цьому контексті ОАЕ вибудовують союзницькі відносини з країнами, які мають конфлікти з Туреччиною або негативно ставляться до цієї країни. Серед найбільш пріоритетних країн на цьому напрямку Емірати вважають Грецію. Показники двостороннього торговельно-економічного співробітництва перебувають на відносно низькому рівні, тому головною метою започаткування стратегічного партнерства є політичний мотив, а саме активізація співпраці у галузі безпеки і оборони у контексті протистояння діям Туреччини. У спільній заяві ОАЕ та Греція засудили «порушення Туреччиною суверенітету і суверенних прав Грецької Республіки та Республіки Кіпр, а також загальну агресивну поведінку у регіоні Близького Сходу, Південно-Східного Середземномор'я та Південного Кавказу як грубе порушення міжнародного права». ОАЕ та Греція закликали Туреччину дотримуватися міжнародного права та припинити «незаконні провокативні дії» [169]. Підтвердженням готовності до спільних дій є також те, що напередодні підписання угоди про стратегічне партнерство проводилися еміратсько-грецькі військові навчання на острові Крит. Від Еміратів участь у спільних навчаннях ВПС двох країн взяв начальник ГШ ЗС ОАЕ Хамад Аль-Румейсі [170].

Ареною зіткнення ОАЕ з віссю Туреччина-Катар стала Лівія, де з 2014 р. Емірати активно підтримували лівійського фельдмаршала Халіфу Хафтара, відомого своїм антагонізмом по відношенню до політичного ісламу. Підтримуючи армію Хафтара, ОАЕ вступили у протиборство з Туреччиною і Катаром, які надають допомогу визнаному ООН уряду Лівії, де сильні позиції мають «Брати-мусульмани». Як свідчить доповідь експертів ООН, ОАЕ порушували ембарго на поставки озброєння в Лівію, передаючи збройним угрупованням Х. Хафтара 120-мм мінометні міни, бронетранспортери MSPV «Пантера Т6», бронетранспортери Inkas «Титан-DS», бронетранспортери Streit «Спартан», БПЛА «Wing Loong II», комплекси ППО «Панцир-С1»,

повнопривідні автомобілі, а також надаючи підтримку своїми багатоцільовими винищувачами Міраж-2000-9 і забезпечуючи логістику стратегічним військово-транспортним літаком ВПС ОАЕ C17A Globemaster. Також ОАЕ вербували суданців для охорони нафтових об'єктів в Лівії [171].

Емірати діяли в Лівії разом з РФ та Єгиптом. Ці три країни тривалий час координували свої дії для надання необхідної військової допомоги Х. Хафтару. За інформацією міністерства оборони США, у Лівії станом на середину 2020 р. перебували приблизно 2000 військовослужбовців «Групи Вагнера». Водночас, за оцінками розвідки міністерства оборони США, саме ОАЕ могли надавати певне фінансування для операцій вагнерівців [172]. ОАЕ є найближчим союзником РФ у Затоці. При цьому хоча ОАЕ надали найбільшу військову підтримку Хафтару у рамках своєї ширшої стратегії по протидії політичному ісламу в регіоні, роль цієї арабської монархії в конфлікті отримала значно менше уваги, ніж інтервенція Росії. Це пояснюється величезними лобістськими зусиллями ОАЕ у Вашингтоні, а також роллю Еміратів у досягненні американських зовнішньополітичних цілей по організації максимального тиску на Іран та нормалізації відносин з Ізраїлем [173].

Потужне протистояння ОАЕ з Туреччиною-Катаром відбувається на Африканському Розі, зокрема в Сомалі. Важливість цього регіону і Африки в цілому у зовнішній політиці ОАЕ пояснюється його впливом на безпеку коридорів зовнішньої торгівлі та необхідністю забезпечення політичної підтримки еміратських питань в ООН та інших міжнародних організаціях. Уся торгівля Еміратів з країнами Заходу проходить через Африку, а саме Баб-ель-Мандебську протоку. Водночас африканські країни мають значну кількість голосів у міжнародних організаціях. З огляду на це інтереси зовнішньої політики ОАЕ в Африці мають критичний характер [174, с. 74-75].

Сомалі стало зоною економічного та політичного суперництва між Туреччиною/Катаром і Саудівською Аравією/ОАЕ. Будучи державами-рантьє з надлишковими доходами, країни Затоки розглядають порти Сомалі як

відповідну інвестиційну можливість для створення політичного впливу, патронажу і торговельних переваг. Між 2011 і 2017 роками Катар і Туреччина зосередилися на наданні політичної та інвестиційної підтримки федеральному уряду Сомалі, тоді як ОАЕ і Саудівська Аравія зосередилися на самопроголошеній Республіці Сомаліленд і напівавтономному Пунтленді [175].

ОАЕ приділяють особливу увагу розвитку своїх логістичних та військових можливостей. Еміратський оператор портів DP World зобов'язався інвестувати 442 млн дол. США у розвиток сомалійського порту Бербера [176]. У 2021 р. там був запущений контейнерний термінал, а у березні 2023 р. ця еміратська компанія досягла домовленості з урядом Сомаліленду про організацію економічної зони, яка стане головним торговим хабом в регіоні Африканського Рогу [177]. Паралельно Емірати створили військову базу у Бербері та в Асеб в Еритреї. Проводиться підготовка поліції та армії Сомаліленду. З 2014 р. ОАЕ готували силові структури федерального уряду Сомалі. Відносини з Могадішо загострилися після початку блокади Катару у 2017 р., коли уряд Сомалі заявив про нейтральну позицію. Після обрання у 2022 р. Хасана Шейха Махмуда президентом Сомалі відносини почали покращуватися і у червні 2023 р. з'явилася інформація, що ОАЕ завдали авіаційного удару по позиціях ісламістського угруповання «Аш-Шабаб» [178]. Однак Х.Махмуд має тісні відносини з сомалійським ісламістським рухом «Аль-Іслах» і просуває концепцію «цивільного ісламізму, яка відкидає секуляризм та кланову приналежність на користь єдиної ідентичності, зосередженої навколо релігії, мови і культури, що дуже схоже з ідеологією «Братів-мусульман» [179], тому не виключається подальше загострення.

Згортання фази ескалації у відносинах з Катаром і Туреччиною почалося, коли за результатами 41-го саміту РСАДЗ 5 січня 2021 р. у Саудівській Аравії була підписана угода, Декларація Аль-Уля, про солідарність і стабільність, спрямована на відновлення відносин з Катаром, зокрема відкриття сухопутних і морських кордонів, а також повітряного

простору [180]. У рамках політики «нульових проблем» Емірати спочатку стали відновлювати діалог з Анкарою [181], демонструючи пріоритетність відносин з Туреччиною. Еміратський професор-політолог А. Абдулла називає сучасну еміратську дипломатію «бульдозером», який розчищає майданчик для нового Близького Сходу і створює умови для діалогу з Тегераном, Каїром, Анкарою, Ер-Ріядом, Дохою та іншими столицями [182]. ІД був знищений військово і політично, популярність «Братів-мусульман» і політичного ісламу впали. І за цих умов основою зовнішньої політики ОАЕ стала прагматичність і політичний реалізм, що знайшло швидкий відгук з боку Туреччини, яка погодилася на деескалацію в обмін на відповідні фінансово-економічні стимули з боку Еміратів.

Враховуючи відсутність політичної довіри і складну економічну ситуацію в турецькій економіці, ОАЕ зробили ставку саме на торговельно-економічну та інвестиційну співпрацю. За результатами офіційного візиту МБЗ до Туреччини 24 листопада 2021 р. ОАЕ оголосили про створення фонду обсягом 10 млрд дол. США для підтримки інвестицій в Туреччину. Фонд сконцентрується на стратегічних інвестиціях, зокрема у сфері інфраструктури, енергетики, охорони здоров'я та продовольства [183]. Також 19 січня 2022 р. Центробанки ОАЕ та Туреччини підписали двосторонню своп-угоду у місцевих валютах обсягом близько 5 млрд дол. США. Домовленість досягнута на 3 роки з можливістю подовження [184]. Упродовж останніх двох років Емірати системно відпрацьовували питання посилення фінансово-економічної залежності Туреччини, користуючись уразливим становищем турецької економіки, яка страждає від інфляції і дефіциту бюджету. Під час візиту Р. Ердогана в ОАЕ 19-20 липня 2023 р. були підписані 14 двосторонніх угод, обсяг співробітництва у рамках яких оцінюється у 50.7 млрд дол. США, зокрема Емірати зобов'язалися інвестувати 8,5 млрд дол. США у реконструкцію постраждалих від землетрусу регіоні і надати 3 млрд дол. США на кредитування турецького експорту [185]. Вкладаючи мільярди, еміратська сторона фактично «купує» деескалацію регіонального протистояння з

Туреччиною. Водночас через критичне падіння довіри до США як гаранта безпеки у регіоні Затоки, а також триваючу загрозу з боку Ірану Туреччина пропонує не тільки деескалацію, а і свій внесок у стабільність Затоки. Йдеться не тільки про військову базу в Катарі, але й активізацію ВТС з арабськими монархіями [186].

Емірати подають це як перемогу регіональних сил конструктиву і стабільності, де яких вони відносять себе, КСА і Єгипет, у боротьбі проти деструктивних сил екстремізму, куди входить Туреччина, Катар та Іран. Вважається, що така позиція Анкари, коли вона відмовляється від підтримки політичного ісламу на користь співпраці з Еміратами, є яскравим свідченням регіональної ваги ОАЕ і сили її зовнішньої політики.

Зовсім за іншим сценарієм ситуація розвивалася у Сирії, де у разі усунення від влади режиму Б. Аль-Асада існувала реальна ймовірність приходу до влади представників політичного ісламу. Враховуючи цю небезпеку, а також розширення присутності на території САР Ірану і Туреччини, ОАЕ взяли курс на підтримку існуючого сирійського режиму.

Емірати приєднувалися до заяв РСАДЗ щодо врегулювання ситуації в Сирії, зокрема й тих, які закликали міжнародну спільноту до негайного військового втручання після використання хімічної зброї режимом Б. Аль-Асада. Однак у порівнянні з КСА і Катаром ОАЕ проводили по відношенню до Сирії значно менш агресивну політику, утримуючись від власних заяв та ініціатив про проведення силового втручання у сирійський конфлікт. При цьому літаки еміратських ВПС брали участь у нанесенні повітряних ударів у складі міжнародної коаліції по об'єктах ІД на території Сирії та Іраку [187]. Від самого початку конфлікту керівництво Еміратів намагалося уникати різких заяв на адресу сирійського керівництва і не надавало пряму військову допомогу сирійським опозиційним угрупованням, не знайшовши альтернативу і залишаючи за собою можливість переглянути контакти з сирійською владою у разі зміни ситуації, яка дійсно радикально змінилася на користь Б. Аль-Асада після початку російської інтервенції у вересні 2015 р.

Така гнучка позиція дозволила ОАЕ 27 грудня 2018 р. заявити про поновлення роботи свого посольства у САР, що дало старт новому етапу еміратських зовнішньополітичних зусиль на сирійському напрямку після 8 років дипломатичної ізоляції Сирії. Державний міністр закордонних справ А. Гаргаш заявив, що рішення було прийняте після «уважного вивчення розвитку подій» та «народження переконання» про необхідність арабського втручання на наступному етапі для захисту суверенітету і територіальної цілісності Сирії. Він зазначив, що арабська роль у Сирії стала необхідною для протидії зростаючому впливу Туреччини та Ірану. «ОАЕ працюють для активації цієї ролі через присутність у Дамаску», - сказав А.Гаргаш, додавши, що це сприятиме і пошуку політичного рішення для припинення війни [188].

ОАЕ також вивели з ізоляції і фактично реабілітували легітимність Б. Аль-Асада, відновивши контакти з САР на вищому рівні у листопаді 2021 р., коли міністр закордонних справ А.З.Аль Нагаян здійснив візит до Дамаска. А вже у березні 2022 р. Б.Аль-Асад відвідав ОАЕ і провів переговори з керівництвом держави. Це був його перший візит до арабської країни з початку громадянського конфлікту у 2011 р. В умовах глобалізації авторитарні режими і демократії однаково прагнуть забезпечити як внутрішню, так і міжнародну легітимність [189], і Емірати створили необхідні умови для легітимізації режиму Б.Аль-Асада, принаймні, в арабському світі. Не маючи відповідної альтернативи, ОАЕ у партнерстві з РФ прийняли рішення підтримати сирійський режим, який є достатньо надійним союзником у протидії «Братам-мусульманам» і не становить ідеологічної загрози для монархій Затоки.

2.2. Фактор багатополярності у зовнішній політиці ОАЕ

Діна Ісфандіярї у книзі «New order in the Gulf. The rise of the UAE» серед ключових подій, які вплинули на зміну сучасної зовнішньої політики ОАЕ виділяє «арабську весну» 2011 р., стратегію президента США Б. Обама «Pivot

to Asia» та ядерну угоду з Іраном 2015 р. На її думку, у результаті для зовнішньої політики ОАЕ стала характерною така риса як (напориста/агресивна) «наполегливість» (assertiveness), що означає дедалі сміливіші зовнішньополітичні рішення і демонстративна готовність активніше брати участь у різних міжнародних подіях для досягнення власних інтересів, навіть якщо це не збігається з інтересами дружніх і союзницьких країн [190, с. 1-10]. Водночас для більш комплексного розуміння зовнішньої політики ОАЕ потрібно розглянути її у контексті фактору багатопolarity, яка все більш активно обговорюється в еміратських офіційних та експертних колах.

Події «арабської весни», коли ОАЕ неодноразово застосовували військову силу, фінансово-економічні інструменти, гуманітарну допомогу для досягнення зовнішньополітичних цілей, сприяли тому, що еміратське керівництво усвідомило і прийняло як реальність статус регіонального лідера. Це відбувалося на фоні зниження американської присутності на Близькому Сході і пов'язаних із цим викликів для національної безпеки ОАЕ. Водночас в регіоні розширювалася присутність інших глобальних гравців, передусім КНР і РФ. Емірати сприймають це як наслідок формування нової багатопольної міжнародної системи.

Еміратський науковець Халіфа Аль-Сувейді називає цю стадію «еміратською політикою в ері невизначеності». На його думку, зміна статусу ОАЕ з послідовника (follower) на регіонального лідера відбулася у поєднанні з радикальною зміною концепції національної ролі Еміратів, коли зовнішня політика стала ще більш амбітною та проактивною порівняно з політикою за часів шейха Заїда [150, с. 99]. Більшість еміратських науковців і дипломатів погоджуються, що час гегемонії США у світі добігає кінця і сьогодні ми є свідками зародження нової системи міжнародних відносин, де сформується певна кількість полюсів. Емірати вважають, що багатопольність надає країні шанс стати більш незалежною у своїй політиці, вибудовуючи відповідну систему відносин з різними полюсами. При цьому ОАЕ зазнають значний тиск з боку США/Заходу.

Дипломатичний радник президента ОАЕ А.Гаргаш констатує, що «гегемонія Заходу над міжнародною системою доживає останні дні». Під час лекції для представників еміратського державного та приватного секторів він наголосив, що міжнародна система протягом останніх двох століть була суто західною, але сьогодні внаслідок політичних, економічних і наукових подій, зокрема національно-визвольних рухів, економічного відродження Азії, енергетичної революції ми є свідками відродження слабких або колонізованих країн, таких як Китай та Індія, які стали ядром формування нового міжнародного порядку, який наразі народжується [191]. У цьому контексті, очевидно відповідаючи на тиск з боку США/Заходу, А.Гаргаш відзначає спробу багатьох західних політиків представити сучасний світ ідеологічно бінарним, тобто розділеним між демократичними та авторитарними режимами. За словами дипломата, ОАЕ категорично не сприймають подібну позицію і вважають її спробою пропаганди Заходу затримати падіння західної системи і заперечити очевидні факти різноманітних систем влади, які склалися історично і засвідчили свою ефективність. Спроби копіювання чужого досвіду без урахування місцевої специфіки призводять до катастрофічних наслідків, які усі могли побачити під час «арабської весни». А.Гаргаш підкреслює, що еміратська модель підтвердила свою стійкість, дозволивши Еміратам посилити свої регіональні та міжнародні позиції, при цьому демонструючи значні успіхи у прийнятті цінностей толерантності, боротьби з корупцією, верховенства права і прозорості. У такий спосіб дипломатичний радник президента ОАЕ пояснив причини падіння довіри до Заходу, фактично, відкрито звинувативши Захід у спробах зміни системи влади в ОАЕ та інших країнах регіону. Він прямо сказав, що недостатня реакція США/Заходу на ракетний напад на Абу-Дабі у січні 2022 р. стала сигналом небезпеки і необхідності перегляду союзницьких відносин та пов'язаних з ними зобов'язань. На переконання А.Гаргаша, в умовах завершення «західної гегемонії» природною є орієнтація на нові центри сили. Важливо, що він відзначив прагнення ОАЕ як «середньої країни» рухатися за цих умов у складі

арабської чи регіональної коаліції. Це підтверджує амбіції Еміратів не тільки як регіональної держави.

Пояснюючи свою позицію по підтримці просування до багатополярності і розвитку відносин з новими центрами сили, еміратські науковці посилаються на прагнення США побудувати власну імперію і невдалий досвід демократизації. Мухаммад Аль-Джабері відзначає, що після завершення «холодної» війни США почали вводити у міжнародну систему нові поняття і процеси, зокрема «глобалізація» і «новий Близький Схід» для формування нової світової американської імперії, де різні народи будуть об'єднані для досягнення миру на основі свободи та верховенства права. Однак на практиці США стали розповсюджувати хаос, особливо в регіонах, які планувалося перебудувати для забезпечення інтересів одного полюса. Заворушення ширилися в Азії, Африці, Європі. У цей час Росія почала відновлювати свої позиції, не зупиняється у своєму розвитку Китай, з'явилися нові сили у вигляді Індії, Бразилії, Туреччини та Ірану. Нова міжнародна система почала формуватися і вона буде не одно- чи біполярною, а багатополярною. Те, що відбувається зараз, можна назвати етапом «плутанини» у світовому порядку [174, с. 79-80].

Аргументуючи свою позицію у контексті протистояння із Заходом, А.Гаргаш привертає увагу до випадків спалення Корану у європейських країнах. Він підкреслює, що відвертий і регулярний напад на іслам під приводом свободи вкорінює ненависть і суперництво, а порушення святинь поглиблює моральне та ідеологічне протистояння. За словами дипломата, Захід має усвідомити, що його система цінностей не може бути нав'язана світові [192].

Реалізація Сполученими Штатами так званої стратегії «розподілу тягара» («burden sharing») у відносинах з ключовими союзниками на Близькому Сході посилила усвідомлення Еміратами завершення дії доктрини Картера. Реагування Вашингтона на події «арабської весни», зміщення фокусу з Близького Сходу і Європи на Азію, а також підписання Спільного

всеосяжного плану дій з Іраном підтвердили формування нових регіональних умов, де арабські країни вже не можуть повністю розраховувати на США і повинні власними ресурсами забезпечувати свою безпеку. Самоусунення або т.зв. «розподіл тягаря» Емірати пояснювали поступовим послабленням Сполучених Штатів і Заходу в цілому в умовах формування багатопolarity. Втрата позицій Вашингтоном ще більше актуалізувала зростання ролі Азії як провідного економічного і технологічного партнера, а відтак і політичного центру впливу.

Для глибшого розуміння відносин США з регіоном Затоки варто також коротко згадати про енергетичну революцію, пов'язану з розвитком технологій видобутку сланцевої нафти, яка посилила фактор багатопolarity у зовнішній політиці ОАЕ. Залежність США від імпорту енергоносіїв з регіону Затоки значно впала, що відкрило можливості для зменшення американської військової присутності в регіоні і концентрації на розвитку оборонних спроможностей аравійських монархій. Аравійські монархії були значно занепокоєні сланцевою революцією, яка зменшила геополітичну цінність регіону Затоки і увагу до нього. Більш того, США перетворилися на конкурента на глобальному енергетичному ринку. Міністр енергетики ОАЕ С.Аль-Мазруї публічно закликав американських виробників сланцевої нафти до стриманості, щоб не перенаситити ринок [193].

Аналітики Atlantic Council вважають, що зростання видобутку нафти в США з часом зменшить роль ОПЕК як регулятора, і, можливо, вплине на традиційну роль Саудівської Аравії як ключового виробника. В умовах зменшення залежності від імпорту енергоносіїв США отримали можливість змінити стратегічні пріоритети, і зараз на перший план виходить питання співпраці на Близькому Сході США і Китаю, чия геополітична роль в регіоні у будь-якому разі збільшиться [194]. Сланцева нафта зменшить інтерес США до Близького Сходу і вплине на «особливі» відносини з країнами РСАДЗ, де поступово зменшуватиметься американська військова присутність і рівень зобов'язань щодо забезпечення безпеки аравійських країн. Однак інтереси

США на Близькому Сході не обмежуються тільки питаннями поставки енергоносіїв. Вони ширші і, зокрема охоплюють захист Ізраїлю, іранську ядерну програму, протидію тероризму, тому сланцева революція сама по собі не є тим фактором, який кардинально впливає на зовнішню політику США на Близькому Сході [195]. ОАЕ та інші арабійські монархії усвідомлюють, що спектр американських регіональних інтересів широкий, однак вони реально можуть впливати тільки на енергетику, тому присутність нафти у порядку денному відносин з США є для країн РСАДЗ критично важливою. Без енергетики Емірати та інші країни РСАДЗ відчують свою уразливість перед США, тому ще активніше готуються до багатопольного світу і диверсифікують відносини стратегічного партнерства.

Як приклад, у 1990 р. іракське вторгнення в Кувейт і подальші міжнародні санкції позбавили ринок 5 мільйонів барелів нафти на день, і США доклали колосальні військові зусилля, щоб виправити ситуацію. Однак коли у вересні 2019 р. Іран (або його проксі) атакували ключові саудівські нафтові об'єкти, що також призвело до тимчасової втрати 5 млн барелів, то США не стали використовувати силу. З огляду на нові умови сьогодні варто говорити не про абстрактні американські «зобов'язання» чи «вихід» з регіону, а про інтереси і загрози на Близькому Сході, які виправдовують військову присутність там США [196]. Повномасштабна російська агресія проти України актуалізувала питання поставок енергоносіїв із Затоки і США скористалися шансом пояснити своїм арабійським союзникам своє відношення до регіону за нових умов, а країни РСАДЗ намагаються усіляко підкреслити свою важливість для стабільності світового енергетичного ринку.

Президент США Д.Байден під час саміту РСАДЗ+3 (саміт «Безпека і розвиток») у Саудівській Аравії 16 липня 2022 р. заявив, що Сполучені Штати залишаються активним гравцем на Близькому Сході. За його словами, у світлі того, що світ стає більш конкурентним, а виклики – більш складними, все зрозуміліше, наскільки тісно переплітаються інтереси США з успіхами Близького Сходу. «Ми не підємо й не залишимо вакуум, який заповнять Китай,

Росія чи Іран», - заявив він [197]. Країни РСАДЗ у спільному заключному комюніке саміту зафіксували зобов'язання Д.Байдена забезпечувати захист своїх стратегічних партнерів у Затоці від усіх зовнішніх загроз [198]. Останні роки Близький Схід думав, що США залишають регіон, однак цей візит засвідчив, що американці залишаються активним гравцем. Араби хотіли, щоб американці визнали їх важливими партнерами і підтвердили гарантії безпеки і вони це отримали [199].

За кілька місяців після зустрічі з президентом США лідери арабських монархій провели саміт РСАДЗ-КНР. Порівнюючи спільні заяви за результатами цих заходів, привертає увагу розширення співпраці з Китаєм за рахунок співробітництва у галузі безпеки, зокрема щодо найбільшої зовнішньої загрози у вигляді Ірану. З 18 у трьох пунктах заяви йдеться про загрозу з боку ІРІ: нерозповсюдження ядерної зброї, іранська ракетна балістична програма, БПЛА та втручання у внутрішні справи країн РСАДЗ [200]. Для ОАЕ надзвичайно важливо, що Китай погодився включити до заяви 12-й пункт, де йдеться про необхідність мирного вирішення питання трьох спірних островів у Затоці. Пекін свідомо пішов на конфлікт з Тегераном заради підтримки Еміратів та інших держав РСАДЗ. МЗС Ірану викликало посла КНР, щоб висловити протест у зв'язку із спільною заявою саміту [201]. У найближчому майбутньому США залишаться основним гарантом безпеки країн РСАДЗ, про що чітко йдеться у заяві саміту РСАДЗ-США, однак арабські держави Затоки цілеспрямовано все активніше залучають Китай до співпраці по забезпеченню безпеки регіону Затоки. Якщо раніше ключовим питанням взаємодії з Пекіном була економіка, зокрема експорт енергоресурсів, інвестиційні та інфраструктурні проєкти, то зараз йдеться про взаємодію для підтримки регіональної безпеки.

Емірати на офіційному рівні постійно наголошують, що США є для них ключовим партнером у галузі безпеки і оборони на цьому етапі. Еміратські науковці підкреслюють важливу регіональну роль ОАЕ і зазначають, що не в інтересах США віддалятися від РСАДЗ, оскільки такі країни як Росія та Китай

готові заповнити будь-який вакуум, який залишить Вашингтон у регіоні [202, с. 27]. Президент ОАЕ під час згаданого саміту «Безпека і розвиток» м. Дждда (КСА) також відзначив, що партнерство між регіоном Близького Сходу та США є міцною базою для плідної співпраці, яка відкриває нові напрямки роботи та зміцнює взаємну довіру. Однак при цьому, за його словами, політика ОАЕ у міжнародних відносинах базується на балансі та розширенні бази інтересів з країнами світу задля національного розвитку, миру і стабільності у світі. Він навіть висловив упевненість, що близькосхідний регіон здатний взяти на себе ініціативу і відповідальність за власні проблеми, а також відіграти важливу роль у багатьох глобальних питаннях, зокрема зміни клімату, відновлювальна енергетика і продовольча безпека [203]. Еміратський лідер фактично прямим текстом у присутності президента США заявив, що його країна готується до багатопольярного світу і балансує свої відносини з усіма центрами сили, одним з яких є США. Емірати продовжать розвиток стратегічної співпраці з США, однак уникатимуть очолюваних Вашингтоном коаліцій, спрямованих проти інших країн. Більш того, у новому міжнародному середовищі ОАЕ готові очолювати регіональні та глобальні ініціативи.

Більш відверто і чітко еміратську позицію виклав наближений до керівництва країни колишній заступник міністра оборони ОАЕ Абдулла Аль-Хашемі. В авторському матеріалі «Найкраща арабська політична робота» для найбільшої еміратської газети «Аль-Іттіхад» він написав, що США втратили контроль над глобальною ситуацією до такої міри, що перетворилися на «звичайну країну, яка має лише більший за інших військовий потенціал» [204]. На його переконання, упродовж понад 30 років США намагалися збудувати гегемонію, використовуючи заохочення і залякування, будуючи альянси і союзи, надаючи допомогу. Проте провал на напрямку вирішення питання іранської ядерної програми, туманні зовнішньополітичні концепції демократичної адміністрації і нездатність владнати відносини з РФ та КНР свідчать про втрату Сполученими Штатами глобального контролю. А.Аль-Хашемі підкреслює, що в цих умовах ОАЕ та інші країни РСАДЗ змогли

зробити найкращу за 100 років «арабську політичну роботу», коли відстояли свою нейтральну позицію і рівновіддаленість від глобальних полюсів сили. Іншими словами Емірати змогли відмовитися підтримати США у протистоянні з РФ і будуть продовжувати таку зовнішньополітичну лінію в умовах формування багатопolarity.

Зближення з Іраном також розглядається еміратським керівництвом як елемент диверсифікації відносин і протидії тиску з боку США по формуванню нового регіонального порядку на Близькому Сході. ОАЕ намагаються позбутися напруги у відносинах з ІРІ, покладаючись на позитивний досвід деескалації і відновлення відносин з Туреччиною за рахунок торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва. Після початку російської агресії проти України ОАЕ з ще більшою недовірою ставляться до США, вважаючи, що Вашингтон може навмисно підтримувати ескалацію і навіть спровокувати конфлікт з Іраном, щоб об'єднати навколо себе арабських партнерів і відновити свій вплив на них. Такі припущення робляться на підставі переконання у тому, що саме США/Захід своїми діями спровокували РФ на початок широкомасштабної агресії проти України, що призвело до об'єднання і посилення НАТО. Сьогодні США підтримують ескалацію з КНР, щоб утримувати під контролем своїх союзників в Азії. Найбільш привабливим для себе альтернативним механізмом забезпечення безпеки Емірати вважають нормалізацію відносин з Іраном і розвиток з ним торговельно-економічних контактів. У цьому контексті зниження контактів з США, особливо в галузі безпеки, на переконання ОАЕ, повинно сприяти зростанню довіри і добросусідства з Іраном, а також зниженню конфліктного потенціалу у регіоні Затоки.

Наприкінці травня 2023 р. ОАЕ оголосили про вихід зі складу очолюваних США Об'єднаних морських сил (Combined Maritime Forces). МЗС країни оприлюднило заяву, якою повідомило, що за результатами постійної оцінки ефективного безпекового співробітництва з усіма партнерами Емірати вийшли зі складу Об'єднаних морських сил. Наголошується, що ОАЕ

дотримуються діалогу і дипломатичних методів для забезпечення безпеки і стабільності в регіоні. Підкреслено, що Емірати продовжують дотримуватися усіх зобов'язань для гарантування безпеки навігації відповідно до міжнародного права [205]. Видання The Wall Street Journal повідомило, що дії ОАЕ є наслідком розчарування американськими зусиллями і фактичною нездатністю стримати Іран, зокрема йдеться про інциденти із захопленням іранською стороною комерційних танкерів в Ормузькій протоці [206]. Це поєднується із сильним роздратуванням керівництва ОАЕ на неадекватно слабку і невчасну реакцією США на ракетну атаку Абу-Дабі у січні 2022 р. [207]. Це штовхає Емірати до пошуку альтернативних механізмів забезпечення безпеки у Затоці, зокрема шляхом максимальної нормалізації відносин з Іраном, а також розвитку відносин з КНР та РФ. Використання фактору багатополарності «шантажує» і стимулює США приділяти більше уваги регіону Затоки та Еміратам як одному з ключових регіональних союзників. Водночас ОАЕ завжди можуть також посилатися на пропоновану самими США так звану стратегію «розподілу тягаря», відповідно до якої Емірати беруть на себе частину відповідальності за підтримку регіональної безпеки і стабільності з огляду на зменшення американської присутності на Близькому Сході.

Заяви і дії ОАЕ говорять, що країна не тільки готується до багатополарного світу, а свідомо вступила у боротьбу за знищення домінування Заходу в умовах однополарності. Панування США залежить від контролю над світовою економікою, військового домінування і системи військово-політичних союзів. Для розбудови багатополарності потрібно забезпечити відсутність військового та економічного гегемона і дефіцит американських гарантій безпеки, що підштовхне країни у бік КНР та інших центрів сили. ОАЕ відкрито заявляють про недовіру до США як надійного гаранта безпеки, диверсифікують свої відносини у сфері ВТС та економіки та уникають військово-політичних союзів під проводом Сполучених Штатів Америки. На переконання керівництва Еміратів, держава вже має достатню

політичну вагу, економічний, військово-промисловий потенціал, щоб користуватися зовнішньополітичною автономією і балансувати між глобальними і регіональними центрами силами. І.Аль-Кетбі вважає, що ОАЕ вдалося створити унікальну модель всебічної сили, основними елементами якої є федеральна форма правління, модель розвитку, гнучкість керівництва і швидкість адаптації до регіональних і міжнародних трансформацій, розширення прав і можливостей жінок, затвердження дипломатії закордонної допомоги, посилення м'якої сили, принципів поміркованості, толерантності і співіснування, розширення мережі регіонального і міжнародного партнерства та альянсів, розбудова військової сили, інвестиції в технології та підготовка до майбутнього [122, с. 238].

З початком «арабської весни» ОАЕ, а також КСА і Катар приділяють підвищену увагу розвитку своїх ВПК і диверсифікації поставок озброєння і військової техніки у рамках розширення своєї стратегічної автономії. ВТС з КНР, РФ, ПАР, Індією, Туреччиною надає арабським монархіям додатковий важіль у відносинах з традиційними партнерами під час переговорів про поставки обладнання чи відстоювання своїх інтересів на регіональному і глобальному рівнях [208]. Більш того, військове і військово-технічне співробітництво ОАЕ і КНР вийшло на рівень, коли країни вирішили провести перші в історії спільні військові навчання ВПС Falcon Shield 2023, що, як вважають аналітики, є чітким сигналом для Вашингтона про зростання китайського впливу в Затоці [209].

На економічному напрямку Емірати підтримують зусилля по боротьбі з монополією американського долара, хоча при цьому курс еміратського дирхама по відношенню до долара США продовжує залишатися «прив'язаним» на рівні 3,67 дирхама за долар. У липні 2023 р. ОАЕ та Індія підписали угоду про розрахунки у зовнішній торгівлі національними валютами замість доларів США. Станом на зараз нафтовий товарообіг між країнами становить 84,5 млрд дол. США і до 2030 р. його планується довести до 100 млрд дол. США [210]. ОАЕ ще не перейшли на подібну схему з КНР,

однак країни вже підписали першу угоду про оплату юанями поставки скрапленого природного газу з Еміратів, що свідчить про прагнення покласти край епосі «нафтодолару» [211]. Центральний банк ОАЕ поки що регулярно спростовує повідомлення про те, що вивчає доцільність продовжувати «прив'язку» дирхама до долара США, однак не виключено, що в якийсь момент Емірати оголосять про «прив'язку» дирхама до корзини валют, як, наприклад, зробив Кувейт у 2007 р. Як вважає вже згадуваний Анвар Гаргаш, який є одним з головних публічних прибічників переходу до багатопольярного світу у керівництві ОАЕ, країни Азії стали одними із головних полюсів, особливо у плані економіки та передових технологій, і оскільки економіка ОАЕ динамічною зростає, їй необхідна співпраця та інтеграція з економіками, що розвиваються. За його словами, оскільки економіка є основою міжнародних відносин і компасом глобальних тенденцій, зовнішня політика ОАЕ під керівництвом МБЗ сконцентрована на геоекономічній перспективі, тобто на основі інвестиційної, фінансової та економічної співпраці будуються основи для кращих політичних відносин [212]. Саме у цьому контексті варто розглядати приєднання ОАЕ до групи БРІКС, про що МЗС ОАЕ офіційно повідомило 25 серпня 2023 р. Наголошено, що це відображає «прагнення країни до мультилатералізму» у забезпеченні миру та розвитку у всьому світі. Підкреслено, що Емірати дотримуються переконання у необхідності багатосторонніх дій і конструктивного діалогу на базі ефективних глобальних платформ, представлених економіками, що розвиваються. Міністр закордонних справ ОАЕ А.З. Аль Нагаян також заявив про необхідність збалансованих економічних стратегічних відносин і «важливість мультилатералізму» для підтримки міжнародної безпеки і розвитку. У контексті БРІКС та економічних відносин керівництво ОАЕ говорить саме про мультилатералізм і поглиблення відносин з Глобальним Півднем, а не багатопольярність. Прагнучи бути глобальним економічним та логістичним хабом, ОАЕ використовують механізм угод про всеосяжне економічне партнерство (Comprehensive Economic Partnership Agreements, CEPAs) для

посилення торговельно-економічних відносин з ключовими партнерами. Такі угоди вже підписані і вступили у дію з Індією (18 лютого 2022 р.), Ізраїлем (31 травня 2022 р.), Індонезією (1 липня 2022 р.), Туреччиною (3 березня 2023 р.). Тривають переговори з Кенією, Камбоджею, Грузією, Таїландом, В'єтнамом, Україною.

Багатополярний світ дозволяє ОАЕ отримати вигоди від торговельно-економічних відносин і партнерства з різними центрами силами на підставі власних інтересів, а не ідеологічної приналежності. Проте у якийсь момент Емірати опиняться всередині боротьби за вплив на себе між своїми глобальними партнерами. США можуть підняти питання вторинних санкцій у контексті російської агресії проти України. Також у якийсь момент відносини США з Китаєм можуть погіршитися настільки, що Вашингтон буде вимагати обмеження співпраці з КНР. Такі моменти матимуть наслідки для ОАЕ і визначатимуть, як країна пристосувалася до умов багатополярного світу [213].

Посилення тенденції багатополярності глобального геополітичного середовища практично неминуче буде означати втягнення ОАЕ у конфронтацію, яка загрожуватиме безпеці (як приклад можна навести атаки ракет і БПЛА по Абу-Дабі напочатку 2022 р.), та/або ставитиме під загрозу торговельне співробітництво чи ВТС через зростаюче суперництво між США та Китаєм – ключовим партнером ОАЕ у сфері безпеки і оборони та дедалі важливішим економічним партнером відповідно [214].

Не дивлячись на ризики, розвиток стратегічного партнерства з КНР, РФ, іншими не західними країнами розглядається як протидія політичній, економічній та військовій гегемонії США в Затоці. Поглиблення стратегічного партнерства з КНР і Росією є особливо важливим елементом цього процесу, оскільки ці держави сприймаються Еміратами як глобальні лідери, які кинули прямий виклик очолюваному США однополярному світу. Китайська і російська диктатури є набагато ближчими і зрозумілішими формами правління для еміратської монархії, тому є «природними союзниками» у боротьбі із демократичним домінуванням Заходу. Китайська і російська

державні моделі є більш привабливими для ОАЕ, ніж західні демократичні моделі, які ставлять «індивід» у центр і всіляко захищають права людини. Більш того, на відміну від КНР/РФ західні моделі несуть загрозу для аравійських монархій, оскільки підтримують демократичні перетворення.

КНР особливо приваблюють Емірати своєю концентрацією на економіці та розвитку без поляризації і політизації цих процесів. ОАЕ влаштовує такий підхід, де в основу покладаються інтереси економіки і розвитку, і еміратське керівництво намагається використовувати це для власного зовнішньополітичного курсу, зокрема по відношенню до агресії РФ проти України. Це пояснюється тим, що в очолюваному США однополярному світі країни РСАДЗ потужно інвестували у глобалізацію. Плани розвитку аравійських монархій у постнафтовий період базуються на глобальних економічних зв'язках. ОАЕ повірили у глобалізацію і формували всю свою економічну та дипломатичну структуру на основі відкритих артерій торгівлі та фінансів, потоках людей та обміні даними. За нинішніх умов глобалізований світ опинився під загрозою. Російська агресія проти України і відповідь США на неї повертають міжнародну спільноту до біполярності. Як наслідок вкладені у мережеву глобальну економіку інвестиції випаровуються [215]. ОАЕ вклали мільярди у розвиток транспорту і логістики, щоб отримати статус «країни зв'язку» (nexus state). Цей статус надає державі стратегічної важливості і суттєвий міжнародний вплив. Це особливо важливо, коли парадигма військового захисту США та стратегічної актуальності Еміратів, заснована на запасах нафти, знаходиться під питанням [216]. Загроза біполярності також вдарить по ефективності «країни зв'язку», якій потрібен вільний рух в умовах багатополарності. Транспортні і логістичні послуги є надзвичайно важливою сферою для конкуренції між ОАЕ і КСА у відносинах з КНР, зокрема у контексті реалізації китайської ініціативи «Пояс і шлях». На сьогодні ОАЕ є провідним партнером Пекіна і багато китайських компаній використовують еміратську територію, особливо вільну економічну зону Джебель Алі JAFZA у Дубаї, для роботи на саудівському ринку [217]. ОАЕ

стали головними воротами для Китаю на Близький Схід та в Африку, забезпечуючи понад 70% експорту китайських товарів в країни Затоки, Африки, Західної Азії через свою територію [218]. За даними міністерства економіки ОАЕ, товарообіг невпинно зростає. Якщо у 2010 р. він складав 14,2 млрд дол. США, то у 2022 р. сягнув 77,3 млрд дол. США. Це наслідок цілеспрямованої роботи, адже саме після подій «арабської весни» ОАЕ почали активний розвиток відносин з КНР і вже у 2012 р. країни оголосили про стратегічне партнерство, яке у 2018 р. вийшло на найвищий рівень всеохоплюючого стратегічного партнерства [219]. Для розуміння глибини проникнення Китаю варто сказати, що станом на 2022 р. у 158 загальних школах ОАЕ 54 тисячі учнів вивчають китайську мову, і кількість таких шкіл із вивченням китайської планується довести до 200 [220], що є доволі високим показником для такої невеликої країни як Емірати.

ОАЕ позитивно оцінили відновлення дипломатичних відносин між КСА та ІРІ за посередництва КНР. Міністр закордонних справ ОАЕ А.З. Аль Нагаян зазначив, що відновлення відносин між братською Саудівською Аравією та Іраном є важливим кроком для стабільності та процвітання регіону [221]. Ця домовленість відповідає сьогоdnішній зовнішньополітичній лінії ОАЕ по максимальній деескалації відносин з Іраном і відновлення з ним всеохоплюючих торговельно-економічних відносин у світлі зменшення довіри до США як надійного гаранта безпеки, а також високим занепокоєнням пришвидшеним розвитком в Ірані ядерної програми. Водночас ОАЕ вітають посилення регіональної ролі КНР у Затоці, що відповідає стратегії Еміратів по диверсифікації відносин зі стратегічними партнерами. Успіх китайського посередництва вважається не тільки важливим кроком по стабілізації регіону, але й початком реальної геополітичної присутності КНР у Затоці. ОАЕ вважають, що геополітична роль Китаю у Затоці поступово зростатиме на фоні послаблення ролі США і вийде на максимальні показники до середини століття. ОАЕ не очікують швидкої нормалізації відносин з Іраном, а також

прогнозують подальші дестабілізуючі дії Ірану в регіоні, проте успіх посередництва КНР сприймається як важлива складова стримування Ірану.

Вашингтонський інститут близькосхідної політики влітку 2022 р. провів спеціальне опитування громадян ОАЕ та інших країн регіону щодо сприйняття найбільших партнерів за межами Близького Сходу. Виявилося, що еміратці вважають розвиток двосторонніх відносин з РФ та КНР більш пріоритетним ніж з США. Громадяни Еміратів поставили РФ на перше місце цього рейтингу, КНР – на друге, ЄС – третє, а США – четверте. І одним з факторів такої оцінки відносин з ключовим партнером у сфері оборони є «брак довіри», який створює умови для сприйняття РФ та КНР як більш пріоритетних партнерів [222]. Враховуючи монархічний устрій і орієнтованість еміратського суспільства на лідера, опитування є відображенням позиції керівництва ОАЕ, яке інтенсивно розвиває відносини з альтернативними США центрами сили у рамках підготовки до переходу до багатопольярного світу, а також прагнення позбутися залежності від США/Заходу і набути стратегічну автономію у зовнішній політиці. Реалізація цієї мети буде нелегкою, оскільки існують небезпідставні висновки, що світ в епоху часткової однополярності зберігає багато характеристик, які він мав в епоху повної однополярності, лише у модифікованій формі. Зокрема міжнародні норми та інституції все ще стримують ревізіоністів, хоча ці держави все більш охоче кидають їм виклик. Однак США мають унікальні можливості проектувати військову силу на глобальному рівні, а також величезні економічні важелі і лідерський потенціал для організації співпраці. І у найближчі десятиліття ця ситуація не зміниться [223]. Водночас слід брати до уваги, що зменшення американської присутності та стратегічного пріоритету Близького Сходу, а також так званий поворот до Азії та зосередження на Китаї, які почалися за часів адміністрації Обами, тривають донині. Додатковий фокус США на Європі після вторгнення РФ в Україну в лютому 2022 р. ще більше знижує увагу Вашингтона до Близького Сходу, хоча США і підкреслюють важливість регіону в ширшій геополітичній конкуренції за вплив [224].

2.3. Авраамові угоди як знакова подія зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів

Нормалізація відносин між ОАЕ та Ізраїлем стала стратегічним кроком еміратської зовнішньої політики. Вище керівництво Еміратів продемонструвало, що здатне виходити за усталені десятиліттями рамки і, не зважаючи на ризики, боротися за нову реальність. Ефект досягнутих домовленостей змінює не тільки формат двосторонніх еміратсько-ізраїльських відносин. Авраамові угоди змінили і характер міжнародних відносин на Близькому Сході. Співробітництво ОАЕ та Ізраїлю неминуче впливає на регіональну геополітику і боротьбу глобальних сил за вплив на регіон.

Історична для зовнішньої політики ОАЕ подія офіційно сталася 13 серпня 2020 р., коли була оприлюднена Спільна заява США, Ізраїлю та ОАЕ. Цим документом президент Дональд Трамп, прем'єр-міністр Беньямін Нетаньяху та спадкоємний принц Абу-Дабі, заступник верховного головнокомандувача збройних сил ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян оголосили про повну нормалізацію відносин між Ізраїлем та ОАЕ.

У заяві міститься достатньо чітка аргументація цього стратегічного зовнішньополітичного кроку. Зокрема наголошено, що «цей історичний дипломатичний прорив сприятиме досягненню миру в регіоні Близького Сходу і є свідченням сміливої дипломатії, бачення трьох лідерів та мужності Об'єднаних Арабських Еміратів та Ізраїлю намітити новий шлях, який відкрис великий потенціал у регіоні. Усі три країни стикаються з багатьма спільними викликами і спільно виграють від сьогоднішніх історичних досягнень» [225].

Сторони домовленості планують докорінно змінити систему відносин на Близькому Сході. Головним інструментом трансформації є максимальна активізація двосторонніх відносин у сферах інвестицій, безпеки, телекомунікацій, енергетики, навколишнього середовища, туризму, охорони здоров'я, культури. Відносини між ОАЕ та Ізраїлем, як «найбільш динамічними суспільствами Близького Сходу та розвинутими економіками»

[225], мають стати прикладом для близькосхідного регіону, а також каталізатором його трансформації за рахунок стимулювання економічного зростання, посилення технологічних інновацій та налагодження більш тісних взаємовідносин між людьми. США, Ізраїль та ОАЕ висловили переконання, що аналогічні дипломатичні прориви можливі і з іншими країнами, тому Ізраїль призупинить політику поширення свого суверенітету на палестинські території і сконцентрується на розширенні зв'язків з арабським та мусульманським світом.

Як найбільш надійні і спроможні регіональні партнери США Ізраїль та ОАЕ мають запуснути вказаний процес близькосхідної трансформації за рахунок активізації дипломатичної, торговельної та безпекової співпраці. Саме посилення дипломатичної складової, економічна інтеграція та більш тісна безпекова координація повинні стати основою успішної реалізації Стратегічної програми для Близького Сходу (Strategic Agenda for the Middle East). Таку назву має план перетворення регіону Близького Сходу, який має бути розроблений і запущений за участі США, Ізраїлю та ОАЕ.

Офіційне оформлення досягнутих домовленостей відбулося 15 вересня 2020 р. у Білому домі. Міністр закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ Абдулла бін Заїд Аль Нагаян та прем'єр-міністр Ізраїлю Беньямін Нетаньяху у присутності президента США Дональда Трампа підписали Договір про мир, дипломатичні відносини та повну нормалізацію між Ізраїлем та Об'єднаними Арабськими Еміратами [226]. Інша, більш вживана назва цього документу Авраамові мирні угоди (англійською – Abraham Accords).

Серед основних, зафіксованих у документі домовленостей, встановлення дипломатичних та консульських відносин, обмін послами-резидентами. Фундаментальною основою двосторонніх еміратсько-ізраїльських відносин визнається співпраця і координація у сфері миру та стабільності. Визнаючи нову еру мирних дружніх відносин, країни зобов'язуються вживати усіх необхідних заходів задля попередження

терористичних та ворожих дій проти одна одної. Саме цей 4-ий пункт Договору визначає спільний інтерес ОАЕ та Ізраїлю у протидії політиці Ірану в регіоні. Ісламська Республіка Іран жодним чином не згадується у документі, однак саме ця країна вважається еміратським керівництвом основною зовнішньою загрозою і всебічна співпраця з Ізраїлем є абсолютно логічною і природньою відповіддю у контексті протидії іранському фактору, зокрема блокуванні зусиль ІРІ щодо розширення регіонального впливу, пошуку адекватних відповідей розвитку програми балістичних ракет або потенційного отримання Іраном ядерної зброї.

Договір в принципі не містить жодних складних або конфліктних питань міжнародного порядку денного, фокусуючись на двосторонніх відносинах між ОАЕ та Ізраїлем. Це відповідає головній стратегічній меті – запустити процес трансформації Близького Сходу за рахунок активізації еміратсько-ізраїльської співпраці. У Договорі фіксуються наступні сфери спільного інтересу, на яких планується зробити особливий акцент: фінанси та інвестиції; цивільна авіація; візи та консульські послуги; інновації, торгівля та економічні відносини; охорона здоров'я; наука, технології та мирне використання космосу; туризм, культура та спорт; енергетика; навколишнє середовище; освіта; морські домовленості; телекомунікації та пошта; сільське господарство та продовольча безпека; вода; юридично-правова співпраця. У додатку до Договору коротко, на 3-х сторінках, у загальних рисах прописані основні напрямки співпраці по кожному названому пункту.

Авраамові угоди є відповіддю на стратегічні зміни у регіоні Близького Сходу та Північної Африки, пов'язані зі зменшенням присутності США. Лідери ОАЕ та Ізраїлю вважають нормалізацію засобом реагування на збільшення регіональних загроз безпеці, зокрема з боку Ірану і Туреччини, а також зважають на позитивні моменти розвитку двостороннього партнерства у всіх сферах. Крім того, існує системний тиск через зміни міжнародного порядку і боротьбу глобальних центрів сили за домінування в регіоні. Аналізуючи усі три рівні (внутрішній, регіональний, системний), саме

турбулентність регіону створює найбільший мотив для Ізраїлю і ОАЕ. Небезпечне поєднання потужних конкурентів як-то Іран і Туреччина, ідеологічні виклики крихкому статус-кво, слабкі держави в регіоні з серйозними потребами розвитку і занепокоєння тим, що США хочуть зменшити свою присутність, а також спільна стурбованість Ізраїлю та ОАЕ щодо стабільності Близького Сходу роблять нормалізацію відносин раціональним рішенням [227].

Мирний договір між ОАЕ та Ізраїлем є серйозним поштовхом до формування стратегічного близькосхідного альянсу між Ізраїлем та помірними сунітськими державами [228]. Водночас самі Авраамові угоди ґрунтуються на міркуваннях щодо питань забезпечення національної безпеки, гострому усвідомленні спільної загрози з боку Ірану та за погодженням із спільним союзником – США. Водночас угоди також втілюють економічний потенціал у низці сфер, включаючи торгівлю, туризм, безпеку, транспорт, зв'язок, технології, енергетику, фінанси, охорону здоров'я та зміну клімату [229]. З іншого боку, завдяки нормалізації відносин з Ізраїлем ОАЕ отримали величезний важіль впливу на Вашингтон, який, ймовірно, дозволить їй продовжувати тісно співпрацювати з Росією в Сирії, Лівії та на інших чутливих напрямках в арабському світі, водночас залишаючись країною, де російські олігархи можуть зберігати свої багатства під час західних санкцій, не турбуючись про серйозну шкоду цього фактору для відносин ОАЕ з США [230].

Для такої держави, як ОАЕ, яка має сміливі амбіції стати головним гравцем у питанні регіональній безпеці, про що свідчать випадки посилення інтервенцій в останні роки; наприклад, у Лівії, Сирії, Ємені та на Африканському Розі, співпраця з Ізраїлем забезпечує потужне партнерство у сфері безпеки, пропонуючи можливості комерційних та технологічних переваг, необхідні для реалізації власної стратегії національної безпеки [231].

Говорячи про Ізраїль, то для нього укладення Авраамових угод стало стратегічною перемогою, оскільки вони стали втіленням формули «мир в

обмін на мир», яка не вимагає територіальних поступок з ізраїльської сторони. Ізраїль прагне розширити коло арабських країн, які готові нормалізувати з ним відносини, і ключова мета у цьому контексті -Саудівська Аравія. Не дивлячись на численні спекуляції, на сьогодні малоймовірно, щоб ОАЕ і Бахрейн розірвали відносини з Ізраїлем, однак так само малоймовірно, що інші країни РСАДЗ приєднаються до Авраамових угод [232].

Як бачимо, пояснюючи причини підписання Авраамових угод, використовуються два основних аргументи. На основі неореалізму частина дослідників стверджує, що ОАЕ нормалізували відносини з Ізраїлем, щоб збалансувати свою силу у протистоянні з ревізійністською політикою Ірану. Водночас потрібно враховувати, що довгострокова зовнішньополітична стратегія ОАЕ використовує подвійний неореалістичний та неоліберальний підхід з тенденцією до останнього. Тому інша частина дослідників вважає, що саме політика співпраці, економічного та інших видів співробітництва, «м'яка сила», які почалися ще у 2004 р., більшою мірою привабила ОАЕ до Ізраїлю, і завдяки спільним інтересам зміцнила довіру та зрештою призвела до нормалізації відносин між двома державами [233]. Еміратські посадовці і дослідники роблять акцент саме на потенціалі двосторонніх відносин, поглиблення яких значною мірою сприяє розвитку обох держав. Для ОАЕ головні здобутки нормалізації відносин з Ізраїлем лежать у сфері дипломатії, економіки, торгівлі, технологій, енергетики, навколишнього середовища, охорони здоров'я, туризму, гуманітарній співпраці [234]. Безумовно, безпека також є одним з пріоритетів, однак співпраця на цьому напрямку не подається як головна задача, щоб уникати непотрібної ескалації відносин з Іраном.

Серед головних і найбільш очевидних наслідків підписання Авраамових угод – активізація політичного діалогу і дипломатичної співпраці між ОАЕ та Ізраїлем. Вже 20 жовтня 2020 р., тобто трохи більше, ніж через місяць після підписання домовленостей перша в історії двосторонніх відносин офіційна еміратська делегація здійснила візит до Ізраїлю[235]. Цьому не завадила складна епідеміологічна ситуація з коронавірусом, через який був обраний

спеціальний формат візиту – 5-годинні переговори у межах міжнародного аеропорту імені Бен-Гуріона. Тобто перша еміратська офіційна делегація, очолювана державним міністром фінансів Убейдом бін Хумейдом Аль-Таєром та міністром економіки Абдуллою бін Тоуком Аль-Маррі у супроводі міністра фінансів США Стівена Мнучіна, навіть не змогла вийти за межі аеропорту, але візит був проведений і він став початком офіційної співпраці.

ОАЕ стали першими і в забезпеченні свого дипломатичного представництва в Ізраїлі. Посол Еміратів в Ізраїлі Мухаммад Аль Хаджа 1 березня 2021 р. вручив вірчі грамоти президенту Реувену Рівліну. «Авраамів Договір залишиться сяючим маяком в історії людства для усіх миролюбних народів як такий, що створив нову реальність», - зазначив еміратський дипломат, підкресливши, що дві країни мають спільну мету, а саме забезпечити мир і стабільність в регіоні [236].

Офіційне відкриття посольства ОАЕ в Ізраїлі відбулося 14 липня 2021 р. Еміратський посол урочисто підняв прапор у присутності президента Ізраїлю Іцхака Герцога та державного міністра з питань продовольчої та водної безпеки ОАЕ Мар'ям Аль-Мхейрі [237]. Посольство ОАЕ знаходиться у будівлі Тель-Авівської фондової біржі. У своїй промові ізраїльський президент акцентував увагу на тому, що відкриття посольства ОАЕ у Тель-Авіві є новим етапом у спільній подорожі до майбутнього, де пануватиме мир, процвітання і безпека Близького Сходу. За його словами, мирна угода між ОАЕ та Ізраїлем збереже життя і допоможе регіону розвиватися. У свою чергу, посол ОАЕ також заявив, що настав час нового підходу та мислення для визначення кращого шляху для майбутнього регіону. Тобто обидві сторони чітко роблять проєкцію своїх двосторонніх відносин на подальший розвиток близькосхідного регіону.

Перший зустрічний візит ізраїльської сторони відбувся 29-30 червня 2021 р. Міністр закордонних справ Ізраїлю Яір Лапід здійснив перший офіційний візит до ОАЕ і взяв участь у церемонії відкриття посольства Ізраїлю в Абу-Дабі та консульства Ізраїлю у Дубаї. Відбулася його зустріч з міністром

закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ Абдуллою бін Заїдом Аль Нагаяном, за результатами якої підписана угода про торговельно-економічне співробітництво. Яір Лапід також відвідав павільйон Ізраїлю на Всесвітній виставці «Експо - 2020» у м. Дубай.

У спільній заяві міністрів закордонних справ наголошується, що Авраамові угоди стали «маяком, який готує шлях для інших країни, що прагнуть приєднатися до кола миру, який забезпечить стабільність і процвітання двох країн, а також всього регіону» [238]. Сторони домовилися створити спільну економічну комісію під головуванням міністрів економіки двох країн для максимальної активізації торговельно-економічних відносин. Розпочалися переговори по угоді з вільної торгівлі між державами. Було домовлено, що тісний стратегічний діалог забезпечить ефективний механізм посилення миру в регіоні. Наголошується, що сміливе рішення, прийняте керівництвом ОАЕ та Ізраїлю, готує шлях для історичних змін в регіоні і кращого майбутнього для його населення. Це вкотре акцентує стратегічну важливість еміратсько-ізраїльського партнерства для Близького Сходу.

На церемонії відкриття посольства Ізраїлю в Абу-Дабі еміратська сторона була представлена міністром культури і молоді ОАЕ Нурою Аль-Каабі [239]. І знову у заявах міністрів акцент робився на тому, що Емірати та Ізраїль, які вважаються одними з найбільших двигунів інновацій та розвитку в регіоні, надихнули інші країни регіону наслідувати їхній приклад і працювати над досягненням постійного миру в регіоні. Тобто Емірати та Ізраїль покладали значні сподівання, що нормалізація відносин між ними має запустити ланцюгову реакцію на Близькому Сході.

Саме тому Яір Лапід максимально використав свій офіційний візит до ОАЕ, щоб надіслати чіткий меседж країнам регіону про готовність уряду Ізраїлю до нормалізації відносин за аналогією, як це було зроблено з ОАЕ та Бахрейном. Ізраїльський міністр підкреслив, що його країна прагне миру з усіма країнами регіону. Він заявив, що Ізраїль нікуди не подінеться з мапи Близького Сходу і потрібно прийняти цей факт [240]. «Авраамові угоди – це

доказ того, що може статися, коли країни вирішують дивитися у майбутнє, коли ми вибираємо мир, а не війну, співпрацю, а не конфлікт», - підкреслив міністр [241]. За його словами, це послання решті країн Близького Сходу та світу, що Ізраїль і його уряд готові до розширення Авраамових угод на весь регіон. При цьому окремо він виділив Саудівську Аравію як один з найбільших пріоритетів на цьому шляху.

Наступним важливим етапом розвитку політико-дипломатичного діалогу став офіційний візит міністра закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ А.З. Аль Нагаяна до США. Головною метою було проведення тристоронніх переговорів з державним секретарем США Е. Блінкеном та міністром закордонних справ Ізраїлю Я. Лапідом, під час яких був обговорений прогрес і розвиток ситуації після підписання Авраамових мирних угод. За результатами було оголошено про створення двох нових тристоронніх робочих груп: перша – з питань релігійного співіснування, друга – з питань води та енергії [242]. США, Ізраїль та ОАЕ продовжують роботу над Стратегічною програмою для Близького Сходу.

Під час спільної прес-конференції 13 жовтня 2021 р. у Вашингтоні А.З. Аль Нагаян заявив, що його країна вражена зростанням двосторонніх відносин з Ізраїлем і він планує найближчим часом здійснити візит до цієї країни [243]. Він наголосив, що чим більш успішними будуть відносини ОАЕ-Ізраїль, тим більше шансів, що ізраїльтяни та палестинці зрозуміють ефективність подібного підходу, який вартий «інвестицій» та «ризиків». За його словами, на Близькому Сході не може бути миру, поки Ізраїль та палестинці не будуть за столом переговорів.

Сторони продовжують обмін візитами на високому і вищому рівнях. У січні 2022 р. президент Ізраїлю І. Герцог здійснив перший в історії візит до ОАЕ, під час якого провів переговори зі спадкоємним принцом Абу-Дабі М.З.Аль Нагаяном. Враховуючи, що під час візиту стався ракетний напад на територію Еміратів, більш акцентовано обговорювалися питання співпраці у сфері безпеки. І.Герцог зазначив, що Ізраїль повністю підтримує дії та вимоги

ОАЕ щодо власної безпеки, і готовий до відповідної співпраці. М.З.Аль Нагаян наголосив, що країни мають спільний погляд на загрози регіональній стабільності та миру, зокрема з боку збройних рухів і терористичних сил [244].

З нагоди 2-ої річниці підписання Авраамових угод міністр закордонних справ ОАЕ А.З.Аль Нагаян також здійснив перший в історії візит до Ізраїлю. Під час урочистого прийняття за участі ізраїльського президента він підкреслив, що в основу нормалізації відносин з Ізраїлем була закладена проста формула: дипломатія та комунікація сприятимуть більшій стабільності, процвітанню та надії. За його словами, цей розрахунок виявився правильним, хоча стабільність регіону може бути повністю відновлена тільки у разі створення незалежної палестинської держави. А.З.Аль Нагаян відмітив, що Авраамові угоди окрім регіонального мають глобальний вимір, відкриваючи можливість співпраці у сфері боротьби з кліматичними змінами, науки, технологій, продовольчої і водної безпеки [245]. Еміратам та Ізраїлю за участі США дійсно вдалося перевести співпрацю у міжнародну площину.

Підписання Авраамових угод дало змогу створювати багатосторонні формати співпраці. 14 липня 2022 р. глави Індії, Ізраїлю, ОАЕ та США провели перше засідання новоствореної групи «I2U2». Зустріч проходила у форматі онлайн-саміту за участі президента США Д.Байдена, прем'єр-міністра Ізраїлю Я.Лапіда, президента ОАЕ М.З. Аль Нагаяна та прем'єр-міністра Індії Н. Моді. У своєму виступі президент ОАЕ зазначив, що створений формат стане гарним майданчиком для країн і економік, які мають спільні цінності і цілі по забезпеченню миру, толерантності і процвітанню. Емірати виходять з того, що економіка є найкращим шляхом до миру, безпеки і прогресу, особливо якщо уряди і народи мають прагнення та сміливість для розбудови партнерства. За його словами, на сьогоднішньому етапі тільки партнерство дозволить подолати складні конфлікти і виклики, головними серед яких є продовольча, енергетична безпека, кліматичні зміни та охорона здоров'я. Він також наголосив, що у майбутньому потрібно буде надати пріоритет дослідженням у галузі охорони здоров'я і космосу. М.З.Аль Нагаян підтвердив готовність ОАЕ

розвивати відносини з країнами групи «I2U2» на двосторонньому рівні та в рамках міжнародних організацій [246].

Був створений регіональний формат співпраці – Форум Негев. Представники Бахрейну, Єгипту, Ізраїлю, Марокко, ОАЕ і США розширюватимуть співпрацю у галузі чистої енергетики, освіти і співіснування, продовольчої і водної безпеки, охорони здоров'я, регіональної безпеки і туризму [247]. Хоча конкретні результати роботи форуму поки маленькі відносно заявлених амбіцій сторін-учасників, сам формат дозволив об'єднати підписантів «холодного миру» - Єгипет і, можливо пізніше Йорданія і Палестина – і «теплого миру», включаючи ОАЕ, Бахрейн і Марокко. Обсяги економічної співпраці, військового і дипломатичного співробітництва збільшуються і це чітко свідчить про перспективи [248].

Оскільки окрім посилення дипломатичної складової та більш тісної безпекової координації важливим фактором, який, як очікується, сприятиме стабілізації регіону Близького Сходу, є стимулювання економічного зростання, збільшення товарообігу, розвиток технологічних інновацій та налагодження культурно-гуманітарних контактів, то тут був досягнутий суттєвий прогрес. ОАЕ та Ізраїль практично одразу почали роботу над укладенням угоди про всеосяжне економічне партнерство (СЕРА), яка була підписана у травні 2022 р. і вступила у дію з 1 квітня 2023 р. [249]. Угода спрощує умови для торговельно-економічного співробітництва і покликана довести товарообіг між країнами до 10 млрд дол. США до 2027 р. За інформацією міністерства економіки ОАЕ, після нормалізації відносин обсяг ненафтової торгівлі між ОАЕ та Ізраїлем склав у 2020 р. 159,7 млн дол. США, у 2021 р. – 1 млрд 308 млн дол. США, у 2022 р. – 2 млрд 527 млн дол. США.

В огляді, підготовленому посольством ОАЕ в США станом на 17 жовтня 2022 р. [234], зазначено, що у торговельно-економічній сфері за два роки ОАЕ та Ізраїль підписали 21 угоду і меморандум. У сфері енергетики та навколишнього середовища підписано 8 документів. Серед них варто виділити підписаний 26 квітня 2021 р. меморандум про взаєморозуміння між

еміратською компанією «Mubadala Petroleum» та ізраїльською компанією «Delek Drilling» щодо купівлі за 1,1 млрд дол. США 22% частки у морському газовому родовищі Тамар у Східному Середземномор'ї. Документ є попереднім і необов'язковим до виконання, однак він демонструє значну зацікавленість еміратських інвесторів не тільки у розширенні свого «газового» портфолію, що відповідає стратегії ОАЕ відносно енергетичного переходу, але й готовність до стратегічних інвестицій в Ізраїль. У сфері технологій підписано 8 документів; у сфері охорони здоров'я – 17 документів; у сфері туризму та авіації – 9 документів; у культурно-гуманітарній сфері – 15 документів. Загальна кількість – 78 документів, які за два роки охопили величезну кількість напрямків двостороннього еміратсько-ізраїльського співробітництва.

Окрім бурхливого розвитку у всіх сферах відносини між ОАЕ та Ізраїлем зазнають і регулярного серйозного виклику, який пов'язаний із періодичною ескалацією ситуації у зоні палестино-ізраїльського конфлікту. Подібні ситуації передбачалися еміратською стороною, тому одним із аргументів нормалізації відносин з Ізраїлем була більш ефективна роль ОАЕ у палестино-ізраїльському мирному процесі. Передбачалося, що більш тісні контакти з ізраїльською стороною сприятимуть прямій участі Еміратів у мирному процесі і допоможуть стримувати сторони конфлікту від агресивних дій на користь відновлення переговорів. Аналогічну тактику ОАЕ використовують під час аргументації свої позиції по відношенню до російської агресії проти України, наголошуючи, що продуктивні контакти з РФ дозволяють Еміратам виконувати посередницьку роль. ОАЕ дійсно під час періодів ескалації проводять активну дипломатичну роботу та інтенсивні консультації зі сторонами конфлікту, США, Єгиптом, Йорданією. Це підтверджує аргументацію, що нормалізація відносин між ОАЕ та Ізраїлем призведе до більшого залучення еміратської зовнішньої політики у палестино-ізраїльський конфлікт. Водночас мирна угода між ОАЕ та Ізраїлем регулярно проходить

тест на стійкість, долаючи чергову ескалацію палестино-ізраїльського конфлікту.

Перший серйозний випадок трапився вже у травні 2021 р., коли державний міністр міністерства закордонних справ ОАЕ Халіфа Шахін Аль-Марар був змушений висловити глибоку стурбованість насильством в окупованому Східному Єрусалимі, рішуче засудивши штурм мечеті Аль-Акса та переміщення палестинських сімей з району гори Шейх Джаррах, що призвело до численних поранень серед цивільного населення [250]. За його словами, Емірати рішуче засуджують штурм мечеті Аль-Акса, наголосивши на відповідальності ізраїльської влади. Він закликав владу Ізраїлю вжити кроків для деескалації та збереження історичної ідентичності окупованого Єрусалима, одночасно проявляючи максимальну стриманість задля уникнення загрози регіональному миру та стабільності. Дипломат окремо підкреслив необхідність поважати роль Йорданії у захисті святих місць, визначену міжнародним законодавством.

Паралельно відбувалися контакти спадкоємного принца Абу-Дабі з лідерами Йорданії та Єгипту, під час яких він наголошував, що ОАЕ готові працювати з усіма сторонами для пошуку шляхів деескалації і встановлення миру. Активну роботу проводив міністр закордонних справ ОАЕ, який перебував на контакті з США, а також оприлюднив заяву, закликаючи сторони до діалогу і примирення [251].

Емоційніше, але більш наближено до реалій позицію ОАЕ висловив дипломатичний радник президента А Гаргаш: «Емірати виступають за права палестинців, за припинення ізраїльської окупації, за рішення за принципом двох держав, за незалежну державу Палестина зі столицею у Східному Єрусалимі. Це історична і принципово непохитна позиція. І наскільки сумними є образливі вирази у рамках нескінченних регіональних арабських громадянських війн та експлуатація страждань палестинського народу заради негідних вузьких інтересів» [252]. Таким чином, він висловив підтримку Палестині, але при цьому уникнув прямих обвинувачень у бік Ізраїлю. Також

А. Гаргаш прозоро натякнув, що ОАЕ вибудовують власні відносини з Ізраїлем і не будуть зважати на негативні позиції щодо цього факту з боку інших держав арабського світу.

Конфлікт між Ізраїлем і Палестиною може бути вирішений мирним шляхом тільки цими двома сторонами, і Аврамові угоди не є альтернативою розв'язання арабо-ізраїльського конфлікту [253]. Це тверда офіційна позиція ОАЕ. При цьому угода про нормалізацію відносин між ОАЕ та Ізраїлем надіслала важливий сигнал палестинській стороні про те, що відтепер вона не має права вето на відносини арабських країн з Ізраїлем і що стримування іранської загрози важливіше для деяких арабських країн, ніж палестинське питання [254]. ОАЕ прямо дають зрозуміти, що не тільки палестинці, але і інші арабські країни не можуть вплинути на відносини Еміратів з Ізраїлем.

Емірати вітали прихід до влади в Ізраїлі Б. Нетаньяху, однак дії очолюваного ним уряду призвели до значної напруги у відносинах з ОАЕ. МЗС Еміратів регулярно виступає із заявами, засуджуючи дії ізраїльської сторони. За першу половину 2023 р. еміратське зовнішньополітичне відомство мінімум 5 разів засуджувало дії Ізраїлю. Характерно, що МЗС ОАЕ тепер чітко заявляє, що рішенням конфлікту є створення незалежної палестинської держави у кордонах 1967 р. зі столицею у Східному Єрусалимі [255]. За цих умов планований візит Б. Нетаньяху до Еміратів був відкладений [256].

Фіксується і значне погіршення ставлення до Ізраїлю з боку звичайних громадян. Опитування, проведені Вашингтонським інститутом близькосхідної політики у березні 2022 р., свідчать, що відсоток підтримки нормалізації відносин з Ізраїлем сильно впав. В ОАЕ тільки 10% ставляться до Авраамових угод «дуже позитивно» і 15% - «більше позитивно», однак при цьому 35% оцінюють домовленість з Ізраїлем «дуже негативно», а 36% - «більше негативно» [257].

Говорячи про перспективи Авраамових угод, Еміратський центр політики вважає, що нормалізація відносин між ОАЕ та Ізраїлем матиме стратегічний вплив на Близький Схід [258]. На підставі зокрема теорій

функціоналізму і неофункціоналізму очікується, що посилиться регіональна стабільність завдяки інтенсифікації зв'язків з Ізраїлем на всіх рівнях, що сприятиме зростанню довіри між сторонами. Концентрація на проектах розвитку та економічній співпраці створить передумови для вирішення складних політичних і територіальних питань. Поглиблюватиметься асоціація країн Затоки з «центром» Близького Сходу. Історично країни Аравійського півострова були відносно віддалені від конфліктів у « регіонального центру». Відтепер цей зв'язок істотно посилиться. Авраамові угоди посилять і так звану «вісь поміркованості», до якої включають ОАЕ, КСА, АРС та Йорданію, на противагу так званій «вісі радикалізму», до якої Еміратський центр політики відніс Катар, неарабські країни (йдеться про Туреччину та Іран), деякі організації (йдеться про «Братів-мусульман») і недержавних акторів. Посилиться потенціал ОАЕ та РСАДЗ у протидії загрозі з боку Ірану. Потрібно відзначити, що ІРІ називає Авраамові угоди «великою помилкою», а нормалізацію відносин ОАЕ з Ізраїлем зрадою [259]. Водночас Емірати, намагаючись уникати конфлікту з сусідньою країною, навпаки чітко підкреслюють, що договір з ізраїльтянами не направлений проти Ірану. Державний міністр закордонних справ ОАЕ Анвар Гаргаш заявив: «Ізраїльсько-еміратська мирна угода – суверенне рішення, яке не спрямоване проти Ірану. Ми говоримо і повторяємо це. І ми не приймемо втручання у наші рішення, а також відкидаємо погрози і залякування, незалежно від того, чи це викликано злістю, чи тривогою. Ці стратегічні рішення є трансформаційними і мають свою реальність і вплив. Наше рішення направлене у майбутнє і посилює нашу позицію та конкурентоспроможність» [260].

2.4. Закордонна допомога як складова зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів

Від моменту створення ОАЕ закордонна допомога стала важливим інструментом зовнішньої політики країни. Цей напрямок набув офіційної

форми вже у перший рік створення держави, у 1971 р., коли був створений Фонд розвитку Абу-Дабі (Abu Dhabi Fund for Development), який надає пільгові фінансові ресурси у формі суверенних позик [261]. Перші програми розвитку і допомоги за кордоном були реалізовані саме цим фондом. Британські дипломати у річному звіті за 1975 р. вказували, що федеральний уряд ОАЕ продовжував підтримувати основні держави Близького Сходу, і більше третини чистого доходу Абу-Дабі від нафти йшло за кордон у вигляді різних форм допомоги розвитку та субвенцій [46]. Таким чином, засновник і перший президент ОАЕ шейх Заїд заклав основи гуманітарної політики і закордонної допомоги як важливої складової еміратської зовнішньополітичної діяльності.

Пізніше, у 1980-1990-х роках з'явилася ціла низка благодійних організацій. Як правило, їх створювали лідери та представники правлячих родин еміратів. В якості прикладу можна навести Благодійний і гуманітарний фонд Заїда (Zayed Charitable and Humanitarian Foundation), створену у 1992 р. на підставі закону №5 некомерційну неурядову організацію з початковим фондом 1 млрд доларів США [262]. Усі доходи фонду від моменту створення спрямовуються на благодійність і гуманітарні проєкти в ОАЕ і за кордоном. Також у 1983 році з'явилося еміратське відділення Червоного Півмісяця.

Емірати пишаються своєю діяльністю у галузі гуманітарної допомоги та допомоги задля забезпечення розвитку, вважаючи благодійність, філантропію і гуманітарну роботу частиною ісламської філософії та власної еміратської культури. Відзначаючи День гуманітарної роботи Заїда, президент ОАЕ М.З.Аль Нагаян підкреслив, що його батько залишив великий вплив на гуманітарну політику Еміратів, яка сягнула різних частин землі, де було потрібне піклування про людину та її гідність, не зважаючи на походження. І саме тому ОАЕ стали символом гуманітарної роботи у світі [263].

Водночас на офіційний інструмент зовнішньої політики закордонна і гуманітарна допомога почала перетворюватися протягом останніх десяти років. У 2008 році Уряд ОАЕ створив Офіс координації закордонної допомоги.

Проте необхідність розробки та реалізації масштабної політики зовнішньої допомоги ОАЕ вимагало перетворити у 2013 р. вказаний Офіс на міністерство міжнародного співробітництва та розвитку. У 2016 р. це міністерство було об'єднане з міністерством закордонних справ ОАЕ. Нове міністерство отримало назву міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ (з 2023 р. міністерство закордонних справ ОАЕ). З того часу політика закордонної допомоги офіційно проводиться під егідою еміратського зовнішньополітичного відомства, яке ставить перед собою наступні цілі [264]:

- сприяння миру, процвітання та стабільності, особливо в регіоні;
- розбудова відносин з іншими країнами, включно з країнами-реципієнтами та іншими країнами-донорами;
- зміцнення позиції ОАЕ серед міжнародної спільноти;
- стимулювання економічного зростання в країнах, що розвиваються.

За офіційними даними МЗС ОАЕ, за період з 2010 р. по 2021 р. обсяг наданої ОАЕ закордонної допомоги становив 56,14 млрд доларів США. Еміратська допомога надавалася за трьома основними напрямками – розвиток (87,7%), гуманітарна допомога (9,9%) та благодійна допомога (2,4%). Близько 59,1% допомоги на розвиток виділено у формі грантів, які не передбачають повернення, а 49,9% - у формі пільгових кредитів. Географія розподілення чітко свідчить про концентрацію на країнах Африки (близько 50%) та країнах Азії (близько 40%). Значно менша увага приділяється країнам Європи, Америки та Океанії (5%). Стільки ж отримали багатосторонні програми та міжнародні організації [265]. За період з 1972 р. по середину 2021 р. ОАЕ надали закордонну допомогу обсягом понад 87 млрд доларів США [266].

ОАЕ з 1 липня 2014 р. приєдналися в якості учасника до Комітету з питань допомоги розвитку при Організації економічного співробітництва і розвитку [267], отримавши ширші можливості брати участь у розробці і реалізації програм розвитку на міжнародному рівні. У грудні 2016 р. Еміратами була затверджена 5-річна програма закордонної допомоги, яка

серед глобальних цілей передбачала розвиток транспортної і міської інфраструктури, підвищення урядової ефективності, захист і підтримку жінок. У 2022 р. програма була оновлена і наразі глобальні цілі включають розвиток інфраструктури, захист і підтримку жінок, освіту, охорону здоров'я, кліматичні зміни, продовольчу безпеку, науку, технології та інновації [268].

ОАЕ співпрацюють з Офісом ООН з координації гуманітарних питань. З 2010 р. по середину 2023 р. через цей міжнародний механізм Емірати надали близько 6,75 млрд дол. США [269]. Як видно з малюнку, ОАЕ збільшили обсяги гуманітарної допомоги після 2013 р. Найбільші обсяги зафіксовані у 2018 р., коли Емірати інтенсивно направляли допомогу в Ємен. З 2022 р. до списку отримувачів еміратської допомоги потрапила Україна. ОАЕ направили Україні гуманітарних вантажів на 5,4 млн доларів у 2022 р., а у першій половині 2023 р. – на 1,6 млн дол. США. Обсяги допомоги є маленькими, враховуючи при цьому, що значна частина виділених коштів витрачається на логістику, а не купівлю власне гуманітарного вантажу. Водночас цифри підтверджують загальну тенденцію, що ОАЕ на гуманітарному напрямку приділяють основну увагу Африці та Азії.

Користуючись своєю потужною логістичною інфраструктурою і зручним географічним розташуванням, ОАЕ ще у 2003 р. створили найбільший у світі гуманітарний хаб – Міжнародне гуманітарне місто. Хаб представляє собою неприбуткову незалежну гуманітарну вільну зону, де працюють представники ООН, неприбуткових, недержавних організацій і комерційні компанії. Розташовані поруч міжнародний аеропорт Аль Мактум, порт Джебель Алі, порт Халіфа надають відмінні транспортні можливості для доставки гуманітарної допомоги в регіоні БС, Азії, Африки [270].

Мал. 3. Допомога ОАЕ, надана через Офіс ООН з координації гуманітарних питань

Джерело: Автор на основі даних Офісу ООН з координації гуманітарних питань

У контексті «арабської весни» ОАЕ активно використовували механізми гуманітарної допомоги та інші види допомоги для протидії політичному ісламу і підтримки союзників. Саме тому арабські країни є найбільшими отримувачами усіх видів еміратської допомоги (пільгові кредити, гранти, благодійна допомога). Основними джерелами є Фонд розвитку Абу-Дабі, уряд ОАЕ, еміратське відділення Червоного Півмісяця, еміратські благодійні організації. За даними щорічних доповідей МЗС ОАЕ щодо закордонної допомоги [271], можна чітко визначити основні країни-реципієнти у період з 2009 по 2021 рр. (Таб. 1).

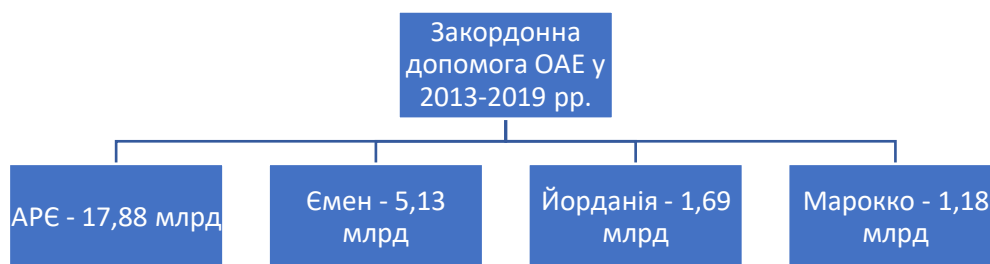
Таб. 1. Загальний обсяг закордонної допомоги ОАЕ і основні країни-реципієнти. Джерело: Автор на основі даних доповідей МЗС ОАЕ щодо закордонної допомоги за період 2009-2021 рр.

Рік	Загальний обсяг допомоги (млрд дол. США)	Топ 5 основних країн-реципієнтів і обсяг допомоги (млн дол. США)	
2021	3,08	Ємен	261,3
		Йорданія	175,4
		Мавританія	154,6

		Афганістан	134
		Судан	78,9
2020	2,79	Судан	989,6
		Йорданія	98,2
		Ємен	59,5
		АРЄ	59,3
		Пакистан	52,3
2019	8	Пакистан	2130,0
		АРЄ	1280,0
		Судан	543,2
		Йорданія	500,2
		Ємен	481,9
2018	7,79	Ємен	2670,0
		Палестина	247,2
		Пакистан	68,3
		Судан	67,5
		Малі	40,4
2017	5,1	Марокко	469,8
		Ірак	391,8
		Судан	159,8
		Палестина	117,4
		Пакистан	35,7
2016	6,05	АРЄ	2420,0
		Ємен	1070,0
		Йорданія	244,5
		Марокко	202,3
		Сомалі	106,8
2015	8,8	АРЄ	6340,0
		Ємен	908,0
		Йорданія	230,6
		Ірак	134,9
		Судан	108,2
2014	6,16	АРЄ	3210,0
		Йорданія	709,8
		Марокко	509,8
		Сирія (ВПО в Сирії і сирійські біженці за кордоном)	422,3
		Палестина	124,9
2013	5,89	АРЄ	4630,0
		Пакистан	148,8
		Афганістан	117,5

		Палестина	92,6
		Сирія (Сирія, ВПО в Сирії, сирійські біженці за кордоном)	91,9
2012	1,59	Йорданія	263,4
		Палестина	138,1
		Афганістан	99,9
		Пакистан	96,4
		Ємен	56,8
2011	2,11	Оман	1001,5
		Йорданія	206,4
		Казахстан	86,0
		Ємен	79,5
		Пакистан	75,6
2010	0,76	Палестина	98,6
		Пакистан	84,6
		Ємен	75,1
		США	61,1
		Судан	58,1
2009	2,43	Ємен	772,3
		Пакистан	436,7
		Афганістан	343,4
		Палестина	262,7
		Сирія	84,5

Як бачимо, пік виділення найбільших обсягів закордонної допомоги припадає на період 2013-2019 рр. Саме тоді зовнішня політика ОАЕ найбільш активно взаємодіяла з подіями і наслідками «арабської весни». У вказаний період, з 2013 по 2019 рр., найбільше еміратської допомоги отримав Єгипет (17,88 млрд дол. США), де Емірати протидіяли владі «Братів-мусульман» і після її повалення активно підтримували діючий єгипетський уряд. ОАЕ і до «арабської весни» реалізовували програми допомоги в Єгипті, однак у значно менших обсягах (2012 р. – 22,2 млн дол. США; 2011 р. – 22,7 млн; 2010 р. – 29,6 млн), що підтверджує використання Еміратами закордонної допомоги саме в якості інструменту зовнішньої політики. У контексті «арабської весни» цей інструмент Емірати у цей же період також широко задіяли в Ємені (5,13 млрд дол. США) і для підтримки союзних монархій в Йорданії (1,69 млрд дол. США) і Марокко (1,18 млрд дол. США).

Мал. 4. Найбільші отримувачі еміратської закордонної допомоги

Джерело: Автор на основі даних доповідей МЗС ОАЕ щодо закордонної допомоги за період 2013-2019 рр.

В союзних країнах (Єгипет, Йорданія, Марокко) і на стратегічно важливих територіях, контрольованих союзними силами (Ємен, Судан, Сомалі), значні обсяги еміратської допомоги мають відчутний вплив, а тому підкреслюють важливість ОАЕ як впливової регіональної політичної сили з великими ресурсами, які можуть бути виділені на потреби союзників. Цілеспрямоване направлення допомоги в конкретні країни у конкретний період підтверджує, що закордонна допомога є інструментом впливу зовнішньої політики ОАЕ.

Крім того, боротьба з наслідками «арабської весни» у 2013-2018 рр. дозволила ОАЕ перевиконати встановлену ООН межу офіційної допомоги на розвиток у 0,7% від валового національного доходу. У 2019 -2021 рр. Емірати помітно скоротили обсяги офіційної допомоги на розвиток (0,55%, 0,48%, 0,40% відповідно), хоча і залишаються серед найбільших міжнародних донорів.

Окрім арабських країн серед найбільших отримувачів еміратської допомоги фігурує Пакистан (понад 3 млрд дол. США з 2009 по 2021 рр.), з яким керівництво ОАЕ підтримує близький контакт, вважаючи цю велику мусульманську країну з ядерною зброєю важливим елементом регіональної стабільності і безпеки.

За допомогою закордонної допомоги ОАЕ посилюють політичний вплив за кордоном, забезпечують економічні інтереси і формують свій імідж впливової регіональної країни. Закордонна допомога стала одним з ключових

елементів «м'якої» сили ОАЕ. З огляду на це основні обсяги допомоги направляються на двосторонній основі, а не через міжнародні організації. Організація економічного співробітництва і розвитку підтверджує, що понад 90% еміратської допомоги для розвитку передається на двосторонній основі, а не через міжнародні механізми [272]. Деякі дослідники слушно наголошують, що стратегічні цілі розвитку ОАЕ вплетені у гуманітарний порядок денний у регіонах, де на карту поставлені економічні та політичні інтереси, і стабільність є важливою, тому «гуманітаризм» відкриває додатковий простір для досягнення стратегічних зовнішньополітичних цілей, а також для зміцнення відносин з міжнародним співтовариством [273]. Інші підтверджують, що у двадцять першому столітті зовнішня допомога стала опорою зовнішньої політики ОАЕ, дозволяючи формувати міжнародне середовище [274].

Окрім цього, ОАЕ використовують гуманітарну складову для балансування своєї зовнішньої політики між глобальними силами. Дії Еміратів під час реагування на пандемію коронавірусу COVID-19 достатньо чітко продемонстрували готовність еміратського керівництва розширювати свою зовнішньополітичну «автономію» за рахунок менш політично чутливої гуманітарної сфери. З огляду на це у боротьбі з коронавірусом ОАЕ зробили ставку на співпрацю з КНР, з якою з 2012 р. мають стратегічне партнерство.

Перший випадок зараження COVID-19 в ОАЕ виявили 23 січня 2020 р. [275]. За інформацією міністерства охорони здоров'я та профілактики ОАЕ, позитивний діагноз отримала родина (батько, матір, 9-річна донька та бабуся), яка приїхала з китайського міста Ухань в Емірати у відпустку. Міністерство запевнило, що медичні заклади країни мають необхідні інструкції, створені на підставі рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, і немає підстав для занепокоєння. Поширення коронавірусу призвело до широкомасштабних карантинних заходів, згортання фізичних зовнішньополітичних заходів і економічної активності.

Від моменту виявлення першого випадку минуло 20 місяців, щоб ОАЕ розпочали повертатися до нормального життя. Тільки 6 жовтня 2021 р. під час меджлісу у палаці Каср Аль-Бахр в Абу-Дабі спадкоємний принц Абу-Дабі Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян заявив, що епідеміологічна ситуація в ОАЕ наразі стабільна, галузь охорони здоров'я функціонує нормально, тому країна повинна повертатися до нормального життя [276]. Це була перша заява еміратського лідера, де він прямо закликав населення до відновлення нормального життя, однак дотримуючись при цьому профілактичних заходів. Вже під час цього заходу М.З.Аль Нагаян і найближчі до нього члени родини були без маски, хоча й віталися без рукостискань. Він наголосив, що Еміратам вдалося бути серед перших країн, які виходять з коронавірусної кризи, у той час коли інші держави все ще стикаються із великих труднощами. За його словами, ОАЕ отримали значний досвід реагування на подібні ситуації.

Еміратська програма з вакцинації населення та організації власного виробництва вакцини по праву вважається однією з найбільш ефективних і швидких у світі. Від початку пандемії ОАЕ провели переговори з 23 компаніями щодо закупівлі і виробництва вакцини, зупинивши свій вибір на китайській вакцині «Sinopharm». З липня 2020 р. проводилася третя фаза клінічних випробувань, а вже з вересня 2020 р. ОАЕ почали проводити вакцинацію найбільш контактних верств населення. Після завершення третьої фази клінічних випробувань Емірати 9 грудня 2020 р. офіційно затвердили використання інактивованої вакцини «Sinopharm» на федеральному рівні для всього населення країни. Відповідно до даних міністерства охорони здоров'я та профілактики ОАЕ, ця вакцина показала 79% ефективності проти інфекції COVID-19 після двох доз та 79% ефективності у запобіганні середньому та важкому перебігу захворювання, яке вимагає госпіталізації [277]. Таким чином, ОАЕ стали першою країною у світі, яка офіційно затвердила використання китайської вакцини «Sinopharm» на державному рівні. Еміратам знадобилося на це близько 10 місяців від моменту підтвердження першого випадку зараження коронавірусом на території країни.

У відповідь, Китай так само швидко погодив передачу технології виробництва і в надзвичайно короткі терміни організував виробництво вакцини «Sinopharm» на території ОАЕ. Організовуючи виробництво вакцини, ОАЕ вирішували низку важливих задач. Окрім диверсифікації економіки і залучення технологій Емірати кардинально посилили свою роль у програмах зовнішньої допомоги та закордонної гуманітарної діяльності, ставши потужним та ефективним учасником глобальної мережі з вакцинації населення планети проти коронавірусу. Для цього країна створила виробничі потужності, а також необхідну транспортну та логістичну інфраструктуру.

Водночас ОАЕ використали пандемію для поглиблення співпраці з КНР і диверсифікації стратегічних партнерств з глобальними центрами силами у рамках забезпечення власної зовнішньополітичної автономії. Знаковою подією у реалізації цієї стратегії став візит до ОАЕ 27-29 березня 2021 р. міністра закордонних справ КНР Ван Ї. Саме під час цього візиту було оголошено про угоду між китайською компанією «China National Biotec Group» (один з підрозділів корпорації «Sinopharm») та еміратською компанією «G42» (Group 42) про організацію ліцензованого спільного виробництва вакцини проти COVID-19 на території ОАЕ. Еміратська компанія G42 зі штаб-квартирою в Абу-Дабі була створена у 2018 р. для роботи у галузі розробки штучного інтелекту і хмарних обчислень, а також впровадження рішень, заснованих на роботі штучного інтелекту, у роботу державного сектору, сферу охорони здоров'я, фінансовий і нафто-газовий сектор, авіацію, готельний бізнес, тощо.

Еміратська вакцина почала вироблятися під назвою «Hayat-Vax» (Hayat з араб. мови – життя) в еміраті Рас-аль-Хайма еміратською фармацевтичною компанією Gulf Pharmaceutical Industries PSC, потужності якої дозволяють виробляти до 2 млн доз на місяць [278]. Водночас у вільній економічній зоні Kizad одразу почалося будівництво окремого заводу з виробництва вакцини потужністю 200 млн доз на рік. Завод матиме три лінії по наповненню ампул і п'ять автоматичних ліній пакування. Масштаби та обсяги виробництва прямо

свідчать, що ОАЕ мають намір бути серйозним гравцем на глобальному ринку вакцин. Сама назва цього стратегічного китайсько-еміратського проекту, «Стратегічне партнерство заради людства», говорить, що ОАЕ і КНР планують бути основними постачальниками вакцин для міжнародної спільноти. Китай розглядає цю стратегічну співпрацю у рамках ініціативи «Пояс і шлях».

Окрім організації виробництва ОАЕ приділили велику увагу своїм логістичним можливостям по транспортуванню та зберіганню вакцини. Практично одночасно з офіційною реєстрацією китайської вакцини «Sinopharm» у листопаді 2020 р. ОАЕ створили в еміраті Абу-Дабі консорціум «HOPE» («Надія») з метою розвитку саме логістичних потужностей зі зберігання та транспортування вакцини проти COVID-19, використовуючи можливості своїх компаній: авіаперевізника «Etihad», портового оператора «Abu Dhabi Ports» та його дочірньої компанії «Maqta Gateway LLC», що використовує блокчейн-рішення для більш ефективного проведення логістичних операцій. «Abu Dhabi Ports» вже має у своєму розпорядженні бази зберігання площею 19 тис кв. м. з холодними і ультрахолодними температурами, необхідними для зберігання вакцини. У цих ультрасучасних складських приміщеннях можна зберігати до 120 млн флаконів з вакциною. При цьому складські потужності продовжують розширюватися. У квітні 2021 р. на спеціальні охолоджувальні склади, розміщені у Khalifa Industrial Zone Abu Dhabi, були доставлені додаткові 32 холодильні установки швейцарської компанії «SkyCell» для підтримання ультранизьких температур. Тепер загальна кількість установок сягає 53 одиниці. Завдяки холодильним установкам консорціум «HOPE» може зберігати за температури -80°C до 11,4 млн доз вакцини, а загальні склади дозволяють зберігати до 120 млн доз вакцини за температури $2-8^{\circ}\text{C}$. Тобто ОАЕ створили один з найбільших у світі та найбільший у регіоні склад зберігання вакцин проти коронавірусу. Завдяки повному логістичному циклу консорціум вже зараз здатен доставляти до 6 млрд доз вакцини, а до кінця 2022 р. планував збільшити ці обсяги до 18 млрд

доз. Станом на початок квітня 2021 р. «НОРЕ» допоміг доставити «мільйони вакцин 190 країн світу» [279]. Плановані обсяги транспортування вакцини свідчать, що ОАЕ мають намір доправляти вакцини усьому світові. Консорціум «НОРЕ» розширює і свої внутрішні транспортні можливості. Компанією «Abu Dhabi Ports» були закуплені 11 вантажівок зі спеціальним обладнанням, яке дозволяє перевозити вакцини за низьких температур (від +8 до -80°C). Відтепер консорціум може транспортувати близько 1,1 млн доз вакцини щоденно по всій території ОАЕ. Кожна вантажівка оснащена реєстраторами даних, що дозволяють контролювати температуру та місцезнаходження автомобіля [280].

ОАЕ направляли значні обсяги закордонної допомоги для боротьби з коронавірусом. Згідно з доповіддю департаменту співпраці у питаннях розвитку МЗС ОАЕ, станом на 1 липня 2021 р. Емірати надіслали допомогу у 135 країн. Згідно з документом, перша десятка країн, які отримали найбільше еміратської допомоги, виглядає так: Сербія, Ємен, Судан, Сирія, Індія, Туркменістан, Мальдіви, Велика Британія, Казахстан та Колумбія. Найбільше допомоги отримала Сербія – 159,1 т. [281]. Для порівняння Україна отримала 17,36 т. медичної допомоги. Також на літаку, який 10 квітня 2020 р. доправляв медичну допомогу, до Києва з ОАЕ повернулися 113 громадян України.

ОАЕ зробили акцент на Сербії не тільки в контексті поставки допомоги для боротьби з COVID-19. Ця країна розглядається еміратською владою як близький партнер і як плацдарм для розгортання виробництва вакцин. Еміратська компанія «Group42» і китайська «Sinopharm CNBG» розпочали реалізацію спільного проекту з будівництва заводу для виробництва китайської вакцини Sinopharm проти коронавірусу на території Сербії. Планові потужності заводу – 36 млн доз щорічно. Це стало результатом виконання домовленостей, зафіксованих у Меморандумі про стратегічну співпрацю між «Group42», «Sinopharm CNBG» та Сербією, підписаному у липні 2021 р. з метою налагодження співпраці у виробництві вакцини для потреб Сербії і регіону. Офіційна церемонія відкриття проекту відбулася 8

вересня 2021 р. у Белграді за участі президента Сербії А. Вучича, виконавчого директора еміратської інвестиційної компанії «Mubadala» і члена ради директорів компанії «Group42» Хальдуна Аль Мубарака, виконавчого директора «Group42» Пенга Ксяо і віце-президента «Sinopharm CNBG» Янга Хючуана [282]. ОАЕ достатньо ефективно використали пандемію для поглиблення відносин з КНР і розширення відносин з Сербією. Водночас завдяки партнерству з КНР Емірати посили свої позиції в якості сучасної країни, здатної швидко освоювати сучасні технології, а також лідера гуманітарних ініціатив, здатного на глобальному рівні ефективно протидіяти світовим проблемам.

Висновки до Розділу 2.

Президент ОАЕ М.З.Аль Нагаян особисто сприймає політичний іслам як ключову загрозу внутрішній безпеці країни і системі влади Еміратів. На його переконання, ця загроза не передбачає компромісів і потребує виключно боротьби на знищення. Лідер ОАЕ переконаний, що політика «Братів-мусульман» несе тероризм і хаос, тому усі «помірковані» країни мають докласти відповідних зусиль, щоб не допустити поширення ісламізму на БС. МБЗ санкціонував відповідні безпекові заходи, результатом яких стало придушення руху «Аль-Іслах» в ОАЕ. Враховуючи зміну ситуації після «арабської весни», Емірати створили нову правову базу для боротьби з тероризмом і екстремізмом.

Водночас зовнішньополітичні зусилля Еміратів також були сконцентровані на боротьбі з політичним ісламом в регіоні. Найбільш активні дії ОАЕ проводили в Єгипті та в контексті протидії осі Туреччина-Катар. Емірати ефективно підтримали відсторонення від влади «Братів-мусульман» в АРС і у подальшому надали необхідну допомогу союзному єгипетському уряду. Протистояння з віссю Туреччина-Катар завершилося без явних переможців і перейшло у стадію деескалації. Водночас у контексті боротьби з

політичним ісламом, а також задля забезпечення власних стратегічних інтересів ОАЕ продемонстрували готовність проводити збройні проксі-конфлікти, підтримуючи армію Хафтара у Лівії, Сили швидкого реагування в Судані, Південну перехідну раду в Ємені. При цьому еміратське керівництво не зважає, що це прямо загрожує національній чи територіальній цілісності певної країни.

Результати протистояння з політичним ісламом еміратське керівництво оцінює як свою перемогу, оскільки вдалося запобігти широкому поширенню ісламізму і переконати «радикальну» вісь Туреччина-Катар відмовитися від ескалації і спробувати перейти до конструктивної співпраці. У цьому контексті ОАЕ позиціонують себе як лідера релігійної толерантності у регіоні Близького Сходу. Країна проводить цілеспрямовану політику поширення цінностей толерантності та мирного співіснування.

Водночас для відновлення довіри і нормальних відносин після достатньо тривалого періоду безкомпромісної конфронтації потрібен додатковий час і вище керівництво ОАЕ проявляє готовність докладати зусилля на цьому напрямку. Емірати визнали, що жорстке протистояння з віссю Туреччина-Катар і навіть використання сили, як трапилося в Ємені та Лівії, не гарантують отримання бажаного результату, тому змінили стратегію і на сьогоднішньому етапі у взаємодії з основними регіональними противниками (Іран, Туреччина, Катар) покладаються на дипломатію, розвиток діалогу і усесторонню співпрацю, у першу чергу, у торговельно-економічній сфері.

Хоча США продовжують бути домінуючою силою в регіоні Затоки та БС, ОАЕ активно готуються до постамериканського багатопольярного світу, підтримуючи розширення регіональної присутності інших глобальних гравців, у першу чергу, КНР та РФ. Емірати переконані, що глобальний вплив США/Заходу знижується, що потрібно використати для збільшення власної зовнішньополітичної автономії. В умовах багатопольярного світу зовнішня політика ОАЕ планує максимально забезпечити національні інтереси за рахунок виваженого балансування між центрами силами, уникаючи

приєднання до альянсів і блоків. При цьому США на сьогодні і в найближчій перспективі залишаються головним і безальтернативним партнером ОАЕ у сфері оборони і безпеки. Залежність від США/Заходу у сфері безпеки входить у конфронтацію із зростаючими амбіціями Еміратів, які прагнуть досягти стратегічної автономії у своїй зовнішній політиці. Однак ОАЕ, балансуючи між інтересами глобальних гравців, продовжують поглиблення відносин зі стратегічними партнерами, зокрема КНР, Індією, РФ. За рахунок диверсифікації відносин зі згаданими країнами ОАЕ намагаються зменшити залежність від США у сфері ВТС, безпеки, оборони та економіки. Емірати відкрито виступають проти військово-політичних союзів, а також постійно наголошують на недостатніх гарантіях безпеки з боку США, аргументуючи свій рух у бік альтернативних стратегічних партнерів, особливо КНР та РФ. З іншої сторони, ОАЕ приєдналися до БРІКС у пошуках більшої економічної незалежності від США/Заходу. Членство у БРІКС подається еміратським керівництвом як серйозний привід для національної гордості за країну, оскільки нібито є визнанням економічної сили і політичного впливу ОАЕ з боку «глобальних економік». Керівництво Еміратів підкреслює, що членство у БРІКС не означає рух проти США, а є реалізацією наміру поглибити відносини з Глобальним Півднем. Тому у цьому контексті ОАЕ говорять про мультилатералізм, а не багатополарність.

ОАЕ вважають китайську та російську модель розвитку більш привабливою у порівнянні із західною демократичною моделлю. Монархічним Еміратам підходить саме така монопольна модель влади на противагу західній демократичній владі. При цьому КНР та РФ не вважаються загрозою для суверенітету ОАЕ на відміну від США, які підтримали демократичні перетворення на Близькому Сході внаслідок «арабської весни». Вважається, що страх по відношенню до КНР чи РФ на БС штучно розганяють США у рамках боротьби з конкурентами, які на сьогодні не мають планів і реального потенціалу, щоб заповнити вакуум у разі повного виходу з регіону США.

Своїми діями ОАЕ створюють приклад для інших, розмиваючи глобальне домінування США, яке базується, головним чином, на контролі над світовою економічною системою, абсолютній військово-технічній перевазі і системі військово-політичних/економічних союзів. У цьому контексті ОАЕ є природним союзником РФ по розбудові «справедливого багатопольярного світу», який зруйнує домінування США/Заходу і забезпечить Еміратам умови для зовнішньополітичної автономії. З огляду на це ОАЕ продовжують усебічний розвиток відносин з РФ, а МБЗ поглиблює особисті контакти з президентом РФ, що більш детально буде розглянуто у Розділі 3.

Зближення з Іраном також розглядається еміратським керівництвом як елемент диверсифікації відносин і протидія тиску з боку США по формуванню нового регіонального порядку на Близькому Сході. Така позиція ОАЕ впливає на політику Еміратів по відношенню до російської агресії проти України. Готовність Еміратів підтримувати діалог з ІРІ, яка є найбільшою зовнішньою загрозою національній безпеці, екстраполюється на протистояння України з РФ. У цьому контексті керівництво ОАЕ продовжує вважати, що конфлікт має вирішуватися мирним шляхом і Україна має ініціативно пропонувати РФ діалог та шукати компроміс. При цьому ОАЕ усвідомлюють, що Іран представляє і продовжить представляти головну небезпеку для регіональної стабільності. Не дивлячись на загальну тенденцію деескалації і налагодження діалогу з Іраном, еміратське керівництво переконане, що імперіалістична експансіоністська природа іранського режиму не змінилася. За останні 10 років небезпека з боку Ірану постійно зростає. ІРІ вже запустила гонку ракетних озброєнь та БПЛА в регіоні Затоки і на черзі потенційна ядерна гонка. Іранська загроза носить стратегічний і довготривалий характер для арабських країн Затоки, тому ОАЕ і КСА намагаються знизити ескалацію за рахунок діалогу з Іраном, сподіваючись також, що залученість КНР та РФ до цього процесу подовжить період деескалації і зробить його більш стабільним.

На фоні критичного падіння довіри до США і водночас зростання економічного, військового, промислового потенціалу ОАЕ, а також посилення

регіональних і глобальних позицій країни еміратське керівництво намагається використати накопичений ресурс, щоб досягти бажаної стратегічної автономії у своїй зовнішній політиці, балансуючи між союзниками на Заході, основними силами у Затоці (Саудівська Аравія та Іран), ключовими азійськими державами (КНР, Індія) та РФ. Одним з таких потужних зовнішньополітичних кроків, які дозволяють Еміратам балансувати свою залежність від США і прагнення до диверсифікації стратегічних відносин з іншими країнами, є підписання Авраамових угод. Нормалізація відносин з Ізраїлем стала серйозним аргументом у діалозі Еміратів з США. Позиції зовнішньої політики ОАЕ у відносинах з США посилюються. Збільшилася двопартійна підтримка Еміратів, що зменшуватиме шанси на зміни американської політики по відношенню до ОАЕ при зміні керівництва Білого дому. Відкрилися нові можливості у військово-технічній співпраці з США та Ізраїлем. Враховуючи, що однією з основних зовнішніх загроз для ОАЕ є Іран, то партнерські відносини з Ізраїлем, безпекова і військово-технічна співпраця з цією країною посилять оборонний потенціал Еміратів. Водночас підписуючи угоду з Ізраїлем, ОАЕ пішли на ризик у відносинах з арабським і ширшим мусульманським світом, який намагаються компенсувати, зокрема за рахунок поглиблення відносин з альтернативними США центрами сили.

ОАЕ виступають проти ідеї США та Ізраїлю про формування «антиіранської вісі». Емірати в принципі не підтримують створення коаліцій, спрямованих на протидію конкретній країні, натомість намагаючись покладатися на діалог і деескалацію на Близькому Сході. Яскравим свідченням реалізації цієї стратегії є зближення з Туреччиною і зберігання відкритими політико-дипломатичних каналів з Іраном. ОАЕ розуміють, що США наразі діють під значним впливом російської агресії проти України. Проте еміратське керівництво не зацікавлене у будівництві безпекової регіональної структури під впливом геополітичної ситуації і політичної обстановки, яка склалася на сьогодні в США і може змінитися після зміни адміністрації Білого дому.

Водночас ОАЕ готові до максимальної економічної інтеграції з Ізраїлем. Нормалізація відносин між ОАЕ та Ізраїлем відкрила новий історичний етап на Близькому Сході. Відбувається бурхлива активізація двостороннього еміратсько-ізраїльського співробітництва на всіх напрямках. Країни розвивають політичний діалог, поглиблюють торговельно-економічне, науково-технічне, інвестиційне, культурно-гуманітарне співробітництво. Основний акцент робиться саме на максимальній економічній інтеграції і спільних проектах у високотехнологічних сферах. Результати співпраці між ОАЕ та Ізраїлем мають стати «привабливим взірцем» для інших держав Близького Сходу, які зможуть з мінімальними ризиками застосувати вже перевірену модель еміратсько-ізраїльської нормалізації. Стратегічна мета еміратсько-ізраїльської нормалізації виходить за межі двосторонніх відносин і передбачає трансформацію близькосхідного регіону і імпульс цим змінам має надати потужний прогрес еміратсько-ізраїльської співпраці.

Реальним перманентним викликом на шляху розвитку відносин з Ізраїлем є періодичні ескалації палестино-ізраїльського конфлікту. Авраамові мирні угоди між ОАЕ та Ізраїлем підтвердила свою ефективність у контексті прямого більш ефективного залучення еміратської зовнішньої політики до процесу пошуку рішень цього конфлікту. Офіційна дипломатія ОАЕ має можливість і здійснює контакти задля врегулювання ситуації, припинення використання сили і початку мирних переговорів. На відміну від попередніх етапів відбувався діалог з Ізраїлем, як стороною конфлікту, та США, як країною, за посередництва якої були підписані Авраамові угоди. Однак поки що дії ОАЕ не досягли конкретного результату. Натомість загострення конфлікту між Ізраїлем і палестинцями на Західному березі ріки Йордан і в Секторі Газа відбувається регулярно, тому ОАЕ так само регулярно стають об'єктом негативної реакції з боку населення арабських і мусульманських країн. У відповідь Емірати намагаються дистанціюватися від дій Ізраїлю, засудити їх і продемонструвати готовність підтримати зусилля задля завершення конфлікту.

Конкуренція США/Заходу з КНР у регіоні Затоки стає все більш очевидною, хоча й поки що ОАЕ та іншим аравійським монархіям вдається тримати цей процес під контролем. Проте країнам Ради співробітництва арабських держав Затоки доведеться докладати все більших зусиль для балансування і забезпечення співпраці з усіма сторонами протистояння. Еміратам вдалося ефективно використання пандемію коронавірусу для такого балансування і поглиблення відносин з КНР.

Надання закордонної допомоги дозволяє ОАЕ зміцнити свій імідж глобального гуманітарного лідера, а також створює необхідні умови для отримання підтримки країн-реципієнтів у важливих для Еміратах питаннях. Емірати значно збільшили обсяги надання допомоги внаслідок «арабської весни». Найбільшими країнами-реципієнтами стали АРС, Ємен, Йорданія і Марокко. ОАЕ використали механізми закордонної допомоги як інструмент зовнішньої політики для підтримки союзних країн і структур, чим посилили свій регіональний вплив.

Пандемія COVID-19 стала серйозним викликом для зовнішньої політики ОАЕ, який Емірати швидко змогли перетворити на додаткову опцію закордонної допомоги і можливість диверсифікації стратегічних відносин з КНР. Передача Китаєм технології виробництва вакцини «Sinopharm» підкреслила глибокий рівень довіри і високий рівень співпраці між країнами. Завдяки китайській технології ОАЕ стали одним з основних глобальних гравців на ринку виробництва вакцини проти коронавірусу, а завдяки своєму географічному розташуванню і сучасним логістичним можливостям і одним з лідерів з транспортування та зберігання вакцини. Спільними зусиллями ОАЕ і КНР створили виробничі потужності на території Сербії, з території якої можна більш ефективно охоплювати європейські країни.

РОЗДІЛ 3. ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ОБ'ЄДНАНИМИ АРАБСЬКИМИ ЕМІРАТАМИ

3.1. Політичний діалог між Україною та ОАЕ

ОАЕ є федерацією монархій. Враховуючи особливості державного устрою Еміратів, для розвитку двосторонніх відносин виключного значення набуває прямий політичний діалог і особисті контакти з еміратським керівництвом. Найбільша увага має приділятися активізації політичного діалогу на вищому рівні. У першу чергу, мова йде про президента ОАЕ Мухаммада бін Заїда Аль Нагаяна, який є безперечним лідером і ключовою особою, яка визначає стратегію зовнішньої політики і приймає найважливіші зовнішньополітичні рішення. Зовнішня політика аравійських монархій, зокрема ОАЕ є персоніфікованою, тому лідер і особисті відносини з ним грають основну роль у контексті розбудови двосторонніх відносин. У підрозділі 1.4 Розділу 1 встановлено, що за перший рік президенства МБЗ серед інших країн двічі відвідував Францію, РФ і Сербію. Одним з головних факторів такого активного політичного діалогу є особисті відносини з лідерами зазначених держав.

За майже 30 років від часу встановлення дипломатичних відносин між Україною та ОАЕ (15 жовтня 1992 р.) організовані десятки візитів і двосторонніх заходів. Однак переважна їх більшість і найважливіші події відбулися протягом останнього десятиліття, тобто під час третього етапу розвитку зовнішньої політики ОАЕ, який розпочався після «арабської весни». Контакти на вищому рівні були доволі інтенсивними, однак при цьому ініціатива повністю належала українській стороні. З 1992 року відбулося 6 візитів Президента України до Еміратів: у 2003, 2009, 2012, 2015, 2017 та 2021 рр. [283]. Як бачимо, 4 з 6 візитів відбулися після 2011 р. Водночас президент ОАЕ або спадкоємний принц Абу-Дабі, не дивлячись на численні запрошення глав Української держави, жодного разу не відвідували Україну з офіційними

візитами, що свідчить про низьку пріоритетність контактів з Києвом для еміратського лідера і відсутність розвинутих особистих контактів з президентами України.

Президент України Петро Порошенко двічі відвідував ОАЕ з візитом, заклавши основи політичного діалогу з вищим еміратським керівництвом після Революції гідності. За критерієм важливості досягнутих результатів варто виділити другий візит, проведений Президентом України до Еміратів 1-2 листопада 2017 року. Під час цього візиту серед інших документів був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України та Урядом Об'єднаних Арабських Еміратів про взаємне скасування візових вимог [284]. Підписання цього документа відкрило шлях для безвізових подорожей громадян двох країн. Ця нова сторінка у відносинах значно спростила та активізувала торговельно-економічні відносини, культурно-гуманітарну співпрацю, туристичну діяльність, створюючи гарні передумови для поглиблення політичного діалогу.

У цьому контексті ще більш важливим для налагодження особистого контакту з МБЗ і активізації співпраці став офіційний візит Президента України Володимира Зеленського до ОАЕ 13-15 лютого 2021 р. У рамках візиту він провів переговори тоді ще зі спадкоємним принцом Абу-Дабі, заступником Верховного головнокомандувача Збройних сил ОАЕ М.З. Аль Нагаяном та віцепрезидентом, прем'єр-міністром ОАЕ, міністром оборони Мухаммадом бін Рашидом Аль Мактумом. В. Зеленський провів тривалу і глибоку розмову з МБЗ. За результатами еміратська сторона продемонструвала відкриту і по-справжньому дружню налаштованість на поглиблення відносин, зокрема у сфері інтенсифікації притоку еміратських інвестицій, збільшення українського агропромислового експорту до ОАЕ, реалізація домовленостей про військово-технічне співробітництво [285]. МБЗ був налаштований на діалог і встановлення відносин з В. Зеленським. При цьому він прагнув до конкретних результатів співпраці, акцентуючи увагу на необхідності створення умов для кратного зростання обсягів експорту

сільськогосподарської продукції з України в ОАЕ, а також поглиблення ВТС. Задачі забезпечення продовольчої безпеки і розвитку власного ВПК є стратегічними для Еміратів. Успішне підключення України до їх реалізації є надійною базою для сталого довгострокового політичного діалогу з президентом ОАЕ.

Підписані понад 10 двосторонніх угод і меморандумів [286]. Варто виділити такі: Угода про співпрацю у сфері боротьби зі злочинністю та тероризмом, Меморандум про взаєморозуміння про взаємне визнання та обмін посвідчень водія, Меморандум про взаєморозуміння у галузі продовольчої безпеки, а також Угода про співпрацю між ДК «Укроборонпром», ДК «Укрспецекспорт» та холдингом «EDGE Group» про розширення ВТС і реалізацію спільних проєктів. Іншим важливим досягненням стало формування Українсько-еміратської координаційної ради при президентах, яка опікується і контролює реалізацію домовленостей у всіх сферах. Головою української частини є керівник Офісу Президента України Андрій Єрмак, еміратської частини – міністр з питань зміни клімату і навколишнього середовища ОАЕ, голова офісу з міжнародних питань Офісу президента ОАЕ Мар'ям Аль-Мхейрі. Наявність ради і прямих контактів дозволяє координувати питання організації політичного діалогу, а також співробітництво на інших напрямках.

Після початку повномасштабної агресії РФ Україна не припинила роботу над розвитком політичного діалогу і контактів з президентом ОАЕ. Відбуваються регулярні телефонні розмови президентів двох країн. В. Зеленський підтримує достатньо регулярний контакт з МБЗ. 7 березня 2023 р. у рамках візиту до ОАЕ перша леді України Олена Зеленська провела зустріч із президентом ОАЕ Мухаммадом бін Заїдом Аль Нагаяном [287]. Факт зустрічі засвідчив, що президент ОАЕ достатньо серйозно сприймає відносини з Президентом України. О. Зеленська презентувала МБЗ проєкт своєї Фундації щодо будівництва безпечних помешкань для дитячих будинків сімейного типу. Президент ОАЕ прийняв рішення приєднатися до реалізації цього

проєкту і розпорядився виділити для нього 4 млн дол. США [288]. За його словами, Емірати продовжать докладати зусиль для покращення гуманітарної ситуації в Україні, виходячи зі своїх цінностей і глобальної гуманітарної стратегії.

У рамках участі у саміті Ліги арабських держав 19 травня 2023 р. Президент України провів окрему зустріч з віцепрезидентом, віцепрем'єр-міністром, головою офісу президента ОАЕ Мансуром бін Заїдом Аль Нагаяном, під час якої основна увага була приділена протистоянню російській агресії і співпраці в умовах розпочатої Росією повномасштабної війни. Окрему увагу сторони приділили реалізації української формули миру та можливості долучення до цього процесу ОАЕ [289]. Емірати особливо занепокоєні погіршенням ситуації із продовольчою безпекою у регіоні БС, тому, зокрема відкривається можливість долучення еміратської сторони до реалізації цього пункту формули миру. Обговорені питання роботи Чорноморської зернової ініціативи, а також, враховуючи глибокий бізнесовий бекграунд М.З. Аль Нагаяна, перспективи торговельно-економічної та інвестиційної співпраці між Україною та ОАЕ.

За місяць, 11 червня 2023 р., Президент України В.Зеленський приймав у Києві міністра з питань зміни клімату і навколишнього середовища ОАЕ, голова офісу з міжнародних питань Офісу президента ОАЕ М. Аль-Мхейрі. Важливість візиту полягала у тому, що М. Аль-Мхейрі стала першим еміратським урядовцем, який офіційно відвідав Україну після початку російської агресії. Окрема увага приділена реалізації української формули миру та плану відбудови України. В.Зеленський особливо наголосив на можливостях для еміратських інвестиційних фондів і ділових кіл брати участь в імплементації цих програм [290]. Він також повідомив про наслідки підриву Росією Каховської ГЕС і наголосив на необхідності засудження цього безпрецедентного злочину екоциду.

Під час візиту М. Аль-Мхейрі також прийняв Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль. Відбулася також її зустріч з першим віцепрем'єр-міністром

України - міністром економіки Юлією Свиріденко, яка зазначила, що хоча Уряду України вдалося стабілізувати фінансову систему, Українські державі потрібна фінансова підтримка від партнерів, щоб підтримувати макрофінансову стабільність у майбутньому [291]. Тобто, Україна розраховує не тільки на гуманітарну, але й фінансову допомогу з боку ОАЕ у вигляді пільгового кредиту або фінансування певних проєктів розвитку.

Зусилля української сторони щодо приєднання ОАЕ до реалізації формули миру України принесли результат, і представник Еміратів взяв участь у другій зустрічі на рівні радників з національної безпеки та політичних радників для обговорення української формули миру, яка проходила 5-6 серпня 2023 р. у Саудівській Аравії (м. Джидда). Делегацію ОАЕ очолив генеральний секретар Вищої ради національної безпеки Алі Аль-Шамсі.

З еміратської сторони протягом останнього десятиріччя також спостерігається значна активізація динаміки. До 2011 року єдиним помітним заходом став візит у 2010 р. голови офісу спадкоємного принца Абу-Дабі, керуючого директора Інвестиційної адміністрації Абу-Дабі (ADIA) Хамеда бін Заїда Аль Нагаяна. Під час візиту еміратський посадовець був прийнятий Президентом України. Відбулися зустрічі шейха Х.З.Аль Нагаяна з Прем'єр-міністром України, Міністром закордонних справ України, Міністром палива та енергетики України [283]. Це був перший в історії двосторонніх відносин офіційний візит члена правлячої родини Абу-Дабі до України.

Після 2011 р. політичний діалог перестав бути фактично одностороннім. Еміратські посадовці почали достатньо регулярно відвідувати Київ, що є важливим показником змін у відносинах з Україною, які проявилися саме на третьому етапі розвитку зовнішньої політики ОАЕ.

Міністр закордонних справ ОАЕ Абдулла бін Заїд Аль Нагаян уперше в історії двосторонніх відносин 18-19 травня 2011 р. здійснив офіційний візит в Україну. Під час переговорів з Президентом України була відзначена необхідність розбудови партнерських відносин між двома країнами, а також українсько-еміратських політичних контактів високого рівня. Знаковою

стала заява еміратського міністра про намір відкриття у Києві Посольства ОАЕ [292].

Посольство Об'єднаних Арабських Еміратів в Україні відкрило свої двері у вересні 2013 року [293], тобто через 21 рік після встановлення дипломатичних відносин. До цього інтереси ОАЕ в Україні захищалися посольством ОАЕ в РФ. Після початку повномасштабної агресії РФ дипломатичний склад посольства ОАЕ в Україні виїхав до Румунії. У свою чергу, Україна, щоб продемонструвати налаштованість до подальшого розвитку всебічної співпраці з ОАЕ, а також щоб покращити консульське обслуговування українців в еміраті Дубай та північних еміратах, 5 квітня 2012 р. розширила українську дипломатичну присутність в Еміратах завдяки відкриттю Консульства України в м. Дубай [294].

Прагнучи підтримувати високий рівень політичного діалогу між країнами, протягом 2013-2014 рр. еміратська сторона проводила телефонні розмови, а також зустрічі міністрів закордонних справ двох країн у рамках Генеральної Асамблеї ООН у м. Нью-Йорк.

Іншим важливим заходом став візит 16-17 серпня 2018 р. державного міністра закордонних справ ОАЕ Анвара Гаргаша до України. Еміратський посадовець відзначив помітний розвиток економічних відносин між ОАЕ та Україною, підкресливши, що зростання товарообігу відбулося, головним чином, завдяки збільшенню українського імпорту мінералів та сільськогосподарських товарів і росту реекспорту з ОАЕ в Україну [295]. В рамках проведення третього засідання Міжурядової українсько-еміратської комісії з питань торговельно-економічного співробітництва відбулася зустріч А.Гаргаша з міністром закордонних справ України. Глава еміратської делегації окреслив широкі можливості для співпраці у сфері технологій, наукових досліджень, інноваційних промислових технологій і закликав український бізнес більш активно використовувати інвестиційні можливості ОАЕ.

З 21 по 26 липня 2019 р. з приватним неофіційним візитом Україну відвідав віцепрезидент, прем'єр-міністр ОАЕ Мухаммад бін Рашид Аль Мактум. Під час перебування у Києві він був прийнятий новообраним Президентом України В. Зеленським. В рамках такої неформальної зустрічі сторони обговорили напрямки розвитку українсько-еміратських відносин і домовились здійснити обмін офіційними візитами. У рамках домовленостей Президент України здійснив візит в ОАЕ у лютому 2021 р., однак погодити зустрічний візит еміратського лідера не вдалося, і міністр закордонних справ ОАЕ А.З. Аль Нагаян залишається найвищим еміратським посадовцем, який офіційно відвідав Україну з моменту встановлення дипломатичних відносин.

Окремі зусилля у контексті розвитку політичного діалогу були спрямовані на розвиток міжпарламентської співпраці. У складі Верховної Ради України з 19 листопада 2019 р. діє депутатська група з міжпарламентських зв'язків з ОАЕ, до якої спочатку входило 107 Народних депутатів України, а станом на серпень 2023 р. кількість скоротилася до 94 депутатів. Кількість членів групи говорить про надзвичайно високу увагу до розвитку відносин з Еміратами. Для порівняння станом на серпень 2023 р. депутатська група ВРУ з міжпарламентських зв'язків із Саудівською Аравією налічує 17 депутатів, з Катаром – 15, з Кувейтом – 5, з Бахрейном – 3, з Оманом така група взагалі не була створена [296]. Народні депутати України серед усіх країн РСАДЗ демонструють набагато вищу увагу до розвитку контактів з ОАЕ, що підтверджує перспективність і актуальність відносин з цією країною, а також її регіональний вплив.

У складі Федеральної національної ради ОАЕ 17 скликання також була створена група міжпарламентської дружби з Україною кількістю 6 депутатів на чолі з Сарою Мухаммад Фалякназ. У березні 2021 р. відбулося перше засідання депутатських груп Верховної Ради України та Федеральної національної ради ОАЕ [297]. З огляду на карантинні обмеження переговори проходили в онлайн-режимі, однак вони дали можливість налагодити

контакти, обговорити увесь спектр міжпарламентської взаємодії та питань двосторонніх відносин.

У квітні 2022 р. депутат Федеральної національної ради ОАЕ Алі Аль-Нуеймі був обраний головою робочої групи Міжпарламентського союзу з питань України. У середині липня 2022 р. робоча група відвідала Київ та Москву з метою пошуку можливостей деескалації та мирного вирішення. Під час візиту в Україну відбулася зустріч делегації Міжпарламентського союзу з Головою Верховної Ради України Русланом Стефанчуком [298].

3.2. Торговельно-економічні відносини між Україною та ОАЕ

Торговельно-економічний напрямок співпраці має особливе значення для ОАЕ. Саме економічні показники і перспективи є одними з визначальних критеріїв ефективності та важливості розвитку відносин Еміратів з конкретною країною. З іншого боку, оголосивши економіку найвищим національним інтересом, який має захищати зовнішня політика, ОАЕ періодично використовують торговельно-економічні відносини як привід і аргумент для зміни зовнішньополітичної позиції по відношенню до певної держави. Так трапилося, наприклад, з Туреччиною, коли Емірати заявили про необхідність економічного відновлення після пандемії коронавірусу і нормалізації для цього відносин з Анкарою після періоду жорсткого регіонального протистояння. Подібні «маневри» еміратської дипломатії часто призводять до неправильного розуміння зовнішньої політики ОАЕ, але, за визнанням президентки Еміратського політичного центру Ібтісам Аль-Кетбі, така стратегія дозволяє економіці та політиці йти поруч, що «робить підхід ОАЕ до міжнародних відносин реалістичним» [299].

У рамках зміцнення і розвитку економічної складової відносин між Україною та ОАЕ, насамперед, потрібно виділити запуск роботи Міжурядової комісії з питань торговельно-економічного співробітництва. Цей механізм дає можливість належно координувати та на регулярній основі переглядати увесь

порядок денний торговельно-економічних відносин, а також, у разі наявності, ефективно вирішувати проблемні питання. Створення комісії було передбачено положеннями ст. 9 Угоди між Урядом України та Урядом ОАЕ про економічне, торговельне і технічне співробітництво, яка набула чинності ще у квітні 1995 року [300]. При цьому перше установче засідання комісії відбулося у Києві 17-19 травня 2011 р. під головуванням міністрів закордонних справ України та ОАЕ. У ході роботи Комісії були обговорені та визначені основні напрямки подальшої співпраці, а також механізми активізації торговельно-економічного співробітництва. Друге засідання комісії пройшло 7-8 жовтня 2012 р. в м. Абу-Дабі, третє – 16-17 серпня 2018 р. у м. Київ. Варто підкреслити, що запуск роботи комісії відбувся через 16 років після підписання відповідної угоди. Також початок роботи комісії співпадає з третім етапом розвитку зовнішньої політики ОАЕ, коли Емірати стали більш активними за межами регіону БС.

З 2021 р. над економізацією відносин активно працювала Українсько-еміратська координаційна рада, створена за результатами візиту Президента України в ОАЕ у лютому 2021 р. Вже через 10 днів після зазначеного візиту відбулося її перше засідання. Зазначена рада, фактично, взяла на себе функції Міжурядової комісії. У її роботі окрім керівництва ОПУ взяли участь віцепрем'єр-міністр-міністр цифрової трансформації М.Федоров, міністр аграрної політики та продовольства Р.Лещенко, голова Державного агентства автомобільних доріг О.Кубраков, голова Фонду державного майна Д.Сенниченко, генеральний директор ДК «Укроборонпром» Ю.Гусєв, заступниця міністра внутрішніх справ Т.Ковальчук. Склад учасників свідчить про пріоритети української сторони.

З урахування зацікавленості еміратської сторони основними напрямками взаємодії визначені продовольча безпека, інвестиційне, військово-технічне співробітництво, співпраця у сфері кредитування, ІТ та кібербезпеки. Голова еміратської частини Українсько-еміратської координаційної ради, міністр з питань кліматичних змін та екології ОАЕ

Мар'ям Аль-Мхейрі наголосила, що мета полягає у тому, щоб у 10 разів збільшити рівень нафтової торгівлі між країнами, тобто з 806 мільйонів до 8 мільярдів доларів США [301]. Українську частину ради очолює керівник Офісу Президента України Андрій Єрмак, що підкреслює високий пріоритет відносин з ОАЕ для України. А. Єрмак відзначив, що Україна розраховує на збільшення присутності еміратського бізнесу і готова забезпечити для цього відповідні умови, зокрема державні гарантії для великих інвесторів, прозоре законодавство і проведення приватизації.

Упродовж 2021 р. М.Аль-Мхейрі тричі відвідувала Україну для проведення переговорів з українською стороною і участі у міжнародних заходах. Така інтенсивність свідчить про зацікавленість ОАЕ у поглибленні торговельно-економічних відносин і виведенні їх на новий рівень. Водночас це підтверджує пріоритетність і важливість політичного діалогу, а також особистих відносин з президентом ОАЕ, оскільки саме за результатами переговорів у лютому 2021 р. в Абу-Дабі з Президентом України М.Аль-Мхейрі отримала доручення активізувати український напрямок.

Еміратський міністр відвідала Міжнародну спеціалізовану виставку «Зброя та безпека 2021», яка 15-18 червня 2021 р. проходила у Києві, і провела переговори з віцепрем'єр-міністром України – міністром з питань стратегічних галузей промисловості України Олегом Уруським [302]. У рамках виставки еміратську делегацію ознайомили з новітніми зразками української військової техніки та озброєння. Під час переговорів з О.Уруським були обговорені поточний стан військово-технічної співпраці та перспективи подальшої взаємодії у сфері виробництва та використання безпілотних систем, ракетобудування, високоточного озброєння, двигунобудування, бронетанковій галузі та інші напрямки.

За кілька місяців М.Аль-Мхейрі взяла участь у Міжнародному оборонному інвестиційному форумі, який 12 серпня 2021 р. проходив у Києві, і провела чергові переговори з О.Уруським [303]. Були обговорені напрями

співробітництва, зокрема у авіаційній та космічній галузі, які становлять обопільний інтерес.

У вересні 2021 р. голова еміратської частини Українсько-еміратської координаційної ради перебувала в Україні з метою активізації агропромислового блоку відносин. Під час переговорів з міністром аграрної політики та продовольства України Романом Лещенком були обговорені питання щодо основних аспектів залучення інвестицій та реалізації інвестиційних проектів в аграрний сектор України [304]. Українська сторона інформувала еміратську делегацію про реалізацію земельної реформи та старт іригаційної реформи, які створюють сприятливі умови для інвестування.

За даними Державної митної служби України, найбільшу частку у товарообігу між Україною та ОАЕ до повномасштабної агресії РФ займала продукція агропромислового комплексу (понад 50%) і металургійна продукція (близько 30%). У таблицях 2 і 3 наведені кількісні показники торгівлі товарами та послугами між Україною та ОАЕ у період 2015-2021 рр. Як видно зі статистики Державної митної служби України, до початку російської агресії відбувалося стабільне зростання товарообігу. У 2020 р. зафіксований невеликий спад у торгівлі товарами і послугами через вплив пандемії коронавірусу. Однак вже за результатами 2021 р. загальний обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ОАЕ не тільки відновився, але й встановив рекорд, сягнувши 1 млрд 147,4 млн дол США. Це є найбільшим показником за всю історію двосторонніх торговельно-економічних відносин між Україною та ОАЕ.

Таб. 2. Зовнішня торгівля товарами Україна-ОАЕ (млн дол. США). Джерело: Автор на основі даних Державної митної служби України

Показники	Рік						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Товарообіг	359,4	341	444	565,3	606,6	500	616,2

Експорт	301,8	277,6	384,6	486,1	526,1	439,1	530,8
Імпорт	57,6	63,4	59,4	79,2	80,5	60,9	85,4
Сальдо	244,2	214,2	325,2	406,9	445,6	378,2	445,4

Таб. 3. Зовнішня торгівля послугами Україна-ОАЕ (млн. дол. США). Джерело: Автор на основі даних Державної митної служби України

Показники	Рік						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Обсяг торгівлі	294	269	334,7	394,3	458,7	400,4	531,2
Експорт	204,7	170	216,6	255	346,6	324,5	406,8
Імпорт	89,3	99	118,1	139,3	112,1	75,9	124,4
Сальдо	115,4	71	98,5	115,7	234,5	248,6	282,4

Повномасштабна агресія РФ проти України драматично вплинула на торговельно-економічну співпрацю з ОАЕ, значно обмеживши можливості України експортувати основні позиції – агропромислову та металургійну продукцію. За інформацією міністерства економіки України, загальний товарообіг з рекордних 1,147 млрд дол. США у 2021 р. впав до 293,9 млн дол. США у 2022 р., з яких український експорт склав 205,9 млн дол. США [305].

Мал. 4. Загальний товарообіг між Україною та ОАЕ у 2015-2022 рр.

Джерело: Автор на основі даних Державної митної служби України та Міністерства економіки України

З метою розвитку торговельно-економічної співпраці та інвестиційного співробітництва Україна та ОАЕ 5 грудня 2022 р. розпочали роботу над укладенням Угоди про всеосяжне економічне партнерство (СЕРА). Перший віцепрем'єр-міністр – міністр економіки України Юлія Свириденко вважає, що підписання СЕРА розкриє потенціал співпраці у сфері торгівлі та інвестицій, зокрема за рахунок просування цифрової економіки, агропромисловості, ІТ-сектору, використання логістичних можливостей ОАЕ. Також надзвичайно перспективним міністерство економіки України вважає співробітництво в інфраструктурних проєктах, енергетиці, фармацевтичній промисловості, у сферах інновацій, розробок і технологій [306]. Таким чином, не зважаючи на російську агресію, Україна намагається використати усі наявні інструменти для зміцнення економічних зв'язків з ОАЕ і лібералізації торгівлі з Еміратами.

Для відновлення і більш швидкого зростання товарообігу номенклатура товарів має розширюватися за рахунок продукції з високою доданою вартістю. У цьому контексті значні сподівання покладаються на військово-технічну

співпрацю, здатну розширити товарообіг сучасною високотехнологічною продукцією. Під час візиту Президента України до ОАЕ у 2021 році Державний концерн «Укроборонпром» підписав угоди про співпрацю з основним еміратським оборонно-промисловим холдингом «EDGE Group» та підрозділом закупок збройних сил ОАЕ Tawazun Economic Council, яка передбачають інвестиції та спільні проєкти на понад 1 млрд дол. США [307]. За словами виконавчого директора «EDGE Group» Фейсала Аль-Баннаї, еміратська сторона у захваті від можливостей ОАЕ та України для розвитку ВТС. Звичайно, російська агресія обмежує військово-технічну співпрацю, однак водночас створює низку потенційних можливостей для спільної роботи у майбутньому, враховуючи унікальний досвід України у бойовому застосуванні озброєння і військової техніки, а також стрімкого розвитку ВПК України в умовах протистояння агресії РФ.

Говорячи про інвестиції, то, за даними Національного банку України, станом на кінець 2018 р. прямі інвестиції в Україну з ОАЕ становили 42 млн дол. США. У 2019 р. НБУ зафіксував 17,2 млн дол. США прямих інвестицій з ОАЕ, у 2020 р. – 7,3 млн дол. США, у 2021 р. – 14,4 млн дол. США [308].

Україна і ОАЕ отримали успішний досвід масштабного інвестиційного партнерства. У червні 2020 р. один з найбільших у світі операторів портів еміратська компанія DP World викупила контрольний пакет акцій (51%) контейнерного терміналу ТІС у порту «Південний» в Одеській області [309]. За словами виконавчого директора DP World Султана бін Сулаєма, купівля контейнерного терміналу ТІС відкрила можливість для роботи на дуже привабливому українському ринку. Для України це також гарна можливість приєднатися до глобальної сучасної логістичної мережі, якою управляє DP World у 54 країнах світу. Зокрема у регіоні Чорного моря еміратці утворили мережу з трьох терміналів в Україні, Туреччині та Румунії, що дає можливість посилення регіональних ланцюгів поставок.

Професор еміратського Університету Заїда Адам Кшимовські звертає увагу на важливість політичних та економічних відносин України з ОАЕ для

країн Люблінського трикутника. Він особливо підкреслює перспективи, пов'язані з початком роботи DP World в Україні. На його думку це розширює стратегічний вимір Люблінського трикутника та пов'язаної з ним міжнародної економічно-інфраструктурної Ініціативи трьох морів [310].

Агресія РФ вплинула на цей позитивний інвестиційний кейс. У липні 2023 р. через продовження співпраці з РФ і підписання угоди з російською державною корпорацією «Росатом» щодо розвитку Північного морського шляху Національне агентство з питань запобігання корупції внесло оператора DP World до переліку міжнародних спонсорів війни [311]. Внаслідок цього рішення DP World понесе іміджеві втрати.

Важливим інструментом активізації торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва між Україною та ОАЕ є участь українських урядових делегацій та українського бізнесу у численних спеціалізованих міжнародних виставках, які проходять на території Еміратів, зокрема виставка оборонних технологій IDEX, авіакосмічний салон Dubai AirShow, виставка сільськогосподарських та харчових продуктів Gulfood, виставка комп'ютерних технологій та електроніки GITEX, виставка будівельних технологій Big 5 Global, виставка енергетичної промисловості ADIPEC.

3.3. Позиція ОАЕ по відношенню до повномасштабної агресії Російської Федерації проти України

Враховуючи роль ОАЕ як одного з регіональних лідерів та провідного логістичного, бізнесового і фінансового центру БС, позиція Еміратів по відношенню до російської агресії проти України має важливе значення. Потрібно брати до уваги вагу ОАЕ на глобальному нафтовому ринку та те, що країна у 2022-2023 рр. посідає місце непостійного члена Ради Безпеки ООН. Емірати офіційно заявляють про готовність здійснювати посередництво та підтримувати будь-які ініціативи задля мирного розв'язання конфлікту, і бачення природи російської агресії та позиція щодо неї еміратської сторони

має пряме відношення до ефективності та якості посередницьких зусиль, а також до міжнародних санкцій проти РФ, яка для обходу міжнародних обмежень намагається максимально використати потенціал ОАЕ. Також позиція ОАЕ по відношенню до агресії РФ проти України має важливе значення для оцінки зовнішньої політики Еміратів на сучасному етапі.

Початок російської збройної агресії проти України у 2014 р. відчутно вплинув на порядок денний двосторонніх українсько-еміратських відносин. Втім, до повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 р. здатність еміратської дипломатії до швидкої адаптації і концентрація на економіці дозволяли вибудовувати співпрацю з Україною з мінімальними втратами.

У спробі максимально убезпечити себе від негативних наслідків в контексті відносин з Україною та РФ ОАЕ свідомо не взяли участь у голосуванні за ключову для Києва резолюцію ГА ООН A/RES/68/262 «Територіальна цілісність України» від 27.03.2014 р. [312]. Емірати не підтримали Росію в її агресії проти України та спробі анексії українських територій. Навіть започаткування стратегічного партнерства з РФ у 2018 р. не змусило ОАЕ визнати спробу анексії Криму чи підтримати інші наслідки російської агресивної політики по відношенню до України.

Офіційна позиція ОАЕ до лютого 2022 р. полягала у заклику до діалогу і вирішенні питань шляхом переговорів. Як зазначила постійний представник ОАЕ при ООН Лана Нуссейбе 31 січня 2022 р. під час засідання РБ ООН, присвяченого ситуації уздовж російсько-українського кордону, «конфлікт в Європі» вимагає серйозного діалогу у рамках існуючих механізмів, вказуючи при цьому на принципи суверенітету, територіальної цілісності і добросусідства як незамінні елементи підтримки міжнародного миру та безпеки [313]. Як бачимо, до 24 лютого 2022 р. ОАЕ намагалися уникати прямих згадок про «агресію РФ», вживаючи інші вирази для реагування на події.

Упродовж півтора року від початку повномасштабної російської агресії проти України Об'єднані Арабські Емірати жодного разу офіційно (на рівні

керівництва країни, міністерства закордонних справ, офіційних представників, урядовців) не засудили неспровокований збройний напад РФ на Україну або будь-який з численних воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноцид, екоцид, вчинені російськими військами на українській території. Утримуючись від критики і засудження російських дій та намагаючись тримати «нейтралітет», ОАЕ наголошують на необхідності мирного рішення та переговорів між сторонами конфлікту, не пропонуючи конкретних шляхів завершення агресії.

Під час основного еміратського дискусійного форуму Abu Dhabi Strategic Debate, який відбувся 14-15 листопада 2022 р., м. Абу Дабі, дипломатичний радник президента ОАЕ А. Гаргаш спробував пояснити зовнішньополітичну стратегію Еміратів і умовно «нейтральну» позицію країни щодо російської агресії. Він підкреслив, що ОАЕ принципово розглядають «трагічну ситуацію в Україні» у рамках міжнародного законодавства, особливо принципу національного суверенітету. Водночас Емірати виходять з того, що тільки дипломатичне рішення може розв'язати цей конфлікт та інші кризові ситуації, тому потрібно залишати двері для діалогу відчиненими [314]. ОАЕ, за словами еміратського дипломата, залишатимуться на чолі цього процесу, на власному прикладі демонструючи розбудову мостів, економічних та гуманітарних відносин з країнами регіону, зокрема з тими, з якими існують серйозні політичні розбіжності. Важливо, що А.Гаргаш розглядає «війну в Україні» крізь призму поглиблення поляризації між великими країнами, наголошуючи на тенденції бінарного розділення на «нас та їх» у міжнародних відносинах. Тобто ключовий радник, який має значний вплив на формування зовнішньої політики ОАЕ, говорить про принципове значення національного суверенітету, однак при цьому виходить з того, що агресія РФ загрожує поляризацією міжнародного середовища. Тобто еміратський дипломат оцінює наслідок, а не причину.

За місяць А. Гаргаш під час World Policy Conference в Абу-Дабі 10 грудня 2022 р. заявив: «Наша позиція по Україні чітка. Занадто спрощено

говорити, що ми нейтральні щодо України. ОАЕ не нейтральні» [315]. За його словами, країна зазнає вплив російської агресії і намагається знайти правильний баланс між принципами безпеки, стабільності та процвітання, а також необхідністю знайти політичне вирішення конфлікту. Спроба знайти баланс є найбільш характерною рисою зовнішньої політики ОАЕ у контексті російської агресії.

При цьому у політичному діалозі на вищому рівні ОАЕ проявляють помітно вищу увагу до Росії, ніж до України. З 24 лютого 2022 р. офіційно зафіксовано, що президент ОАЕ Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян чотири рази контактував з президентом України Володимиром Зеленським (телефонні розмови 30 березня 2022 р., 18 травня 2022 р., 17 жовтня 2022 р. та 19 січня 2023 р.). Контакти з президентом РФ Володимиром Путіним були значно більш інтенсивними (телефонні розмови 1 березня 2022 р., 17 травня 2022 р., 7 грудня 2022 р., 26 червня 2023 р. та візити до Росії 11 жовтня 2022 р. і 16 червня 2023 р.).

За всю історію двосторонніх відносин між Україною та ОАЕ не відбулося жодного візиту еміратського президента до Києва. Водночас зустрічі лідерів ОАЕ та РФ відбуваються достатньо регулярно. Останні такі переговори мали особливе значення, бо відбувалися на фоні повномасштабної російської агресії проти України та фактів масових злочинів, скоєних російськими військовими проти українського народу.

Розуміючи несприятливі обставини візиту і непересічну «токсичність» В.Путіна, напередодні візиту до РФ Міністерство закордонних справ ОАЕ оприлюднило офіційну заяву, якою підкреслило, що візит президента Еміратів до Росії має на меті сприяння безпеці та стабільності у регіоні та світі, посилення конструктивної співпраці між регіональними та глобальними силами, а також підтримку контакту з усіма сторонами «кризи в Україні» для знаходження ефективного політичного рішення [316]. Еміратське зовнішньополітичне відомство наголосило, що переговори стосуватимуться саме подій в Україні, оскільки ОАЕ прагнуть досягти позитивних результатів

для зменшення військової ескалації та гуманітарних наслідків, а також досягти політичного врегулювання для досягнення глобального миру та безпеки.

Для зменшення потужного негативного впливу на імідж ОАЕ та його керівництва візит характеризувався як «історичний», як складна і почесна «місія миру», а образ еміратського президента висвітлювався як одного з небагатьох світових лідерів, здатних завдяки тісним особистим відносинам з російським президентом впливати на нього та здійснювати ефективні посередницькі зусилля. Під час переговорів М.З.Аль Нагаяна з В.Путіним еміратський лідер поводився з підкресленою повагою, намагаючись максимально продемонструвати своє прихильне ставлення до російського президента. Вітаючи його з днем народження, президент ОАЕ двічі використав звернення «сіді», яке у країнах Аравійського півострову вживається для шанобливого звернення до старших (за віком, посадою). В.Путін також намагався продемонструвати особливо близькі відносини з еміратським президентом і одягнув його у своє пальто [317].

Як наголошувало видання генерального штабу збройних сил ОАЕ «Дар'а аль-Ватан», саме час візиту надав йому виняткової важливості і засвідчив свідомий і розумний дипломатичний крок ОАЕ, спрямований на зниження рівня напруги, яка загрожує всьому світу [318]. Головною глобальною загрозою визнаються російські ядерні погрози і, саме виходячи з ядерного статусу РФ, передбачається «збереження її обличчя» і поступки з боку України. Еміратське посередництво на офіційному рівні не розрізняє агресора і жертву агресії, а також не вірить і не бачить основні принципи Статуту ООН, зокрема територіальну цілісність як основу для пошуку реальних шляхів припинення російської агресії. Це ставить під сумнів незаангажованість еміратської позиції і здатність ОАЕ бути ефективним посередником.

Дипломатичний радник президента ОАЕ Анвар Гаргаш за результатами телефонної розмови президентів України та Еміратів, яка відбулася 17 жовтня 2022 р. після візиту до РФ, зазначив, що вона відбулася у рамках постійних

зусиль еміратської сторони, спрямованих на деескалацію, пошук політичного рішення і припинення людських страждань. А.Гаргаш підкреслює, що президент ОАЕ вірить у важливість підтримання контактів для посилення діалогу та пошуку політичних рішень «українській війні» [319]. У першу чергу, йдеться про віру у важливість продовження контактів і співпраці з Росією.

Колишній заступник міністра оборони ОАЕ Абдулла Аль-Хашемі у матеріалі «Емірати і будівництво спільної основи», опублікованому провідною еміратською газетою «Аль-Іттіхад» за результатами візиту президента ОАЕ до РФ, наголошує, що Росія не приховує свого сильного прагнення до деескалації в обмін на «прийнятне рішення», зокрема у контексті наближення НАТО до російських кордонів [320]. Він підкреслює, що неприпустимо, щоб ця ескалація закінчилася ядерною чи біологічною війною, яка знищить світ, якщо не буде знайдена «спільна основа», яку ОАЕ і намагаються побудувати. А.Аль-Хашемі транслює російські тези про «наближення НАТО», російський ядерний шантаж і погрози знищення світу, пропонуючи еміратське посередництво як рятівне коло для людської цивілізації. Водночас він не говорить, що світовий порядок будується на принципах, закладених в основу Статуту ООН, і тільки вони можуть стати пропонованою «спільною основою» для справедливого стійкого миру, але аж ніяк не широко поширені на БС наративи російської пропаганди.

Президент ОАЕ 16 червня 2023 р. здійснив другий неоголошений робочий візит до РФ, у рамках якого зустрівся у м. Санкт-Петербург з президентом Росії В.Путіним. Цей візит був направлений на допомогу Росії і особисто російському президенту у подоланні міжнародної ізоляції та інших викликів, пов'язаних з агресією проти України. Так само свого часу ОАЕ виводили з ізоляції С.Хуссейна після нападу на Кувейт, а зараз допомагають вийти з ізоляції Б.Аль-Асаду і В.Путіну. Під час переговорів еміратський лідер назвав В.Путіна «своїм другом» і подякував за усебічне сприяння еміратським компаніям. МБЗ висловив подяку, що ОАЕ і він особисто змогли взяти участь

у врегулюванні конфлікту в Україні, підкресливши готовність і у подальшому брати участь у будь-яких зусиллях по стабілізації ситуації. Явно натякаючи на потужний зовнішній тиск, М.З.Аль Нагаян зазначив, що хотів би «більш спокійної» ситуації у світі, щоб можна було подвоїти обсяги співпраці з РФ. Він підкреслив прагнення ОАЕ продовжувати розвиток стратегічного партнерства з РФ, а також іншими країнами світу з метою забезпечення умов розвитку і процвітання для всіх членів міжнародної спільноти.

Найбільш яскравий момент спілкування МБЗ з В.Путіним, який продемонструвала російська пропагандистська телекомпанія RT, стався під час огляду експозицій Петербурзького міжнародного економічного форуму. Президент ОАЕ сказав: «Пане президент, ми стикаємося зараз з багатьма погрозами, особливо що стосується "російської ситуації", однак ми прийняли рішення і, слава Аллаху, рухаємося, не дивлячись на західні умови». Подібні слова прямо свідчать про прийняте еміратським лідером рішення підтримувати РФ і особисто В.Путіна в умовах російської агресії проти України. М.З.Аль Нагаян визнав, що Емірати зазнають тиску з боку США/Заходу через свою позицію, однак свідомо йдуть на ризик заради розвитку відносин з РФ і формування багатопольярного міжнародного порядку. Повномасштабна російська агресія проти України підштовхнула президента ОАЕ до більш активних зовнішньополітичних дій по розвитку контактів з потенційними центрами сили багатопольярного світу, зокрема РФ.

Для ОАЕ це «прорахований ризик», на який вони готові піти, і він є частиною зовнішньої політики країни щодо деескалації та діалогу у все більш поляризованому світі. Так прокоментував дипломатичний радник президента ОАЕ А.Гаргаш візит М.З.Аль Нагаяна до РФ. За його словами, «ця поляризація має бути зламана», зокрема за рахунок діалогу з російським президентом [321]. Емірати вважають, що замість невтручання обрали тактику «позитивного зіткнення» з конфліктом шляхом посередницьких зусиль, яка сприяє розбудові глобального впливу країни. Як підкреслює А.Гаргаш, Емірати вірять у важливість збереження контактів і політичні рішення як

єдиний спосіб «закладення основ міжнародної системи» [322]. Цими словами він підкреслює свою роль одного з архітекторів еміратської зовнішньої політики в епоху завершення «гегемонії Заходу» і переходу до багатополярного світу.

Надзвичайно важливу роль грають особисті контакти МБЗ з В.Путіним. Факт теплих персональних відносин двох лідерів підтверджують еміратські урядовці та дипломати. Видання ГШ ЗС ОАЕ «Дар'а аль-Ватан» наголошує, що дружні відносини керівництва країн відіграють позитивну і впливову роль на посилення співпраці. Підкреслюється, що останній саміт у Санкт-Петербурзі (16 червня 2023 р.) став 11-ою зустріччю президентів з 2012 р., що підтверджує глибину взаєморозуміння і контактів. Окремо акцентується, що В.Путін називає МБЗ «старим надійним другом», а МБЗ – В.Путіна «своїм другом [323].

Настільки близькими відносини МБЗ з В.Путіним були не завжди. Як свідчать доповіді посольства США в ОАЕ, ще у 2009 р. у приватних розмовах з американськими представниками тодішній спадкоємний принц Абу-Дабі М.З.Аль Нагаян наголошував на необхідності контролювати РФ, зокрема у контексті ВТС з Іраном, і визнавав, що не є «дуже досвідченим у відносинах з Росією», тому просив підтримки Вашингтона у цьому питанні. Водночас він наголошував, що росіян важко у чомусь переконати, що їм потрібні дві речі: герой, якого роблять з Путіна, і злодій, якого роблять з США, і при цьому РФ буде у найбільшому вииграші від дестабілізації Затоки [324]. МБЗ мав занепокоєння щодо дестабілізуючої ролі РФ у регіоні Затоки, покладаючи надії на підтримку США. Однак падіння довіри до Сполучених Штатів у контексті «арабської весни» і СВПД призвело до активізації відносин з РФ і особистих контактів МБЗ з російським президентом.

Контакти на рівні міністрів закордонних справ також говорять про більшу увагу Еміратів до російської сторони, особливо за рахунок візиту міністра закордонних справ ОАЕ А.З.Аль Нагаяна до РФ. Керівник еміратського зовнішньополітичного відомства відвідав Москву 17 березня

2022 р. саме під час початкової фази повномасштабної російської агресії. Відбулася також телефонна розмова міністрів закордонних справ ОАЕ та РФ (28 лютого 2022 р.), зустріч у рамках сегменту високого рівня 77-ї сесії ГА ООН (24 вересня 2022 р.), візит С.Лаврова до ОАЕ (3 листопада 2022 р.), переговори у рамках міністерської зустрічі «Друзі БРІКС» (2 червня 2023 р.). Водночас на офіційному рівні міністри закордонних справ України та ОАЕ провели онлайн-зустріч (3 червня 2022 р.), телефонну розмову (11 серпня 2022 р.) та зустріч у рамках сегменту високого рівня 77-ї сесії ГА ООН (22 вересня 2022 р.).

Еміратське МЗС повідомило, що у Москві А.З.Аль Нагаян обговорив з С.Лавровим шляхи розвитку відносин стратегічного партнерства між країнами, а також наголосив на необхідності досягнення мирного врегулювання між Росією та Україною, висловивши готовність ОАЕ підтримувати зусилля, спрямовані на пошук вирішення «кризи» і припинення вогню [325]. Еміратський міністр заявив, що ОАЕ цінують усебічну співпрацю та міцні відносини з Російською Федерацією, які досягли рівня стратегічного партнерства. Під час переговорів з С.Лавровим в Абу-Дабі А.З.Аль Нагаян також наголошував на важливості стратегічного партнерства, відзначаючи, що остання зустріч президентів відображає стрімке зростання співпраці між двома країнами [326].

На міжпарламентському рівні голова Федеральної національної ради ОАЕ Сакр Гоббаш 23-27 травня 2023 р. здійснив офіційний візит до РФ. Він провів переговори з головою Ради Федерації В.Матвієнко, виступив перед Радою Федерації, а також взяв участь у Х Невському міжнародному екологічному конгресі (25-26 травня 2023 р., м. Санкт-Петербург). Під час переговорів з В.Матвієнко С.Гоббаш підтвердив, що ОАЕ продовжать розвиток співробітництва з РФ у всіх сферах. Під час першого в історії двосторонніх відносин виступу перед Радою Федерації С.Гоббаш також наголосив, що російсько-еміратські парламентські відносини мають потужну

основу і є складовою стратегічного партнерства між ОАЕ та РФ, яке активно розвивається останніми роками.

На рівні посольств ОАЕ в Україні та РФ фіксується тотальний дисбаланс уваги на користь російської сторони. З початку російської агресії відбулося близько 30 зустрічей посла ОАЕ в РФ М.Аль-Джабера зі спецпредставником президента РФ з Близького Сходу та Африки, заступником міністра закордонних справ РФ М.Л.Богдановим. За значний вклад у розвиток відносин з Росією еміратському послу вручили нагрудний знак «За взаємодію» МЗС РФ [327], а також він був нагороджений президентом РФ орденом Дружби [328]. Для порівняння активності роботи еміратського дипломатичного корпусу в нашій державі, то після 24 лютого 2022 р. посольство ОАЕ в Україні призупинило свою роботу в Києві і упродовж року не відновило повноцінне функціонування. Еміратський дипломатичний корпус виїхав до Румунії, намагався виконувати обов'язки дистанційно і його зусилля фіксувалися під час доставки гуманітарної допомоги в Україну [329], однак, фактично, посольство ОАЕ в Києві з початку російської агресії не працює і не надає консульські послуги.

Окрім поглиблення політичного діалогу спостерігається і активізація російсько-еміратської торговельно-економічної співпраці. За інформацією міністерства економіки ОАЕ, товарообіг між ОАЕ та РФ зріс удвічі до 10,78 млрд дол. США у 2022 р. (5,16 млрд у 2021 р.), що значно менше ніж ненафтова торгівля з КНР (77,3 млрд у 2022 р., 60,8 млрд у 2021 р.) чи з США (32,9 млрд у 2022 р., 24,5 млрд у 2021 р.), однак помітно більш товарообігу між Україною та ОАЕ, який впав через російську агресію.

Враховуючи заяви і контакти на вищому рівні, дипломатичну і міжпарламентську активність, можна констатувати, що президент ОАЕ і міністерство закордонних справ Еміратів уникають прямих заяв та коментарів з приводу агресії РФ проти України, згадуючи і говорячи про т.зв. «українську кризу» лише у контексті певних подій. Контент-аналіз заяв еміратського зовнішньополітичного відомства [330] і постійного представництва ОАЕ при

ООН [331] дає змогу зробити висновок, що Об'єднані Арабські Емірати не вважають РФ країною-агресором.

Аналіз 51 заяви і виступу постійного представництва ОАЕ при ООН, а також 19 заяв і повідомлень МЗС ОАЕ у період з 24 лютого 2022 р. по 24 серпня 2023 р. (таблиця №4) свідчить, що Об'єднані Арабські Емірати на офіційному рівні категорично уникають характеристики Російської Федерації як країни-агресора. Привертає увагу, що ОАЕ підтримали такі важливі для України резолюції Генеральної Асамблеї ООН як «Агресія проти України», «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН», «Принципи Статуту ООН, що лежать в основі всебічного, справедливого і міцного миру в Україні», однак у жодній із проаналізованих офіційних заяв, виступів і повідомлень ОАЕ не називають РФ агресором і взагалі не вживають термін «агресія» у контексті подій в Україні.

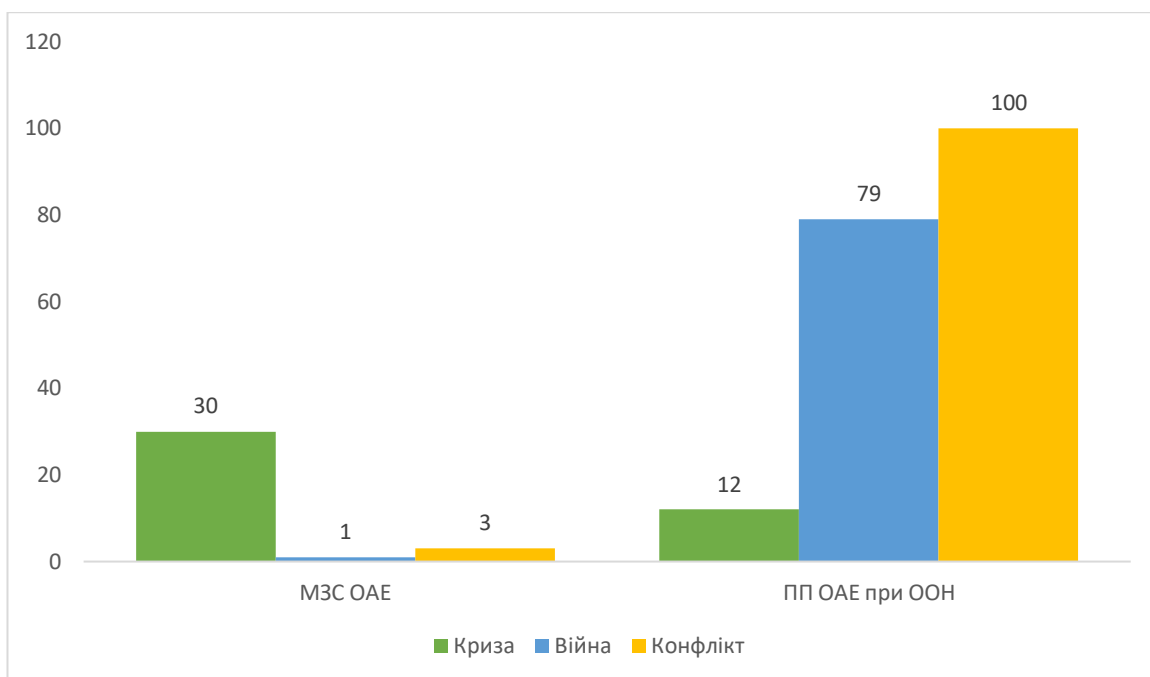
Таб. №4. Аналіз заяв і виступі МЗС ОАЕ та ПП ОАЕ при ООН. Джерело: автор на основі даних аналізу заяв і повідомлень МЗС ОАЕ та ПП ОАЕ при ООН

Терміни, які використовують ОАЕ у контексті російської агресії проти України	Постійне представництво ОАЕ при ООН (51 заяв і виступів)	Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва ОАЕ (19 заяв і повідомлень)
this/the conflict/ the conflict in Ukraine	100	3
this/the war/ the war in Ukraine	79	1
this/the crisis/ the crisis in Ukraine/Ukrainian crisis	12	30
the (serious) developments in Ukraine	2	
the continued fighting in Ukraine	1	
the tragedy in Ukraine	1	

aggression/ Russian aggression	0	0
--------------------------------	---	---

При цьому найбільш вживаними термінами по відношенню до подій в Україні є «конфлікт», «війна» і «криза». Міністерство закордонних справ ОАЕ вживає термін «криза», повністю нівелюючи відповідальність Росії за початок агресії і підтримуючи наратив про протистояння США/Заходу з Росією. Використання терміну «криза» дозволяє еміратській дипломатії уникати згадування Росії у контексті подій в Україні. Упродовж півтора року МЗС ОАЕ продовжує використання терміну «криза в Україні». Зовнішньополітичне відомство ОАЕ навмисно інформаційно виносить РФ за рамки «агресії», аргументуючи це необхідністю балансування інтересів і збереження можливостей діалогу з усіма сторонами.

Постійне представництво ОАЕ при ООН вживало термін «криза» на початковому етапі, однак згодом відмовилося від нього на користь «конфлікту» та «війни», при цьому також уникаючи згадок про Росію. У переважній більшості заяв і виступів міститься заклик до необхідності діалогу і мирного вирішення конфлікту, зокрема на основі Статуту ООН, збереження суверенітету і територіальної цілісності України, висловлюється занепокоєння гуманітарною ситуацією в Україні, впливом на глобальну продовольчу безпеку та економічну ситуацію у світі. Водночас ОАЕ вважають за необхідне врахувати і безпекові занепокоєння Росії, щоб побудувати стійку регіональну структуру безпеки.

Мал. 4. Терміни, які використовуються МЗС ОАЕ та ПП ОАЕ при ООН
Джерело: автор на основі даних аналізу заяв і повідомлень МЗС ОАЕ та ПП ОАЕ при ООН

Різниця у термінології МЗС ОАЕ та ПП ОАЕ при ООН щодо російської агресії помітна і її можна пояснити більшою залученістю ПП ОАЕ до міжнародної дискусії, більшим тиском з боку міжнародних партнерів і створенням умов для балансування інтересів між різними сторонами.

Не дивлячись на відмову офіційно визнавати РФ країною-агресором, ОАЕ підтримали такі ключові для України резолюції Генеральної Асамблеї ООН як ES-11/1 «Агресія проти України» від 2 березня 2022 р., ES-11/2 «Гуманітарні наслідки агресії проти України» від 24 березня 2022 р., ES-11/4 «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН» від 12 жовтня 2022 р. та ES-11/6 «Принципи Статуту ООН, що лежать в основі всеохоплюючого, справедливого та сталого миру в Україні» від 23 лютого 2023 р.

При цьому ОАЕ утрималися під час голосування за резолюцію ES-11/3 «Призупинення права на членство Російської Федерації у Раді з прав людини» від 7 квітня 2022 р. та резолюцію ES-11/5 «Сприяння здійсненню правового

захисту та забезпеченню відшкодування збитків у зв'язку з агресією проти України» від 14 листопада 2022 р.

Враховуючи результати голосування ОАЕ під час 11-ої надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН, можна констатувати, що Емірати готові голосувати за резолюції ГА ООН, які підтримують територіальну цілісність і суверенітет України, закликають до негайного виведення російських військ з території України, недопущення подальшого загострення гуманітарної ситуації в нашій державі. Це важливий політичний сигнал, однак він не має прямих наслідків для РФ. Більш того, голосування «за» зазначені резолюції контрастує з офіційними заявами МЗС ОАЕ, де фіксується категоричне небажання визнавати Російську Федерацію агресором і визначати російські дії «агресією».

Водночас ОАЕ продемонстрували неготовність голосувати за резолюції, які мають або можуть мати конкретні наслідки для Росії, а саме призупинення членства у Раді з прав людини і створення механізмів притягнення РФ до відповідальності та відшкодування завданих Україні збитків.

ОАЕ не підтримали призупинення членства Росії у Раді з прав людини, наголошуючи, що міжнародні організації були створені не для того, щоб бути «клубом однодумців» [332]. Еміратська сторона переконана, що з РФ потрібно підтримувати діалог, зокрема на майданчику міжнародних організацій. Пояснюючи позицію стосовно небажання підтримати резолюцію про механізм компенсацій, ПП ОАЕ при ООН відзначило, що Емірати стурбовані потенційними наслідками щодо важливих міжнародних правових принципів, таких як суверенна рівність і суверенний імунітет. ОАЕ вважають, що текст резолюції нечіткий і неточний, і документ не повинен використовуватися для санкціонування односторонніх дій, включно з конфіскацією активів для виплати відшкодування і репарацій [333].

ОАЕ на офіційному рівні підкреслюють, що не вірять у військове рішення конфлікту, тому закликають до пошуку політико-дипломатичних шляхів і продовжують розвиток відносин з РФ. Намагаючись уникнути

критики з приводу такого «негативного нейтралітету», ОАЕ концентрують увагу на гуманітарному аспекті агресії і підкреслюють саме свою гуманітарну роль у наданні допомоги українському населенню. Свою більшу увагу до стратегічного партнерства з РФ і політичну підтримку Росії у контексті агресії ОАЕ намагаються балансувати згаданим вище голосуванням в ГА ООН і наданням гуманітарної підтримки. На початку російського вторгнення Емірати виділили 5 млн. дол. США до фонду ООН з підтримки українських біженців [334]. У жовтні 2022 р. президент ОАЕ розпорядився виділити ще 100 млн дол. США на гуманітарну допомогу для України [335]. Також за результатами зустрічі 7 березня 2023 р. в Абу-Дабі Першої леді України О.Зеленської та президента ОАЕ М.З.Аль Нагаяна Емірати прийняли рішення виділити 4 млн дол. США Фондації Олени Зеленської на будівництво 10 дитячих будинків сімейного типу [336].

Враховуючи загальні обсяги еміратської закордонної допомоги, виділені Україні кошти є мізерними. Основний обсяг виділених коштів (100 млн дол. США) станом на середину 2023 р. не був використаний навіть на 10%. Водночас значна частина допомоги йде на покриття логістичних витрат.

Більш важливим для України з політичної точки зору в плані балансування підтримки РФ стала участь міністра з питань зміни клімату і навколишнього середовища ОАЕ, голови офісу з міжнародних питань Офісу президента ОАЕ М. Аль-Мхейрі у третьому саміті Кримської платформи. Щоб максимально зменшити вплив на відносини з Росією М. Аль-Мхейрі приєдналася до панелі по захисту прав людини та міжнародного гуманітарного права. Вона жодним чином не згадувала РФ або окупацію Криму, аполітично підкреслюючи необхідність надання гуманітарної допомоги нужденним і роль ОАЕ у цьому питанні [337]. Також у плані балансування варто розглядати участь генерального секретаря Вищої ради національної безпеки ОАЕ Алі Аль-Шамсі у зустрічі на рівні радників з національної безпеки та політичних радників для обговорення української формули миру (5-6 серпня 2023 р., КСА, м. Джидда).

Привертає увагу використання Росією території ОАЕ для обходу санкцій. ОАЕ, і особливо емірат Дубай, отримали значний зиск від російської агресії проти України. Російські громадяни масово відвідують Емірати, скуповують нерухомість, російський бізнес теж переміщується в ОАЕ. Міністерство фінансів США наголошує, що РФ шукає шляхи обходу санкцій і отримання товарів, необхідних для використання на полі бою. В якості прикладу країн, які перебувають в особливому фокусі уваги, наводяться ОАЕ. У період з липня по листопад 2022 р. еміратські компанії експортували підсанкційним російським організаціям товарів на суму понад 18 млн дол. США. З червня по листопад 2022 р. компанії з ОАЕ продали до Росії американських експортно-контрольованих товарів на понад 5 млн дол. США, включаючи напівпровідникові пристрої, деякі з яких можна використовувати для виробництва озброєння [338].

Для унеможливлення обходу санкцій міністерство фінансів США вживало обмежуючі заходи проти конкретних компаній в ОАЕ, зокрема компанії Aeromotus за поставку БПЛА, які використовувалися російськими військовими проти України, та Hulm Al Sahara, яка поставляла електроніку, оптику і американські експортно-контрольовані напівпровідники в Росію [339]. Під тиском пов'язаних із санкціями ризиків Центральний банк ОАЕ 31 березня 2023 р. скасував ліцензію російського банку MTS, зобов'язавши його упродовж 6 місяців згорнути діяльність і закрити свою філію в Абу-Дабі [340].

На фоні очевидної активізації еміратсько-російських відносин, а також сприяння Росії з боку ОАЕ в обході санкційного режиму з'явилася і непідтверджена інформація про активізацію співпраці між спецслужбами Росії та ОАЕ, зокрема проти інтересів США та Великої Британії [341].

Оцінюючи позицію ОАЕ, варто враховувати, що найбільш поширеним наративом в експертному еміратському середовищі є протистояння США/Заходу з РФ і східне розширення НАТО/ЄС, яке створює безпекову загрозу для РФ, як головна причина вторгнення Росії в Україну. Амаль Зірініз, розглядаючи у своїй роботі, опублікованій Еміратським центром стратегічних

досліджень, євразійську теорію О.Дугіна як фактор російської агресії, пояснює складність ситуації в Україні саме зіткненням на нашій території кількох глобальних сил. «Українська криза» сформувала вісь міжнародного стратегічного суперництва за критично важливі регіони, зокрема Кримський півострів, який є центром тяжіння кількох сил міжнародної системи – Росія, США та Європейський Союз [342, с. 128]. Достатньо позитивне сприйняття російської теорії євразійства пояснюється тим, що вона розглядає ісламський/арабський світ як природних найближчих союзників у боротьбі із західним/американським домінуванням. Для більшого ефекту Росія проводить паралель між «кольоровими революціями» в Україні та «арабською весною» як елементами боротьби США/Заходу за простір і ресурси шляхом зміни влади під виглядом демократизації.

Міжнародний центр стратегічних досліджень (м. Абу-Дабі) серед причин російської агресії вбачає утворення стратегічного вакууму у Східній Європі внаслідок розпаду СРСР. Після завершення «холодної війни» сторони протистояння не оформили жодних домовленостей про політичні кордони в Європі. Європейський Союз і НАТО почали розширення на схід. Експерти центру вважають, що з 90-х років у Росії домінували два напрямки розвитку: повернення до відбудови імперії і спроба відновлення балансу у контексті розширення НАТО [343, с. 26]. За неможливості відновлення балансу із Заходом єдиним вибором РФ залишається відродження імперії. При цьому експерти відзначають, що економічний та демографічний чинники у близькій і далекій перспективі будуть заважати Росії перетворитися на велику країну.

Президент Еміратського центру політики Ібтісам Аль-Кетбі відзначає, що упродовж 2021-2022 рр. у зовнішній політиці ОАЕ відбулися зміни. І головним аспектом цих змін стала спроба ОАЕ застосувати політику «нульових проблем» по відношенню до супротивників та конкурентів, зосередитися на відновленні та розширенні економіки і зміцненні регіональної безпеки і стабільності шляхом припинення розбіжностей та наведення мостів [88, с. 76]. Водночас ОАЕ намагаються використати свої відносини з РФ під

час російської агресії для «торгів» з США/Заходом, і будуть продовжувати це робити. Війна Росії в Україні привернула увагу Вашингтона до факту, що БС відновив свою стратегічну важливість у галузі глобальної енергетичної безпеки, і призвела до вжиття зусиль адміністрацією Байдена, щоб не допустити заповнення вакууму сили у регіоні Пекіном та Москвою [88, с. 60].

В ОАЕ є експерти, які вважають, що ОАЕ мають відмовитися від «нейтралітету» і засудити російську агресію, однак на сьогодні вони перебувають у меншості. Відомий еміратський політолог Абдульхалек Абдулла вважає, що це моральний і політичний обов'язок засудити агресію РФ і підтримати Україну [344]. Він переконаний, що за рік після початку повномасштабного вторгнення потрібно відкинути «негативний і позитивний нейтралітет» на рівні політики та ЗМІ і практично підтримати реалізацію резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, які закликають до негайного і безумовного виведення російських військ з усієї території України.

Андреас Кріг з Королівського коледжу Лондона називає політику ОАЕ на російському напрямку «зухвалою», але, на його думку, поки що переваги та здобутки цієї політики для Абу-Дабі значно переважають витрати, оскільки ОАЕ позиціонують себе як «чемпіона глобального Півдня та Сходу» [345]. Семюел Рамані з Оксфордського університету називає відносини між ОАЕ та РФ «ідеальним партнерством», яке склалося на фоні спільної протидії революціям «арабської весни», протидії процесам демократизації на БС, співпраці в Судані та Сирії, спільному сприйняттю політичного ісламу як загрози, прагненні подолати безпекові виклики у регіоні Затоки шляхом багатополарності [346].

Загальною мотивацією головних партнерів США на Близькому Сході (Ізраїль, КСА, ОАЕ) утриматися від засудження РФ є стратегічна диверсифікація з огляду на те, що Вашингтон втратив абсолютну довіру. Серед головних причин зневіри в американській політиці Хусейн Ібіш з Вашингтонського інституту арабських країн Затоки називає вторгнення в Ірак у 2003 р., відмову адміністрації Б. Обама покарати сирійський режим за

використання хімічної зброї, занепокоєння переговорами щодо іранської ядерної програми і недостатня реакція на напади на саудівські нафтові об'єкти у вересні 2019 р. Враховуючи ці фактори, ОАЕ більше не хочуть покладатися на США як безальтернативного гаранта безпеки і розвивають відносини з Росією та КНР [347].

В умовах російської агресії ОАЕ намагаються балансувати, вважаючи, що в умовах нового світового порядку потрібно уникати поляризації і підтримувати відносини з усіма, і особливо глобальними гравцями, зокрема з США, КНР та РФ. Подібне балансування негативно впливає на імідж Еміратів, а також обмежує можливості розвитку та поглиблення міжнародної співпраці. Результати зовнішньополітичної діяльності ОАЕ (після 2011 р.) були різними, однак країні вдалося досягти певних результатів, зокрема значно покращився міжнародний імідж, хоча амбівалентна позиція щодо конфлікту в Україні, який виник у 2022 р., вплинула на нього, а також на здатність Еміратів впливати на зовнішні сили і забезпечувати свої інтереси [190, с. 80].

Висновки до Розділу 3.

У період з 2011 р. між Україною та ОАЕ відбувся стрімкий розвиток політичного діалогу на вищому рівні. Відбувався регулярний обмін візитами з переважною ініціативою української сторони. Особисті відносини з президентом ОАЕ є важливою складовою розвитку двосторонніх відносин. Для встановлення і налагодження контактів з еміратським керівництвом Президент України 4 рази відвідував ОАЕ, що мало позитивний вплив на розвиток усестороннього співробітництва. Найвищим еміратським посадовцем, який здійснив офіційний візит до України, став міністр закордонних справ ОАЕ А.З.Аль Нагаян.

Започаткована робота механізму Міжурядової комісії з питань торговельно-економічного співробітництва, що дозволило підтримувати політичний діалог і розвивати торговельно-економічні відносини. Паралельно

за результатами візиту Президента України В.Зеленського до Еміратів сформована і працює Українсько-еміратська координаційна рада.

Спостерігалось поступове зростання товарообігу між Україною та ОАЕ, розвивалася інвестиційна співпраця, ВТС. Внаслідок повномасштабної російської агресії український експорт до Еміратів, основу якого складала сільськогосподарська та металургійна продукція, різко впав. Угода про всеосяжне економічне партнерство, над укладанням якої ведеться робота, може допомогти відновити обсяги торгівлі і вивести їх на новий рівень за рахунок відкриття нових можливостей для бізнесу, зокрема лібералізації двосторонньої торгівлі.

Активізація українсько-еміратських відносин у період після «арабської весни» відбулася на фоні трансформації зовнішньої політики ОАЕ і відповідає змінам у зовнішньополітичній стратегії Еміратів. Національні інтереси ОАЕ все більш активно виходять за традиційні рамки арабського та ісламського світу. У рамках підготовки до багатопольярного світу ОАЕ інтенсивно розвивають відносини із зовнішнім світом з особливим акцентом на економічних інтересах. Таким чином, розвиток політичного діалогу, торговельно-економічної співпраці між Україною та ОАЕ є одним з наслідків перетворення Об'єднаних Арабських Еміратів на регіонального лідера з глобальними амбіціями і відповідних змін у зовнішній політиці країни у період після «арабської весни».

Активний розвиток двосторонніх відносин ОАЕ з іншими країнами світу, зокрема Україною в рамках стратегії зовнішньої політики Еміратів відповідає інтересам України, яка розглядає ОАЕ як одного з найбільш перспективних партнерів на Близькому Сході і зацікавлена у поглибленні всебічного партнерства з цією країною. Україна потребує інвестицій, а українські товари потребують нових ринків, і Емірати готові надавати ці ринки та шукають можливості для інвестування за кордоном.

Однак повномасштабна російська агресія впливає на стан і перспективи розвитку відносин з ОАЕ. З 24 лютого 2022 р. у політичному діалозі ОАЕ з

Україною та РФ спостерігається дисбаланс на користь російської сторони. Це пояснюється відносинами стратегічного партнерства між ОАЕ та РФ, особистими відносинами МБЗ з В.Путіним, диверсифікацією відносин Еміратів зі стратегічними партнерами у рамках боротьби за багатополярний світ, а також спробою Еміратів використати відносини з Росією для посилення своїх переговорних позицій у діалозі з США і ЄС.

Міністерство закордонних справ ОАЕ характеризує російську агресію виключно як «кризу», «кризу в Україні», «українську кризу». Заяви ПП ОАЕ при ООН найчастіше описують російську агресію як «конфлікт» і «війну». Свідоме використання зовнішньополітичним відомством Еміратів терміну «криза» свідчить, що ОАЕ відмовляються від покладання відповідальності за агресію на РФ, не розуміють глибинних причин агресії, не вважають дії РФ злочином агресії проти України і розглядають їх як результат протистояння США/Заходу з Росією. При цьому МЗС ОАЕ заявляє про рівновіддаленість від сторін конфлікту, закликає до діалогу і мирного вирішення, підкреслюючи готовність до посередницьких зусиль.

Повномасштабна агресія РФ проти України спровокувала більш активні дії ОАЕ в плані підготовки до переходу до багатополярного світу. Активний розвиток контактів ОАЕ з Росією, а також особистих відносин між лідерами цих держав свідчить про підтримку Еміратами російської тези розбудови «справедливого» багатополярного міжнародного порядку. Прагнення ОАЕ до багатополярності задля забезпечення власних інтересів розвитку та економічної співпраці резонує з прагненням Росії до багатополярності задля забезпечення власних імперських амбіцій.

Водночас ОАЕ проголосували «за» 4 резолюції 11-ої надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН, які прямо називають РФ країною-агресором, закликають до відновлення територіальної цілісності України і негайного виведення російських військ з території нашої держави. Ці голосування контрастують з офіційною позицією ОАЕ, тому, найбільш ймовірно, відбулися у рамках погодження спільної позиції Ради

співробітництва арабських держав Затоки і під тиском переважаючої більшості країн світу, які підтримали зазначені резолюції ГА ООН. Крім того, ОАЕ використовують ці голосування для балансування своєї позиції щодо продовження розвитку стратегічного партнерства з РФ, прямого діалогу з П.Путіним, відмови від підтримки санкцій та інших обмежувальних заходів проти РФ. Також для балансування своєї позиції ОАЕ взяли участь у третьому саміті Кримської платформи та засіданні у Джидді для обговорення української формули миру. Створюючи такий «баланс» і підкреслюючи готовність продовжувати надавати гуманітарну допомогу Україні та брати участь у посередницьких зусиллях заради завершення конфлікту, ОАЕ залишають для себе можливість продовження діалогу, усесторонньої співпраці з Росією, утримання від засудження російської агресії і неприєднання до санкцій проти РФ.

ОАЕ зацікавлені у якнайскорішому завершенні російської агресії проти України. Конфлікт створює несприятливі умови для розвитку Еміратів і загрожує регіональною/глобальною дестабілізацією. Країна прагне максимально диверсифікувати зовнішньополітичні контакти (особливо за рахунок відносин з КНР, РФ, іншими країнами Глобального Півдня), однак перебуває під постійним тиском з боку Заходу через це. Завершення конфлікту на будь-яких умовах, зокрема за рахунок територіальних поступок з боку України відповідає інтересам ОАЕ. При цьому неможна розглядати ОАЕ як нейтрального посередника, оскільки керівництво країни неготове відстоювати і боротися за основні принципи Статуту ООН – територіальна цілісність і суверенітет. Про необхідність дотримання принципів Статуту ООН говорить виключно ПП ОАЕ при ООН. Водночас вище еміратське керівництво вважає безпекові вимоги Росії законними і такими, які можна задовольнити за рахунок інтересів України. ОАЕ бачать і усвідомлюють негативні для Росії тенденції на фронті у контексті постійного звільнення української території ЗСУ. Це викликає занепокоєння еміратського керівництва, яке переконане, що РФ як ядерна держава принципово не може програти збройний конфлікт з

меншою неядерною Україною. Програш РФ і особисто В.Путіна є програшом Еміратів і особисто МБЗ. ОАЕ покладаються на РФ як ключового союзника у своєму прагненні перейти до багатопольного світу, де очікують отримати більшу зовнішньополітичну свободу.

ВИСНОВКИ

1. Проведення комплексного дослідження зовнішньої політики ОАЕ засвідчило наявність відповідних стратегій, де визначені основні зовнішньополітичні пріоритети. У період до 2011 р. Емірати планують сконцентрувати зусилля на розвитку торговельно-економічних відносин зі світом, підтримці регіональної стабільності, зміцненні свого глобального іміджу та використанні політико-дипломатичних методів для вирішення конфліктів. Отримані результати підтвердили застосування Еміратами достатньо стійкої системи зовнішньополітичних принципів, серед яких варто виділити відкритість і збалансованість. Також після 2011 р. ЗП ОАЕ замість невтручання у внутрішні справи стала більше покладатися на ініціативність, намагаючись активно захищати свої інтереси за допомогою ініціативних дій у стратегічно важливих для себе питаннях. Так, Емірати стали першою арабською країною, яка зруйнувала ізоляцію сирійського режиму і прийняла візит Б.Аль-Асада. Так само ініціативно ОАЕ руйнують міжнародну ізоляцію РФ, продовжуючи контакти і розвиток відносин з цією країною.

На конкретних прикладах зовнішньополітичної діяльності ОАЕ в регіоні та світі розкриваються і аналізуються рівні зовнішньої політики Еміратів. Дисертант дійшов висновку, що ОАЕ продовжують працювати на своїх основних рівнях: Затоки, арабського світу, ісламського світу та глобальному рівні. Водночас зафіксовані суттєві зміни, зокрема підтверджено, що після «арабської весни» Емірати цілеспрямовано і достатньо ефективно проводили роботу по зміщенню центру сили арабського світу в регіон Затоки. Як результат, ОАЕ вдалося зберегти стабільність, завдяки значним фінансовим і військовим ресурсам суттєво впливати на перебіг подій в регіоні і перетворитися на сьогоdnішньому етапі на одного з регіональних лідерів. Крім цього, доведена еволюція глобального рівня у рейтингу пріоритетності для ЗП ОАЕ. Якщо на початковому етапі становлення і розвитку Еміратів робота еміратської дипломатії на глобальному рівні обмежувалася діяльністю в ООН та інших міжнародних організаціях, то після 2011 р. ОАЕ стали відкрито

заявляти про намір стати глобальним гравцем і готовність брати на себе відповідні ризики. Це є наслідком збільшення політичної ваги Еміратів, економічного, фінансового, військового потенціалу країни, а також переконання у необхідності стратегічного балансування між ключовими глобальними гравцями в умовах зміни світового порядку.

Розглянувши у даному дослідженні окремі чинники (розмір країни, географічне положення, форма державного устрою, арабізм), які впливають на формування зовнішньої політики ОАЕ, зроблений висновок, що ці чинники є факторами уразливості, які штовхають керівництво Еміратів до проведення максимально збалансованої ЗП, щоб мінімізувати ризик регіонального конфлікту та збройного протистояння. Водночас ОАЕ працюють над шляхами компенсації точок уразливості, зокрема регіональна та глобальна активність дозволяють компенсувати маленький фізичний розмір зовнішньополітичною вагою. Здійснюються кроки по вихованню національної ідентичності та централізації влади, щоб зменшити вплив трайбалізму і залежність зовнішньополітичної діяльності від федеральних центрів, а також водночас посилити національну єдність та мінімізувати сценарії внутрішнього протистояння між суб'єктами федерації.

У результаті дослідження еволюції розвитку зовнішньої політики ОАЕ автор прийшов до висновку, що ЗП ОАЕ пройшла три основні етапи розвитку. За часів першого президента і засновника ОАЕ шейха Заїда з моменту створення у 1971 р. і до нападу Іраку на Кувейт у 1990 р. еміратська зовнішня політика перебувала на етапі становлення, коли основною зоною діяльності еміратської дипломатії був арабський і мусульманський світ. До 2010 р. тривав період розвитку можливостей та інструментів ЗП ОАЕ, коли Емірати активно розвивали союзницькі відносини з країнами Заходу, розбудовували збройні сили, інструменти м'якої сили. Після «арабської весни» розпочався етап активізації ЗП ОАЕ, на якому Емірати активно боролися за статус регіонального лідера і коли чітко проявився глобальний вимір еміратської ЗП.

Мухаммад бін Заїд Аль Нагаян є беззаперечним лідером ОАЕ та ключовою фігурою зовнішньої політики країни. Харизма МБЗ забезпечує владі еміратського лідера легітимність, яка була посилена успішною внутрішньою та зовнішньою політикою ОАЕ під час турбулентного періоду «арабської весни». Президент ОАЕ вважає підвищення економічної конкурентоспроможності ОАЕ на глобальному ринку та розбудову стратегічних відносин з різними країнами світу своїми найважливішими зовнішньополітичними пріоритетами. МБЗ вважає політичний іслам найбільшою внутрішньою загрозою національній безпеці країни і своїм особистим ворогом, що пояснює жорстку безкомпромісну боротьбу з рухами політичного ісламу як в Еміратах, так і в інших країнах арабського світу.

Проведене дослідження зовнішньополітичної активності МБЗ після обрання на посаду президента ОАЕ дало можливість зробити висновок, що для нього розвиток відносин з арабським та ісламським світом є пріоритетом, у першу чергу йдеться про РСАДЗ, найбільшу за кількістю населення арабську країну, Єгипет, найбільші ісламські країни: Індонезію, Туреччину і Пакистан. Серед країн Європи особливе місце у системі координат МБЗ займають Франція, РФ та Сербія. Також на підставі зафіксованої кількості іноземних делегацій, які відвідують ОАЕ, дисертантом зроблений висновок про важливу особисту роль МБЗ як впливового регіонального лідера та провідне місце Еміратів на політичній мапі Близького Сходу. Отримані результати підтверджують регіональне лідерство ОАЕ.

Після 2011 р. МЗС ОАЕ було перетворено на сучасний дипломатичний інструмент, який має необхідні ресурси для достатньо ефективної реалізації зовнішньої політики Еміратів.

2. Події «арабської весни» стали каталізатором суттєвих змін у зовнішній політиці Об'єднаних Арабських Еміратів. Керівництво країни переконалося, що процеси демократизації мають наслідком поширення політичного ісламу, регіональну дестабілізацію і посилення позицій зовнішніх сил в регіоні. ОАЕ сприйняли ці тенденції як прямий виклик і безпосередню

загрозу власній національній безпеці. У відповідь була розпочата робота над новою зовнішньополітичною стратегією, яка охоплює період до 2071 р. Найвищим національним інтересом, який має забезпечувати зовнішня політика ОАЕ, проголошені економічні інтереси. Емірати планують повністю сконцентруватися на економічному розвитку і перетворити країну на найбільш динамічну економіку світу.

Концентрація на економіці свідомо обрана ключовим національним інтересом. Це дозволяє максимально уникнути політизації зовнішньополітичної діяльності і поглиблення відносин з різними країнами світу. Після подій «арабської весни» еміратське керівництво, зокрема президент ОАЕ втратили довіру до США як надійного основного гаранта безпеки і стабільності країни. Реакція Вашингтона на зміну влади в АРС і спробу зміни влади в Бахреїні стала несподіванкою для ОАЕ і переконала еміратське керівництво в необхідності кардинального зменшення залежності від США у галузі оборони і безпеки та забезпечення альтернативних стратегічних партнерських відносин з іншими центрами силами. У подальшому рівень довіри Еміратів до США як найважливішого союзника у сфері безпеки і оборони впав ще більше внаслідок підписання іранської ядерної угоди, яка не враховувала інтереси країн РСАДЗ у плані дестабілізуючої ролі ІРІ в регіоні та іранської ракетної програми, а також поступового зменшення американської військової присутності, зокрема виведення військ з Іраку та Афганістану. ОАЕ продовжують на офіційному рівні вважати США своїм головним партнером у галузі безпеки і оборони. Однак при цьому рівень довіри вищого керівництва Еміратів до Сполучених Штатів впав до критичного рівня. Вихід ОАЕ зі складу очолюваних США Об'єднаних морських сил яскраве свідчення, що еміратська сторона не хоче покладатися на Вашингтон у питанні забезпечення безпеки в Затоці.

Політика і дії США на Близькому Сході створили передумови для того, щоб ОАЕ зробили висновок про завершення періоду однополярності і переходу до багатопольного світу. ОАЕ вважають, що забезпечення

максимально диверсифікованих стратегічних відносин в умовах світового порядку, який перебуває на стадії трансформації, є найкращою опцією. Фокусування на економічних інтересах дозволяє Еміратам максимально ефективно налагоджувати стратегічне партнерство з усіма ключовими країнами світу і при цьому балансувати свої відносини з США. У цьому контексті ОАЕ концентрують особливу увагу на поглибленні відносин з КНР, Індією та РФ. Саме після 2011 р. з усіма цими країнами Емірати підписали угоди про стратегічне партнерство і активно розвивають усесторонні відносини. Головний акцент ОАЕ роблять на торговельно-економічних відносинах, однак домовленості про стратегічне партнерство створюють умови для співробітництва в усіх сферах.

Будучи зацікавленими у переході до багатопольярного світу, в умовах якого Емірати сподіваються отримати зовнішньополітичну автономію, ОАЕ на сьогоdnішньому етапі за допомогою економічних інтересів намагаються балансувати між Заходом і Сходом. При цьому підкреслюється, що основні економічні інтереси країни пов'язані зі Сходом, тому поглиблення відносин з такими країнами як КНР, Індія, РФ є необхідністю і питанням реалізації зовнішньополітичної стратегії, зокрема забезпечення економічного розвитку як головного національного інтересу. Максимально уникаючи політизації і концентруючись на економіці, ОАЕ балансують свої відносини із Заходом, з яким пов'язані ключові питання безпеки, оборони, інвестицій, технологій. Емірати прагнуть і сприяють переходу до багатопольярності, щоб повністю вийти з-під тиску США/Заходу, який, зокрема просуває непотрібні з точки зору ОАЕ західні цінності, вимагає підтримки і при цьому не гарантує безпеку еміратській системі влади. Система влади в КНР, РФ, інших авторитарних режимах ближча для ОАЕ і співпраця з ними значно комфортніша для країни.

Іншим важливим моментом зовнішньополітичної стратегії ОАЕ є прагнення вийти на глобальний рівень. Регіональне лідерство не забезпечує достатній рівень безпеки, тому ОАЕ намагаються компенсувати цей дефіцит лідерством на глобальному рівні, зокрема у питаннях змін клімату,

закордонної допомоги, відновлювальних джерел енергії. Це також створює ОАЕ необхідні умови для балансування між регіональними та глобальними центрами сили.

Авраамові угоди підтвердили готовність і здатність керівництва ОАЕ йти на рішучі кроки, не зважаючи на ризики. Нормалізація відносин з Ізраїлем відкриває для Еміратів широкі можливості розвитку за рахунок співпраці з ізраїльською стороною, а також надає додаткові інструменти у протистоянні з основною регіональною загрозою – Іраном. Водночас кардинально змінюється характер відносин на Близькому Сході, оскільки створений прецедент, який у разі успішності може стати прикладом для інших країн регіону. З моменту підписання угод фіксується стрімкий розвиток двосторонніх еміратсько-ізраїльських відносин в усіх сферах, створення багатосторонніх («I2U2») і регіональних (Форум Негев) форматів співпраці, що підтверджує позитивний вплив домовленостей на загальний розвиток потенціалу та конкурентоспроможності Еміратів. Періодичні загострення палестино-ізраїльського конфлікту створюють регулярні виклики для ОАЕ, які змушені вдаватися до спроб посередництва, засудження ізраїльських дій або закликів до діалогу. Авраамові угоди також потрібно розглядати у контексті еміратської стратегії балансування. Нормалізація відносин з Ізраїлем стала потужним аргументом ОАЕ у діалозі з США, який дозволяє Еміратам тиснути на Вашингтон і створювати для себе можливість розвитку стратегічних партнерства з іншими центрами сили.

3. Повномасштабна агресія РФ проти України підтвердила, що ОАЕ прагнуть і готові докладати зусилля для переходу до мультиполярності. В умовах агресії і численних російських злочинів президент ОАЕ здійснює візити до Росії і підтримує контакти з В.Путіним, називаючи його особистим другом і заявляючи про готовність подальшого розвитку стратегічного партнерства з РФ, не дивлячись на тиск з боку України та США/Заходу.

Позицію ОАЕ по відношенню до російської агресії неможна назвати нейтральною. Спостерігається явний дисбаланс політичного діалогу,

торговельно-економічної співпраці, інформаційної політики на користь РФ. Емірати не вважають дії Росії в Україні агресією. Для ОАЕ «криза в Україні» спровокована США/Заходом/НАТО і спрямована на послаблення Росії та водночас консолідацію західної позиції, щоб не допустити падіння «гегемонії Заходу» у світовій системі.

Провівши контент-аналіз заяв МЗС ОАЕ та постійного представництва ОАЕ при ООН, дисертант дійшов висновку про те, що Емірати свідомо виводять РФ за рамки конфлікту і, таким чином, допомагають уникати відповідальності за агресію. Така офіційна позиція Еміратів, які жодного разу не засудили жодний російський злочин в Україні, підтверджує, що країна не вважає Росію відповідальною за агресію. Програш РФ у конфлікті з Україною призведе до серйозного послаблення сил, які борються за багатополарний світ, і водночас значно посилить позицію США/Заходу, що є несприятливим сценарієм для ОАЕ і сприймається як загроза. Емірати зацікавлені у якнайскорішому завершенні російської агресії, оскільки поляризація міжнародного середовища заважає нормальному розвитку ОАЕ, які прагнуть до необмеженої санкціями і західним тиском міжнародної торгівлі. При цьому для Еміратів збереження територіальної цілісності України є бажаним, але зовсім не обов'язковим елементом завершення конфлікту. Як можливий посередник, ОАЕ нездатні і незацікавлені відстоювати необхідність дотримання Статуту ООН і відновлення територіальної цілісності України, тому посередницькі ініціативи Еміратів варто брати до уваги виключно у гуманітарному аспекті, зокрема обміні полоненими.

Важливим фактором підтримки Росії з боку ОАЕ є особисті відносини МБЗ з В.Путіним. Для еміратського лідера персональні відносини і домовленості з «другом», яким він називає російського президента, мають велике значення. Динаміка контактів, артикуляція, слова, жести МБЗ підтверджують приязне і дружнє ставлення до В.Путіна.

На прикладі співробітництва між Україною та ОАЕ розкривається і аналізується вплив переходу зовнішньої політики ОАЕ на третій етап.

Виявлений і підтверджений стрімкий розвиток політичного діалогу і торговельно-економічного партнерства між Україною та ОАЕ після 2011 р. Це підтверджує, що у період після «арабської весни» еміратська зовнішня політика стала помітно більш активно виходити за традиційні для себе межі арабського світу і поглиблювати співпрацю з різними країнами світу, що створює сприятливі передумови для розвитку двосторонніх відносин в усіх сферах. Враховуючи концентрацію ОАЕ на забезпеченні економічних інтересів як найвищого пріоритету, Україні потрібно зосередитися саме на економізації відносин, а саме торговельно-економічній, інвестиційній співпраці, ВТС. Укладення Угоди про всеосяжне економічне партнерство між Україною та ОАЕ створить додаткові інструменти активізації економічної складової відносин. Президент ОАЕ особисто підтвердив, що зацікавлений у поглибленні економічної співпраці з Україною, зокрема за рахунок агропромислового комплексу та військово-технічної співпраці, які, у свою чергу, створюють широкі можливості для залучення еміратських інвестицій. Повномасштабна російська агресія сильно вплинула на товарообіг між Україною та ОАЕ, обмежуючи експортні можливості української сторони внаслідок порушення логістичних маршрутів. Для відновлення товарообігу і виведення його на новий рівень Україні потрібно буде збільшувати частку технологічної продукції з високою доданою вартістю.

4. Закордонна допомога є одним з ключових інструментів зовнішньої політики та впливу ОАЕ. Отримані результати дослідження засвідчили, що з початком подій «арабської весни» Емірати збільшили обсяги надання закордонної допомоги. Арабські країни (АРЄ, Ємен, Йорданія, Марокко) стали найбільшими отримувачами усіх видів еміратської допомоги (пільгові кредити, гранти, гуманітарна допомога). Окрім арабських країн значний обсяг допомоги отримав Пакистан, який ОАЕ вважають важливим елементом регіональної стабільності. Окрема робота проводиться з африканськими країнами. Масштабна закордонна допомога Еміратів має відчутний вплив на країни-реципієнти, підкреслюючи і посилюючи позиції ОАЕ як важливої

регіональної сили, а також забезпечуючи підтримку еміратських ініціатив у міжнародних організаціях.

Враховуючи важливість ОАЕ як одного з ключових глобальних донорів закордонної допомоги і сучасні потреби України, українській стороні доцільно проводити цілеспрямовану роботу з урядом Об'єднаних Арабських Еміратів та Фондом розвитку Абу-Дабі як ключовими органами, відповідальними за надання пільгових кредитів і грантів. При цьому варто брати до уваги, що ОАЕ використовують механізм закордонної допомоги для посилення власного політичного впливу на країну-реципієнта.

ОАЕ ефективно використали гуманітарну складову і боротьбу з пандемією коронавірусу для поглиблення стратегічного партнерства з КНР, яка надала Еміратам технологію виготовлення вакцини і забезпечила налагодження її виробництва на території ОАЕ. Це підтверджує готовність Еміратів використовувати будь-які можливості для посилення відносин зі стратегічними партнерами і балансування між ними.

5. У подальших дослідженнях доцільно сконцентрувати увагу на стані та перспективах розвитку економічного блоку відносин України з ОАЕ. Враховуючи інвестиційний, логістичний і промисловий потенціал ОАЕ, а також пріоритетність економічних інтересів для зовнішньої політики Еміратів, українській стороні варто дослідити і зробити практичні висновки щодо потенціалу та конкретних напрямків економізації двосторонніх відносин.

Результати цієї дисертації можуть бути застосовані для розв'язання важливої наукової проблеми трансформації зовнішньополітичної стратегії США та КНР у регіоні Затоки в умовах становлення нового світового порядку.

Матеріали та окремі отримані наукові результати цього дослідження були успішно апробовані та використані Посольством України в ОАЕ під час підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів та пропозицій для інформування і забезпечення роботи Міністерства закордонних справ України на еміратському напрямку упродовж 2021-2023 рр. (Додаток А).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Constitution. *United Arab Emirates. The Cabinet*. URL: <https://uaecabinet.ae/en/the-constitution> (дата звернення 25.04.2023).
2. The Principles of the 50. *The United Arab Emirates' Government portal*. URL: <https://u.ae/en/about-the-uae/uae-in-the-future/initiatives-of-the-next-50/the-principles-of-the-50> (дата звернення 10.12.2022).
3. Projects of the 50. *The United Arab Emirates' Government portal*. URL: <https://u.ae/en/about-the-uae/uae-in-the-future/initiatives-of-the-next-50/projects-of-the-50> (дата звернення 10.12.2022).
4. UAE announces 'The Principles of the 50' to pave economic, political and developmental roadmap for next 50 years. *Emirates News Agency WAM*. URL: <https://wam.ae/en/details/1395302966860> (дата звернення 07.09.2021).
5. Developmental state model. *United Nations. Economic and Social Commission for Western Asia*. URL: <https://archive.unescwa.org/developmental-state-model> (дата звернення 25.02.2023).
6. تأطير مبادئ الخمسين: نظرة علمية لمستقبل دولة الإمارات. مجلة عسكرية واستراتيجية "درع الوطن". 10 أكتوبر 2022، على الرابط: <https://cutt.ly/y6z2NqH> (дата звернення 10.10.2022).
7. رؤية "نحن الإمارات 2031". البوابة الرسمية لحكومة دولة الإمارات العربية المتحدة. 14 أبريل 2023، على الرابط <https://u.ae/ar-ae/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/strategies-plans-and-visions/innovation-and-future-shaping/we-the-uae-2031-vision> (дата звернення 14.04.2023).
8. وزارة الخارجية: استراتيجية 2011-2013 تحدد 4 توجهات تصوغ أهدافها ورؤاها. جريدة الخليج. 12 مايو 2022، على الرابط <http://www.alkhaleej.ae/alkhaleej/page/c9a0c0c1-09ed-4f7c-870e-4d2ada66e230> (дата звернення 12.05.2022).
9. سياسة خارجية نشطة وفاعلة. مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية. 17 نوفمبر 2013. على الرابط <https://cutt.ly/86bpGeB> (дата звернення 17.11.2023).
10. الخارجية تطلق استراتيجية لتعزيز العلاقات الدولية ورعاية المواطنين بالخارج. جريدة الاتحاد. 15 نوفمبر 2013. على الرابط <https://cutt.ly/g6bsUAr> (дата звернення 15.11.2013).

11. Strategy of the Ministry of Foreign Affairs 2017-2022. *United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation*. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/en/The-Ministry/The-Strategy> (дата звернення 23.11.2022).
12. وزارة الخارجية تطلق استراتيجية المساعدات الخارجية للدولة للأعوام 2021-2017. جريدة البيان. 14 ديسمبر 2016. على الرابط <https://www.albayan.ae/across-the-uae/news-and-reports/2016-12-14-1.2795582> (дата звернення 14.12.2016)
13. Development Assistance. *United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation*. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/en/The-Ministry/The-Foreign-Policy/Development-Assistance> (дата звернення 22.09.2021).
14. محمد بن زايد يستقبل سفراء الدولة.. ويؤكد: سياستنا الخارجية المتوازنة أكسبتنا ثقة العالم. وكالة أنباء الإمارات – وام. 19 فبراير 2018. على الرابط <https://wam.ae/ar/details/1395302668688> (дата звернення 19.02.2018)
15. سمو الشيخ عبد الله بن زايد: المغفور له الشيخ زايد كان رجل سلام.. محبا للخير عمل على بناء جسور الانفتاح والتسامح والعطاء. الإمارات العربية المتحدة. وزارة الخارجية والتعاون الدولي. 26 نوفمبر 2018. على الرابط <https://www.mofaic.gov.ae/ar-AE/MediaHub/News/years/2018/11/26/26-11-2018-UAE-Zayed> (дата звернення 26.11.2018)
16. Sultan Mohammed Al-Nuaimi. Zayed: Identity of the People and Nation. Abu Dhabi: The Emirates Center for Strategic Studies and Research, 2022. 155 p.
17. جمال سند السويدي. منهج الشيخ زايد في بناء دولة الامارات. أبو ظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية، 2022. 69 ص.
18. Abrahamic Family House. Official website. URL: <https://www.abrahamicfamilyhouse.ae/about-us> (дата звернення 22.05.2023).
19. Document on Human Fraternity. Official website. URL: <https://www.forhumanfraternity.org/document-on-human-fraternity/> (дата звернення 22.05.2023).
20. نبيل راغب. أصول الريادة الحضارية. دراسة في فكر الشيخ زايد. أبو ظبي: دائرة الثقافة والسياحة – دار الكتب، 2019. 357 ص.
21. مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية. زايد المؤسس. أبو ظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية، 2018. 198 ص.

22. صبا حسين مولى. محمد كامل محمد الربيعي. السياسة الخارجية للشيخ زايد بن سلطان تجاه الدول العظمى 1971-1990: الولايات المتحدة والاتحاد السوفيتي أنموذجاً. مجلة شؤون اجتماعية، السنة 36، العدد 143، 2019. 49-71 ص.
23. Jayanti Maitra. Zayed: From Challenges to Union. Abu Dhabi: National Archives, 2015. 491 p.
24. رئيس أركان القوات المسلحة: الإمارات تطوي خمسة عقود من تاريخها المشرف ناصع البياض وتفتح صفحة خمسينية جديدة. مجلة عسكرية واستراتيجية "درع الوطن". 1 ديسمبر 2021، على الرابط: <https://cutt.ly/i6SJB6J> (дата звернення 01.12.2021).
25. عبد الخالق عبد الله. المبادرات والاستجابات في السياسة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة. أبو ظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية، 2001. 108 ص.
26. إعادة افتتاح سفارة الإمارات في دمشق. جريدة البيان. 28 ديسمبر 2018. على الرابط <https://www.albayan.ae/one-world/arabs/2018-12-28-1.3445550> (дата звернення 28.12.2018).
27. بشار الأسد في زيارة تاريخية لدولة الإمارات العربية. بي بي سي عربي. 19 مارس 2022. على الرابط <https://www.bbc.com/arabic/middleeast-60805541> (дата звернення 19.03.2022).
28. Mohamed bin Zayed receives President of Syria. WAM. URL: <https://www.wam.ae/en/details/1395303031349> (дата звернення 19.03.2022).
29. Anwar Gargash. Twitter. 2022. URL: <https://twitter.com/AnwarGargash/status/1078283760855142401> (дата звернення: 27.12.2018).
30. Syria's Assad visits UAE, 1st trip to Arab country since war. AP News. URL: <https://apnews.com/article/middle-east-syria-dubai-united-arab-emirates-bashar-assad-297e5a7078e9a6c99a19e3bb46a292a7> (дата звернення 19.03.2022).
31. United Arab Emirates. UNdata. URL: <https://data.un.org/en/iso/ae.html> (дата звернення: 20.04.2023).
32. Popular statistical tables, country (area) and regional profiles. UNdata. URL: <https://data.un.org/default.aspx> (дата звернення: 20.04.2023).
33. مريم سلطان لوتاه. السياسة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة. أنموذج لسلوك الدولة الصغيرة على المستوى الخارجي. مجلة شؤون اجتماعية، السنة 36، العدد 144، 2019. 51-83 ص.

34. Population and demographic mix *The United Arab Emirates' Government portal*. URL: <https://u.ae/en/information-and-services/social-affairs/preserving-the-emirati-national-identity/population-and-demographic-mix> (дата звернення: 20.04.2023).
35. United Arab Emirates. The World Factbook. CIA. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/united-arab-emirates/#energy> (дата звернення: 20.04.2023).
36. Spyridon N. Litsas. Smart, Not Small: The Abraham Accords and the Role of Small States. BESA Center Perspectives, Paper No. 1,782, October 21, 2020. URL: <https://besacenter.org/wp-content/uploads/2020/10/1782-Smart-Not-Small-Litsas-final.pdf> (дата звернення: 18.05.2021).
37. جمهورية الصين الشعبية. التعاون الاقتصادي. وزارة الخارجية. الإمارات العربية المتحدة. على الرابط <https://www.mofa.gov.ae/ar-ae/missions/beijing/uae-relationships/economic-cooperation> (дата звернення 15.12.2022).
38. التجارة الخارجية غير النفطية لدولة الإمارات تواصل تسجيل مستويات قياسية غير مسبوقه محققة 2.233 تريليون درهم في 2022 لأول مرة في تاريخها. وزارة الاقتصاد. الإمارات العربية المتحدة. على الرابط <http://surl.li/ifgww> (дата звернення 09.02.2023).
39. المحاور الاستراتيجية. مؤسسة وطني الامارات. على الرابط <http://watani-alemarat.ae/about.php> (дата звернення 17.01.2023).
40. A document of Conduct and Ethics of the Emirati Citizen. Federal Authority For Government Human Resources. URL: <https://www.fahr.gov.ae/Portal/Userfiles/Assets/Documents/f3ec0bf6.pdf> (дата звернення 17.01.2023).
41. Jamal Sanad Al-Suwaidi. United Arab Emirates Society in the Twenty-first Century. Issues and Challenges in a Changing World. Abu Dhabi: Jamal Sanad Al-Suwaidi, 2019. 215 p.
42. UAE leaders pay tribute to Emirati soldiers killed in Yemen. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/government/uae-leaders-pay-tribute-to-emirati-soldiers-killed-in-yemen-1.124362> (дата звернення 15.09.2015).

43. Samuel P. Huntington. The clash of civilizations and the remaking of world order. New York: Simon & Schuster, 1996. 367 p.
44. عاجل/بموافقة المجلس الأعلى للاتحاد.. رئيس الدولة يصدر قراراً بتعيين منصور بن زايد نائباً لرئيس الدولة الى جانب محمد بن راشد. وكالة أنباء الامارات وام. على الرابط <https://wam.ae/ar/details/1395303143509> (дата звернення 29.03.2023).
45. سلطان محمد النعيمي. شرعية السلطة في الإمارات العربية المتحدة: أصول متجذرة وتجربة ناجحة. أبو ظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية، 2022. 108 ص.
46. The Annual Review of the UAE for 1975 by HM Ambassador at Abu Dhabi D J McCarthy to The Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs. 10 January, 1976. The National Archives, London, England, file FCO 8/2659.
47. UAE Annual Review for 1979 from HM Consul-General at Dubai to The Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs. 1 January, 1980. The National Archives, London, England, file FCO 8/3507.
48. محمد بن هويدن. الفيدرالية في الإمارات. النظرية، والواقع، والمستقبل. أبو ظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية، 2022. 173 ص.
49. سعاد العريمي. دولة الإمارات العربية المتحدة بين ترسيخ الهوية وتعزيز الانتماء. دراسة سوسيولوجية تحليلية. أبو ظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية، 2022. 299 ص.
50. تاريخ دولة الإمارات. الامارات العربية المتحدة. وزارة الخارجية. على الرابط <https://www.mofaic.gov.ae/ar-ae/missions/karachi/the-uae/history> (дата звернення 23.07.2020).
51. Graeme H. Wilson. Zayed: Man Who Built a Nation. Abu Dhabi: National Center for Documentation and Research, 2013. 734 p.
52. خلال لقاء أخوي بالقاهرة.. صاحب السمو الشيخ محمد بن زايد والرئيس المصري وملك الأردن يبحثون العلاقات الأخوية والقضايا المشتركة. الامارات العربية المتحدة. وزارة الخارجية. على الرابط <https://www.mofaic.gov.ae/ar-ae/mediahub/news/2022/4/25/25-04-2022-uae-meeting> (дата звернення 26.04.2022).
53. محمد بن زايد: العلاقات مع السعودية بين أشقاء ونؤمن بـ "المصير الواحد". بوابة العين الإخبارية. على الرابط <https://al-ain.com/article/1638904302> (дата звернення 27.12.2021).

54. محمد بن زايد والرئيس المصري يبحثان في مدينة شرم الشيخ العلاقات الثنائية والمستجدات في المنطقة والعالم. وكالة أنباء الامارات وام. على الرابط <https://wam.ae/ar/details/1395303032007> (дата звернення 21.03.2022).
55. ريمون ماهر كامل. السياسة الخارجية الإماراتية في عهد صاحب السمو الشيخ خليفة بن زايد آل نهيان. "فلسفة الاشتباك الإيجابي في مرحلة التمكين". أبو ظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية، 2017. 106 ص.
56. UAE Cabinet approves list of designated terrorist organizations, groups. Emirates News Agency – WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395272478814> (дата звернення 21.12.2019).
57. Yoel Guzansky. Sparta in the Gulf: The Growing Regional Clout of the United Arab Emirates. The Institute for National Security Studies. INSS Insight No. 882, January 8, 2017.
58. FinTech can help UAE achieve 7% annual growth to support its 2031 target to double economy. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/economy/2023/05/08/fintech-can-help-uae-achieve-7-annual-growth-to-support-its-2031-target-to-double-economy/> (дата звернення 09.05.2023).
59. Kenneth M. Pollack. Sizing Up Little Sparta. Understanding UAE military effectiveness. American Enterprise Institute. October, 2020. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep26685> (дата звернення 22.01.2023).
60. How the GCC was formed in Abu Dhabi, helping the Gulf find a common voice and purpose. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/heritage/2023/05/25/gcc-formed-gulf/> (дата звернення 24.05.2023).
61. Abdulkhaleq Abdullah. Repercussions of the Arab Spring on GCC States. Arab Center for Research & Policy Studies. May 2012. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep12637> (дата звернення 28.12.2019).
62. Abdulkhaleq Abdullah. Twitter. URL: https://twitter.com/Abdulkhaleq_UAE/status/1664684245913042959 (дата звернення 03.06.2023).

63. GCC common market comes into effect. Arabian Business. URL: <https://www.arabianbusiness.com/markets/equities/markets-companies/gcc-common-market-comes-into-effect-122387> (дата звернення 08.09.2019).
64. UAE needs no mediation on monetary union decision. WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395228378673> (дата звернення 08.09.2019).
65. Saudi-UAE competition threatens to upend the GCC. Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/054f0788-e5f4-4b59-80c6-2e9cfd7b0a5a> (дата звернення 10.07.2021).
66. Kristian Coates Ulrichsen. Missed Opportunities and Failed Integration in the GCC. Arab Center Washington DC. URL: <https://arabcenterdc.org/resource/missed-opportunities-and-failed-integration-in-the-gcc/> (дата звернення 07.09.2019).
67. Yoel Guzansky. Changes in Arab Emirates Foreign Policy: Significance for Israel and the Region. The Institute for National Security Studies. INSS Insight No. 1479, June 1, 2021.
68. Giorgio Cafiero. The UAE-Iran Rapprochement: Causes and Effects. Gulf International Forum. URL: <https://gulrif.org/the-uae-iran-rapprochement-causes-and-effects/> (дата звернення 12.08.2022).
69. UAE rejects mischaracterisation of US-UAE conversations regarding maritime security. United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/en/mediahub/news/2023/5/31/31-05-2023-uae-maritime-security> (дата звернення 31.05.2023).
70. محمد بن راشد: الإمارات تمتلك ما يؤهلها لتكون ضمن أفضل دول العالم. مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية. على الرابط [/https://www.ecssr.ae/global_news/236580](https://www.ecssr.ae/global_news/236580) (дата звернення 18.07.2022).
71. How the UAE emerged as a regional powerhouse. BBC. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-54235209> (дата звернення 10.10.2020).
72. Eleonora Ardemagni. The GCC in the global power cycle: The reform-security nexus. Atlantic Council. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research->

- <reports/report/the-gcc-in-the-global-power-cycle-the-reform-security-nexus/> (дата звернення 11.10.2022).
73. ابتسام الكتبي. آفاق العلاقات الإماراتية – الأمريكية في ظل بيئة استراتيجية جديدة. سلسلة محاضرات مفكرو الإمارات. 20 أبريل 2022. مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية.
74. In the UAE, the United States has a quiet, potent ally nicknamed “Little Sparta”. The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/in-the-uae-the-united-states-has-a-quiet-potent-ally-nicknamed-little-sparta/2014/11/08/3fc6a50c-643a-11e4-836c-83bc4f26eb67_story.html (дата звернення 12.03.2019).
75. رأي.. عبد الخالق عبد الله يكتب لـCNN: رسالة من أكاديمي إماراتي الى الرئيس الأمريكي. CNN بالعربية. على الرابط <https://arabic.cnn.com/middle-east/article/2022/07/06/abdulkhaliq-abdullah-message-biden-gulf> (дата звернення 07.07.2022).
76. محمد بن هويدن. التطلعات الصينية في منطقة الخليج العربي. سلسلة محاضرات مفكرو الإمارات. 14 سبتمبر 2022. مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية.
77. بيان قمة الرياض للتعاون والتنمية بين مجلس التعاون لدول الخليج العربية وجمهورية الصين الشعبية. الأمانة العامة لمجلس التعاون لدول الخليج العربية. على الرابط <https://www.gcc-sg.org/ar-sa/MediaCenter/NewsCooperation/News/Pages/news2022-12-9-3.aspx> (дата звернення 12.12.2022).
78. Diane T. Putney. Airpower Advantage. Planning the Gulf War Air Campaign 1989-1991. Washington, D.C.: Air Force History and Museums Program, 2004. 481 p.
79. Ebtesam Al-Ketbi. The UAE Power-Building Model and Foreign Policy Shifts. Abu Dhabi: Emirates Policy Center, 2021. 170 p.
80. The United Arab Emirates (UAE): Issues for U.S. Policy. Washington, DC: Congressional Research Service. URL: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RS21852.pdf> (дата звернення 15.02.2023).
81. France-UAE bilateral relations: a strategic partnership for a more secure, peaceful and tolerant world. United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/en/missions/paris/uae-relationships/bilateral-relationship> (дата звернення 10.12.2022).

82. UAE's Regional Military and Humanitarian Efforts Advance Shared Interests With the US. Embassy of the United Arab Emirates, Washington DC. URL: <https://www.uae-embassy.org/news/uae%E2%80%99s-regional-military-and-humanitarian-efforts-advance-shared-interests-us> (дата звернення 14.03.2020).
83. US Air Force sends next generation fighter jets to UAE. 2019. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/us-air-force-sends-next-generation-fighter-jets-to-uae-1.849993> (дата звернення 18.04.2019).
84. SIPRI Arms Transfers Database. Top list trend-indicator value. URL: <https://www.sipri.org/databases/armstransfers> (дата звернення 14.07.2022).
85. UAE celebrates Armed Forces Unification Day. Emirates News Agency WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395227647663> (дата звернення 14.07.2022).
86. Brand Finance. Global Soft Power Index 2023. URL: <https://brandfinance.com/press-releases/gulf-nations-on-the-rise-in-global-soft-power-index-2023-uae-saudi-arabia-qatar-climb-in-new-rankings> (дата звернення 05.03.2023).
87. Ebtesam Al Ketbi. Contemporary Shifts in UAE Foreign Policy: From the Liberation of Kuwait to the Abraham Accords. Israel Journal of Foreign Affairs. Volume 14, 2020 – Issue 3.
88. Ebtesam Al-Ketbi. The UAE Power-Building Model. Mohamed bin Zayed's Vision. Abu Dhabi: Emirates Policy Center, 2022. 238 p.
89. عبد الخالق عبد الله. لحظة الخليج في التاريخ العربي المعاصر. بيروت: دار الفارابي، 2019. 247 ص.
90. عبد الخالق عبد الله عبد الرحمان. سياسة الإمارات الخارجية. على الرابط <https://mufakirualemarat.ecssr.ae/publications/articles/detail/1320> (дата звернення 13.06.2023).
91. UAE official calls for “unambivalent” US security commitment. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/uae-official-calls-unambivalent-us-security-commitment-2022-11-14/> (дата звернення 15.11.2022).
92. Understanding the Recent Contours of UAE Foreign Policy. Emirates Policy Center. URL: <https://epc.ae/en/details/brief/understanding-the-recent-contours-of-uae-foreign-policy> (дата звернення 22.09.2021).

93. العلاقات الإماراتية – الأمريكية: ركائز قوية وشراكة استراتيجية متنامية. مجلة عسكرية استراتيجية "درع الوطن"، السنة 49، العدد 589، فبراير 2021. ص. 67-58.

94. UAE's EDGE Marks Three Year Anniversary as Major Global Force in Advanced Technology and Defence. EDGE Group. URL: <https://edgegroup.ae/news/uaes-edge-marks-three-year-anniversary-major-global-force-advanced-technology-and-defence> (дата звернення 03.12.2022).
95. Tawazun to manage procurements, contracts of UAE Armed Forces, Abu Dhabi Police. Emirates News Agency WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395302913150> (дата звернення 26.02.2021).
96. Mohamed bin Zayed, French President attend signing of agreements, MoUs. Emirates News Agency WAM. URL: <https://www.wam.ae/en/details/1395302999431> (дата звернення 04.12.2021).
97. UAE, France support efforts to promote peace, stability at regional, international levels: Joint Communiqué. Emirates News Agency WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395302999467> (дата звернення 04.12.2021).
98. UAE defence ministry says French warplanes not a substitute for U.S. jets. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/uae-defence-ministry-says-french-warplanes-not-substitute-us-jets-2021-12-05/> (дата звернення 06.12.2021).
99. UAE suspends talks with US over purchase of F-35 fighter jets. Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/7ab35684-d536-4908-89d6-a730d844c8d6> (дата звернення 17.12.2021).
100. Jean-Loup Samaan. The Logic of the Emirati Grand Strategy. Middle East Institute. National University of Singapore. Middle East Insights, No. 247, October 20, 2020. URL: <https://mei.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2020/10/Insight-247-Jean-Loup-Samaan.pdf> (дата звернення 14.11.2022).
101. Guido Steinberg. Regional Power United Arab Emirates. German Institute for International and Security Affairs. SWP Research Paper 2020/RP 10, 08.07.2020. URL: <https://www.swp-berlin.org/en/publication/regional-power-united-arab-emirates/> (дата звернення 11.10.2022).

102. Kristian Coates Ulrichsen. The United Arab Emirates. Power, Politics, and Policymaking. Abingdon: Routledge, 2017. 270 p.
103. Moran Zaga. The UAE Under Attack: A Foreign Policy Test. Tel Aviv University. The Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies. URL: <https://dayan.org/content/uae-under-attack-foreign-policy-test> (дата звернення 12.07.2022).
104. Yoel Guzansky. The United Arab Emirates: Proactive in War and Peace. The Institute for National Security Studies. URL: <https://www.inss.org.il/publication/uae-proactive-in-war-and-peace/> (дата звернення 11.06.2021).
105. خليفة بن زايد في ذمة الله. وزارة العدل. الإمارات العربية المتحدة. على الرابط <http://surl.li/iiimw> (дата звернення 13.05.2022).
106. المجلس الأعلى للاتحاد ينتخب محمد بن زايد رئيساً لدولة الإمارات. وزارة العدل. الإمارات العربية المتحدة. على الرابط <http://surl.li/iiiuj> (дата звернення 14.05.2022).
107. Peter Salisbury. Risk Perception and Appetite in UAE Foreign and National Security Policy. Chatham House, Middle East and North Africa Programme, July 2020.
108. Christopher M. Davidson. After Shaikh Zayed: the politics of succession in Abu Dhabi and the UAE. Middle East Policy, Vol. 13, Issue 1. URL: <https://go.gale.com/ps/i.do?p=AONE&u=googlescholar&id=GALE|A143719617&v=2.1&it=r&sid=AONE&asid=f277a524> (дата звернення 10.08.2022).
109. عاجل/ بصفته حاكماً لإمارة أبو ظبي .. رئيس الدولة يصدر مرسوماً أميرياً بتعيين خالد بن محمد بن زايد ولياً للعهد في إمارة أبو ظبي. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط <https://wam.ae/ar/details/1395303143514> (дата звернення 29.03.2023).
110. عاجل/بموافقة المجلس الأعلى للاتحاد .. رئيس الدول يصدر قراراً بتعيين منصور بن زايد نائباً لرئيس الدولة الو جانب محمد بن راشد. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط <https://wam.ae/ar/details/1395303143509> (дата звернення 29.03.2023).
111. عاجل/ بصفته حاكماً لإمارة أبو ظبي .. رئيس الدولة يصدر مرسومين أميريين بتعيين هزاع بن زايد وطحنون بن زايد نائبين لحاكم إمارة أبوظبي. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط <https://wam.ae/ar/details/1395303143512> (дата звернення 29.03.2023).

112. طحنون بن زايد رئيساً لجهاز أبو ظبي للاستثمار ومنصور بن زايد رئيساً لـ "مبادلة للاستثمار".
جريدة البيان. على الرابط <https://www.albayan.ae/economy/uae/2023-03-10-1.4629186> (дата звернення 15.03.2023).
113. Fund Rankings. Sovereign Wealth Fund. Sovereign Wealth Fund Institute.
URL: <https://www.swfinstitute.org/fund-rankings/sovereign-wealth-fund> (дата звернення 15.03.2023).
114. Mubadala invested more than \$29bn in 2022 despite global economic headwinds. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/economy/2023/05/19/mubadala-invested-more-than-29bn-in-2022-despite-global-economic-headwinds/> (дата звернення 20.05.2023).
115. رئيس الدولة يستقبل حكام الإمارات والشيوخ في قصر الوطن. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط <https://wam.ae/ar/details/1395303142888> (дата звернення 28.03.2023).
116. Max Weber. The Theory of Social and Economic Organization, Part III. Economy and Society (1922). German History Intersections. URL: <https://germanhistory-intersections.org/en/knowledge-and-education/ghis:document-156> (дата звернення 15.03.2023).
117. رئيس الدولة: تمكين شعب الإمارات محور اهتمام القيادة وعلى قمة أولويات الدولة وخططها للمستقبل.
وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط <https://www.wam.ae/ar/details/1395303065980> (дата звернення 13.07.2022).
118. The Most Powerful Arab Ruler Isn't M.B.S. It's M.B.Z. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2019/06/02/world/middleeast/crown-prince-mohammed-bin-zayed.html> (дата звернення 13.06.2020).
119. Influential Middle East Leader Woos Russia and China, Testing U.S. Ties. The Wall Street Journal. URL: <https://www.wsj.com/articles/gulf-leader-tests-u-s-ties-with-moves-toward-russia-china-ecf9b779> (дата звернення 22.05.2023).
120. Emirates News Agency WAM. URL: <https://wam.ae/ar>
121. About us. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us> (дата звернення 20.04.2023).

122. ابتسام الكتبي. نموذج دولة الإمارات في بناء القوة: رؤية محمد بن زايد. أبو ظبي: مركز الإمارات للسياسات، 2022. 242 ص.
123. U/S Burns' January 22 meeting with Abu Dhabi Crown Prince and UAE Foreign Minister. Cable 07ABUDHABI97_a. Public Library of US Diplomacy. WikiLeaks. URL: https://wikileaks.org/plusd/cables/07ABUDHABI97_a.html (дата звернення 11.04.2022).
124. Austria adopts anti-terrorism laws that put Muslim Brotherhood groups in crosshairs. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/world/europe/2021/07/08/austria-adopts-anti-terrorism-laws-that-put-muslim-brotherhood-groups-in-crosshairs/> (дата звернення 10.07.2021).
125. Charlie Weimers. Network of Networks: The Muslim Brotherhood in Europe. ECR Group. October 2021. URL: <https://ecrgroup.eu/files/MuslimBrotherhood.pdf> (дата звернення 29.11.2021).
126. Lorenzo Vidino. The Muslim Brotherhood in Austria. The George Washington University Program on Extremism/ University of Vienna. August 2017. URL: <https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs5746/files/MB%20in%20Austria-%20Print.pdf> (дата звернення 03.08.2021).
127. محمد بن زايد وسيباستيان كورتس يشهدان توقيع اتفاقية الشراكة الإستراتيجية الشاملة بين الإمارات والنمسا. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط <https://wam.ae/ar/details/1395302956217> (дата звернення 30.07.2021).
128. UAE President, Serbian President witness announcement of UAE-Serbia comprehensive strategic partnership, agreement signings. Emirates News Agency WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395303082307> (дата звернення 12.09.2022).
129. International Trade Map. United Arab Emirates. Ministry of Economy. URL: <https://www.moec.gov.ae/en/international-trade-map> (дата звернення 14.05.2023).
130. Vucic: UAE loan provided at half of current interest rates. Tanjug. URL: http://www.tanjug.rs/full-view_en.aspx?izb=749266 (дата звернення 12.09.2022).

131. من نحن؟ أكاديمية أنور قرقاش الدبلوماسية. على الرابط: [https://www.agda.ac.ae/ar/about-](https://www.agda.ac.ae/ar/about-agda/who-we-are) [agda/who-we-are](https://www.agda.ac.ae/ar/about-agda/who-we-are) (дата звернення 18.07.2022).
132. قسم التعاون الإنمائي الدولي. الإمارات العربية المتحدة. وزارة الخارجية. على الرابط [https://www.mofa.gov.ae/ar-ae/The-Ministry/UAE-International-Development-](https://www.mofa.gov.ae/ar-ae/The-Ministry/UAE-International-Development-Cooperation) [Cooperation](https://www.mofa.gov.ae/ar-ae/The-Ministry/UAE-International-Development-Cooperation) (дата звернення 11.08.2021).
133. الوزراء. الإمارات العربية المتحدة. وزارة الخارجية. على الرابط <https://www.mofa.gov.ae/ar-ae/The-Ministry/The-Ministers> (дата звернення 25.06.2023).
134. Embassy Pages. The EmbassyPages. Retrieved from <https://www.embassypages.com/uae> (дата звернення: 20.06.2023).
135. UAE Cabinet approves National Tolerance Program. United Arab Emirates. The Cabinet. URL: <https://uaecabinet.ae/en/details/news/uae-cabinet-approves-national-tolerance-program> (дата звернення: 17.11.2020).
136. About Ministry of Tolerance & Coexistence. United Arab Emirates. Ministry of Tolerance & Coexistence. URL: <https://www.tolerance.gov.ae/ministry> (дата звернення: 17.11.2020).
137. Islamism. History & Society. Political ideologies. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/Islamism> (дата звернення 22.03.2022).
138. Олександр Богомолів. Політичний іслам. Деякі особливості ісламського фундаменталізму та його перспективи на території колишнього Радянського Союзу. Східний світ №1 (2000), 134-141.
139. Jamal Al-Suwaidi. The Muslim Brotherhood in the United Arab Emirates. Abu Dhabi: Jamal Sanad Al-Suwaidi, 2022. 346 p.
140. علي النعيمي: منهج "الإخوان" محاربة الرموز الوطنية. جريدة الخليج. على الرابط <http://surl.li/jbjpq> (дата звернення 20.12.2020).
141. علي النعيمي: نعمل على تغيير الثقافة التي كانت سائدة في عالمنا العربي تجاه الآخر. العين الإخبارية. على الرابط: <https://al-ain.com/article/uae-rashed-al-nuaimi-muslim-communities> (дата звернення 20.12.2020).

142. Combating Terrorism and Extremism. United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mofa.gov.ae/en/the-ministry/the-foreign-policy/combating-terrorism-and-extremism> (дата звернення 19.12.2020).
143. About. Hedayah. URL: <https://hedayah.com/about/> (дата звернення 19.12.2020).
144. Background and Mission. Global Counterterrorism Forum. URL: <https://www.thegctf.org/Who-we-are/Background-and-Mission> (дата звернення 19.12.2020).
145. UAE Islamist detained in ruler's palace. Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/f6aaa4cc-8e9e-11e1-ac13-00144feab49a> (дата звернення 18.12.2020).
146. Project spending focuses on northern emirates. Middle East business intelligence. URL: <https://www.meed.com/project-spending-focuses-on-northern-emirates/> (дата звернення 21.12.2020).
147. Trial begins of 94 charged with plotting UAE state overthrow. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/uk-uae-trial-idUKBRE9230NP20130304> (дата звернення 19.12.2020).
148. 41 suspects referred to Federal Supreme Court over terrorist charges. WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395283915141> (дата звернення 19.12.2020).
149. There is no freedom here. Silencing dissent in the United Arab Emirates (UAE). Amnesty International. November 2014. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/mde25/0018/2014/en/> (дата звернення 19.12.2020).
150. Khalifa Al-Suwaidi. The UAE after the Arab Spring: Strategy for Survival. I.B. Tauris, 2023. 209 p.
151. The President's speech in Cairo: A New Beginning. The White House. President Barack Obama. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/issues/foreign-policy/presidents-speech-cairo-a-new-beginning> (дата звернення 15.03.2022).

152. Obama tells Mubarak, transition must begin “now”. AFP News Agency. URL: https://www.youtube.com/watch?v=AEKkikXC78A&ab_channel=AFPNewsAgency (дата звернення 15.03.2022).
153. Recordings Suggests Emirates and Egyptian Military Pushed Ousting of Mursi. The New York Times. URL: https://www.nytimes.com/2015/03/02/world/middleeast/recordings-suggest-emirates-and-egyptian-military-pushed-ousting-of-morsi.html?_r=0 (дата звернення 15.12.2020).
154. تسريبات جديدة لمدير مكتب السيسي. قناة الجزيرة. على الرابط: <http://surl.li/jcuea> (дата звернення 15.12.2020).
155. الإمارات تقدم دعماً مالياً لمصر بقيمة 3 مليارات دولار. بي بي سي عربي. على الرابط: https://www.bbc.com/arabic/business/2013/07/130709_egypt_uae_loan (дата звернення 15.12.2020).
156. الجابر يؤكد دعم الإمارات لمصر. سكاي نيوز عربية. على الرابط: <http://surl.li/jcvvj> (дата звернення 23.12.2020).
157. الإمارات ومصر... علاقات وآفاق واعدة. مجلة عسكرية واستراتيجية "درع الوطن". على الرابط: <http://surl.li/jcvpd> (дата звернення 19.12.2020).
158. Ali Alnuaimi. Twitter. URL: <https://twitter.com/Dralnoaimi/status/1681264448114159617> (дата звернення 18.07.2023).
159. Віталій Федянін. Катарський горішок. Дзеркало тижня, випуск №22, 10-16 червня 2017 р. URL: https://dt.ua/international/katarskiy-gorishok-245093_.html (дата звернення 25.12.2020).
160. Trump: Qatar must stop funding terrorism. CNN. URL: <https://edition.cnn.com/2017/06/09/politics/trump-qatar-saudi-gulf-crisis/index.html> (дата звернення 24.12.2020).
161. الإمارات تقطع العلاقات مع قطر وتغلق المنافذ. الإمارات اليوم. على الرابط: <https://www.emaratalyoum.com/local-section/other/2017-06-06-1.1001560> (дата звернення 27.12.2020).

162. علي النعيمي: النظام القطري لا يزال يمثل تهديدا للأمن والسلم العالميين. العين الإخبارية. على الرابط: <https://al-ain.com/article/naimi-diameter-forging> (дата звернення 26.12.2020).
163. Qatar's Unilateral Policies. Political Risks Assessment of Doha's Ambitions. A Policy Paper (8). Abu-Dhabi: Emirates Policy Center, 2017. 60 p.
164. Mohammed bin Zayed's Dark Vision of the Middle East's Future. The New York Times Magazine. URL: <https://www.nytimes.com/2020/01/09/magazine/united-arab-emirates-mohammed-bin-zayed.html> (дата звернення 25.12.2020).
165. UAE allegedly funneled \$3B to topple Erdogan, Turkish government. Daily Sabah. URL: <https://www.dailysabah.com/politics/2017/06/13/uae-allegedly-funneled-3b-to-topple-erdogan-turkish-government> (дата звернення 28.12.2020).
166. الديناميات الداخلية والخارجية المتغيرة في تركيا. ورقة سياسية (15). أبو ظبي: مركز الإمارات للسياسات، 2019. 122 ص.
167. أنور قرقاش: طلب قطر الحماية العسكرية من تركيا فصل مأساوي وهزلي. CNN بالعربية. على الرابط: <https://arabic.cnn.com/middle-east/2017/06/08/uaw-anwar-gargash-qatar-turkey> (дата звернення 26.12.2020).
168. مسؤول إماراتي يقول الجيش التركي في قطر يزعزع استقرار المنطقة. رويترز. على الرابط: <https://www.reuters.com/article/uae-turkey-army-as2-idARAKBN26V0WH> (дата звернення 26.12.2020).
169. Sheikh Mohamed bin Zayed meets Greek Prime Minister. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/government/sheikh-mohamed-bin-zayed-meets-greek-prime-minister-1.1113791> (дата звернення 27.12.2020).
170. Chief of Staff tours site of UAE-Greece joint military exercises. Emirates News Agency WAM. URL: <https://www.wam.ae/en/details/1395302871781> (дата звернення 02.10.2020).
171. Letter dated 8 March 2021 from the Panel of Experts on Libya established pursuant to resolution 1973 (2011) addressed to the President of the Security Council. S/2021/229. United Nations. Security Council. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/037/72/PDF/N2103772.pdf?OpenElement> (дата звернення 10.07.2021).

172. East Africa counterterrorism operation. North and West Africa counterterrorism operation. Lead Inspector General report to the United States Congress. July 1, 2020-September 30, 2020. URL: <https://media.defense.gov/2020/Dec/04/2002546287/-1/-1/1/LEAD%20IG%20EAST%20AFRICA%20AND%20NORTH%20AND%20WEST%20AFRICA%20COUNTERTERRORISM%20OPERATIONS.PDF> (дата звернення 17.01.2021).
173. Pentagon Says UAE Possibly Funding Russia's Shadowy Mercenaries in Libya. Foreign Policy. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/11/30/pentagon-trump-russia-libya-uae/> (дата звернення 17.01.2021).
174. محمد الجابري. السياسة الخارجية الإماراتية تجاه إفريقيا منذ عام 2004. أبو ظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية، 2022. 283 ص.
175. Turkey's love-in with Qatar. A marriage of convenience. Clingendael's Conflict Research Unit. URL: <https://www.clingendael.org/pub/2021/drivers-of-turkish-qatari-relations/> (дата звернення 10.06.2022).
176. DP World launches \$442m port expansion in Somaliland. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/economy/dp-world-launches-442m-port-expansion-in-somaliland-1.779605> (дата звернення 09.05.2022).
177. DP World and Somaliland's new economic zone in Berbera to serve as regional trade hub. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/economy/2023/03/03/dp-world-and-somalilands-new-economic-zone-in-berbera-to-serve-as-regional-trade-hub/> (дата звернення 11.06.2023).
178. More Emirati Military Involvement in Somalia Could Help Curb al-Shabab. The Washington Institute for Near East Policy. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/more-emirati-military-involvement-somalia-could-help-curb-al-shabab> (дата звернення 29.06.2023).
179. The failure of partner-led, US-enabled policy in the Horn of Africa: The case study of Somalia. Middle East Institute. URL:

<https://www.mei.edu/publications/failure-partner-led-us-enabled-policy-horn-africa-case-study-somalia> (дата звернення 30.05.2023).

180. Full transcript of AlUla GCC Summit Declaration: Bolstering Gulf unity. Al Arabiya English. URL: <https://english.alarabiya.net/News/gulf/2021/01/06/Full-transcript-of-AlUla-GCC-Summit-Declaration-Bolstering-Gulf-unity> (дата звернення 06.01.2021).
181. UAE presses ahead with “zero problems” policy as Abu Dhabi crown prince visits Turkey. The Arab Weekly. URL: <https://the arabweekly.com/uae-presses-ahead-zero-problems-policy-abu-dhabi-crown-prince-visits-turkey> (дата звернення 30.11.2021).
182. رأي.. عبد الخالق عبد الله يكتب لـ CNN: الرئيس أردوغان يزور الخليج حاملا راية البراغماتية السياسية. CNN بالعربية. على الرابط: <http://surl.li/jemka> (дата звернення 17.07.2023)
183. UAE announces establishment of US\$ 10 billion investment fund in Turkey. Emirates News Agency WAM. URL: <https://www.wam.ae/en/details/1395302996371> (дата звернення 01.12.2021).
184. Turkey strikes currency swap deal with UAE as ties warm. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/markets/asia/turkey-strikes-currency-swap-deal-with-uae-ties-warm-2022-01-19/> (дата звернення 24.01.2022).
185. Turkey’s Erdogan signs \$50 billion in deals during UAE visit. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkeys-erdogan-ends-gulf-tour-with-abu-dhabi-visit-2023-07-19/> (дата звернення 20.07.2023).
186. Cementing the Emerging UAE-Turkey Relationship: The Iran Factor. The Arab Gulf States Institute in Washington. URL: <https://agsiw.org/cementing-the-emerging-uae-turkey-relationship-the-iran-factor/> (дата звернення 27.02.2022).
187. Islamic State crisis: UAE female pilot in air strikes. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29367214> (дата звернення 25.03.2022).
188. UAE reopens embassy in Damascus after six years. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/world/mena/uae-reopens-embassy-in-damascus-after-six-years-1.806947> (дата звернення 20.03.2022).

189. Bert Hoffmann. The International Dimensions of Authoritarian Legitimation: The Impact of Regime Evolution. GIGA Working Papers No. 182, December 2011. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1978373 (дата звернення 21.03.2022).
190. Dina Esfandiary. New order in the Gulf. The rise of the UAE. I.B. Tauris, 2023. 193 p.
191. فيديو / أنور قرقاش: الهيمنة الغربية على النظام الدولي في أيامها الأخيرة. جريدة الخليج. على الرابط: <http://surl.li/iopub> (дата звернення 20.04.2022).
192. Anwar Gargash. Twitter. 2022. URL: <https://twitter.com/AnwarGargash/status/167436913228227075> (дата звернення 29.06.2023).
193. Shale producers need to show restraint amid higher prices, UAE energy minister says. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/business/energy/shale-producers-need-to-show-restraint-amid-higher-prices-uae-energy-minister-says-1.1145336> (дата звернення 15.02.2021).
194. Robert A. Manning. The shale revolution and the new geopolitics of energy. Atlantic Council. URL: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2014/10/Shale_Revolution_and_the_New_Geopolitics_of_Energy.pdf (дата звернення 13.02.2021).
195. Bassam Fattouh. The US Tight Oil Revolution and Its Impact on the Gulf Cooperation Council Countries: Beyond the Supply Shock. The Oxford Institute for Energy Studies. OIES Paper: WPM 54. October 2014.
196. What Does U.S. “Withdrawal” From the Middle East Mean? The Arab Gulf States Institute in Washington. URL: <https://agsiw.org/what-does-u-s-withdrawal-from-the-middle-east-mean/> (дата звернення 07.03.2022).
197. Remarks by President Biden at the GCC + 3 Summit Meeting. The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/07/16/remarks-by-president-biden-at-the-gcc-3-summit-meeting/> (дата звернення 18.07.2022).

198. Joint Statement Following the Summit of the Leaders of the United States and the Gulf Cooperation Council (GCC) Countries. The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/07/16/joint-statement-following-the-summit-of-the-leaders-of-the-united-states-and-the-gulf-cooperation-council-gcc-countries/> (дата звернення 18.07.2022).
199. Віталій Федянін. З чим Джо Байден повернувся з Близького Сходу. Дзеркало тижня. 18 липня 2022 р. URL: <https://zn.ua/ukr/international/z-chim-dzho-bajden-povernuvsja-z-blizkoho-skhodu.html> (дата звернення 19.07.2022).
200. Statement of the Riyadh Summit for Cooperation and Development between the GCC and the People's Republic of China. Gulf Cooperation Council. General Secretariat. URL: <https://www.gcc-sg.org/ar-sa/MediaCenter/NewsCooperation/News/Pages/news2022-12-9-4.aspx> (дата звернення 15.12.2022).
201. Iran summons China envoy over islands dispute statement with UAE. Al Jazeera. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/12/11/iran-summons-china-envoy-over-disputed-islands-with> (дата звернення 15.12.2022).
202. Ebtesam Al Ketbi. Iran and the Biden Administration: A Potential Return to Negotiations. Abu Dhabi: Emirates Policy Center, 2021. 86 p.
203. رئيس الدولة بمناسبة قمة جدة المشتركة: الإمارات شريك رئيسي في نهج الاستقرار والازدهار الذي يقوم على السلام والتنمية وتعميم ثمارهما في دول المنطقة والعالم. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط: <https://wam.ae/ar/details/1395303066592> (дата звернення 18.07.2022).
204. عبد الله السيد الهاشمي. أفضل عمل سياسي عربي. جريدة الاتحاد. على الرابط: <http://surl.li/jqraw> (дата звернення 28.07.2022).
205. الإمارات ترفض التوصيفات الخاطئة لمحادثاتها مع أمريكا بشأن الأمن البحري. الإمارات العربية المتحدة. وزارة الخارجية. على الرابط: <https://www.mofa.gov.ae/ar-ae/mediahub/news/2023/5/31/31-05-2023-uae-maritime-security> (дата звернення 01.06.2023).
206. U.A.E. Says It Exited U.S.-Led Naval Force. The Wall Street Journal. URL: <https://www.wsj.com/articles/u-a-e-says-it-exited-u-s-led-naval-force-fdbe23c9> (дата звернення 01.06.2023).

207. Scoop: Blinken apologized to UAE crown prince for delayed response to Houthi attacks. Axios. URL: <https://www.axios.com/2022/04/13/blinden-apologize-mbz-houthi-attacks-uae#> (дата звернення 04.05.2022).
208. Emma Soubrier. Gulf Security in a Multipolar World: Power Competition, Diversified Cooperation. The Arab Gulf States Institute in Washington. URL: https://agsiw.org/wp-content/uploads/2020/03/Soubrier_Gulf-Security_Online-1.pdf (дата звернення 20.07.2021).
209. China, UAE to hold first-ever joint military drill, likely a “message” to US: Analysts. Breaking Defense. URL: <https://breakingdefense.com/2023/08/china-uae-to-hold-first-ever-joint-military-drill-likely-a-message-to-us-analysts/> (дата звернення 03.08.2023).
210. UAE, India Sign Agreement To Settle Trade In Local Currencies. Forbes Middle East. URL: <https://www.forbesmiddleeast.com/industry/economy/uae-india-sign-agreement-to-settle-trade-in-rupees> (дата звернення 20.07.2023).
211. China Begins to Erode US Dollar Dominance in Global Trade Agreements. Gro Intelligence. URL: <https://www.gro-intelligence.com/insights/china-begins-to-erode-us-dollar-dominance-in-global-trade-agreements> (дата звернення 19.05.2023).
212. أنور قرقاش. الإمارات والعالم في السنة الأولى من عهد محمد بن زايد. جريدة الاتحاد. على الرابط: <http://surl.li/jtslx> (дата звернення 25.05.2023).
213. The UAE Enters a New Era Under President MbZ. RANE, Stratfor. URL: <https://worldview.stratfor.com/article/uae-enters-new-era-under-president-mbz> (дата звернення 22.06.2022).
214. A New Crown Prince Will Be Key in Gauging the UAE's Future. RANE, Stratfor. URL: <https://worldview.stratfor.com/article/new-crown-prince-will-be-key-gauging-uaes-future> (дата звернення 17.05.2023).
215. UAE-U.S. Relations: What Went Wrong? The Arab Gulf States Institute in Washington. URL: <https://agsiw.org/uae-u-s-relations-what-went-wrong/> (дата звернення 27.05.2022).

216. Christian Henderson. The UAE as a Nexus State. *Journal of Arabian Studies*, April 2017, pp. 83-93.
217. Jonathan Fulton. China-UAE in the Belt and Road Era. *Journal of Arabian Studies*, December 2019, pp. 253-268.
218. Enayatollah Yazdani. *International Relations and Diplomacy*, July 2020, Vol. 8, No. 07, pp. 298-320.
219. Jonathan Fulton. China's Changing Role in the Middle East. Atlantic Council. URL: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/06/Chinas_Changing_Role_in_the_Middle_East.pdf (дата звернення 24.09.2021).
220. السفير الصيني: 54 ألف طالب وطالبة يدرسون اللغة الصينية في 158 مدرسة عامة بالإمارات. وكالة أنباء الإمارات. على الرابط: <https://wam.ae/ar/details/1395303101152> (дата звернення 01.12.2022).
221. عبد الله بن زايد. تويتر. على الرابط: <https://twitter.com/ABZayed/status/1634460171249360896> (дата звернення 13.03.2023).
222. July/August 2022 UAE Survey Shows U.S. Leads Iran, but Lags Russia and China. The Washington Institute for Near East Policy. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/julyaugust-2022-uae-survey-shows-us-leads-iran-lags-russia-and-china> (дата звернення 20.11.2022).
223. Stephen G. Brooks, William C. Wohlforth. The Myth of Multipolarity. *Foreign Affairs*. URL: <http://surl.li/jtszp> (дата звернення 11.05.2023).
224. Multi-author study, Brian Katulis lead analyst. Putting diplomacy first in the Middle East. Creating incentives for de-escalation. Middle East Institute, May 30, 2023. URL: https://www.mei.edu/sites/default/files/2023-05/Putting%20Diplomacy%20First%20in%20the%20Middle%20East%20-%20Creating%20Incentives%20for%20De-escalation_2.pdf (дата звернення 03.06.2023).
225. Joint statement of the United States, the State of Israel and the United Arab Emirates. 2020. Ministry of Foreign Affairs & International Cooperation of the

- UAE. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/en/mediahub/news/2020/8/13/13-08-2020-uae-statement> (дата звернення 07.03.2021).
226. The Abraham Accords Declaration. 2020. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/the-abraham-accords/> (дата звернення 10.03.2021).
227. Jonathan Fulton, Roie Yellinek. UAE-Israel diplomatic normalization: a response to a turbulent Middle East region. *Comparative Strategy*, 2021, Vol. 40, No. 56 pp. 499-515.
228. Yaakov Lappin. Israel-UAE Peace Deal Challenges Iranian, Muslim Brotherhood Camps. The Begin-Sadat Center for Strategic Studies. URL: <https://besacenter.org/israel-uae-peace-iran-muslim-brotherhood/> (дата звернення 11.05.2021).
229. The Economic Strategic – Strategic Dimension of the Abraham Accords. The Institute for National Security Studies. URL: <https://www.inss.org.il/publication/abraham-accords-economic-dimension/> (дата звернення 12.05.2021).
230. Giorgio Cafiero. Ukraine war allows UAE to bring Syria's Assad in from the cold. *Al Jazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/24/hldukraine-war-allows-uae-to-bring-syrias-assad-in-from-the-cold> (дата звернення 15.04.2022).
231. Sanam Vakil, Neil Quilliam. The Abraham Accords and Israel-UAE normalization. Chatham House. URL: <https://www.chathamhouse.org/2023/03/abraham-accords-and-israel-uae-normalization/03-security-landscape> (дата звернення 09.04.2023).
232. Aziz Alghashian. Israeli Strategies to Preserve and Expand the Abraham Accords. The Arab Gulf States Institute in Washington. URL: <https://agsiw.org/israeli-strategies-to-preserve-and-expand-the-abraham-accords/> (дата звернення 01.08.2023).
233. Daniela Traub, Ronen Cohen, Chen Kertcher. The road to normalization: The importance of the United Arab Emirates' neoliberal foreign policy in the normalization with Israel: 2004-2020. *Digest of Meddle East Studies*, 2023, 32. Pp. 60-78.

234. The UAE and Israel: Two Years of Progress. Embassy of the United Arab Emirates. Washington DC. URL: <https://www.uae-embassy.org/sites/default/files/2022-10/Accords%20UAE-ISR%20Partnerships%2010.17.22%5B43%5D.pdf> (дата звернення 12.11.2022).
235. في أول زيارة رسمية.. وصول الوفد الإماراتي الى إسرائيل. جريدة البيان. على الرابط: <https://www.albayan.ae/across-the-uae/news-and-reports/2020-10-20-1.3991437> (дата звернення 14.12.2020).
236. UAE ambassador presents credentials to Israeli president in historic first. 2021. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/mena/uae-ambassador-presents-credentials-to-israeli-president-in-historic-first-1.1175288> (дата звернення 05.03.2021).
237. سفير الإمارات في إسرائيل يفتتح سفارة الدولة في تل أبيب رسمياً. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط: <https://wam.ae/ar/details/1395302952695> (дата звернення 20.07.2021).
238. بيان مشترك بين الإمارات وإسرائيل. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط: <https://wam.ae/ar/details/1395302948593> (дата звернення 01.07.2021).
239. مسؤولون إماراتيون يشاركون في حفل افتتاح السفارة الإسرائيلية بأبوظبي. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط: <https://www.wam.ae/ar/details/1395302948633> (дата звернення 01.07.2021).
240. Inaugurating embassy in UAE, Israel tells region: 'We're here to stay'. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-foreign-minister-heads-uae-first-official-visit-2021-06-29/> (дата звернення 01.07.2021).
241. Yair Lapid: We want to expand the Abraham Accord to the entire region. 2021. The National. Retrieved from <https://www.thenationalnews.com/uae/2021/06/30/yair-lapid-we-want-to-expand-the-abraham-accord-to-the-entire-region/> (дата звернення 01.07.2021).
242. سمو الشيخ عبد الله بن زايد يلتقي وزير الخارجية الولايات المتحدة و إسرائيل .. والإعلان عن مجموعتي عمل "التعايش" و"المياه والطاقة" بين الدول الثلاث. الإمارات العربية المتحدة. وزارة الخارجية. على الرابط: <https://www.mofa.gov.ae/ar-ae/mediahub/news/2021/10/13/13-10-2021-uae-usa> (дата звернення 14.10.2021).

243. Abdullah bin Zayed meets FM's of US, Israel; announces two new working groups on religious coexistence, water, energy issues. WAM. URL: <http://wam.ae/en/details/1395302980561> (дата звернення 15.10.2021).
244. Israel supports UAE security needs, president says on first visit. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-president-herzog-departs-uae-first-visit-spokesman-2022-01-30/> (дата звернення 30.01.2022).
245. H.H. Sheikh Abdullah bin Zayed holds official reception in Tel Aviv on second anniversary of Abraham Accords. United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mofa.gov.ae/en/mediahub/news/2022/9/16/16-09-2022-uae-ministrer> (дата звернення 17.09.2022).
246. Partnerships and economy are the best way to overcome today's complex challenges: UAE President at I2U2 Leaders' Summit. United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mofa.gov.ae/en/mediahub/news/2022/7/15/15-07-2022-uae-i2u2> (дата звернення 17.07.2022).
247. Negev Forum Steering Committee Joint Statement. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/negev-forum-steering-committee-joint-statement/> (дата звернення 28.06.2022).
248. Mohamed Chtatou. Morocco, Israel, and the Future of the Negev Forum. The Washington Institute for Near East Policy. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/morocco-israel-and-future-negev-forum> (дата звернення 20.02.2023).
249. UAE-Israel Comprehensive Economic Partnership Agreement to come into force on 1st April. Emirates News Agency WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395303143828> (дата звернення 01.04.2023).
250. UAE calls on Israel to de-escalate situation in Al-Aqsa and Sheikh Jarrah. 2021. WAM. URL: <https://www.wam.ae/en/details/1395302933505> (дата звернення 08.05.2021).
251. UAE alarmed by escalating spiral of violence in Israel and Palestine: H.H. Sheikh Abdullah bin Zayed. 2021. United Arab Emirates. Ministry of Foreign

- Affairs & International Cooperation. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/en/mediahub/news/2021/5/13/14-05-2021-uae-minister> (дата звернення 14.05.2021).
252. Anwar Gargash. 2021. Twitter. Retrieved from <https://twitter.com/AnwarGargash/status/1392027677800878080> (дата звернення 12.05.2021).
253. Abraham Accords not an alternative to solving Arab-Israeli conflict, UAE minister says. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/government/2021/11/14/abraham-accords-is-not-an-alternative-to-solving-arab-israeli-conflict-uae-minister-says/> (дата звернення 21.11.2021).
254. Eytan Gilboa. The Israel-UAE Agreement: Busting Myths and Sending Messages. The Begin-Sadat Center for Strategic Studies. URL: <https://besacenter.org/israel-uae-myths/> (дата звернення 10.05.2021).
255. دولة الإمارات تدين اقتحام القوات الإسرائيلية مدينة نابلس. الإمارات العربية المتحدة. وزارة الخارجية. على الرابط: <https://www.mofa.gov.ae/ar-ae/mediahub/news/2023/2/22/22-02-2023-uae-nablus> (дата звернення 22.02.2023).
256. Netanyahu's UAE visit said postponed after Abu Dhabi slams Temple Mount visit. The Times of Israel. URL: <https://www.timesofisrael.com/netanyahus-uae-visit-said-postponed-after-abu-dhabi-slams-temple-mount-visit/> (дата звернення 05.01.2023).
257. Arab Public Opinion on Arab -Israeli Normalization and Abraham Accords. The Washington Institute for Near East Policy. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/arab-public-opinion-arab-israeli-normalization-and-abraham-accords> (дата звернення 11.10.2022).
258. The Emirati-Israeli Peace Treaty: Potential Regional and Strategic Implications. Emirates Policy Center. URL: <https://epc.ae/topic/the-emirati-israeli-peace-treaty-potential-regional-and-strategic-implications> (дата звернення 23.12.2021).

259. UAE minister says UAE-Israel agreement not directed at Iran. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/us-israel-emirates-gargash-idUSKCN25D0GR> (дата звернення 04.09.2020).
260. Anwar Gargash. 2020. Twitter. URL: <https://twitter.com/AnwarGargash/status/1295231799296229377> (дата звернення 04.09.2020).
261. About Us. Our History. Abu Dhabi Fund for Development. URL: <https://www.adfd.ac/english/ABOUTADFD/OurHistory/Pages/history.aspx> (дата звернення 10.11.2021).
262. About US. Zayed Charitable and Humanitarian Foundation. URL: <https://www.zayedchf.gov.ae/AboutCharity/AboutCharity> (дата звернення 10.11.2021).
263. Mohamed bin Zayed. Twitter. URL: <https://twitter.com/MohamedBinZayed/status/1645396321321320453> (дата звернення 10.04.2023).
264. Humanitarian and Development Cooperation. United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mofa.gov.ae/en/The-Ministry/The-Foreign-Policy/Humanitarian-and-Development-Cooperation> (дата звернення 26.12.2022).
265. UAE's foreign aid from 2010 to 2021 totalled AED206 billion: MoFAIC report. Emirates News Agency WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395302963076> (дата звернення 26.12.2022).
266. السياسة الخارجية في عهد خليفة.. قصة نجاح ملهمة. جريدة الاتحاد. على الرابط: <http://surl.li/kcloy> (дата звернення 19.05.2023).
267. The United Arab Emirates becomes the first Participant in the OECD Development Assistance Committee (DAC). DAC global relations. OECD Home. URL: <https://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/uae-participant-dac.htm> (дата звернення 14.04.2021).
268. UAE Foreign Aid Policy. United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mofa.gov.ae/en/The-Ministry/UAE-International-Development-Cooperation/UAE-Foreign-Aid-Policy> (дата звернення 23.01.2023).

269. Humanitarian aid contributions. OCHA Services. Financial Tracking Service. URL: <https://fts.unocha.org/> (дата звернення 30.07.2023).
270. IHC at a Glance. International Humanitarian City. URL: <https://www.ihc.ae/ihc-at-a-glance/> (дата звернення 26.10.2022).
271. UAE Annual Foreign Aid Reports. United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mofa.gov.ae/en/The-Ministry/UAE-International-Development-Cooperation/Annual-Foreign-Aid-Report> (дата звернення 27.12.2022).
272. United Arab Emirates. Development Co-operation Profiles. OECDiLibrary. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/153f7558-en/index.html?itemId=/content/component/153f7558-en> (дата звернення 29.01.2023).
273. Deniz Gökalp. The UAE's Humanitarian Diplomacy: Claiming State Sovereignty, Regional Leverage and International Recognition. Chr. Michelsen Institute. URL: <https://www.cmi.no/publications/7169-the-uaes-humanitarian-diplomacy-claiming-state-sovereignty> (дата звернення 20.11.2021).
274. Adam Krzymowski. Role and Significance of the United Arab Emirates Foreign Aid for Its Soft Power Strategy and Sustainable Development Goals. Social Sciences, 2022. Zayed University. URL: <https://zuscholars.zu.ac.ae/cgi/viewcontent.cgi?article=5852&context=works> (дата звернення 27.08.2022).
275. Coronavirus: UAE records first case. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/health/coronavirus-uae-records-first-case-1.971253> (дата звернення 05.02.2020).
276. محمد بن زايد: بفضل الله خرجنا من أزمة " كورونا " بخير وتعلمنا منها دروساً وتجارب عديدة.. ونحمده على بداية عودة الحياة إلى طبيعتها في دولة الإمارات. وكالة أنباء الإمارات. على الرابط: <https://wam.ae/ar/details/1395302977527> (дата звернення 07.10.2021).
277. Vaccines against COVID-19 in the UAE. The United Arab Emirates' Government portal. URL:

[and-the-law/handling-the-covid-19-outbreak/vaccines-against-covid-19-in-the-uae](#)
(дата звернення 09.05.2021).

278. Abu Dhabi launches new COVID-19 vaccine plant with China's Sinopharm. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-emirates-china-idUSKBN2BL0DS> (дата звернення 30.03.2021).
279. Hope Consortium: health chief tours Abu Dhabi Port's vaccine storage warehouse. The National. Retrieved from <https://www.thenationalnews.com/uae/health/hope-consortium-health-chief-tours-abu-dhabi-port-s-vaccine-storage-warehouse-1.1195519> (дата звернення 02.04.2021).
280. Abu Dhabi's Hope Consortium purchases new transport fleet to expand daily vaccine delivery to 1.1 million. The National. Retrieved from <https://www.thenationalnews.com/uae/health/abu-dhabi-s-hope-consortium-purchases-new-transport-fleet-to-expand-daily-vaccine-delivery-to-1-1-million-1.1216355> (дата звернення 11.05.2021).
281. The UAE's global efforts in Response to the Novel Coronavirus Disease (COVIS-19). Report by the Development Cooperation Department of the Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation of the UAE.
282. Work begins on Sinopharm vaccine plant in Serbia in tie-up with UAE. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/2021/09/13/work-begins-on-sinopharm-vaccine-plant-in-serbia-in-tie-up-with-uae/> (дата звернення 27.09.2021).
283. Політичний діалог. Посольство України в Об'єднаних Арабських Еміратах. URL: <https://uae.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/obyednani-arabski-emirati/politichni-vidnosini-mizh-ukrayinoyu-ta-oae> (дата звернення 14.03.2022).
284. Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України та Урядом Об'єднаних Арабських Еміратів про взаємне скасування візових вимог. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784_002-17#Text (дата звернення 16.03.2022).

285. Візит Президента України до ОАЕ: цікаві і невідомі деталі. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3192966-vizit-prezidenta-ukraini-do-oae-cikavi-j-nevidomi-detali.html> (дата звернення 20.02.2021).
286. Під час візиту Президента України до ОАЕ підписано низку двосторонніх документів. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/pid-chas-vizitu-prezidenta-ukrayini-do-oae-pidpisano-nizku-d-66521> (дата звернення 10.05.2022).
287. Перша леді України зустрілася з Президентом ОАЕ. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/persha-ledi-ukrayini-zustrilasya-z-prezidentom-oae-81493> (дата звернення 15.03.2023).
288. رئيس الدولة يستقبل رئيسة مؤسسة أولينا زيلينسكا الأوكرانية الخيرية. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط: <https://www.wam.ae/ar/details/1395303136409> (дата звернення 14.03.2023).
289. У Саудівській Аравії Президент провів зустрічі з главами делегацій ОАЕ, Оману та Кувейту. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-saudivskij-araviyi-prezident-proviv-zustrichi-z-glavami-de-83001> (дата звернення 20.05.2023).
290. Президент України прийняв міністра з питань зміни клімату й навколишнього середовища Об'єднаних Арабських Еміратів, голову Офісу з міжнародних справ при Президентові ОАЕ. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-prijnyav-ministra-z-pitan-zmini-klimatu-j-83529> (дата звернення 12.06.2023).
291. Україна розраховує на продовження гуманітарної та фінансової підтримки з боку ОАЕ, - Юлія Свириденко. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-rozrakhovuie-na-prodovzhennia-humanitarnoi-ta-finansovoi-pidtrymky-z-boku-oae-iuliia-svyrydenko> (дата звернення 12.06.2023).
292. Офіційний візит в Україну Міністра закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ) Абдулли бін Заїда Аль Нагаяна. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/480-oficijnij-vizit-v->

- [ukrajinu-ministra-zakordonnih-sprav-objednanih-arabsykih-jemirativ-oaje-abdulli-bin-zajida-aly-nagajana](#) (дата звернення 07.04.2022).
293. UAE Embassy in Kiev. United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mofa.gov.ae/en/Missions/Kiev/The-Embassy/About-the-Embassy> (дата звернення 07.04.2022).
294. Консульство. Консульство України в Дубаї. URL: <https://dubai.mfa.gov.ua/posolstvo> (дата звернення 04.06.2021).
295. Gargash chairs third session of UAE-Ukraine Joint Committee. Emirates News Agency WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395302704163> (дата звернення 18.10.2021).
296. Депутатські групи Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків із зарубіжними країнами. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/organizations.dep_groups (дата звернення 10.08.2023).
297. لجنة الصداقة البرلمانية الإماراتية الأوكرانية تعقد اجتماعها الافتراضي الأول. وكالة أنباء الإمارات وام. على الرابط: <https://wam.ae/ar/details/1395302917603> (дата звернення 08.04.2021).
298. IPU Task Force on Ukraine visits Kyiv and Moscow. Inter-Parliamentary Union. URL: <https://www.ipu.org/news/press-releases/2022-07/ipu-task-force-ukraine-visits-kyiv-and-moscow> (дата звернення 18.07.2022).
299. Why is UAE foreign policy so often misunderstood? The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/opinion/comment/2021/11/11/why-is-uae-foreign-policy-so-often-misunderstood/> (дата звернення 26.11.2021).
300. Угода між Урядом України та Урядом Об'єднаних Арабських Еміратів про економічне, торговельне і технічне співробітництво. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784_004#Text (дата звернення 20.12.2021).
301. Розраховуємо на зростання присутності еміратських компаній в Україні – Андрій Єрмак на засіданні Українсько-еміратської координаційної ради.

- Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/rozrahovuyemo-na-zrostannya-prisutnosti-emiratskih-kompanij-66793> (дата звернення 26.02.2021).
302. Олег Уруський провів офіційну зустріч з делегацією Об'єднаних Арабських Еміратів. Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України. URL: <https://mspu.gov.ua/news/oleg-uruskij-proviv-oficijnu-zustrich-z-delegaciyeu-obyednanih-arabskih-emirativ> (дата звернення 20.06.2021).
303. Олег Уруський: «Найближчим часом діалог між Україною та ОАЕ має завершитися конкретними результатами». Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України. URL: <https://mspu.gov.ua/news/oleg-uruskij-najblizhchim-chasom-dialog-mizh-ukrayinoyu-ta-oae-maye-zavershitisya-konkretnimi-rezultatami> (дата звернення 19.08.2021).
304. Роман Лещенко провів зустріч з Урядової делегацією Об'єднаних Арабських Еміратів щодо інвестицій в Україну. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/news/roman-leshchenko-proviv-zustrich-z-uryadovoyu-delegaciyeu-obyednanih-arabskih-emirativ-shchodo-investicij-v-ukrayinu> (дата звернення 17.09.2021).
305. Україна активізує торговельно-економічне партнерство з ОАЕ, - Юлія Свириденко. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=891b76b6-3241-461e-b6e6-5e1126285a5e&title=PartnerstvoZOae> (дата звернення 10.03.2023).
306. Угода про всеосяжне економічне партнерство з ОАЕ розкриє повний потенціал нашої співпраці у сфері торгівлі та інвестицій, - Юлія Свириденко. Міністерство економіки України. URL: <http://surl.li/kmybd> (дата звернення 07.12.2022).
307. У межах офіційного візиту Володимира Зеленського до ОАЕ були підписані угоди між «Укроборонпромом», Tawazun Economic Council та EDGE Group про розширення військово-технічного співробітництва. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-mezhah-oficijnogo-vizitu-volodimira-zelenskogo-do-oae-buli-66537> (дата звернення 18.02.2021).

308. Статистика зовнішнього сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5> (дата звернення 10.06.2023).
309. DP World Successfully Concludes Acquisition of TIS Container Terminal, Ukraine. DP World. URL: <https://www.dpworld.com/news/releases/dp-world-successfully-concludes-acquisition-of-tis-container-terminal-ukraine> (дата звернення 14.08.2021).
310. Adam Krzymowski. The importance of Ukraine's political and economic relationship with the United Arab Emirates for the Lublin Triangle. Economic Annals-XXI, 2020, 184 (7-8). Pp. 16-28.
311. Одного з найбільших світових портових операторів DP World внесено до переліку міжнародних спонсорів війни. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/odnogo-z-najbilshyh-svitovyh-portovyh-operatoriv-dp-world-vneseno-do-pereliku-mizhnarodnyh-sponsoriv-vijny/> (дата звернення 18.07.2023).
312. Territorial integrity of Ukraine : resolution / adopted by the General Assembly. 2014. United Nations Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/767565?ln=en> (дата звернення 10.12.2021).
313. Situation along Russian Federation-Ukraine Border Can Only Be Resolved through Diplomacy, Political Affairs Chief Tells Security Council. United Nations. URL: <https://press.un.org/en/2022/sc14783.doc.htm> (дата звернення 02.02.2022).
314. Speech by H.E. Dr Anwar Gargash. Abu Dhabi Strategic Debate 2022.
315. Political solution the only way to restore peace in Ukraine, says UAE official. The National. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/2022/12/10/political-solution-the-only-way-to-restore-peace-in-ukraine-says-dr-anwar-gargash/> (дата звернення: 15.12.2022).
316. UAE affirms its support for efforts aimed at the deescalation of the Ukraine crisis and supporting humanitarian efforts. Ministry of foreign affairs & international cooperation of the UAE. URL:

<https://www.mofaic.gov.ae/en/mediahub/news/2022/10/10/10-10-2022-uae-ukraine> (дата звернення: 11.10.2022).

317. Moment Putin gives his coat to ruler of Abu Dhabi to help him keep warm in chilly St Petersburg... while he tries to freeze millions across Europe. Daily Mail. URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11306829/Putin-gives-coat-ruler-Abu-Dhabi-help-warm.html> (дата звернення: 15.10.2022).

318. زيارة محمد بن زايد آل نهيان الى روسيا... أبعاد ودلالات حيوية مهمة. درع الوطن. على الرابط: <https://cutt.ly/v7pMAOW> (дата звернення 10.01.2022).

319. Anwar Gargash. Twitter. 2022. URL: <https://twitter.com/AnwarGargash/status/1582281280049541121> (дата звернення: 11.12.2022).

320. الإمارات وبناء الأرضية المشتركة. جريدة الاتحاد. الموقع الإلكتروني <https://cutt.ly/07gFrZ4> (дата звернення 19.11.2022).

321. UAE says Russia ties are a “calculated risk” in an increasingly polarized world. CNN. URL: <https://edition.cnn.com/2023/06/16/middleeast/uae-russia-st-petersburg-mime-intl/index.html> (дата звернення 18.06.2023).

322. Anwar Gargash. Twitter. URL: <https://twitter.com/AnwarGargash/status/1669655086820126721> (дата звернення 17.06.2023).

323. تطور نوعي كبير في علاقات الشراكة الإماراتية – الروسية. مجلة عسكرية واستراتيجية درع الوطن. على الرابط: <http://surl.li/kopkh> (дата звернення 15.08.2023).

324. Strong words in private from MBZ at IDEX. Cable 09ABUDHABI193_a. Public Library of US Diplomacy. WikiLeaks. URL: https://wikileaks.org/plusd/cables/09ABUDHABI193_a.html (дата звернення 10.05.2022).

325. سمو الشيخ عبدالله بن زايد يلتقي وزير خارجية روسيا في موسكو. وزارة الخارجية والتعاون الدولي. على الرابط: <https://www.mofaic.gov.ae/ar-ae/mediahub/news/2022/3/17/17-03-2022-uae-minister> (дата звернення: 18.03.2022).

326. Abdullah bin Zayed, Lavrov discuss UAE-Russia strategic partnership. WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395303098143> (дата звернення: 4.11.2022).
327. روسيا الاتحادية تمنح سفير الإمارات ميدالية الاستحقاق. البيان. على الرابط: <https://www.albayan.ae/uae/news/2022-04-10-1.4411853> (дата звернення: 18.01.2023).
328. بوتين يمنح سفير الامارات في موسكو والممثل الأمريكي ستيفن سيجال وسام الصداقة. بوابة الأهرام. على الرابط: <https://gate.ahram.org.eg/News/4160260.aspx> (дата звернення: 05.04.2023).
329. جهود إماراتية متواصلة لدعم الإغاثة الإنسانية للاجئين والنازحين الأوكرانيين، دولة الإمارات ترسل اليوم طائرة مساعدات اغاثية لأوكرانيا. وزارة الخارجية والتعاون الدولي. على الرابط: <https://www.mofaic.gov.ae/ar-ae/mediahub/news/2022/4/14/14-04-2022-uae-ukraine> (дата звернення: 15.06.2022).
330. United Arab Emirates. Ministry of Foreign Affairs. Latest News. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/en/MediaHub/news> (дата звернення: 25.08.2023).
331. Permanent Mission of the United Arab Emirates to the United Nations. Speeches & Statements. URL: <https://uaeun.org/?combined-search-post-types=statement&s=> (дата звернення: 25.08.2023).
332. UAE explanation of vote at the UN General Assembly's eleventh emergency special session (Ukraine), resumed. Permanent Mission of the United Arab Emirates to the United Nations. URL: <https://uaeun.org/statement/uae-unga-eov-7apr22/> (дата звернення: 17.05.2022).
333. UAE explanation of vote during the UN General Assembly meeting on Ukraine. Permanent Mission of the United Arab Emirates to the United Nations. URL: <https://uaeun.org/statement/uae-unga-ukraine-14nov/> (дата звернення: 20.11.2022).
334. دولة الإمارات تعلن تقديم مساعدات إغاثية لأوكرانيا بـ 5 ملايين دولار أمريكي. وزارة الخارجية والتعاون الدولي. على الرابط: <https://www.mofaic.gov.ae/ar-ae/mediahub/news/2022/4/14/14-04-2022-uae-ukraine>

- (дата звернення: [.ae/mediahub/news/2022/3/2/02-03-2022-uae-ukraine](https://www.wam.ae/mediahub/news/2022/3/2/02-03-2022-uae-ukraine) 10.03.2022).
335. رئيس الدولة يأمر بتقديم مساعدات إنسانية الى المدنيين الأوكرانيين المتضررين من الأزمة بـ 100 مليون دولار. وكالة وام. على الرابط: <https://www.wam.ae/ar/details/1395303092862> (дата звернення: 25.10.2022).
336. رئيس الدولة يوجه بتقديم 4 ملايين دولار لرعاية أطفال أوكرانيا. مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية. على الرابط: https://www.ecssr.ae/global_news/272159 (дата звернення: 21.03.2023).
337. UAE participates in Summit of Crimea Platform hosted by Ukraine. Emirates News Agency WAM. URL: <https://wam.ae/en/details/1395303189187> (дата звернення: 25.08.2023).
338. Remarks by Assistant Secretary Elizabeth Rosenberg for Terrorist Financing and Financial Crimes at the Association of Women in International Trade. U.S. Department of the Treasury. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1317> (дата звернення 05.03.2023).
339. Treasury Targets Russian Financial Facilitators and Sanctions Evaders Around the World. U.S. Department of the Treasury. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1402> (дата звернення 15.04.2023).
340. CBUAE revokes the license of MTS Bank Branch in Abu Dhabi. Central Bank of the UAE. URL: <https://www.centralbank.ae/media/vf0htjei/cbuae-revokes-the-licence-of-mts-bank-branch-in-abu-dhabi-en.pdf> (дата звернення 02.04.2023).
341. Leaked US intel: Russia operatives claimed new ties with UAE. AP News. URL: <https://apnews.com/article/intelligence-leak-russia-uae-pentagon-9941a3bb88b48d4dbb5218649ea67325> (дата звернення 15.04.2023).
342. آمال زرنيز. الأوراسية الجديدة وتأثيرها في الفكر الاستراتيجي الروسي. دوافع التدخل في أوكرانيا وسوريا وحدوده. أبو ظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية، 2022. ص. 151.
343. الحرب الروسية الأوكرانية – حدود وتداعيات. أبو ظبي: المركز الدولي للدراسات الاستراتيجية، 2022، ص. 230.

344. Abdulkhaleq Abdulla. Twitter. 2023. URL:
https://twitter.com/Abdulkhaleq_UAE/status/1629528625811685379 (дата
звернення: 09.03.2023).
345. Andreas Krieg. Twitter. URL:
https://twitter.com/andreas_krieg/status/1670136486631469057 (дата звернення
18.06.2023).
346. Samuel Ramani. Russia and the UAE: An Ideational Partnership. Middle East
Policy, 2020, 27 (1). Pp. 125-140.
347. Hussein Ibish. Why U.S. Pressure was Needed to Get Israel and Gulf States
to Condemn Russia. The Arab Gulf States Institute in Washington. URL:
[https://agsiw.org/why-u-s-pressure-was-needed-to-get-israel-and-gulf-states-to-
condemn-russia/](https://agsiw.org/why-u-s-pressure-was-needed-to-get-israel-and-gulf-states-to-condemn-russia/) (дата звернення 07.03.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ТА АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Окремі положення та отримані наукові результати дослідження були успішно використані Посольством України в ОАЕ під час підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів та пропозицій для забезпечення роботи Міністерства закордонних справ України на еміратському напрямку упродовж 2021-2023 рр. (Фото 1).

Основні положення дисертаційного дослідження також апробовані у формі участі дисертанта у міжнародних науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, зокрема:

1. 9-та міжнародна науково-практична конференція «Modern directions of scientific research development», Чикаго, США (23-25 лютого 2022 р.);
2. 5-та міжнародна науково-практична конференція «Innovations and prospects in modern science», Стокгольм, Швеція (8-10 травня 2023 р.);
3. 9-та міжнародна науково-практична конференція «Science and innovations of modern world», Лондон, Велика Британія (18-20 травня 2023 р.);
4. 6-та міжнародна науково-практична конференція «Modern problems of science, education and society», Київ, Україна (14-16 серпня 2023 р.).

Фото 1. Лист Посольства України в ОАЕ про підтвердження використання дисертаційного дослідження

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Федянін В. Боротьба з COVID-19 та вакцинація як елементи зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів // *Грані: науково-теоретичний альманах*. – 2021. – Том 24 (№ 6). – С. 155 – 162.
2. Федянін В. Авраамові угоди як знакова подія зовнішньої політики Об'єднаних Арабських Еміратів // *Грані: науково-теоретичний альманах*. – 2021. – Том 24 (№ 7-8). – С. 87 – 97.
3. Федянін В.О. Відносини Україна-ОАЕ у період після «Арабської весни» // *Політикус : наук. журнал*. – 2022. – № 1. – С. 158-168.
4. Федянін В.О. Позиція ОАЕ по відношенню до повномасштабної агресії Російської Федерації проти України // *Політикус : наук. журнал*. – 2023. – № 2. – С. 109-117.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав

5. Koppel O.A., Fedianin V.O. Emirati Foreign Policy Strategy in the Context of Ukraine-UAE Relations // *Global Journal of Human-Social Science: F Political Science*. – 2022. – Volume 22 Issue 2 (Ver. 1.0). – P. 33 – 41.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Федянін В. (2022). ОАЕ-Туреччина: економічне партнерство на фоні регіонального суперництва та ідеологічного протистояння // Матеріали 9-ої Міжнародної науково-практичної конференції «*Modern directions of scientific research development*». – Чикаго, США, 23-25 лютого 2022 року. – С. 422 – 429.
7. Федянін В. (2023). Сучасна зовнішньополітична стратегія ОАЕ. // Матеріали 5-ої Міжнародної науково-практичної конференції «*Innovations and prospects in modern science*». – Стокгольм, Швеція, 8-10 травня 2023 р. – С. 384 – 387.

8. Федянін В. (2023). Дипломатичний інструмент зовнішньої політики ОАЕ // Матеріали 9-ої Міжнародної науково-практичної конференції «*Science and innovations of modern world*». – Лондон, Велика Британія, 18-20 травня 2023 р. – С. 481 – 486.

9. Федянін В. (2023). Президент ОАЕ як ключова фігура еміратської зовнішньої політики // Матеріали 6-ої Міжнародної науково-практичної конференції «*Modern problems of science, education and society*». – Київ, Україна, 14-16 серпня 2023 р. – С. 386 – 389.